

MEĐUNARODNA POLITIKA

BEOGRAD, GOD. LXXVII, BR. 1196, JANUAR–APRIL 2026.

Anvar Ismayilli

STRATEGIC PATRONAGE AND PROXY POLITICS:
RUSSIA IN SERBIA VS TÜRKIYE IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Jefimija Gavrilović, Dragana Dabić

ULOGA EVROPSKE UNIJE U OBLIKOVANJU SPOLJNOPOLITIČKIH
ORIJEKTACIJA ZEMALJA ZAPADNOG BALKANA:
STUDIJA SLUČAJA REPUBLIKE SRBIJE I REPUBLIKE ALBANIJE

Sava Mitrović

SPOLJNA POLITIKA SRBIJE U KONTEKSTU RATA U UKRAJINI (2022–2025):
URAVNOTEŽAVANJE RUSIJE KAO IZAZOV MULTIVEKTORSKE STRATEGIJE

Veljko Blagojević

STRATEGIJA NACIONALNE BEZBEDNOSTI SAD IZ 2025:
KONTINUITET I PROMENE

Xu Xuemei

GLOBAL FINANCIAL ARCHITECTURE REFORM
AND THE ROLE OF GLOBAL SOUTH

Marijana Joksimović

GEOPOLITICAL RISK AND ITS IMPACT ON THE CRYPTOCURRENCY MARKET:
DURING THE RUSSIAN-UKRAINIAN CRISIS

Aleksandar Jazić

ORGANIZACIJA LOKALNE SAMOUPRAVE U MALIM EVROPSKIM DRŽAVAMA:
ANDORA, LUKSEMBURG I LIHTENŠTAJN

MEĐUNARODNA POLITIKA

Makedonska 25, 11000 Beograd, poštanski fah 413, tel. +381 11 3373 824
www.medjunarodnapolitika.rs; mp@diplomacy.bg.ac.rs

UDK 327

ISSN 0543-3657 eISSN 2787-0618

Godina LXXVII, br. 1196, januar–april 2026.
izlazi četvoromesečno

Izdavač

Institut za međunarodnu politiku i privredu, 11000 Beograd, Makedonska 25

Za izdavača

dr Gordana MIŠEV, v.d. direktora

Glavni i odgovorni urednik

dr Ana JOVIĆ-LAZIĆ

Zamenik glavnog i odgovornog urednika

dr Sanja JELISAVAC TROŠIĆ

Sekretar redakcije

msr Stefan BOŠKOVIĆ

Lektura

Maja JOVANOVIĆ

Prelom

Sanja BALOVIĆ

Štampa: Donat Graf doo, Beograd

Elektronskom izdanju moguće je slobodno pristupiti na sajtu časopisa

Pogledi izneti u člancima odražavaju lični stav autora,
a ne nužno i stav Izdavačkog saveta i Uredništva

ERIH PLUS
EUROPEAN REFERENCE INDEX FOR THE
HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

DOAJ

COBISS+

Central and Eastern European Online Library

Crossref

Objavlivanje časopisa *Međunarodna politika* finansira Ministarstvo nauke,
tehnološkog razvoja i inovacija Republike Srbije

IZDAVAČKI SAVET

- Prof. dr **Ivo Visković**, redovni profesor, Fakultet političkih nauka
Univerziteta u Beogradu, Srbija, predsednik Izdavačkog saveta
- Prof. dr **Aleksis Trud**, redovni profesor, Univerzitet u Versaju, Versaj, Francuska
- Dr **Biser Bančev**, naučni saradnik, Institut za balkanske studije,
Bugarska akademija nauka, Sofija, Bugarska
- Prof. dr **Vasilij Klavdijevič Belozerov**, redovni profesor, Katedra za političke nauke,
Moskovski državni lingvistički univerzitet, Moskva, Rusija
- Prof. dr **Violeta Rašković-Talović**, redovni profesor,
Fakultet za međunarodnu politiku i bezbednost Univerziteta Union „Nikola Tesla“,
Beograd, Srbija
- Dr **Dejan Stojković**, docent, Univerzitet odbrane Republike Srbije, Beograd, Srbija
- Dr **Žoltan Hajdu**, naučni savetnik, Mađarska akademija nauka,
Centar za ekonomske i regionalne studije, Budimpešta, Mađarska
- Prof. dr **Jovanka Šaranović**, vanredni profesor,
Institut za strategijska istraživanja, Beograd, Srbija
- Prof. dr **Luka Brkić**, redovni profesor, Fakultet političkih znanosti,
Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska
- Prof. dr **Marjan Đurovski**, vanredni profesor,
Fakultet za bezbednost – Skoplje, Univerzitet „Sv. Kliment Ohridski“,
Severna Makedonija
- Dr **Miroslav Glišić**, docent, Univerzitet odbrane Republike Srbije, Beograd, Srbija
- Prof. dr **Tanja Mišević**, redovni profesor, Fakultet političkih nauka,
Univerzitet u Beogradu, Beograd, Srbija
- Prof. dr **Tian Deven**, redovni profesor, Institut za evropske studije,
Kineska akademija društvenih nauka, Peking, Kina

UREĐIVAČKI ODBOR

- Prof. dr **Aleksandar Milošević**, vanredni profesor, Fakultet političkih nauka,
Univerzitet u Beogradu, Beograd, Srbija
- Prof. dr **Artur Adamcik**, vanredni profesor, Centar za Evropu, Univerzitet u Varšavi,
Varšava, Poljska
- Prof. dr **Beatris Bisio**, vanredni profesor, Katedra za političke nauke,
Federalni univerzitet u Rio de Žaneiru, Rio de Žaneiro, Brazil
- Prof. dr **Birgul Demirtaş**, redovni profesor, Tursko-nemački univerzitet,
Odsek za političke nauke i međunarodne odnose, Istanbul, Turska
- Prof. dr **Badar Alam Ikbal**, vanredni profesor, Ekonomsko-finansijski fakultet,
Univerzitet Monarh, Cug, Švajcarska
- Prof. dr **Darina Grigorova**, redovni profesor, Istorijski fakultet,
Sofijski univerzitet „Sv. Kliment Ohridski“, Sofija, Bugarska
- Dr **Dušan Dostanić**, naučni saradnik, Institut za političke studije, Beograd, Srbija
- Prof. dr **Žuža M. Časar**, vanredni profesor, Katedra za političku geografiju
i regionalni razvoj, Univerzitet u Pečuju, Pečuj, Mađarska

- Dr **Ivan Dujić**, viši naučni saradnik,
Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, Srbija
- Prof. dr **Marko Babić**, vanredni profesor, Centar za Evropu, Univerzitet u Varšavi,
Varšava, Poljska
- Prof. dr **Marko Dašić**, vanredni profesor, Fakultet političkih nauka Univerziteta
u Beogradu, Beograd, Srbija
- Dr **Marko Kovačević**, docent, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu,
Beograd, Srbija
- Prof. dr **Miloš Hrnjaz**, vanredni profesor, Fakultet političkih nauka,
Univerzitet u Beogradu, Beograd, Srbija
- Prof. dr **Miroslav Mladenović**, redovni profesor, Fakultet bezbednosti,
Univerzitet u Beogradu, Beograd, Srbija
- Prof. dr **Nemanja Džuverović**, redovni profesor, Fakultet političkih nauka,
Univerzitet u Beogradu, Beograd, Srbija
- Prof. dr **Olga Barbašjević**, vanredni profesor, Fakultet za međunarodne i političke
studije, Jagelonski univerzitet, Krakov, Poljska
- Prof. dr **Olga Šiškina**, vanredni profesor, Katedra za međunarodne odnose
i spoljnu politiku Rusije, Univerzitet MGIMO, Moskva, Rusija
- Prof. dr **Petar Stanojević**, redovni profesor, Fakultet bezbednosti,
Univerzitet u Beogradu, Beograd, Srbija
- Prof. dr **Rastislav Kazanski**, vanredni profesor, Fakultet političkih nauka
i međunarodnih odnosa, Univerzitet Matej Bel, Banska Bistrica, Slovačka
- Prof. dr **Rut Ferero Turion**, vanredni profesor, Fakultet političkih nauka i sociologije,
Univerzitet Complutense u Madridu, Madrid, Španija
- Prof. dr **Sebastian Stepie**, vanredni profesor, Ekonomski fakultet,
Univerzitet za ekonomiju i biznis u Poznanju, Poznanj, Poljska
- Dr **Stevan Gajić**, naučni saradnik, Institut za evropske studije, Beograd, Srbija
- Prof. dr **Stevan Nedeljković**, vanredni profesor, Fakultet političkih nauka,
Univerzitet u Beogradu, Beograd, Srbija
- Doc. dr **Halil Emre Denis**, docent, Katedra za političke nauke i međunarodne odnose,
Univerzitet Hakari, Hakari, Turska
- Dr **Hrvoje Butković**, viši znanstveni suradnik,
Institut za razvoj i međunarodne odnose, Zagreb, Hrvatska

MEĐUNARODNA POLITIKA

UDK 327

Godina LXXVII, br. 1196, januar–april

ISSN 0543-3657

eISSN 2787-0618

Sadržaj

Anvar Ismayilli

Strategic Patronage and Proxy Politics:
Russia in Serbia vs Türkiye in Bosnia and Herzegovina 7

Jefimija Gavrilović, Dragana Dabić

Uloga Evropske unije u oblikovanju spoljnopolitičkih
orijentacija zemalja Zapadnog Balkana:
studija slučaja Republike Srbije i Republike Albanije 29

Sava Mitrović

Spoljna politika Srbije u kontekstu rata u Ukrajini (2022-2025):
uravnotežavanje Rusije kao izazov multivektorske strategije 47

Veljko Blagojević

Strategija nacionalne bezbednosti SAD iz 2025:
kontinuitet i promene 79

Xu Xuemei

Global Financial Architecture Reform
and the Role of Global South 105

Marijana Joksimović

Geopolitical Risk and its Impact on the Cryptocurrency Market:
During the Russian-Ukrainian Crisis 121

Aleksandar Jazić

Organizacija lokalne samouprave u malim evropskim državama:
Andora, Luksemburg i Lihtenštajn 137

SPISAK RECENZENATA 153

UREĐIVAČKA POLITIKA 157

UPUTSTVO ZA AUTORE 167

UDC 327.56:327(470+560):(497.11+497.6)
Bibliid 0543-3657, 77 (2026)
Vol. LXXVII, no. 1196, pp. 7–28
Original scientific paper
Received: 09/08/2025
Revised: 15/12/2015
Accepted: 16/02/2026
doi: https://doi.org/10.18485/iipe_mp.2026.77.1196.1
CC BY-SA 4.0

Anvar ISMAYILLI

Strategic Patronage and Proxy Politics: Russia in Serbia *vs* Türkiye in Bosnia and Herzegovina¹

SUMMARY

This paper investigates the asymmetric geopolitical strategies of Russia and Türkiye in the Western Balkans through a comparative case study of their respective alignments with Serbia and Bosnia and Herzegovina. As Euro-Atlantic institutions face objective challenges in deepening integration across the region, Russia and Türkiye have expanded their influence by cultivating strategic partnerships grounded in historical, cultural, and identity-based ties. This dynamic has resulted in a de facto proxy structure: Serbia emerging as Russia's principal strategic partner in the post-Yugoslav space, and the Bosnian political establishment functioning as Türkiye's core associate within the complex landscape of Bosnia and Herzegovina, in which competing external aspirations and the Croatian political element play a considerable role in shaping the domestic landscape. Using a constructivist and neo-imperial theoretical lens, the paper argues that although Russia and Türkiye pursue distinct modalities of influence, both strategically engage with and reinforce historically embedded identity cleavages. In doing so, they shape a regional order, characterised by selective alignments and competing external orientations. The paper concludes by assessing the implications

¹ Research fellow of the Institute of Economics of the Ministry of Science and Education of the Republic of Azerbaijan, PhD student of the Institute for European Studies of the Ivane Javakhishvili Tbilisi State University. E-mail: anvarrashidoglu@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-9487-4459.

for regional stability, EU/NATO enlargement, and the evolving balance of power in the Western Balkans.

Keywords: Strategic Patronage, Proxy Politics, Balkans, Türkiye and Russia, Bosnia and Herzegovina and Serbia.

Strateško pokroviteljstvo i proksi politika: Rusija u Srbiji naspram Turske u Bosni i Hercegovini

SAŽETAK

Rad analizira asimetrične geopolitičke strategije Rusije i Turske na prostoru Zapadnog Balkana, kroz komparativni okvir njihovih odnosa sa Srbijom i Bosnom i Hercegovinom. Polazeći od pretpostavke o ograničenim dometima i izazovima evroatlantske integracije regiona, istražuje se način na koji ove dve sile projektuju uticaj putem strateških partnerstava zasnovanih na istorijskim, kulturnim i identitetskim vezama. U radu se argumentuje da je ovakva dinamika doprinela formiranju svojevrsne proksi strukture, u kojoj se Srbija pozicionira kao ključni strateški partner Rusije u postjugoslovenskom prostoru, dok politički akteri u Bosni i Hercegovini, u okviru složenog i višeslojnog institucionalnog sistema, predstavljaju centralne partnere Turske. Posebna pažnja posvećena je ulozi konkurentnih spoljnopolitičkih uticaja, uključujući i hrvatski politički faktor, u oblikovanju unutrašnjih političkih odnosa u Bosni i Hercegovini. Teorijski okvir rada zasniva se na kombinaciji konstruktivističkog i neoimperijalnog pristupa, čime se omogućava dublje razumevanje načina na koji spoljnopolitički akteri instrumentalizuju identitetske narative i istorijsko nasleđe. Nalazi ukazuju da, uprkos razlikama u instrumentima i intenzitetu delovanja, i Rusija i Turska doprinose reprodukciji i produblivanju postojećih identitetskih podela, čime utiču na oblikovanje regionalnog poretka zasnovanog na selektivnim savezništva i konkurentnim spoljnim orijentacijama. U zaključnom delu razmatraju se implikacije ovih procesa na regionalnu stabilnost, perspektive proširenja Evropske unije i NATO-a, kao i na evoluciju odnosa snaga na Zapadnom Balkanu.

Ključne reči: strateško pokroviteljstvo, *proxy* politika, Zapadni Balkan, Rusija, Turska, Srbija, Bosna i Hercegovina.

Introduction

Nowadays, the architecture of the international system is undergoing considerable geopolitical transformations, with state and non-state actors increasingly relying on strategic partnerships, identity-based diplomacy, and regional alliances to secure influence and advance national interests. In the shifting geopolitical landscape of the Western Balkans, the

traditional dominance of Euro-Atlantic institutions is contested by alternative powers. The following trends can serve as confirmation of this position: EU and NATO expansion in the Western Balkans is stalled, and it is difficult to claim that any of the European powers is becoming a crucial external actor for Serbia or Bosnia and Herzegovina.

In this regard, Russia and Türkiye have emerged as key stakeholders competing for influence in the region, each cultivating deep and asymmetrical partnerships that reflect a mix of strategic ambition, historical legacy, and identity-based diplomacy. Moscow and Ankara are expanding their regional footprints, which meet their national interests: Russia primarily through its strategic alignment with Serbia, and Türkiye through its engagement with Bosnia and Herzegovina, particularly the Bosniak political elite. This growing multipolar dynamic can be rightfully acknowledged as one of the factors complicating the region's path towards Euro-Atlantic integration. Understanding that relying on only one vector in foreign policy is risky, political elites in the Western Balkans are increasingly engaging in strategic balancing, leveraging ties with external actors to maximise domestic and geopolitical advantages. The presence of multiple power centres has amplified institutional uncertainty. Moreover, overlapping spheres of influence risk entrenching ethnic and political divisions, making the region more vulnerable to external manipulation and internal instability.

This paper explores how the Russian Federation and Türkiye engage in what can be described as strategic patronage and proxy politics, whereby both states rely on selective local actors to maintain and project influence in the Balkans. In Serbia, Russia has traditionally played the role of a security partner, key energy supplier, and cultural ally, anchoring its presence in Orthodox-Slavic identity. However, following 2022, previously established forms of military-technical and military-to-military cooperation have been significantly constrained, which has altered, but not eliminated, the security dimension of the bilateral relationship. Conversely, Türkiye's presence in Bosnia and Herzegovina is framed by different motives: shared Islamic identity, Ottoman heritage, and soft power instruments such as religious, cultural, and economic diplomacy.

The central question this study addresses is *how Russia and Türkiye use asymmetrical relationships in Serbia and Bosnia, respectively, to assert geopolitical influence in the Western Balkans*. To answer this, the paper adopts a comparative case study approach and draws on concepts of strategic patronage, proxy politics, and neo-imperialism, with theoretical grounding in constructivist and realist traditions. By analysing the instruments, narratives, and political alignments employed by Moscow and Ankara, the paper seeks to understand not only the bilateral dynamics at play but also their broader implications for regional security, Western integration, and the future of the Balkans.

Literature Review

Over the past two decades, scholars have increasingly examined the role of external actors in shaping the regional order in post-Yugoslav space. While the early 2000s saw a strong emphasis on Euro-Atlantic integration as the dominant regional trajectory, recent works highlight the growing influence of non-Western powers such as Russia and Türkiye (Vračić 2016).

The temporary weakening of the credibility of the European Union's enlargement process, exacerbated by internal EU crises, democratic backsliding in candidate states, and public disillusionment, has opened space for alternative geopolitical actors to assert themselves. Both Russia and Türkiye have attracted scholarly attention for their assertive yet ideologically distinct approaches to the region. Both are increasingly portrayed not only as pragmatic actors but as carriers of normative and identity-based strategies that challenge the Western-led liberal model of world order (Makocki and Popescu 2017, 300).

Much of the literature on Russia's role in the Balkans frames its engagement as part of a broader strategy to obstruct NATO and EU expansion, especially in traditionally Slavic and Orthodox states such as Serbia (Stronski and Himes 2017). Russia's approach combines hard and soft power tools: energy leverage through Gazprom, military cooperation with Serbia, and information campaigns via Sputnik and RT. Radeljic argues that Serbia serves as Russia's regional stronghold and a symbolic bastion of "Slavic brotherhood" and anti-Western resistance (Radeljic 2017). Yet, scholars disagree on the nature of Russia's influence in the Western Balkans. Harun Karcic and Vuk Vuksanović argue that Moscow's engagement is grounded in shared Orthodox identity, historical narratives, and civilisational affinity, which provide a receptive sociopolitical environment for Russian influence (Karcic 2023; Vuksanović 2023, 110). In contrast, scholars, including Khudoley and Koloskov, emphasise the opportunistic and tactical character of Russia's strategy, highlighting its support for nationalist elites and its use of disinformation, energy leverage, and political patronage to undermine Western-led governance models (Khudoley and Koloskov 2021, 93-95).

Turkish authors Henne and Öztürk view Türkiye's involvement in the Balkans mostly through the lens of soft power implementation (Henne and Öztürk, 2022). Thus, Türkiye has positioned itself as a historical and cultural partner to Bosnia's Bosniak population, invoking shared Islamic identity and Ottoman heritage to build trust and influence. Scholars often frame this within the concept of "Neo-Ottomanism", where Türkiye blends pragmatic foreign policy with symbolic restoration of its imperial past. In this respect, M. Ekşi notes that institutions, such as the Turkish Cooperation and Coordination Agency (TİKA), the Diyanet (Religious Affairs Directorate), and the Yunus Emre cultural centres, are considered

key channels of influence (Ekşi 2017). Rasidagic and Hesova conducted research on Türkiye's political alliances with Bosniak leaders, particularly through Erdoğan's personal ties with the Izetbegovic family and the Party of Democratic Action – SDA (Rasidagic and Hesova 2020). Comparing the Western Balkans' geopolitics from the perspective of Moscow's and Ankara's engagement, Vračić argues that, unlike Russia, Türkiye's regional image is more cooperative and stabilising. However, critics warn of creeping sectarianism and uneven engagement across ethnic lines in Bosnia (Vračić 2014).

The concepts of strategic patronage and proxy politics are increasingly relevant in understanding Russia-Serbia and Türkiye-Bosnia dynamics, yet they remain underdeveloped in Balkan-specific literature. Most studies examine either Russia or Türkiye in isolation or treat the Balkans as a passive arena of great power competition. Few studies offer a systematic, comparative framework for how these powers cultivate asymmetric alliances with client states or political elites.

This paper contributes to filling that gap by situating both actors within a broader theoretical framework of neo-imperial regionalism and constructivist geopolitics. Neo-imperial mechanisms are understood here not as formal territorial control but as the geostrategic projection of influence via selective elite patronage, energy and economic leverage, security cooperation, and the instrumentalisation of historical and civilisational narratives. Russia's approach mainly relies on security partnerships, energy policies, diplomatic shielding, and a focus on Orthodox-Slavic identity. By contrast, Türkiye employs a softer yet structurally embedded model of influence, utilising religious diplomacy, cultural institutions, development aid, and economic investment networks linked to Ottoman historical memory. Through these differentiated mechanisms, both actors seek to cultivate spheres of influence without direct sovereignty claims. In practical terms, the neo-imperial approach manifests through structured dependency-building rather than formal and total domination. Russia articulates long-term leverage by embedding itself in Serbia's energy infrastructure, sustaining defence-industrial ties, and offering diplomatic backing on sensitive sovereignty issues such as Kosovo, thereby reinforcing political alignment at elite and societal levels. Türkiye advances influence through institutionalised religious networks, educational foundations, development agencies, and targeted infrastructure investments that bind segments of Bosnia and Herzegovina's political and social elites to Ankara. Both actors legitimise preferred political leaders by framing them as guardians of civilisational continuity, thus transforming identity narratives into instruments of geopolitical positioning. These mechanisms collectively produce informal spheres of influence characterised by relational hierarchy rather than overt coercion.

Methodology

This investigation employs a qualitative comparative case study approach to analyse the geopolitical strategies of Russia and Türkiye in the Western Balkans, specifically through their bilateral engagements with Serbia and Bosnia and Herzegovina, respectively. The selection of these two cases is naturally guided by their structural asymmetry and symbolic significance: Serbia represents Russia's closest regional partner, rooted in shared Slavic and Orthodox identities, while Bosnia, particularly its Bosniak political elite, has become a key node in Türkiye's strategy of religious and cultural diplomacy. Together, these cases provide a compelling basis for comparison, highlighting how two regional powers project influence through differentiated but ideologically charged forms of strategic patronage and proxy politics.

The research draws on both primary and secondary sources. Primary sources include official government statements, foreign policy speeches, bilateral agreements, and public addresses by political and religious leaders. In particular, some pieces from speeches by Vladimir Putin, Recep Tayyip Erdoğan, Aleksandar Vučić, and Bakir Izetbegović are examined for rhetorical patterns and identity framing. Additionally, documents from ministries of foreign affairs, embassy press releases, and transcripts from multilateral summits are used to observe institutional ties.

Secondary sources include academic literature, policy papers, think-tank analyses, and historical studies addressing regional influence, identity politics, and post-Yugoslav geopolitics. The research design is guided by constructivist and neo-imperialist theoretical lenses, focusing on how historical memory, religious identity, and civilisational narratives are instrumentalised by Russia and Türkiye to construct desirable relations with their Balkan partners. Through within-case analysis and cross-case comparison, the study evaluates both the instruments of influence and the discursive strategies used by each power to entrench its position within local political and societal structures.

Ultimately, this methodological framework allows for a nuanced understanding of how geopolitical influence operates not only through material leverage but also through symbolic and ideational alignment, enabling a richer assessment of strategic patronage in the contemporary Balkans.

Conceptual Framework: Strategic Patronage and Proxy Politics

To move beyond descriptive accounts of foreign influence, this study introduces an explicit conceptual framework centred on *strategic patronage* and *proxy politics*. Strategic patronage is defined here as a structured and sustained relationship in which an external power provides political,

economic, security, or symbolic resources to a local state or elite in exchange for long-term geopolitical alignment. Unlike short-term alliances, strategic patronage tolerates a high degree of targeted (client) autonomy while embedding the relationship within narratives of shared identity, historical destiny, or civilisational affinity.

Proxy politics, in turn, is understood not as direct delegation or control, but as an indirect mode of influence whereby local actors advance, obstruct, or reframe regional and international outcomes in ways that align with the strategic interests of an external patron. Building on Salehyan, Gleditsch, and Cunningham (2011), this article conceptualises proxy relationships as operating through diplomatic behaviour, narrative convergence, institutional vetoes, and selective policy alignment rather than through military outsourcing alone.

Within the context of the Western Balkans, proxy politics is identified through three observable indicators. First, consistent diplomatic alignment on high-salience international issues, such as Kosovo, NATO enlargement, or sanctions regimes. Second, convergence in official discourse and symbolic practices that reproduce the patron's preferred historical or civilisational narratives. Third, structural dependence or privileged access in key sectors, including energy, security cooperation, religious institutions, or cultural infrastructure. These indicators allow for systematic comparison between Russia's and Türkiye's engagement strategies while avoiding overly deterministic interpretations of external control.

The framework further draws on constructivist insights into identity formation and neo-imperial approaches to regional order, emphasising how historical memory and civilisational narratives are mobilised to legitimise asymmetric power relations. By combining these perspectives, the article treats patronage not merely as material leverage but as a relational process sustained through meaning-making, selective recognition of elites, and symbolic inclusion.

Case study I: The Russian Federation in Serbia

Vuk Vuksanović, in his article, "So similar, and yet so different: Russia and Turkey in the Western Balkans – the case of Serbia", argues that claims about identity-based units as essential factors shaping Russian interests in Serbia are overestimated. Vuksanović further says that Russia's engagement with Serbia is grounded in pragmatic geopolitical calculations. Most notably, the use of the Kosovo issue as a lever to constrain Western influence and reinforce Russia's status as an indispensable diplomatic actor in European security affairs. Cultural and religious affinities thus serve to legitimise and facilitate Russian involvement. However, the underlying logic of Moscow's approach

remains firmly anchored in strategic interests, power projection, and the maintenance of geopolitical leverage vis-à-vis the EU and the United States (Vuksanović 2023).

While Vuksanović analytically separates Russia's geopolitical calculations and power-projection strategies from identity-based motives such as Orthodoxy and Pan-Slavism, this study adopts a different perspective, arguing that these pragmatic and strategic interests do not operate in isolation but are instead grounded in and legitimised by intangible identity narratives. Rather than denying the centrality of material and geopolitical considerations, the argument advanced here maintains that in contemporary geopolitics, such calculations are frequently embedded within culturally and historically constructed frameworks of meaning, making it increasingly difficult to disentangle power politics from identity-based drivers.

In turn, Asya Metodieva, in her policy paper titled "Russian Narrative Proxies in the Western Balkans", draws attention to the six toolkits of the Russian Federation in the Western Balkans: media, security cooperation, cultural organisations/NGOs, energy, church, patriotic/nationalistic groups. Analysing Russian regional policies from this perspective, the author argues that due to well-organised proxy networks in the Western Balkans, the Kremlin, in fact, establishes solid ground for manipulation through media, culture, and other related activities since, in this case, soft power smoothly pushes the need for hard power into the background (Metodieva 2019).

It is sufficient to note that in the collective memory of the Serbs, Russia is associated with the country that provided significant support to Serbia during its 19th-century struggles for autonomy and liberation from Ottoman rule. Those narratives centred on Pan-Slavism, Orthodox Christianity, and shared historical memory. They form a symbolic and emotional infrastructure that Moscow exploits to legitimise its presence and present itself as the guardian of Serbian national interests. Pan-Slavism, an ideological movement that emerged in the 19th century, sought the cultural and political unification of Slavic people, particularly under the protective wing of the Russian Empire (Boldin 2022; Nikolova 2022). The theoretical basis of this concept was perceived from different perspectives in various political and academic circles. Some were cautious considering Pan-Slavism as utopia, while others embraced it as a legitimate ideological framework for resisting Western European domination and preserving Slavic cultural and spiritual autonomy.

Orthodox Christianity functions as a central narrative instrument in Russia's approach towards Serbia, rather than merely a shared religious heritage. While the Russian and Serbian Orthodox Churches maintain long-standing ties, Moscow mobilises Orthodoxy primarily as a civilisational framework through which bilateral relations are legitimised.

By portraying the Orthodox faith as the moral core of a broader Russo-Serbian community, Russian state and ecclesiastical actors transform religious affinity into a political resource, framing Russia's presence in Serbia not as external influence but as natural solidarity in opposition to Western secularism and moral relativism (Patriarch Porfirije Thanks the Russian Church 2022).

Alongside religion, the selective use of collective memory, particularly World War II, constitutes a second pillar of Russia's narrative strategy. By emphasising shared sacrifice and the Red Army's role in liberating Belgrade, Moscow frames contemporary relations as part of a continuous historical alliance. High-profile commemorations, such as Vladimir Putin's participation in the 2014 Belgrade military parade, serve to transform historical memory into a political message of loyalty and continuity. At the same time, this narrative marginalises more complex episodes of Yugoslav history, producing a simplified and instrumentalised memory framework that supports Russia's present-day role (Borger 2014). The event was designed not only to honour the past but also to convey a message of continued loyalty and shared struggle. Russian media and official statements often emphasise that "Russia stood with Serbia in the darkest times". Moreover, Russia draws upon selective interpretations of Yugoslav history, celebrating pan-Slavic solidarity while marginalising elements that complicate the narrative, such as Tito's break with Stalin or the internal pluralism of the former Yugoslavia. By foregrounding the WWII alliance and downplaying subsequent tensions, Russia simplifies the historical record into a usable memory framework that validates its current role in Serbia (Litvinova 2024).

The Kosovo issue represents the most direct convergence of narrative strategy and geopolitical interest in Russia's policy towards Serbia. Since 2008, Moscow's rejection of Kosovo's independence has aligned Russia with Serbia's territorial claims while simultaneously challenging Western norms of intervention and reinforcing the principle of state sovereignty (Beckmann-Dierkes and Rankic n.d.). By using its veto power in the UN Security Council, Russia has turned Kosovo into a key lever of influence in the Western Balkans. Given Kosovo's central place in Serbian national identity, Russia's unwavering support enhances its soft power and bolsters nationalist and Eurosceptic forces. It complicates Serbia's EU integration by encouraging a continued balancing strategy in Belgrade's foreign policy (Maligi 2023).

More than a legal issue, however, Kosovo represents a key discursive battleground in Russia's ideological challenge to the liberal global order (Ibid.). By supporting Serbia's claim, Russia presents itself as a defender of international norms supposedly violated by the West. Simultaneously, this positioning enables Moscow to strengthen its soft power appeal in Serbia, where Kosovo remains an emotionally charged issue tied to

national identity, historical trauma, and religious symbolism. Russia's unwavering support also serves to leverage influence within Serbian politics, particularly among nationalist and Eurosceptic factions. By reinforcing the idea that only Moscow truly supports Serbia's claim to Kosovo, Russia encourages a balancing strategy in Belgrade's foreign policy, complicating Serbia's EU integration trajectory (McBride 2023).

Economic Cooperation between Russia and Serbia

Economic ties between Russia and Serbia are deep-rooted and multifaceted, with energy, trade, infrastructure, finance, and investment forming the core of this enduring partnership. Despite geopolitical pressures, the two nations maintain robust commercial links built on historical affinity. At the heart of the relationship lies Russia's dominance in Serbia's energy sector. Through pipeline infrastructure such as TurkStream and Balkan Stream, Russia delivers approximately 3 billion m³ of natural gas annually – meeting some 90% of Serbia's consumption. Moreover, Naftna Industrija Srbije (NIS) – Serbia's national oil and gas giant – is majority owned by Gazprom Neft (45%), Gazprom (11%), and the Serbian state. NIS is currently seeking waivers from U.S. sanctions to maintain Russian crude pipelines, reflecting both geopolitical complexity and economic leverage.

Trade turnover between Serbia and Russia reached nearly \$3 billion in 2023, with Russian exports at \$1.7 billion (mainly energy) and Serbian exports at \$1.2 billion in the primary sectors. Although trade dropped in 2024 to around \$2.34 billion, likely due to sanctions and price fluctuations, it rebounded with Q1 2025 trade up 8%, driven by mineral, chemical, and food goods. The Free Trade Agreement between Serbia and the Eurasian Economic Union (including Russia) facilitates tariff-free trade, though analysts say Serbia has not fully capitalised on this mechanism beyond energy and raw materials (Trade Turnover 2025). As of mid-2024, over 2,100 Russian-owned companies operate in Serbia (e.g., in IT, energy, and banking).

Since the outbreak of the war in Ukraine in February 2022, Serbia has pursued a balancing act, publicly supporting Ukraine's territorial integrity while firmly refusing to impose international sanctions on Moscow. This dual approach reflects Belgrade's attempt to align with international legal norms without jeopardising its strategic relations with Russia. President Aleksandar Vučić has repeatedly affirmed Serbia's respect for Ukraine's territorial integrity, asserting that this position aligns with the UN Charter's principles. In March 2022, Serbia voted in favour of two UN resolutions: one condemning Russia's military actions and another suspending Russia's membership in the UN Human Rights Council. Yet Belgrade has consistently ruled out sanctions, framing them as detrimental to Serbia's

interests, referring to Serbia's historical experience under NATO sanctions in the 1990s and its heavy reliance on Russian energy (Stojanovic 2022).

Vučić typically describes Serbia's position as neutral, neither siding with Ukraine nor standing staunchly with Russia. He emphasises a "Serbian interest" approach, avoiding moralising rhetoric. His participation in the Ukraine-Southeast Europe summit in Odesa in 2025 demonstrated Serbia's readiness to engage regionally, but his refusal to endorse a joint anti-Russian declaration reflected this diplomacy (Zoria 2025). Economic tensions have crystallised around NIS, Serbia's energy giant, majority-owned by Russian Gazprom. In early 2025, NIS was listed under Washington sanctions unless Serbia divested Russian ownership. Vučić appealed for US waivers, warning that sanctions could trigger a national fuel crisis. In March 2025, a US extension diverted an immediate crisis: Vučić thanked American partners while reiterating Serbia's refusal to abandon its Russian ties. Internally, Vučić faces pressure from both nationalist and pro-EU factions. Right-wing parties demand a complete refusal to sanction Russia, in part to safeguard Russia's ongoing support for Serbia regarding Kosovo. Meanwhile, pro-European groups advocate aligning sanctions with EU partners to maintain accession credibility. Serbia's establishment stance is characterised by a dual-track strategy: support for Ukraine's sovereignty within multilateral frameworks, paired with a firm refusal to impose sanctions on Russia.

Case study II: Türkiye in Bosnia and Herzegovina

The foundations of Turkish-Bosnian relations are deeply rooted in a shared historical and religious legacy that dates back to the Ottoman Empire. That is why Turkish rule left an imprint on the cultural, religious, and political landscape of the region. The Ottomans established administrative institutions, religious endowments, mosques, madrasas, and urban infrastructure, laying the groundwork for a lasting cultural bond (Ekşi 2017). This Ottoman legacy has remained a central element in the collective memory of Bosniaks, who often view Turkey as a historical protector. For Turkey, the legacy of Ottoman rule in the Balkans has been instrumental in shaping its post-Cold War engagement with the region. Religious affinity continues to serve as a powerful dimension of Turkish-Bosnian relations. Turkey has supported the reconstruction of Islamic institutions and heritage sites destroyed during the Bosnian War, such as the Ferhadija Mosque in Banja Luka and the Aladža Mosque in Foča. Through institutions like the Turkish Cooperation and Coordination Agency (TİKA) and the Presidency of Religious Affairs (Diyamet), Turkey has invested in religious education, interfaith dialogue, and the promotion of Islamic culture in Bosnia and Herzegovina. This engagement is often welcomed by the Bosniak population, who perceive Turkey not only as a

partner but as part of their extended cultural and religious identity (Öztürk 2016; Sofos 2024).

In recent decades, economic diplomacy has emerged as one of the most dynamic and visible aspects of Turkish-Bosnian relations. Anchored in mutual interests and facilitated by cultural proximity and political goodwill, Turkey has steadily expanded its economic footprint in Bosnia and Herzegovina through trade partnerships, infrastructure development, and direct investments. This economic engagement is often portrayed by Ankara as both a strategic and humanitarian mission – supporting the post-war reconstruction of Bosnia while deepening bilateral ties through shared prosperity (Spyros 2024). The Turkish construction company Cengiz İnşaat and others have become familiar names in Bosnia, often receiving large-scale infrastructure contracts backed by political agreements (Turkey’s Cengiz İnşaat, 2012).

Cultural diplomacy constitutes a central instrument through which Turkey translates its historical affinity with Bosnia and Herzegovina into a durable political and societal influence. Rather than operating as a purely cultural exchange mechanism, Turkish cultural engagement functions as a soft-power strategy aimed at embedding Turkey within Bosnia’s social and cognitive space, particularly among the Bosniak population. By promoting language, media, and educational linkages, Ankara seeks to cultivate long-term identification with Turkey that complements its diplomatic and economic presence while avoiding overt political conditionality.

The activities of the Yunus Emre Institute exemplify this strategic logic. Since the establishment of its Sarajevo branch in 2009, the institute has served not merely as a cultural centre but as an institutional hub for shaping cultural preferences and symbolic affiliation. Turkish language courses, cultural events, and academic exchanges create repeated points of contact through which Turkish history, values, and contemporary narratives are normalised within Bosnian public life. The growing popularity of Turkish language learning, reinforced by the wide consumption of Turkish television and media content, illustrates how cultural production operates as an indirect yet effective channel of influence (Yunus 2025). For many Bosnians, especially youth, the institute provides a gateway to Turkish scholarships, educational exchanges, and professional development opportunities. The popularity of Turkish language studies in Bosnia reflects both practical interest and cultural affinity, often tied to Turkish television, music, and historical curiosity. Education is also a key component of Turkey’s cultural engagement strategy. Education represents a particularly consequential dimension of Turkey’s cultural diplomacy. Scholarship programmes such as Türkiye Scholarships and the activities of the Maarif Foundation contribute to the formation of transnational educational networks that extend Turkey’s influence beyond short-term engagement. By educating Bosnian students

in Turkish universities and supporting Turkish-funded schools within Bosnia, Ankara fosters the emergence of socially embedded elites familiar with the Turkish language, institutions, and political culture. These students are trained at Turkish universities across disciplines, and many of them return to Bosnia as cultural ambassadors and influential professionals. These educational links not only cultivate the pro-Turkish elite in Bosnia but also deepen interpersonal networks that sustain long-term cooperation. Taken together, these cultural and educational initiatives allow Turkey to position itself as a benevolent and culturally proximate partner, reinforcing its image as a legitimate stakeholder in Bosnia's post-conflict development. In contrast to more coercive or transactional forms of influence exercised by other external actors, Turkey's cultural diplomacy operates through attraction, familiarity, and historical resonance, generating a form of influence that is subtle, resilient, and difficult to counter through traditional geopolitical means.

Narrative Strategy of Ankara: Türkiye as a Traditional Actor in the Balkans

According to Vuksanović, Turkey seeks to exploit openings created by the EU's weakened presence in the Balkans to expand its diplomatic leverage, economic ties, and security influence, while carefully avoiding actions that could trigger a direct confrontation with Western actors. In this reading, cultural and historical narratives function less as guiding principles and more as instrumental tools, selectively employed to enhance Turkey's soft power and legitimise its regional presence. Overall, Vuksanović portrays Turkey as a pragmatic actor that adapts its Balkan policy to shifting regional power balances, prioritising flexibility, mediation roles, and diplomatic balancing over ideological commitments or revisionist ambitions.

Turkish engagement in Bosnia and Herzegovina cannot be understood solely through the lenses of diplomacy, trade, or cultural exchange; it is equally shaped by a deliberate and carefully constructed narrative strategy. Since the early 2000s, and particularly under the Justice and Development Party (AKP), Ankara has increasingly relied on identity-based narratives to frame its regional role, using history, religion, and moral responsibility as tools to legitimise its presence in the Balkans. In this context, Bosnia occupies a special place, allowing Türkiye to present itself simultaneously as a protector of Muslim communities, a guarantor of regional stability, and a successor state with historical responsibilities rooted in the Ottoman legacy.

Central to this narrative is Türkiye's self-presentation as a guardian of Bosniak Muslims and a moral actor shaped by the memory of the Yugoslav wars. By emphasising its humanitarian assistance, political

support for Bosniak leadership, and rhetorical solidarity during and after the 1990s conflict, Ankara has cultivated an image of fraternal commitment rather than strategic interest (Çıldır 2015). Türkiye's humanitarian aid to Bosnian refugees and vocal support for Bosniak leaders like Alija Izetbegović helped construct an image of Türkiye as a moral and fraternal actor. This perception has been reinforced through political rhetoric. Turkish leaders, including President Recep Tayyip Erdoğan, frequently refer to the shared destiny and spiritual kinship between Turks and Bosniaks. In public speeches, Erdoğan has positioned Türkiye as the "protector of Sarajevo" and emphasised that "Bosnia is our trust from our ancestors". Such statements are not merely symbolic: they serve to legitimise Türkiye's presence in the region by invoking religious solidarity and post-imperial responsibility (Somun 2021).

At the same time, Ankara strategically complements this identity-based discourse with a narrative of pragmatic moderation. By maintaining relations with Bosniak, Croat, and Serb political actors and promoting trilateral diplomatic formats involving Serbia and Bosnia and Herzegovina, Türkiye positions itself as an indispensable mediator in a fragmented political environment. This dual approach, combining selective solidarity with claims of neutrality, enhances Ankara's credibility as a stabilising regional power while limiting accusations of overt partisanship. This strategic moderation enhances Türkiye's credibility as a regional power and reinforces the narrative of its indispensable role in preserving Balkan peace (Talha 2016).

The concept of "historical responsibility" further anchors Türkiye's narrative strategy in Bosnia. Rather than distancing itself from its Ottoman past, the AKP-era leadership actively reinterprets imperial legacy as a source of soft power and legitimacy. Restoration projects led by institutions such as TİKA, including the reconstruction of war-destroyed mosques like Ferhadija and Aladža, serve not only cultural or humanitarian purposes but also symbolic ones. These projects signal continuity, presence, and return, framing Türkiye as a benevolent heir reclaiming its historical role. The notion of historical responsibility manifests in various policy initiatives. Restoration projects of Ottoman-era mosques, bridges, and public buildings carried out by institutions like TİKA (Turkish Cooperation and Coordination Agency) are more than acts of preservation; they are symbolic acts of return. The reconstruction of the Ferhadija and Aladža mosques, both destroyed during the Bosnian War, serves not only as architectural restorations but also as political claims: Türkiye is back, not as an empire, but as a benevolent actor with deep cultural and historical legitimacy (Talha 2016).

Impact on EU and NATO Integration: The Case of Bosnia and Serbia Amid Turkish and Russian Influence in the Balkans

The Euro-Atlantic integration of the Western Balkans remains a strategic objective for the European Union and NATO. Yet, progress has been uneven and increasingly shaped by the geopolitical rivalry involving external actors, particularly Russia and Türkiye. Bosnia and Herzegovina and Serbia represent two contrasting yet interlinked cases where domestic complexities and foreign influence intersect with aspirations for EU and NATO membership. Bosnia and Herzegovina formally aspires to join both the EU and NATO but faces significant internal and external challenges. Internally, the ethnically divided political system, with the Republic of Srpska (RS) often resisting centralisation and Western alignment, impedes coherent foreign policy-making. Externally, Russia openly supports RS and discourages NATO expansion in the region, viewing it as a direct threat to its influence. Moscow maintains close ties with RS President Milorad Dodik, who has repeatedly voiced opposition to NATO accession and promotes greater autonomy for the Serb entity (Cancar 2024).

Türkiye's role in Bosnia, by contrast, largely aligns with the West when it comes to supporting EU and NATO integration, particularly for the Bosniak population. Turkish officials have publicly endorsed Bosnia's path towards NATO, presenting Ankara as a stabilising partner (Türkiye's support 2022). However, Türkiye's increasing cultural and economic influence, framed in terms of religious and historical affinity, introduces a parallel axis of loyalty that may dilute Bosnia's singular orientation towards the EU. In practice, Türkiye's support often complements Western efforts. However, it also cultivates a narrative of Muslim solidarity that some European actors view with scepticism, especially in the context of rising Islamophobia and anti-migration sentiment in the EU (Bosnia-Herzegovina external 2023). In Serbia's case, the picture is more complex. While Serbia remains an EU candidate country, its progress has stalled due to tensions with Kosovo and ambiguous foreign policy alignment. Serbia refuses to join NATO and maintains strong military and energy ties with Russia, despite mounting pressure from Brussels and Washington, especially after the 2022 invasion of Ukraine. President Aleksandar Vučić has skilfully balanced between East and West, accepting EU funds and negotiations while fostering close relations with Moscow and, increasingly, Ankara (Stojanovic 2025).

The overlapping influences of Türkiye and Russia in the Balkans produce a complex, multi-vector geopolitical environment that simultaneously enables and constrains EU and NATO integration efforts. Rather than merely being passive recipients of Western policies, Balkan states such as Bosnia and Serbia navigate competing external pressures,

balancing the incentives of EU and NATO membership against the strategic interests projected by Ankara and Moscow. In this context, Bosnia's institutional fragility makes it particularly susceptible to external manipulation, while Serbia's strategic ambiguity illustrates how states leverage external actors to preserve autonomy and extract concessions. Consequently, the prospects for successful Western enlargement in the region are not determined solely by internal reforms; they are equally contingent on the West's capacity to counteract Russian obstructionism and to strategically engage with Türkiye's increasingly autonomous regional diplomacy, whose actions can either complement or complicate European objectives depending on Ankara's alignment of interests.

Geopolitical Fragility in the Western Balkans: Proxy Risks and the Rise of Post-Western Regionalism

The Western Balkans remains one of Europe's most fragile geopolitical zones, where historical grievances, contested borders, and ethnic divisions intersect with growing external influence. In recent years, the region has evolved into a microcosm of global power rivalries. Against this backdrop, two interrelated developments pose particular concern: the risk of proxy entanglements escalating intra-regional tensions and the emergence of a multipolar, post-Western regional order. While the Western Balkans has not been the site of direct great power confrontation, it is increasingly vulnerable to proxy muddles, where external actors support local political elites, ethnic groups, or nationalist factions to serve broader geopolitical ends. This dynamic creates an unstable equilibrium, raising the risk of internal disputes evolving into fuelled crises.

Bosnia and Herzegovina exemplifies the complex interplay of external influences in a multi-vector geopolitical space. The Serb-majority entity, the Republic of Srpska (RS), under Milorad Dodik, functions as a conduit for Moscow's strategic objectives, receiving political, diplomatic, and financial support in exchange for obstructing Bosnia's NATO aspirations and challenging the authority of state-level institutions. This relationship illustrates a classic proxy dynamic: Russia leverages Dodik and his network to weaken Western integration, while Dodik exploits Russian backing to consolidate domestic power and resist international constraints (Gurakuç 2024). In parallel, Türkiye has cultivated ties with the Bosniak political leadership, particularly the Party of Democratic Action (SDA), framing its support in terms of historical, religious, and cultural solidarity and providing both rhetorical and developmental assistance. While Ankara formally endorses Bosnia's territorial integrity, this selective engagement with specific ethnic constituencies inadvertently reinforces factional divisions and heightens mutual suspicion across communities.

In the context of Bosnian politics, it should be noted that Croats are one of the three constituent peoples of Bosnia and Herzegovina, primarily concentrated in the Federation entity. Politically, they maintain their own party structures, most prominently the Croatian Democratic Union of Bosnia and Herzegovina, which seeks to protect Croat interests within the complex power-sharing system. Croatia, a neighbouring state and EU member since 2013, serves as a model of political and economic integration with Western institutions, and this alignment influences the orientation of Croat political actors in Bosnia and Herzegovina. In the context of external influence, Croat leaders have at times acted as a balancing force, negotiating between Western-aligned policies, Turkish initiatives, and Russian engagement in the region. While not aligned with Türkiye as strongly as the Bosniak leadership, the Croats play a critical role in shaping coalition governments and influencing domestic decision-making. Their position often requires careful negotiation and alliance-building, which can affect the overall efficacy of external actors' strategies in Bosnia and Herzegovina.

In this regard, proxy dynamics are also at play in Kosovo and Serbia. While the US and key EU states recognise Kosovo and back its institutions, Russia supports Serbia's position of non-recognition (Zweers 2023). Türkiye recognised Kosovo in 2008. It enjoys close ties with Pristina but maintains neutral or even warm relations with Belgrade as well. Even limited incidents, such as clashes in North Kosovo or inflammatory political declarations, can be opened for internationalisation, drawing in competing external patrons who treat local conflicts as opportunities to assert strategic influence. The 2022 Ukraine war and rising East-West tensions have made this risk more acute, as Russia seeks to destabilise the Western periphery while Türkiye and other actors push for more autonomous, multi-aligned regional roles.

The Western Balkans today is characterised not by a singular hegemonic project, such as EU or NATO enlargement, but by a fragmented and post-Western regional order. In this context, regional actors navigate a multipolar environment in which external powers – Western institutions, Türkiye, Russia, and China – offer overlapping and sometimes conflicting incentives. States leverage these relationships selectively, based on pragmatic calculations, historical and cultural identities, or economic opportunities, producing foreign policy behaviours that are often fluid and internally inconsistent. Serbia exemplifies this pattern: it sustains strategic partnerships with Russia and China while simultaneously advancing EU accession negotiations and maintaining cooperative ties with Türkiye. This dual or multi-vector approach does not entirely displace the West. It decouples regional dynamics from exclusive Western dominance, complicating the implementation of coherent integration strategies and highlighting the strategic agency of Balkan states in exploiting the interplay of competing external influences.

Conclusion

The Western Balkans exemplifies the complexities of contemporary multipolar geopolitics, where historical legacies, identity politics, and strategic patronage intersect with aspirations for Euro-Atlantic integration. Bosnia and Herzegovina and Serbia illustrate contrasting yet complementary cases in which external actors, particularly Russia and Türkiye, leverage asymmetric relationships with local elites to project influence and embed themselves within domestic political structures. In Bosnia, Türkiye uses historical, religious, and cultural affinities to cultivate ties with the Bosniak political leadership, employing economic, educational, and cultural tools to achieve soft power influence. Ankara's engagement, framed in terms of historical responsibility and moral guardianship, positions Türkiye as both a stabilising actor and a selective partner whose alignment with specific communities can reinforce internal divisions. Conversely, Russia's approach in Serbia combines energy dependence, military cooperation, and diplomatic support with Orthodox Christian and Pan-Slavic narratives to sustain alignment with Russian strategic interests and constrain Western integration.

These cases demonstrate the significance of proxy politics and strategic patronage. Local elites exploit external support to consolidate authority, resist reforms, and negotiate within a multipolar environment, while external powers selectively invest in relational leverage that balances pragmatism with symbolic legitimacy. The Western Balkans today embodies a post-Western regionalism, where the traditional dominance of the EU and NATO is contested by alternative powers capable of exploiting local cleavages. States such as Serbia navigate multi-vector foreign policies, balancing Russia, Türkiye, China, and the EU, while Bosnia experiences parallel influence axes that complement Western engagement but introduce alternative loyalty structures. This overlapping influence increases institutional uncertainty, amplifies polarisation, and constrains Euro-Atlantic strategies.

From a theoretical perspective, these findings highlight the importance of integrating constructivist insights, particularly identity, historical memory, and cultural narratives, into analyses of regional power dynamics. Russia and Türkiye show that influence operates not solely through material leverage but through relational legitimacy, narrative construction, and selective empowerment of local proxies. The Western Balkans is thus not a passive arena of external projects but a fluid geopolitical space where local actors exercise strategic agency and external powers pursue asymmetric influence. Understanding these dynamics is crucial for assessing EU and NATO integration prospects, managing regional stability, and navigating the evolving interplay between Western and non-Western actors in Southeast Europe.

Bibliography

- Borger, Julian. 2014. Vladimir Putin moves to strengthen ties with Serbia at military parade. *The Guardian*, 16/10/2024. <https://www.theguardian.com/world/2014/oct/16/vladimir-putin-russia-serbia-alliance-military-parade>.
- China-CEE Institute. 2023 "Bosnia-Herzegovina external relations briefing: External Summary" <https://china-cee.eu/2024/01/31/bosnia-herzegovina-external-relations-briefing-external-summary-2023/>. 05/05/2025.
- Beckmann – Dierkes, Norbert and Rankic, Sladan. 2022. "Serbian Foreign Policy in the Wake of the War in Ukraine". <https://www.kas.de/documents/252038/16191335/Serbian+Foreign+Policy+in+the+Wake+of+the+War+in+Ukraine.pdf/30d4a7d9-a80a-9f8b-9ff2-999425df715a?version=1.0&t=1659099133262>. 05/05/2025.
- Çıldır, Şükrü, "Turkey's Approach to Humanitarian Intervention in the Post-Cold War Era: The Cases of Bosnia and Kosovo", Middle East Technical University, Ankara, Türkiye 2015.
- Cancar, Ismet, Fatih, 2022. "Russia's New Front with the West in Bosnia". Royal United Services *Institute*. <https://www.rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/russias-new-front-west-bosnia>. 05/05/2025.
- Cancar, Ismet, Fatih, 2024. Bosnia and Herzegovina at a Euro-Atlantic Crossroads: Introducing a 'New Security' Pact. *New Lines Institute*. <https://newlinesinstitute.org/western-balkans-center/bosnia-and-herzegovina-at-a-euro-atlantic-crossroads-introducing-a-new-security-pact/>. 05/05.2025.
- Eksi, Muharrem, "Turkey's Cultural Diplomacy and Soft Power Policy Towards the Balkans". *Karadeniz Araştırmalar Merkezi*. XIV(55). 2017. 190–208.
- Henne, Peter. S and Ozturk, Ahmet, Erdi, "The Practice of Soft Power". *Religions*. 13(9), 2022, 805. DOI: <https://doi.org/10.3390/rel13090805>.
- Kuçi, Gurakuç. 2024. "Russia's hybrid warfare in the Western Balkans: Geopolitical Strategies and Proxy Actors". *Octopus Journal Hybrid Warfare & Strategic Conflicts*. 3. <https://octopusinstitute.org/russias-hybrid-warfare-in-the-western-balkans-geopolitical-strategies-and-proxy-actors/>. 05/05/2025.
- Karcic, Harun, "Serbs and Russians Are Brothers Forever": Russian Religious Influence In The Western Balkans. *Berkley Center for Religion, Peace & World Affairs*, 2023, 1-21.
- Khudoley, Konstantin and Koloskov, Yevgeniy, "Russia's Policies In Balkans: Modern Situation and Perspectives", *The Journal of Global*

- Economy and International Relations*, 65 (1), 2021, 90–99. DOI: <https://doi.org/10.17951/bc.2024.9.9-30>.
- Litvinova, Dasha. “How the Kremlin weaponized Russian history-and has used it to justify the war in Ukraine”, *AP*, 21/02/2024. <https://apnews.com/article/russia-ukraine-war-history-putin-propaganda-80cb70fff9820357eddb83170695bdbb>.
- Maliqi, Agon, 2023. “Russian information warfare in the Balkans: How identity and religion are instrumentalized in the Kosovo-Serbia dispute”. Berkley Center for Religion, Peace & World Affairs, <https://berkleycenter.georgetown.edu/posts/russian-information-warfare-in-the-balkans-how-identity-and-religion-are-instrumentalized-in-the-kosovo-serbia-dispute>. 05/05/2025.
- McBride, James, 2023 “Russia’s Influence in the Balkans”, Council on Foreign Relations, <https://www.cfr.org/backgrounders/russias-influence-balkans>. 05/05/2025.
- Makocki, Michal and Popescu, Nicu, “China and Russia. An Eastern Partnership in the Making?”, *Asian Studies*, Vol. 48, 2017, 298-301.
- Nikolova, Milana. One nation under Russia? How Moscow exploits pan-Slavism? *Emerging Europe*, 05/09/2022. <https://emerging-europe.com/one-nation-under-russia-how-moscow-exploits-pan-slavism/>.
- Metodieva, Asya. 2019. Russian Narrative Proxies in the Western Balkans. The German Marshall Fund of the United States. <https://www.gmfus.org/sites/default/files/Russian%20Narrative%20Proxies%20in%20Balkans.pdf>. 05/05/2025.
- Öztürk, Talha, “Davutoglu: Turkey will always promote good Bosnia-Serbia ties”, *Anadolu Ajansı*, 07/04/2016. <https://www.aa.com.tr/en/todays-headlines/davutoglu-turkey-will-always-promote-good-bosnia-serbia-ties/551206>.
- Öztürk, Talha, “Turkish PM opens renovated iconic Bosnian mosque”, *Anadolu Ajansı*, 07/05/2016. <https://www.aa.com.tr/en/turkey/turkish-pm-opens-renovated-iconic-bosnian-mosque/568238>
- “Patriarch Porfirije Thanks the Russian Church for participation in restoring Serbian churches”, *Pravmir*, 22/01/2022. <https://www.pravmir.com/patriarch-porfirije-thanks-the-russian-church-for-participation-in-restoring-serbian-churches/>.
- Radeljic, Branislav, “Russia’s involvement in the Kosovo case: Defending Serbian interests or securing its own influence in Europe?”, *Regional Studies of Russia, Eastern Europe and Central Asia*. 6 (2), 2017, 273–300. DOI: <https://doi.org/10.1353/reg.2017.0017>.
- Rasidagic, Esref, Kenan, and Hesova, Zora. “Development of Turkish Policy towards the Western Balkans with focus on Bosnia and

- Herzegovina". *Croatian International Relations Review*, 26 (86) 2020, 96–129. DOI: 10.37173/cirr.26.86.4.
- Stojanovic, Milica. 2022. "Serbia backs UN Resolution against Russian annexations in Ukraine", *Balkan Insight*, 13/10/2022. <https://balkaninsight.com/2022/10/13/serbia-backs-un-resolution-against-russian-annexations-in-ukraine/>.
- Stojanovic, Dusan. "EU foreign policy chief calls on Serbia to make a 'strategic choice' between West and East". *AP*, 22/05/2025. <https://apnews.com/article/serbia-eu-russia-kallas-vucic-belgrade-356972b28d08d7f0835ab7036d4b31bf>.
- Stronski, Paul and Himes, Annie, "Russia's Game in the Balkans", 2019. Carnegie Endowment For International Peace, https://assets.production.carnegie.fusionary.io/static/files/files__Stronski_Himes_Balkans_formatted.pdf. 05/05/2025.
- "Serbia seeks fifth with US sanctions waiver for Russian-owned oil firm NIS, MINISTER says" Reuters, 07/14/2025. <https://www.reuters.com/business/energy/serbia-seeks-fifth-us-sanctions-waiver-russian-owned-oil-firm-nis-minister-says-2025-07-14/>
- Somun, Hajrudin. Sarajevo as seen by Erdoğan and Milorad Dodik. *Turkey Tribune*, 2021.
- "Türkiye's support for Bosnia's EU, NATO membership vital", *Daily Sabah*, 28/09/2022. <https://www.dailysabah.com/politics/diplomacy/turkiyes-support-for-bosnias-eu-nato-membership-vital>.
- "Turkey's Cengiz Insaat wins \$237 mln Bosnia road deal (2012)". Reuters, 21/12/2022. <https://www.reuters.com/article/markets/turkeys-cengiz-insaat-wins-237-mln-bosnia-road-deal-idUSL5E8NL3PO/>
- Tass. 2025. "Trade Turnover growth between Russia, Serbia exceeds 8% in Q1 2025 (2025)". <https://tass.com/economy/1977633>. 05/05/2025.
- Vračić, Alida, 2016. "Turkey's role in the Western Balkans". Deutsches Institut für Internationale Politik und Sicherheit, https://www.swp-berlin.org/publications/products/research_papers/2016RP11_vcc.pdf f. 05/05/2025.
- Vračić, Alida "A political romance: The relationship between Bosnia and Turkey". *Turkish Policy Quarterly*, 13(1) 2014. 183–190.
- Zoria, Yuri. "I did not betray Russia says Serbia's pro-Russian president Vucic after abstaining from signing Odesa summit declaration". *Euromaidan Press*, <https://euromaidanpress.com/2025/06/12/i-did-not-betray-russia-says-serbias-pro-russian-president-vucic-after-abstaining-from-signing-odesa-summit-declaration/> 12/06/2025.
- Zweers, Wouter, Drost, Niels and Henry, Baptiste, 2023. "Russian influence in Serbia, Bosnia and Herzegovina, and Montenegro", Clingendael Netherlands Institute of International Relations,

<https://www.clingendael.org/sites/default/files/2023-08/little-substance-considerable-impact.pdf>. 05/05/2025.

Spyros, Sofos, 2024. "Turkey's Presence in the Western Balkans Achieving Cooperation and Sustainable Peace in Bosnia and Herzegovina", School of Law, Old College, The University of Edinburgh <https://peacerep.org/wp-content/uploads/2024/01/Turkeys-Presence-in-the-Western-Balkans-DIGITAL.pdf>. 05/05/2025.

Yunus, Dilber, "A Case Study of Yunus Emre Institute's Language Policies in Bosnia and Herzegovina: the "My choice is Turkish" Project as an Example of Turkish as a Selective Foreign Language in Schools", in: 6th International Balkan Summer School Balkans and Global Politics Proceedings, Berat Alili & Hanife Etem (eds.). *Idefe Publications*. 2025. DOI: <https://doi.org/10.5331/>

UDK 327(4-672EU:497.1+496.5)
Biblid 0543-3657, 77 (2026)
God. LXXVII, br. 1195, str. 29–46
Pregledni naučni rad
Primljen: 04. 07. 2025.
Revidiran: 05. 03. 2026.
Prihvaćen: 27. 02. 2026.
doi: https://doi.org/10.18485/iipe_mp.2026.77.1196.2
CC BY-SA 4.0

*Jefimija GAVRILOVIĆ¹,
Dragana DABIĆ²*

Uloga Evropske unije u oblikovanju spoljnopolitičkih orijentacija zemalja Zapadnog Balkana: studija slučaja Republike Srbije i Republike Albanije

SAŽETAK

U radu se istražuje uloga Evropske unije u oblikovanju spoljnopolitičke orijentacije zemalja Zapadnog Balkana, putem komparativne analize slučajeva Srbije i Albanije. Cilj istraživanja je da se ukaže na činioce koji dovode do različitih ishoda evropeizacije u regionu, kao i da prikaže delotvornost, odnosno ograničenja normativne uloge Unije u oblikovanju spoljne politike država kandidata. Teorijski okvir rada zasniva se na konceptu normativne moći EU i teoriji evropeizacije, putem kojih se objašnjava na koji način EU nastoji da prenese svoje norme i vrednosti na države kandidate, kao i način na koji te države ove vrednosti i norme internalizuju u njihovim političkim sistemima ili odbacuju. Zatim su uporednom i kvalitativnom metodološkom analizom predstavljeni spoljnopolitički instrumenti EU koje primenjuje u odnosima sa zapadnobalkanskim državama, kao i različite spoljnopolitičke orijentacije Srbije i Albanije. Odnosi između EU i zemalja kandidata zavise od nacionalnog konteksta svake pojedinačne države, istorijskog nasleđa, geopolitičkih prioriteta i političkih narativa, ali i od kredibiliteta procesa

¹ Studentkinja master akademskih studija na Fakultetu političkih nauka, Univerziteta u Beogradu. E-mail: jefimijagavrilovic01@gmail.com.

² Naučni saradnik, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd. E-mail: ddabic@diplomacy.bg.ac.rs., ORCID: 0000-0001-6427-4244

proširenja i dosledne primene mehanizama uslovljavanja. Zaključuje se da je uloga EU u regionu Zapadnog Balkana diferencirana i uslovljena, kako mehanizmima koje primenjuje u procesu evropeizacije, tako i unutrašnjim karakteristikama država kandidata i ukazuje na potrebu za preispitivanjem postojećih politika Unije i jačanje društveno-političke volje država regiona da internalizuju evropske vrednosti i norme.

Ključne reči: Evropska unija, evropeizacija, normativna moć, spoljna politika, ZSBP, Zapadni Balkan, Srbija, Albanija.

The role of the European Union in shaping the foreign policy orientations of Western Balkan countries: a case study of the Republic of Serbia and Republic of Albania

SUMMARY

This paper explores the role of the European Union in shaping the foreign policy orientation of Western Balkan countries through a comparative case study of Serbia and Albania. The aim of the research is to indicate the factors leading to different outcomes of Europeanization in the region, and to demonstrate the effectiveness and limitations of the EU's normative influence on the foreign policies of candidate countries. The theoretical framework is based on the concept of the EU's normative power and the theory of Europeanization, which combined explain how the EU seeks to transfer its norms and values to candidate countries, and show ways in which those countries either internalize or reject those norms and values. Through comparative and qualitative methodological analysis, the paper presents the EU's foreign policy instruments applied in its relations with Western Balkan countries, as well as the different foreign policy orientations of Serbia and Albania. The EU is a unique actor in the region, whose impact is conditioned by the specific national context of each country, historical legacies, geopolitical priorities, and political narratives, as well as by the credibility of the enlargement process and the consistent application of conditionality mechanisms. The paper concludes that the EU's role is differentiated and conditioned both by the mechanisms it applies in the Europeanization process and by the internal characteristics of candidate countries, pointing to the need for reevaluation of the existing EU policies and strengthening the socio-political will of regional states to internalize European values and norms.

Keywords: European Union Europeanization, normative power, Western Balkans, foreign policy, CFSP, Serbia, Albania.

Uvod

U poslednje tri decenije Evropska unija (EU, Unija) pozicionirala se kao jedinstveni spoljnopolitički akter i normativna sila koja utiče na unutrašnje političke i institucionalne reforme u regionu Zapadnog Balkana. Nakon Solunskog samita 2003. godine, kada je zemljama regiona zvanično potvrđena mogućnost dobijanja statusa punopravne članice EU, proces evropskih integracija postao je centralni spoljnopolitički prioritet ovim državama i osnov za održavanje političke stabilnosti i ekonomskog razvoja. U cilju uspešnog oblikovanja spoljnopolitičkih orijentacija i evropeizacije država kandidata, EU primenjuje čitav spektar spoljnopolitičkih instrumenata, kao što su politika uslovljavanja, institucionalizovani pregovarački proces, finansijska pomoć i diplomatski dijalog. U tom procesu EU ostvaruje sveobuhvatan uticaj na nacionalne politike, pri čemu države regiona pristaju na delimičan prenos suvereniteta radi usaglašavanja sa normativnim i vrednosnim sistemom Unije. Upravo ovo postepeno prilagođavanje i usvajanje evropskih vrednosti čini EU posebnim akterom u poređenju sa drugim spoljnim silama koje deluju u regionu, i čiji se uticaj ne temelji na dubljoj institucionalnoj integraciji. Shodno tome, EU zauzima značajnu poziciju u oblikovanju kako spoljnopolitičke orijentacije, tako i unutrašnje reforme država Zapadnog Balkana.

Međutim, proces evropeizacije Zapadnog Balkana ograničen je brojnim strukturnim i političkim izazovima koji proističu kako iz regiona, tako i iz same EU. Dakle, iako formalno postoji konsenzus o pristupanju EU, zemlje ovog regiona pokazuju različiti stepen napretka, spoljnopolitičke usklađenosti, nivoa društveno-političke volje, kao i otvorenosti prema međunarodnim akterima koji zastupaju suprotstavljeno viđenje globalnih odnosa. U tom kontekstu, relevantno je analizirati u kojoj meri i na koji način EU, kao normativna sila, oblikuje spoljnopolitičke orijentacije zemalja Zapadnog Balkana, s posebnim osvrtom na slučajeve Srbije i Albanije.

Srbija i Albanija su odabrane kao konkretne studije slučaja u ovom radu, iz razloga što predstavljaju države sa različitim geopolitičkim orijentacijama, istorijskim nasleđem, političkim narativima, kao i različitim stepenom usklađenosti sa spoljnom politikom EU. Albanija dosledno zastupa proevropsku spoljnopolitičku orijentaciju, percipira se kao pouzdan partner EU u ovom domenu i evropske integracije posmatra kao temeljni identitetski okvir svoje spoljne politike. Međutim, delotvornost procesa evropeizacije je ograničena usled postojanja ozbiljnih strukturnih izazova, pre svega u oblastima vladavine prava, borbe protiv korupcije i izgradnje nezavisnih demokratskih institucija. Nasuprot ovako jasno artikuliranoj spoljnopolitičkoj orijentaciji, Srbija vodi multivektorsku spoljnu politiku, nastojeći da balansira između puta ka članstvu u EU i

strateške saradnje sa alternativnim partnerima, kao što su Rusija i Kina. Ovakva postavka omogućava uvid u dva različita spoljnopolitička pristupa unutar istog regionalnog i institucionalnog okvira evropskih integracija, što pruža osnov za analizu činilaca koji usmeravaju i oblikuju spoljnopolitičke prioritete zemalja regiona.

U skladu s tim, osnovna hipoteza rada je da EU ima značajnu, ali diferenciranu ulogu u oblikovanju spoljnopolitičke orijentacije zemalja Zapadnog Balkana, koja zavisi od delotvornosti mehanizama EU koje primenjuje u procesu evropeizacije, kao i od unutrašnjih društvenopolitičkih okolnosti u posmatranim državama. Metodološki, rad se zasniva na komparativnoj studiji slučaja Srbije i Albanije, uz primenu kvalitativne analize relevantne akademske literature, zvaničnih dokumenata EU i nacionalnih država, kao i izjava političkih aktera. U pogledu strukture, rad se sastoji iz četiri poglavlja. U prvom delu obrađuje se teorijski okvir, s akcentom na teoriju evropeizacije i konceptu normativne moći EU, dok se u drugom delu razmatraju spoljnopolitički instrumenti EU koje primenjuje na države Zapadnog Balkana. Treći i četvrti deo posvećeni su analizi spoljnopolitičke orijentacije Srbije i Albanije ponaosob. Cilj rada je da se kroz komparativnu perspektivu ukaže na faktore koji dovode do različitih ishoda evropeizacije u regionu, kao i da prikaže delotvornost i ograničenja normativne uloge Unije u oblikovanju spoljne politike država kandidata.

Evropeizacija i normativna moć Evropske unije

Radi detaljnijeg razumevanja načina na koji EU oblikuje spoljnopolitičke orijentacije zemalja Zapadnog Balkana potrebno je razmotriti relevantne teorijske pristupe koji objašnjavaju njeno delovanje prema državama kandidatima za članstvo. Shodno tome, posebna pažnja posvećena je teoriji evropeizacije i konceptu normativne moći EU. Navedeni pristupi se fokusiraju na mehanizme, norme i političke procese kroz koje Unija projektuje svoje vrednosti i utiče na ponašanje drugih subjekata međunarodnih odnosa. U nastavku su razmotrene osnovne karakteristike pomenutih teorijskih koncepata, kao i njihova analitička relevantnost.

Teorija evropeizacije predstavlja pristup koji proučava sposobnost EU da utiče na transformaciju političkih i institucionalnih sistema država. U širem smislu, pojam evropeizacije možemo definisati kao proces kojim se pravila, vrednosti i uverenja EU integrišu u domaću političku strukturu, identitete i javne politike (Radaelli 2003, 30). Objašnjenje načina na koji države kandidati usvajaju navedene norme i prakse EU, kao i uslove pod kojima do toga dolazi, nude dva teorijska modela zastupljena u studijama evropeizacije – model spoljašnjih podsticaja (*external incentives model*) i model socijalnog učenja (*social learning model*).

Model spoljašnjih podsticaja je racionalistički model pregovaranja koji pojašnjava kako politika uslovljavanja deluje kao osnovni instrument EU u procesu evropeizacije država kandidata. U ovom pregovaračkom procesu učestvuju akteri koji nastoje da maksimiziraju sopstvenu korist, pri čemu razmenjuju informacije, pretnje i obećanja (Schimmelfennig and Sedelmeier 2004, 671–672). Dakle, da bi se evropeizacija uspešno odvijala potrebni su podsticaji u obliku nagrada i kazni koji menjaju koristi i troškove vlada u zemljama kandidata. Prema ovom modelu, EU postavlja usvajanje svojih normi, vrednosti i pravila kao uslov koji ciljane države moraju ispuniti u zamenu za određene nagrade (Schimmelfennig and Sedelmeier 2005, 15–16). U tom kontekstu, politika uslovljavanja zasniva se na strategiji podsticanja nagradom, pri čemu nagrade variraju od finansijske pomoći i preferencijalnih trgovinskih aranžmana, preko sporazuma o pridruživanju, do punopravnog članstva u Uniji (Schimmelfennig and Sedelmeier 2004, 672). Iz toga proizilazi da države koje ispune postavljene uslove stiču pravo na određene nagrade, dok se u suprotnom suočavaju sa uskraćivanjem očekivanih koristi, a u krajnjem slučaju i sa sankcijama (Ibidem, 672). Međutim, vlade država prihvatiće postavljene uslove samo ukoliko očekivane koristi premašuju troškove, odnosno ako su ponuđene nagrade veće od političkih i institucionalnih troškova usvajanja prava i politika EU.

Kako bi se razumela stvarna delotvornost mehanizma uslovljavanja, model spoljašnjih podsticaja analizira nekoliko ključnih faktora: preciznost postavljenih uslova, kredibilitet uslovljavanja, obim i dinamiku dodele nagrada, kao i visinu troškova usklađivanja. Sprovođenje efikasnog procesa kondicionalnosti zahteva od EU da jasno i precizno definiše uslove koje ciljane vlade treba da ispune kako bi dobile nagradu (Schimmelfennig and Sedelmeier 2020, 814–833). U slučaju zemalja Zapadnog Balkana, Unija je revidirala svoju politiku proširenja i uspostavila strožije, opsežnije i kompleksnije uslove nego što su bili primenjivani na države u prethodnim talasima proširenja. Iako takvi uslovi mogu doprineti većoj preciznosti, istovremeno povećavaju troškove usvajanja i time umanjuju šanse za uspešnu evropeizaciju (Ibidem, 814–833). Kriterijum kredibiliteta odnosi se na doslednu primenu pretnje EU da će uskratiti nagradu u slučaju neispunjavanja uslova, kao i na pouzdanost obećanja da će nagraditi aktere koji ispune uslove (Ibidem, 814–833). Mehanizam uslovljavanja na Zapadnom Balkanu karakteriše nizak nivo kredibiliteta usled nepovoljnih stavova javnosti prema proširenju, oslabljeno interesovanje samih institucija EU za ovaj proces, postojanja bilateralnih sporova između pojedinih država članica i zemalja kandidata, kao i zbog prisustva uticaja drugih međunarodnih aktera koji nude alternativne podsticaje po nižim troškovima (Zhelyazkova, Damjanovski, Nechev and Schimmelfennig 2018, 26–28).

Proces evropeizacije biće učinkovitiji ukoliko su nagrade veće po obimu i konkretnije, a ne udaljene i neodređene (Schimmelfennig and Sedelmeier 2020, 814–833). Iako države Zapadnog Balkana ostvaruju značajne ekonomske koristi i finansijsku pomoć od strane Unije, punopravno članstvo kao najviši oblik nagrade često deluje neodređeno i vremenski udaljeno. Na kraju, faktor troškova usklađivanja zavisi od ciljanih država i njihovih unutrašnjih troškova ispunjavanja zadatih uslova, posmatranih u najširem smislu. Politički i administrativni troškovi usklađivanja viši su za zemlje zapadnobalkanskog regiona no što su bili u slučaju država koje su Uniji pristupile 2004. godine. Od vlada ovih država se očekuje da prihvate stroža ograničenja i primene uslove koji zadiru u osetljiva pitanja nacionalnog suvereniteta i identiteta, što nosi visoke političke posledice po same nosioce vlasti (Ibidem, 814–833).

Za razliku od modela spoljašnjih podsticaja, model socijalnog učenja, zasnovan na socijalnom konstruktivizmu, polazi od pretpostavke da do evropeizacije dolazi kada države usvoje vrednosti, norme i identitete EU kao legitimne i usklađene sa sopstvenim kolektivnim identitetom, a ne zbog spoljašnjih podsticaja u vidu nagrade (Schimmelfennig and Sedelmeier 2005, 27–28). Efikasnost evropeizacije zavisi od toga u kojoj meri ciljane države percipiraju uslove EU kao legitimne i koliko je Unije sposobna da uveri domaće aktere u njihovu prikladnost (Zhelyazkova, Damjanovski, Nechev and Schimmelfennig 2018, 20). Dakle, legitimitet uslova raste kada se iste norme odnose i na države članice, i kada je uslovljavanje jasno formulisano, dok ubeđivačka moć EU dodatno jača ako se zemlje kandidati identifikuju sa evropskom zajednicom i ako postoji izraženija međusobna podudarnost vrednosti i normi (Ibidem, 20–21). U pojedinim državama zapadnobalkanskog regiona postoji nizak stepen identifikacije domaćih aktera sa vrednosnim sistemom i političkim identitetom Unije. Pored toga, potrebno je naglasiti da se modeli spoljašnjih podsticaja i socijalnog učenja mogu međusobno dopunjavati, jer podsticaji u obliku nagrada moraju biti u skladu sa nacionalnim identitetom, s obzirom na to da zahtevi koji zadiru u osetljiva identitetska pitanja često dovode do odluka vlada država koje odstupaju od logike troškova i koristi (Mandić 2020, 368).

U cilju sveobuhvatnijeg razumevanja uloge koju Unija ima u oblikovanju delovanja država Zapadnog Balkana, neophodno je razmotriti i koncept normativne moći EU. Ovaj teorijski okvir razvio je Ijan Manners (*Ian Manners*), koji percipira EU kao normativnu silu – aktera spoljne politike koji uobličava, usklađuje i prenosi norme i vrednosti u međunarodni sistem (Manners 2002, 252). Kao tipičan primer ispoljavanja normativne moći EU na međunarodnom planu, tj. njene „sposobnosti da oblikuje koncepcije ‘normalnog’ u međunarodnim odnosima“, on navodi uticaj EU na ukidanje smrtne kazne u značajnom broju država. Kako ističe u svom uticajnom članku s početka 21. veka, „sposobnost da se odredi šta prolazi kao ‘normalno’ u svetskoj politici je u krajnjem najveća moć od svih

(Ibidem, 253, više: Manners 2001).“ Prema Mannersu, ključne vrednosti koje čine osnovu normativnog identiteta EU su: mir, sloboda, demokratija, vladavina prava i poštovanje ljudskih prava i osnovnih sloboda (Ibidem, 242). Dakle, EU oblikuje spoljnopolitičke orijentacije država ne putem prinude, već posredstvom direktnih i indirektnih podsticaja da se katalog normi i vrednosti internalizuje (postane neotuđivi deo) u njihovim unutrašnjim institucionalnim sistemima i političkoj kulturi. U odnosu sa državama Zapadnog Balkana, ovaj normativni uticaj najkonkretnije se manifestuje kroz politiku proširenja i kriterijume za članstvo, koji predstavljaju instrumente približavanja država kandidata normativnom okviru i vrednosnom sistemu EU. S jedne strane, posredstvom procesa pristupanja EU podstiče kandidate da preuzmu evropske norme i prakse, ne samo formalno kroz postupak harmonizacije zakonodavstva, već i kroz dubinsku transformaciju političkih sistema i razvoj demokratske političke kulture. S druge strane, kritičko sagledavanje sugerise da je poslednjih godina normativnost evropskog pristupa na Zapadnom Balkanu više prisutna u retorici nego u praksi. Na navedeno upućuje mlako reagovanje evropskih zvaničnika i državnika u pogledu regresija u domenu vladavine prava i generalno sveprisutnih tendencija „demokratskog nazadovanja“ u regionu, a što se racionalizuje širim strateškim motivima Unije na ovom prostoru. Na taj način se podrivaju osnovni principi na kojima počiva ideja o EU kao normativnoj sili (više: Dabić 2025).

EU kao jedinstveni akter na Zapadnom Balkanu

Nakon raspada SFRJ i turbulentne tranzicije, EU se pozicionirala kao centralni međunarodni akter u procesima stabilizacije i transformacije Balkana, kako u političkom i ekonomskom, tako i u bezbednosnom i društvenom smislu. Njeno delovanje u regionu prevazilazi uobičajene okvire spoljne politike, budući da se zasniva na sveobuhvatnom pristupu koji integriše različite aspekte unutrašnje politike EU, s ciljem postepenog usaglašavanja zemalja regiona sa institucionalnim i vrednosnim standardima Unije. U tom kontekstu, kao akter sa izraženim spoljnopolitičkim ambicijama, primenjuje širok spektar spoljnopolitičkih instrumenata – od politike proširenja kao osnovnog sredstva evropeizacije, preko trgovinskih i diplomatskih mera, finansijske i tehničke pomoći, do podsticanja regionalne saradnje.

Od 1999. godine EU je kroz Proces stabilizacije i pridruživanja uspostavila specifičan okvir saradnje sa zemljama Zapadnog Balkana, u cilju obezbeđivanja dugoročne stabilnosti regiona, jačanja međusobnih veza i postepenog omogućavanja njihovog približavanja Uniji (Đukanović 2020, 69). Na samitu „EU-Zapadni Balkan“ u Solunu 2003. godine, svim zemljama regiona je zvanično potvrđena evropska perspektiva i mogućnost punopravnog članstva. Da bi postale punopravne članice

države moraju da ispune opšte uslove, tzv. kriterijumi iz Kopenhagena i Madrida, zatim uslove koji su specifični i zajednički za države regiona, kao i konkretne uslove za svaku pojedinačnu zemlju regiona (Mišćević 2009, 151). Na taj način, Unija podstiče reforme u skladu sa svojim normama i vrednostima, koristeći mehanizam uslovljavanja. Dodatno, samit u Solunu predstavlja prekretnicu i u pogledu uspostavljanja foruma EU – Zapadni Balkan kao strateške platforme za vođenje dijaloga o pitanjima od zajedničkog interesa, koji se održavaju periodično, uglavnom na najvišem političkom nivou (Mišćević 2016, 137–138). Odnos EU i Zapadnog Balkana počiva na pravnim ugovorima, redovnim političkim dijalozima, kao i kontinuiranom angažmanu Evropske komisije i delegacije EU u regionu (Zweers, Shopov, Putten, Petkova and Lemstra 2020, 41). Iako je taj odnos često birokratizovan i opterećen obimnom dokumentacijom, upravo takav institucionalizovan pristup potvrđuje ambicije Unije da deluje kao normativna sila.

U okviru sveobuhvatne saradnje, dijalog EU sa zemljama regiona uključuje i teme iz oblasti spoljne politike i bezbednosti. Još od devedesetih godina EU je imala značajan uticaj na izgradnju mira i očuvanje stabilnosti na Balkanu, sprovodeći brojne civilne i vojne misije, među kojima su *EULEX* na Kosovu i *EUFOR Althea* u BiH i dalje aktivne. Bezbednosna saradnja odvija se u oblastima kao što su borba protiv organizovanog kriminala, suočavanje sa sajber pretnjama, suzbijanje trgovine oružjem i jačanje borbe protiv terorizma (The Diplomatic Service of the European Union 2025). Posebno je važno istaći da proces pristupanja obuhvata pregovaračko poglavlje „Spoljna, bezbednosna i odbrambena politika“, u okviru koga države kandidati postepeno prilagođavaju nacionalne spoljne politike sa Zajedničkom spoljnom i bezbednosnom politikom EU, pri čemu se od njih očekuje da svoje međunarodno delovanje sinhronizuju sa spoljnopolitičkim interesima i strateškim prioritetima Unije.

Zapadnobalkanske države su duboko ekonomski povezane sa EU, koja predstavlja njihovog vodećeg trgovinskog partnera, investitora i donatora. U nastojanju da ubrza i podrži proces ekonomskog razvoja i pospeši integraciju regiona, Unija je podsticala liberalizaciju trgovine i postepeno uvodila čitav niz instrumenata ekonomske saradnje. Značajnu ulogu u ovom odnosu ima i finansijska podrška, posebno kroz Instrument za pretpristupnu pomoć (IPA), koji ima za cilj da unapredi reformske procese i olakša pripremu zemalja kandidata za članstvo. Pored toga, u okviru Novog plana rasta za Zapadni Balkan predviđeno je šest milijardi evra za podsticanje socioekonomskog napretka (Enlargement and Eastern Neighbourhood 2024), dok inicijativa *Global Gateway* ima ambiciju da mobilise 30 milijardi evra za ekonomski oporavak regiona, energetske tranziciju, infrastrukturu i podršku preduzetništvu (Couteau 2023, 12). Ovakva ekonomska saradnja doprinosi ubrzanju evropskih integracija,

podstičući ne samo ekonomsku konvergenciju već i demokratske reforme zapadnobalkanskih država.

Iako često zapostavljena, sociokulturna dimenzija delovanja EU ima značajnu ulogu u oblikovanju Zapadnog Balkana. Osnovna ideja je promovisanje diskursa koji podstiče približavanje regiona evropskim vrednostima i standardima. U tom kontekstu, projekti kao što su *Erasmus+*, *Creative Europe*, *Horizon 2020*, predstavljaju dalekosežni instrument EU, usmeren na stimulisanje akademske razmene, kulturne saradnje i inovativnih istraživanja (The Diplomatic Service of the European Union 2019). Takođe, EU pruža podršku lokalnim inicijativama civilnog društva i jačanju civilnog dijaloga u regionu, posebno u oblastima zaštite ljudskih prava (Lopandić i Konja 2010, 242–243). Ovakvo postupanje nastoji da se vrednosti i norme, van institucionalnog okvira, približe građanima Zapadnog Balkana i učine prihvatljivijim i legitimnim.

U pokušaju da sprovede što efikasniju evropeizaciju, EU aktivno promovise regionalnu saradnju kao jedan od temeljnih elemenata stabilizacije i pomirenja na Zapadnom Balkanu. Od kraja devedesetih godina do danas pokrenut je veliki broj regionalnih inicijativa, među kojima se posebno ističe Berlinski proces koji je inicirala Nemačka. Osnovni cilj ove inicijative jeste unapređenje infrastrukture, podsticanje rešavanja bilateralnih sporova među državama regiona, kao i suprotstavljanje uticaju trećih aktera, poput Rusije i Kine (Dopchie and Lika 2024, 163–164). Putem ovakvih inicijativa EU nastoji da Zapadni Balkan postepeno integriše u evropski politički, ekonomski i vrednosni prostor, i time marginalizuje prisustvo i spoljnopolitički uticaj trećih strana u region.

S obzirom na brojne instrumente kojima EU nastoji da oblikuje spoljnopolitičke i unutrašnje procese država kandidata, postavlja se pitanje u kojoj meri i na koji način se ta politika konkretizuje u specifičnim nacionalnim kontekstima. Različito političko okruženje, istorijsko iskustvo sa procesom evropskih integracija i spoljnopolitičke orijentacije su faktori koji utiču na kreiranje drugačijeg odnosa među državama kandidatima i EU. Dakle, uporedna analiza Srbije i Albanije, dve zemlje sa različitim stepenom angažovanja prema EU i spoljnopolitičkim pravcima, može pružiti uvid u domet i ograničenja evropskog delovanja.

Studija slučaja Republike Srbije

Uloga Evropske unije u oblikovanju spoljne politike Srbije je višeslojna, budući da putem Procesu stabilizacije i pridruživanja i primenom politike uslovljavanja podstiče unutrašnje reforme i usaglašavanje srpskog pravnog i institucionalnog okvira sa evropskim standardima (Srdan 2023, 111). Međutim, odnos ova dva aktera karakteriše složena dinamika u kojem se postojanje formalne posvećenosti evropskim integracijama često

ne podudaraju sa konkretnim spoljnopolitičkim postupcima i vrednosnim opredeljenjem donosioca odluka. Iako se u zvaničnim dokumentima punopravno članstvo u EU predstavlja kao strateški cilj, Srbija istovremeno održava i intezivira ekonomski i politički bliske veze sa Rusijom i Kinom, čime se ukazuje na sprovođenje spoljnopolitičkog balansiranja. Ministarstvo spoljnih poslova RS savremene odnose s Kinom definiše kao jedan od najznačajnijih stubova spoljne politike Srbije, pri čemu Srbija zauzima istaknutu poziciju u okviru kineskog formata 16+1. Istovremeno, Kina i Srbija su intenzivirale civilno-vojnu saradnju, kao i ekonomske odnose, podstičući ih rastom kineskih investicija i investicionim kreditima (Markovic and Wang 2021, 5–7). Ovakav razvoj bilateralnih odnosa značajno je oslabio strateški položaj EU u Srbiji, simultano smanjujući kredibilitet i legitimitet procesa evropeizacije i čineći troškove uslovljavanja višim. Umesto jasne vrednosne usmerenosti ka Evropi, Srbija nastoji da u nestabilnom geopolitičkom okruženju, ponekad u *ad hoc* maniru, maksimizira svoje koristi, čime se otvara prostor za alternativne uticaje i istovremeno relativizuje primat normativnog okvira EU kao jedinog orijentira za razvoj. Takav pristup dovodi u pitanje iskrenost srpskih političkih elita prema procesu evropeizacije, ali i samu sposobnost EU da transformiše spoljnopolitičku orijentaciju Srbije.

Od 2000. godine u zvaničnim dokumentima Srbije evropske integracije predstavljaju se kao osnovni spoljnopolitički cilj. Poseban značaj ima rezolucija o pridruživanju Evropskoj uniji, koju je Narodna skupština Republike Srbije usvojila 2004. godine. U dokumentu se ističe da je punopravno članstvo u EU strateški i nacionalni cilj; naglašava se da će usklađivanje nacionalnog zakonodavstva sa pravnim tekovinama Unije biti jedan od prioriteta u radu Skupštine; poziva se Vlada Republike Srbije da izradi nacionalnu strategiju za pridruživanje Srbije i Crne Gore EU; i navodi se obaveza aktivnog promovisanja evropskih vrednosti i informisanja javnosti o značaju pristupanja u EU (Rezolucija o pridruživanju Evropskoj uniji 2004, 1–2). Nadovezujući se na ovaj akt, Nacionalna strategija Srbije za pristupanje Srbije i Crne Gore u EU, koju je izradila Vlada Republike Srbije 2005. godine, na sveobuhvatan način analizira aspekte spoljne politike SCG/Srbije u kontekstu evropskih integracija i definiše strateški značaj pristupanja EU (Novaković 2013, 20–21). Pored toga, i Strategija nacionalne bezbednosti iz 2019. godine jasno navodi da su evropske integracije i članstvo u EU jedan od temeljnih nacionalnih interesa (Strategija nacionalne bezbednosti Republike Srbije 2019, 10). Takođe, od 2000. godine u svim ekspozicijama predsednika i premijera, evropske integracije su dosledno predstavljane kao jedan od primarnih spoljnopolitičkih prioriteta. Međutim, Srbija u nedostatku unutrašnjeg konsenzusa o spoljnopolitičkom delovanju, pored kontinuiranog isticanja evropskih integracija, istovremeno neguje bliske odnose sa drugim velikim silama koje takođe predstavlja kao ključne

spoljnopolitičke partnere. Ovakva dvostruka orijentacija označava ograničavajući faktor za uspešno sprovođenje procesa evropeizacije.

Uprkos postojanju brojnih nesuglasica u spoljnoj politici Srbije, formalno približavanje EU napreduje kroz pregovarački proces. Srbija je potpisala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju sa EU 2008. godine, čime je stekla status pridružene države, i kojim je uspostavljen pravni okvir za sprovođenje reformi u skladu sa evropskim standardima. Status kandidata za članstvo stekla je 2012. godine, a pristupne pregovore zvanično je započela 2014. godine. Do sada je otvorila 22 od ukupno 35 pregovaračkih poglavlja, među kojima su sva poglavlja u klasteru 1 (Osnove) i klasteru 4 (Zelena agenda i održiva proizvodnja) otvorena, dok su dva poglavlja privremeno zatvorena (Republika Srbija: Izveštaj za 2024. godinu, Saopštenje o politici proširenja EU za 2024. godinu, 109). Prema poslednjim preporukama Evropske komisije, Srbija je tehnički spremna za otvaranje klastera 3 (Konkurentnost i inkluzivni rast) (Ibidem, 109). Ipak, evrointegracija i razvoj pregovora u velikoj meri zavise od napretka u dijalogu Beograda i Prištine i normalizacije njihovih odnosa (European Parliament 2025). Ovo pitanje je od nacionalnog značaja za Srbiju, budući da predstavlja ne samo politički, već i duboko identitetski osetljiv izazov. Shodno tome, proces pristupanja postao je sve kompleksniji, što rezultira njegovom usporenom dinamikom i otežanom implementacijom reformi u skladu sa standardima EU. Time se identifikuje postojanje normativne tenzije između zahteva EU i elemenata srpskog kolektivnog identiteta, koja deluje kao strukturno ograničenje procesa evropeizacije i njegovoj doslednoj implementaciji.

Nakon izbijanja rata u Ukrajini sve više dobija na značaju usklađivanje Srbije sa Zajedničkom spoljnom i bezbednosnom politikom EU (ZSBP).³ Prema izveštaju Komisije iz 2024. godine, Srbija nije ostvarila napredak u ovoj oblasti, a nivo njene usklađenosti iznosio je 51% (Republika Srbija: Izveštaj za 2024. godinu, Saopštenje o politici proširenja EU za 2024. godinu, 106). U izveštaju se navodi da se „nije pridružila restriktivnim merama EU, niti izjavama Visokog predstavnika u ime Unije, prema Rusiji, Kini, Belorusiji, Iranu, Demokratskoj Narodnoj Republici Koreji i Venecueli“ (Ibidem, 106). Istovremeno, nastavljeni su odnosi na visokom nivou sa Rusijom, kao i intezivna ekonomska saradnja sa Kinom (Ibidem, 106–107). Uprkos ograničenoj usklađenosti sa ZSBP, Srbija se usmerila na ispunjavanje drugih obaveza iz Poglavlja 31 (Spoljna, bezbednosna i odbrambena politika), nastavljajući da učestvuje i doprinosi misijama i operacijam EU za upravljanje krizama u oblasti Zajedničke bezbednosne i odbrambene

³ Dugoročna spoljnopolitička orijentacija je uspostavljena da bude što otpornija na taktičke promene. Iako su kriza u Ukrajini i kasnija aneksija Krima promenile prirodu odnosa između EU i Rusije, srpska vlada je nastojala da održi delikatnu ravnotežu između međusobno suprotstavljenih prioriteta (Jović-Lazić & Lađevac 2023, 57).

politike (Stanković 2024, 172–173). S obzirom na unutrašnju podelu između država članica EU po pitanju usmeravanja ZSBP i preduzetih restriktivnih mera, kao i zbog percepcije uloge Srbije kao ključnog aktera za održavanje regionalne stabilnosti, pretpostavlja se da je malo verovatno da će se ova država suočiti sa konkretnim posledicama zbog odluke da se ne uskladi s spoljopolitičkim pristupom Unije (Ibidem, 181).

Pored institucionalnih odnosa važno je sagledati i uticaj javnog mnjenja i političkog diskursa na spoljopolitičku orijentaciju Srbije i oblikovanje dometa procesa evropeizacije. U uslovima izostanka vidljivog napretka ka članstvu, istraživanje Ministarstva za evropske integracije Republike Srbije iz decembra 2022. pokazuje da 43% građana podržava pristupanje Srbije u EU, dok je 32% protiv (Evropska orijentacija građana Srbije: Ispitivanje javnog mnjenja 2022).⁴ Podrška evropskim integracijama od strane javnog mnjenja u značajnoj meri opada u državama u kojima političke elite formiraju narative da je članstvo u EU sve manje realno i da ne dovodi do suštinskih promena. Shodno tome, predsednik Aleksandar Vučić, kao najuticajniji politički akter, često upućuje ambivalentne poruke – s jedne strane relativizujući atraktivnost EU, a s druge naglašavajući da je članstvo i dalje najbolja opcija za Srbiju – pri čemu delimično odgovornost za nedovoljno napredovanje u procesu integracija pripisuje samoj Uniji (Dunay 2023, 80). Dakle, analize javnog mnjenja ukazuju da nejasna politika vlasti, antizapadni narativi, ali i percepcija da EU nije posvećena proširenju podstiče podeljenost građana oko članstva u EU i utiče na slabljenje podrške evropskim vrednostima i normama (Petrović, Kovačević i Radić Milosavljević 2023, 178). Nepovoljni stavovi javnosti prema proširenju doprinose eroziji kredibiliteta mehanizma uslovljavanja, čime se umanjuje njegova sposobnost da deluje kao efikasan pokretač evropeizacije.

Prema tome, višedecenijski odnos između EU i Srbije opterećen je brojnim političkim izazovima, koji predstavljaju preduslove za napredak u procesu pristupanja, kao što su normalizacija odnosa s Prištinom i preispitivanje bliskih veza sa drugim geopolitičkim akterima. Usklađivanje sa ovim uslovima dovodi do značajnih političkih i ekonomskih troškova za Srbiju, a pritom EU zauzvrat ne nudi jasnu i izvesnu perspektivu članstva, već deluje kroz posredne i ograničene podsticaje (Mandić 2020, 373–375). Takođe, za prevazilaženje navedenih političkih izazova potrebno je i redefinisati nacionalni identitet, što je neprihvatljivo u domaćem društveno-političkom kontekstu. Iako je EU delovala kao normativna sila i podstakla određene reforme, njen uticaj ostaje ograničen. Ova pojava

⁴ Nedavna istraživanja Instituta za evropske studije i agencije za istraživanje javnog mnjenja *Lidington Research*, iz 2025. godine, ukazuju na dodatno smanjenje podrške pristupanja Srbije u EU, pri čemu se oko 52% građana izjasnilo protiv. Detaljnije vidite na: Takođe videti rezultate projekta COMPASS (Aleksandar Mitić, Ivona Lađevac, Sanja Filipović, Nenad Stekić & Pavle Nedić 2025).

proizilazi iz toga što proces uslovljavanja i pristupanja Srbiji donosi više opterećenja nego koristi, pri čemu se istovremeno dovode u pitanje vitalni interesi i nacionalni identitet, bez ponuđene izvesnosti članstva kao konačne nagrade.

Studija slučaja Republike Albanije

Odnose EU i Albanije karakteriše znatno stabilniji i manje kompleksan okvir saradnje, usled odsustva problema postkonfliktnog nasleđa i osetljivih političkih pitanja koji bi mogli otežati proces pristupanja. Poslednjih decenija, evropske integracije su jasno definisane kao najviši spoljnopolitički prioritet i strateški cilj Albanije, što je formalizovano u brojnim zvaničnim dokumentima i predstavlja sveopšti politički konsenzus. Uprkos jasnoj deklarativnoj orijentaciji ka članstvu u EU, procesi pristupanja i uslovljavanja pokazali su se kao kompleksni i veoma zahtevni, prvenstveno u domenu vladavine prava, borbe protiv korupcije i funkcionalnosti institucija. Zastoj u sprovođenju reformi delom se može objasniti činjenicom da je EU u svojoj politici prema regionu često težila očuvanju stabilnosti umesto da dosledno insistira na demokratskoj transformaciji. Takav pristup ukazuje na ograničenu ulogu EU kao delotvorne normativne sile u procesu evropeizacije Albanije.

Albanija, kao i Srbija, nema jedinstveni spoljnopolitički strateški dokument (Đukanović 2020, 114), ali u relevantnim zvaničnim programima i strategijama dosledno naglašava punopravno članstvo u EU kao dugoročni i glavni spoljnopolitički prioritet. Shodno tome, evropske integracije se kontinuirano ističu u Programima Vlade od 2005. godine do danas. U aktuelnom Programu Vlade za period 2021–2025. godine, kao osnovni zadatak navodi se ubrzano ispunjavanje reformskih obaveza s težnjom obezbeđivanja jasnog datuma za prijem Albanije u članstvo EU (Government Program 2021–2025, 2021, 39). Pored toga, u Nacionalnom planu za evropske integracije 2022–2024 i Nacionalnoj strategiji za razvoj i integraciju 2015–2020, evropske integracije se definišu kao glavni geostrateški cilj Albanije, kojim se podstiče unapređenje ekonomskog rasta, razvoja i blagostanja građana (National Plan for European Integration 2022–2024, 2022; National Strategy for Development and Integration 2015–2020, 2015, 31). Takođe, premijer Edi Rama u svojim programima posebno ističe strateške odnose sa EU, naglašavajući evropski put kao prioritet od nacionalnog značaja (Đukanović 2020, 114–116). Albanija poseduje jasan i stabilan spoljnopolitički konsenzus o odnosima sa EU, bez oslanjanja na multivektorsku spoljnu politiku.

Shodno jasnom spoljnopolitičkom opredeljenju, od suštinskog je značaja sagledati trenutni status Albanije u procesu pristupanja. Potpisivanjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju 2006. godine, Albanija je započela institucionalnu političku i pravnu saradnju sa Unijom.

Status kandidata je dobila 2014. godine, a pregovore o pristupanju započela je 2022. godine. Otvorila je pregovore u okviru tri pregovaračka klastera – klaster 1 (Osnove), klaster 6 (Spoljni odnosi) i klaster 2 (Unutrašnje tržište) – čime je ukupno otvorila šesnaest pregovaračkih poglavlja (European Parliament 2025). U oblasti Zajedničke spoljne i bezbednosne politike, zadržala je potpunu usklađenost sa izjavama Visokog predstavnika i restriktivnim merama EU, uz to bila je angažovana kao koautor rezolucija kojima se osuđuje ruska agresija na Ukrajinu (Albania 2024 Report, 2024 Communication on EU enlargement policy 2024, 3). Takođe, nastavlja da aktivno učestvuje u misijama i operacijama upravljanja krizama u okviru Zajedničke bezbednosne i odbrambene politike EU, posebno u misiji *EUFOR Althea* u BiH (Ibidem, 94). Međutim, Albanija se i dalje suočava sa brojnim strukturnim izazovima, pre svega u oblasti vladavine prava, neefikasnosti pravosuđa, rasprostranjenog organizovanog kriminala, korupcije i ekonomske nerazvijenosti (Đukanović and Dašić 2018, 13–14). Ovi problemi predstavljaju karakteristike slabih država, s nedovoljno razvijenim institucijama, i jedan su od osnovnih činilaca koji doprinose usporenoj i nedelotvornoj evropeizaciji. Istovremeno, uzdržano reagovanje evropskih zvaničnika na nedoslednu i selektivnu primenu vladavine prava, kao i na prisutan demokratski deficit, motivisano očuvanjem strateških interesa, podriiva osnovne principe na kojima se zasniva koncept normativne moći EU.

Paralelno sa institucionalnim spoljnopoličkim konsenzusom, u Albaniji je prisutna i široko rasprostranjena podrška javnog mnjenja procesu evropskih integracija. Prema brojnim istraživanjima, građani Albanije su među najvećim zagovornicima članstva u EU u regionu Zapadnog Balkana, pri čemu očekuju značajne pozitivne efekte tog procesa. Prema podacima „Balkanskog barometra“ iz 2023. godine, 92% populacije u Albaniji podržava članstvo u EU, što ukazuje na izrazitu proevropsku orijentaciju države (Regional Cooperation Council 2023). Ovako visok nivo podrške javnosti karakterističan je za države u kojima politički lideri dosledno iskazuju opredeljenost ka evropskim integracijama, kreirajući pozitivne narative o samom procesu pristupanja. Premijer Edi Rama, na primer, u više navrata ističe da Albanija ima za cilj da postane članica EU u tekućoj deceniji, naglašavajući jedinstvenu posvećenost albanskog društva evropskim vrednostima (Office of the Prime Minister of the Republic of Albania 2024). Shodno tome, vrednosti i identitet EU se u albanskoj javnosti percipiraju kao legitimni i usklađeni sa nacionalnim i kolektivnim identitetom zemlje. Samim tim, normativna moć EU dodatno je konsolidovana u Albaniji, budući da se proces integracije zasniva na snažnoj identifikaciji sa evropskom zajednicom i izraženom podudarnošću vrednosnih okvira, što doprinosi efikasnijoj evropeizaciji.

Slučaj Albanije, kao najdosledniji primer proevropske spoljnopoličke orijentacije u regionu, uz izražen društveni i politički konsenzus o

evropskim integracijama i bez primene multivektorske spoljne politike, pokazuje da EU deluje kao osnovni spoljnopolitički orijentir i strateški okvir nacionalnih prioriteta. Dosledna podrška političkih elita i javnog mnjenja, kao i potpuna usklađenost sa Zajedničkom spoljnom i bezbednosnom politikom EU, predstavlja uspešnu internalizaciju vrednosti i normi Unije, koje se u albanskom društvu percipiraju kao legitimne. Uprkos ovakvoj višestrukoj posvećenosti, proces evropeizacije Albanije ostaje delimično ograničen, prvenstveno zbog toga što pozitivni podsticaji, poput obećanja članstva, nisu dovoljni u uslovima slabih institucija, ograničenih kapaciteta za sprovođenje reformi i opredeljenosti same EU za stabilokratiju umesto za delotvorni proces demokratizacije. Takvi uslovi umanjuju efikasnost i efektivnost evropske politike uslovljavanja. Iako je EU u značajnoj meri uspela da oblikuje spoljnopolitički i vrednosni sistem Albanije, njena normativna moć ostaje nedovoljna za sprovođenje duboke demokratske i institucionalne transformacije u državama kandidatima.

Zaključak

EU, kao normativna sila, ima značajnu i kompleksnu, ali neujednačenu ulogu u oblikovanju spoljnopolitičkih orijentacija zemalja Zapadnog Balkana, pri čemu je njen uticaj uslovljen brojnim internim i eksternim faktorima. Studije slučaja Srbije i Albanije ukazuju na delotvornost mehanizama i politika koje EU primenjuje, ali i na značajne razlike u stepenu usklađenosti ovih država sa spoljnom politikom Unije, kao i u načinu na koji političke elite i javno mnjenje percipiraju EU kao jedinstvenog aktera spoljne politike i legitimnog nosioca normi.

Slučaj Srbije, iako je deklarativno opredeljena za člansvo u EU, pokazuje da je proces evropeizacije otežan istorijski složenim odnosima sa Unijom, uslovljen postkonfliktnim nasleđem i nerešenim političkim pitanjima. U tom kontekstu, najkompleksniji politički izazovi su pitanje normalizacije odnosa sa Prištinom, kao i nastojanje da se održi multivektorska spoljna politika, odnosno da se očuvaju bliski odnosi sa međunarodnim akterima čije vrednosti i geopolitičke orijentacije stoje u suprotnosti sa onim koje zastupa EU. Pored toga, izostajanje stabilnog društveno-političkog konsenzusa o punopravnom članstvu u EU dodatno usložnjava evropske integracije Srbije, budući da se često percipira da bi takav proces mogao ugroziti vitalne nacionalne interese i nacionalni identitet. S druge strane, Albanija predstavlja primer proevropski orijentisane države, u kojoj postoji sveobuhvatan politički i društveni konsenzus o evropskim integracijama, uz punu usklađenost sa Zajedničkom spoljnom i bezbednosnom politikom EU, što dovodi do prihvatanja evropskih vrednosti i normi kao legitimnih. Međutim, i u ovom slučaju proces evropeizacije pokazuje strukturna ograničenja usled

postojanja slabih institucija i ograničenih kapaciteta za reforme. Ova analiza navodi na zaključak da EU ima diferenciranu ulogu u regionu, čija delotvornost zavisi od nacionalnog konteksta svake pojedinačne države, uključujući stepen unutrašnjeg društveno-političkog konsenzusa, istorijskog nasleđa, geopolitičke prioritete i identitetske narative.

Uporedna analiza Srbije i Albanije pokazuju da je uticaj EU ograničen ne samo zbog specifičnih nacionalnih okolnosti, već pre svega zbog nedoslednosti i smanjene delotvornosti samih politika i mehanizama Unije koje primenjuje u procesu evropeizacije. Iako je EU u određenoj meri delovala kao normativna sila, podstičući reforme i oblikovala spoljnopolitičku orijentaciju zemalja zapadnobalkanskog regiona, njen uticaj ostaje ograničen kada je reč o sveobuhvatnom usvajanju evropskih normi i vrednosti u državama kandidatima. Ova ograničenja proizilaze iz neefikasne i nedosledne primene politike proširenja, koja se sprovodi putem usporenih i birokratizovanih mehanizama uslovljavanja, pri čemu EU ne nudi jasnu i izvesnu perspektivu punopravnog članstva, već deluje putem posrednih podsticaja. Ovo dovodi do toga da države kandidati sve češće percipiraju da troškovi evropeizacije prevazilaze potencijalne koristi u odsustvu konkretne krajnje nagrade. Dodatno, Unija u praksi deluje kao zastupnik očuvanja postojećeg stanja, a ne kao normativna sila koja sprovodi proces evropeizacije, i time se opredelila za stabiliokratiju umesto za delotvorni proces demokratizacije regiona, što je proizvelo usporavanje reformskih procesa i usklađivanja sa normativnim i vrednosnim sistemom EU. Zbog toga je za budući uticaj EU na spoljnu politiku država Zapadnog Balkana od ključnog značaja dosledna primena mehanizama uslovljavanja, kao i ponovno uspostavljanje punog kredibiliteta procesa proširenja kao realne političke opcije, a ne daleke perspektive.

Dakle, proces evropeizacije na Zapadnom Balkanu nije ujednačen, kontinuiran niti univerzalan, već zavisi od doslednosti primene politika i mehanizama EU i od unutrašnjih karakteristika država kandidata. Shodno tome, nameće se potreba za prilagođavanjem evropskih instrumenata lokalnim političkim i društvenim realnostima, preispitivanjem postojećih mehanizama evropeizacije, kao i unapređenjem kapaciteta i spremnosti država regiona da internalizuju vrednosti i norme EU. Značajno pitanje – kako redefinisati politiku proširenja da bi se obnovilo poverenje u evropsku perspektivu regiona, i u kojoj meri je EU sposobna da deluje kao normativna sila u uslovima interne krize i rastuće spoljnopolitičke konkurencije – i dalje ostaje otvoreno.

Rad je nastao u okviru istraživačkog projekta „Srbija i izazovi u međunarodnim odnosima 2025. godine”, koji finansira Ministarstvo nauke, tehnološkog razvoja i inovacija Republike Srbije, a realizuje Institut za međunarodnu politiku i privredu tokom 2025. godine (evidencioni broj: 200041)

Bibliografija

- Albania 2024 Report, 2024 Communication on EU enlargement policy. (2024). *Brussels: European Commission*.
- „Angažman EU na Zapadnom Balkanu“. (2019). Preuzeto 23 May 2025 sa *The Diplomatic Service of the European Union*: <https://www.eeas.europa.eu/eeas/factsheet-anga%C5%BEman-eu-na-zapadnom>
- “At the traditional year-end dinner with the Diplomatic Corps in Albania”. (2024). Preuzeto 1 June 2025 sa *Office of the Prime Minister of the Republic of Albania*: <https://www.kryeministria.al/en/newsroom/ne-darken-tradicionale-te-fundvitit-me-trupin-diplomatik-ne-shqiperi/>
- “Balkan Barometer 2023 Public Opinion, Key Findings”. (2023). Preuzeto 1 June 2025 sa *Regional Cooperation Council*: https://www.rcc.int/balkanbarometer/key_findings/2/public
- Couteau, Benjamin. (2023). *Rival Influences in the Western Balkans: Hard Facts and Limitations*. Paris: Jacques Delors Institute.
- Dabić, Dragana. (2025). „Evropski pristup veštačkoj inteligenciji – između geoekonomske ambicije i oživljavanja teorije o normativnoj moći“. U Bojan Bojanić (ur.), *Savremeni izazovi u ostvarivanju i zaštiti ljudskih prava* (str. 245–262). Priština: Pravni fakultet Univerzitet u Prištini. DOI: <https://doi.org/10.63177/mns.2025.14>
- Danas. (2025, 18 June). „Javnost nije protiv EU, već protiv obmane: sagovornici Danasa o istraživanju prema kom je više od 50 odsto građana Srbije protiv ulaska u EU“. Preuzeto 25 June 2025 sa: <https://www.danas.rs/vesti/politika/javnost-nije-protiv-eu-vec-protiv-obmane-sagovornici-danasa-o-istrazivanju-prema-kom-je-vise-od-50-odsto-gradjana-srbije-protiv-ulaska-u-eu/>
- Dopchie, Robert, and Lirido Lika. (2024). “The EU Enlargement Strategy in the Western Balkans: Assessing the Implications Amidst the War in Ukraine”. *European Foreign Affairs Review*, 29 (2), 159–176. DOI: <https://doi.org/10.54648/eerr2024007>
- Đukanović, Dragan, and Marko Dašić. (2018). “Current Challenges of the European Integration Process of the Western Balkans Countries”. *Serbian Political Thought*, 17 (1), 5–27. DOI: <https://doi.org/10.22182/SPT.1712018.2>
- Đukanović, Dragan. (2020). *Balkan na posthladnoratovskom raskršću 1989–2020*. Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu.
- Dunay, Pál. (2023). “The European Union in the Western Balkans: It Takes Two to Tangle”. *Connections: The Quarterly Journal*, 22 (4), 61–83. DOI: <https://doi.org/10.11610/Connections.22.4.04>
- Enlargement and Eastern Neighbourhood. (2024). *New growth plan for the Western Balkans*. Preuzeto 23 May 2025 sa: https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/75354ed66f5a426e9f29f1c77ce8ce18_en?filename=factsheet_GP_February2024.pdf

- Manners, Ian. (2001). *Normative Power Europe: The International Role of the EU*. Paper presented at ECSA Biennial Conference, Wisconsin. Preuzeto 1 June 2025 sa: http://aei.pitt.edu/7263/1/002188_1.PDF
- Manners, Ian. (2002). "Normative Power Europe: A Contradiction in Terms?". *Journal of Common Market Studies*, 40 (2), 235–258.
- Radaelli, Claudio M. (2003). "The Europeanization of Public Policy". U *The Politics of Europeanization* (str. 27–56). New York: Oxford University Press.
- Republic of Albania, Council of Ministers. (2015). *National Strategy for Development and Integration 2015–2020*. Tirana.
- Republic of Albania, Council of Ministers. (2021). *Government Program 2021–2025*. Tirana.
- Republic of Albania, Council of Ministers. (2022). *National Plan for European Integration 2022–2024*. Tirana.
- Schimmelfennig, Frank, and Ulrich Sedelmeier. (2005). "Introduction: Conceptualizing the Europeanization of Central and Eastern Europe". U *The Europeanization of Central and Eastern Europe* (str. 1–49). New York: Cornell University Press.
- Schimmelfennig, Frank, and Ulrich Sedelmeier. (2004). "Governance by Conditionality: EU Rule Transfer to the Candidate Countries of Central and Eastern Europe". *Journal of European Public Policy*, 11 (4), 669–687.
- Sedelmeier, Ulrich. (2020). "The Europeanization of Eastern Europe: The External Incentives Model Revisited". *Journal of European Public Policy*, 27 (6), 814–833.
- Srdan, Jovan. (2023). "The Evolution of Serbian Foreign Policy under Vučić: Navigating between the European Union and Russia". *Perspective Politice*, 16 (1–2), 106–123.
- "The Western Balkans". (2025). Preuzeto 23 May 2025 sa *European Parliament*: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/168/the-western-balkans>
- Union, The Diplomatic Service of the European Union. (2025). "The EU and the Western Balkans: Towards a Common Future". Preuzeto 22 May 2025 sa: https://www.eeas.europa.eu/eeas/eu-and-western-balkans-towards-common-future_en
- Zweers, Wouter, et al. (2020). *China and the EU in the Western Balkans: A Zero-Sum Game?* Hague: The Clingendael Institute.

UDK 327(497.11):355.48(477)"2022/2025"
Biblid 0543-3657, 77 (2026)
God. LXXVII, br. 1195, str. 47–77
Originalni naučni rad
Primljen: 27. 01. 2026.
Revidiran: 16. 03. 2026.
Prihvaćen: 20. 03. 2026.
doi: https://doi.org/10.18485/iipe_mp.2026.77.1196.3
CC BY-SA 4.0

Sava MITROVIĆ¹

Spoljna politika Srbije u kontekstu rata u Ukrajini (2022–2025): uravnotežavanje Rusije kao izazov multivektorske strategije

SAŽETAK

U međunarodnom okruženju sve izraženije konfrontacije Zapada i Istoka, srpska strategija spoljne politike biva izložena mnogobrojnim izazovima. Invazijom Rusije na Ukrajinu 2022. godine, multivektorska strategija Srbije našla se na najvećem ispitu do sada. Značajno izraženije nego nakon aneksije Krima, Srbija je bila pritisnuta da se pridruži koaliciji za sveobuhvatno uravnotežavanje Ruske Federacije. U radu je stoga ponuđena dvodimenzionalna matrica strategije uravnotežavanja putem koje se analiziraju mere diplomatskog, ekonomskog i bezbednosnog uravnotežavanja Rusije preduzimane u spoljnoj politici Srbije. Centralno istraživačko pitanje ovog rada glasi: „Da li je preduzetim merama uravnotežavanja Rusije, Srbija napustila multivektorsku strategiju u svojoj spoljnoj politici nakon 2022. godine?“ Nalazi istraživanja pokazuju da je Srbija učestalo, mada selektivno, koristila mehanizme diplomatskog uravnotežavanja Rusije, paralelno nastojeći da ublaži njihove efekte održavanjem kontakata na visokom nivou i javnim pravdanjem ovih odluka kao proizvoda spoljnih pritisaka i ucena. Snižavanjem obima vojno-tehničke saradnje sa Rusijom, te posrednim naoružavanjem Ukrajine, Srbija je pribegla i bezbednosnom uravnotežavanju Rusije niskog do srednjeg intenziteta. Ipak, odbijanjem da uvede sankcije i raskine svoje energetske aranžmane sa Moskvom, Srbija se nije pridružila njenom ekonomskom uravnotežavanju. Selektivnost i pretežno srednji i nizak

¹ Istraživač-saradnik, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu. E-mail: sava.mitrovic@fpn.bg.ac.rs, ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-2454-430X>.

intenzitet uravnotežavanja, kao i pokušaji njegovog ublažavanja na bilateralnom planu, pokazuju da se uravnotežavanje Rusije pre može razumeti kao taktičko manevrisanje pod okriljem multivektorske strategije.

Ključne reči: Srbija, spoljna politika, multivektorska strategija, strategija uravnotežavanja, rat u Ukrajini, Rusija, Kina, SAD, EU.

Serbia's Foreign Policy in the Context of War in Ukraine (2022–2025): Balancing Against Russia as a Stress Test of the Multi-Vector Strategy

SUMMARY

In an international environment marked by an increasingly pronounced confrontation between the West and the East, Serbia's foreign policy strategy has been exposed to a range of growing challenges. Following Russia's invasion of Ukraine in 2022, Serbia's multi-vector faced its most severe stress test to date. Far more intensively than after the annexation of Crimea, Serbia was subjected to pressure to join a coalition aimed at the comprehensive balancing of the Russian Federation. Against this backdrop, the article proposes a two-dimensional balancing strategy matrix to analyse Serbia's diplomatic, economic, and security-related measures of balancing Russia. The central research question addressed in this study is whether Serbia, through the balancing measures it has undertaken, has abandoned its multi-vector foreign policy strategy after 2022. The findings indicate that Serbia has frequently, albeit selectively, employed mechanisms of diplomatic balancing against Russia, while simultaneously seeking to mitigate their effects by maintaining high-level contacts and publicly justifying these decisions as the product of external pressures and coercion. By reducing the scope of military-technical cooperation with Russia and indirectly supplying arms to Ukraine, Serbia has also engaged in low- to medium-intensity security balancing against Russia. However, by refusing to impose sanctions and to terminate its energy arrangements with Moscow, Serbia has refrained from economic balancing. The selectivity of Serbia's balancing behaviour, its predominantly low to medium intensity, and persistent efforts to mitigate its impact at the bilateral level, suggest that balancing against Russia is better understood as tactical manoeuvring within the framework of a broader multi-vector strategy, rather than as a fundamental strategic reorientation.

Keywords: Serbia, foreign policy, multi-vector strategy, balancing strategy, War in Ukraine, Russia, China, United States, European Union

Uvodne napomene

Ako je 1990-ih godina Srbija (SR Jugoslavija) bezuspešno pokušavala da balansira protiv dominantne sile u sistemu (SAD), a ranih 2000-ih nastojala da svoju spoljnu politiku preorijentiše u pravcu „uskakanja u vagon“ (engl. *bandwagoning*), tj. pridruživanja savezu predvođenim tom silom, počev od 2007. godine spoljna politika Srbije će sve više poprimati formu multivektorske strategije. Nakon neuspešnih pregovora o statusu Kosova i Metohije (KiM), suočena sa pretnjom jednostranog proglašenja nezavisnosti od strane kosovskih Albanaca i posledičnog priznanja ovog protivpravnog čina od strane vodećih država Zapada, Narodna skupština Republike Srbije je u decembru 2007. godine usvojila Rezoluciju o zaštiti suvereniteta, teritorijalnog integriteta i ustavnog poretka kojom je proglašena vojna neutralnost (NSRS, 2007). Mada proklamovana u pravno neobavezujućoj formi, oročena „do eventualnog raspisivanja referendum“ , ova *ad hoc* neutralnost „u odnosu na postojeće vojne saveze“ u praksi će postati trajno spoljnopolitičko opredeljenje Srbije i temelj njene multivektorske strategije (Mitrović, 2022, 77). Tada deklarativno označena koncepcijom, najpre „tri“, a potom „četiri stuba“ spoljne politike, sklapanjem energetskog aranžmana sa Ruskom Federacijom 2008. i uspostavljanjem strateškog partnerstva sa NR Kinom 2009. godine, multivektorska strategija započela je svoju praktičnu primenu. Uprkos promeni režima 2012. godine i mnogobrojnim ličnostima koje su se u međuvremenu nalazile na čelu Vlade ili Ministarstva spoljnih poslova Republike Srbije, multivektorski pristup ostao je konstanta njene spoljne politike. Pa ipak, u međunarodnom okruženju ove sve izraženije, gotovo blokovske konfrontacije Istoka i Zapada nakon februara 2022. godine, multivektorska strategija Srbije stavljena je na najveći ispit do sada.

Kako je to Gajić ispravno primetio, preduslov uspešnog sprovođenja spoljnopolitičke strategije Srbije kojom ona izbegava pridruživanje jednoj strani i teži doziranom povezivanju i saradnji sa više različitih, pa i međusobno suprotstavljenih strana, jeste da njeno bezbednosno okruženje ne potpada pod logiku „blokovske konfrontacije“, odnosno da omogućava „svojevrsni širi međuprostor i fleksibilnost“ (2020, 72). Ukrajinsku krizu praćenu ruskom aneksijom Krima i oružanim sukobom u Donbasu, mnogi autori su proglasili početkom novog Hladnog rata (Nitoiu 2024). Potonja invazija Ruske Federacije na Ukrajinu 24. februara 2022. godine, zajedno sa produbljivanjem strateškog rivalstva Vašingtona i Pekinga, predstavljala je samo potvrdu teze da se svet vraća u eru systemske konfrontacije. U autorskom tekstu za *National Review*, poznati američki diplomata sklon intervencionizmu, Eliot Abrams (Elliot Abrams), pozvao je na mobilizaciju savezničkih snaga širom sveta i premeštanje američkih trupa na istok, naglašavajući da će uvećanje vojne moći i energetske proizvodnje biti ključne komponente u pripremi za novi Hladni rat (Abrams 2022).

S tim u vezi, ako je početak rata u Ukrajini 2014. godine doveo do prvih ozbiljnijih posthladnoratovskih tenzija između Zapada i Rusije i delom suzio prostor za spoljnopolitičko manevrisanje Srbije, sveobuhvatna agresija na Ukrajinu osam godina kasnije je odnose Zapada i Rusije transformisala u otvoreno neprijateljske. Sada još izraženije nego nakon aneksije Krima 2014. godine, Srbija je bila pritisnuta da se pridruži koaliciji za diplomatsko, ekonomsko i bezbednosno uravnotežavanje Ruske Federacije. Lišena izlaza na more, ugroženog integriteta teritorije površine od tek nešto više od 88 hiljada kvadratnih kilometara, te okružena članicama Evropske unije i NATO-a, Srbija se našla u veoma delikatnoj situaciji. S jedne strane, Srbija se selektivno pridruživala merama usmerenim na uravnotežavanje Rusije, dok je, s druge strane, nastojala da zadrži multivektorski kurs svoje spoljne politike. S tim u vezi, centralno istraživačko pitanje ovog rada glasi: „Da li je preduzetim merama uravnotežavanja Rusije, Srbija napustila multivektorsku strategiju u svojoj spoljnoj politici nakon 2022. godine?“

Multivektorizam: teorijska shvatanja i konceptualizacija

U nauci o međunarodnim odnosima primetno je sve veće interesovanje za izučavanje multivektorske spoljne politike, te se u literaturi pojavio i nemali broj autora koji su pokušali da definišu i teorijski uobliče koncept multivektorske strategije. Dok se koreni multivektorizma mogu pratiti do ranih strateško-programskih dokumenata Kazahstana formulisanih ubrzo po raspadu Sovjetskog Saveza,² Prva naučno-teorijska artikulacija koncepta pojavljuje se tek u radovima Rejuela Henksa (Reuel Hanks). Ovaj autor definiše multivektorizam kao „politiku koja spoljne odnose razvija kroz okvir zasnovan na pragmatičnoj, neideološkoj osnovi“. Multivektorska spoljna politika vođena je percipiranim državnim interesima, što bi značilo da se u izboru spoljnopolitičkih partnera u obzir ne uzima karakter vlade ili njihov odnos prema drugim državama, već isključivo pretpostavljene koristi i troškovi od takve saradnje. Imajući u vidu da su nacionalni interesi i opstanak primarne determinante spoljnopolitičkih interakcija, sa teorijske tačke gledišta, Henks ukazuje da multivektorska strategija odgovara realističkom, racionalnom modelu ponašanja države (Hanks 2009, 259).

Kritikujući svođenje multivektorizma na politiku „komplementarizma“ u kojoj država pokorno nastoji da ugodu moćnijim akterima i balansira između njihovih suprotstavljenih interesa, Nikola Kontesi (Nicola Contessi)

² Za više detalja, pogledati programski dokument prvog predsednika Republike Kazahstan, koji, između ostalog, artikuliše osnovne pravce spoljne politike nezavisnog Kazahstana: Назарбаев, Н. А. 1992. *Стратегия становления и развития Казахстана как суверенного государства* [Қазақстанның егеменді мемлекет ретінде қалыптасуы мен дамуының стратегиясы], Алма-Ата: РГЖИ „Дәуір“.

multivektorizam takođe tumači kao spoljnopoličku strategiju vođenu pre svega sopstvenim interesima (2015, 299). Mada prihvata Blankovu (Stephen Blank) definiciju koja multivektorizam opisuje kao težnju države „da napore velikih sila da je pridobiju na svoju stranu protiv rivalskih sila iskoristi kako bi od (svake od, prim. aut.) njih izvukla pomoć i podršku“, Kontesi je konceptualno preoblikovao pojam multivektorizma, a teorijski ga integrisao u okvir neoklasičnog realizma. Ispravno ukazujući kako tradicionalna shvatanja savezništva nisu adekvatna za razumevanje multivektorske strategije, ovaj autor uvodi koncept „višestranog usklađivanja“ (engl. *co-alignment*) kako bi prevazišao dihotomiju strategija uravnotežavanja i pridruživanja (engl. *balancing & bandwagoning*). Naime, realizam u međunarodnim odnosima pretpostavlja da države teže uravnoteženju dominantne sile u sistemu kako bi obezbedile opstanak i zaštitile postojeće vrednosti, ili joj se pak pridružuju kako bi stekle dodatne vrednosti. Međutim, nasuprot tezi realista da su ove dve strategije alternativne, Kontesi ukazuje kako multivektorska strategija istovremeno sadrži elemente i uravnotežavanja i pridruživanja (Ibid., 300).

Koncept „višestranog usklađivanja“ kojim mala država diversifikuje svoja spoljnopolička partnerstva („pružaoce podrške“) i sprečava jednu veliku silu da uspostavi dominantnu poziciju, počiva na mehanizmu „podele pitanja“ (engl. *issue splitting*) koji Kontesi definiše kao „segmentaciju oblasti u kojoj je podrška potrebna na više konstitutivnih delova“.

„Na ovaj način (...) nijedna velika sila ne može u potpunosti da ovlada određenom javnom politikom, sektorom tržišta ili delom suvereniteta države koja primenjuje ovu strategiju. Zauzvrat, ona stiče sposobnost da ograniči protivusluge koje duguje većim akterima, budući da nijedan od njih ne uspeva da u potpunosti dominira oblašću politike u kojoj je angažovan“ (Ibid., 301).

Možda i ključni teorijski doprinos Kontesijeve konceptualizacije multivektorizma prepoznaje se u tome što je, uvođenjem koncepta „višestranog usklađivanja“, prepoznao sposobnost malih država da suprotstave velike sile jedne drugima i iskoriste njihovo nadmetanje. Time je autor ponudio analitički okvir za objašnjenje ishoda u međunarodnim odnosima koji ne odražavaju neposrednu materijalnu raspodelu moći. Polazeći od shvatanja neoklasičnog realizma da sistemski činioци deluju posredovani determinantama sa unutrašnjeg nivoa, Kontesi je multivektorsku spoljnu politiku objasnio naglašavajući posredničku ulogu preferencija pojedinačnih država. Razlikujući četiri tipa multivektorske politike u zavisnosti od primarnog cilja koji se njome želi postići – nacionalna bezbednost i očuvanje suvereniteta, međunarodna legitimacija režima, diversifikacija ekonomskih partnera, ili promocija socio-ekonomskog razvoja – ovaj autor je multivektorizam utemeljio kao interesima vođenu spoljnopoličku strategiju čiji se konkretni oblici mogu objasniti interakcijom sistemskih i unutardržavnih činilaca (Ibid., 301–306).

Značajan doprinos teorijskom određenju multivektorizma pružila je i Elena Gnedina (Elena Gnedina). Osnovni argument ove autorke jeste da „multivektorske države“ ne primenjuju ni strategiju uravnotežavanja, ni strategiju pridruživanja. Umesto toga, ove države se „pogađaju oko uslova saradnje sa konkurentnim spoljnim akterima“ (Gnedina 2015, 1009). Drugim rečima, „multivektorska spoljna politika proizilazi iz asimetričnih igara pogađanja (engl. *bargaining games*) između manjih država i konkurentnih spoljnjih aktera“ (Ibid., 1014). Pritom, ponašanje malih država pre svega zavisi od strateškog okruženja u kojem se ova igra pogađanja odvija, a postojanje najmanje dve konkurentne sile osnovni je preduslov multivektorizma. Ovakvo okruženje omogućava malim državama da manevrišu između dva spoljna aktera i primenjuju klin-strategije (engl. *wedge strategies*) kako bi iznudile ustupke i postigle povoljnije sporazume sa jednim ili oba aktera. Osim brojem zainteresovanih spoljnjih aktera, strateško okruženje determinisano je prirodom pritiska kojima je država izložena. Naime, ukoliko se ona nalazi pod „pozitivnim pritiskom“ (nude joj se nagrade), ona će pregovarati sa oba aktera s ciljem da obezbedi što povoljnije uslove. S druge strane, ukoliko je izložena „negativnom pritisku“ (preti joj se sankcijama), tada će pokušati da se tom pritisku odupre pretnjom da će preći na stranu alternativnog partnera, te se na kraju opredeli za opciju koja za nju nosi najniže troškove (Ibid., 1014–1015).

Na studijama slučaja država Centralne Azije, značajna teorijska zapažanja izneo je Džaglar Kurč (Çağlar Kurç). Kurč naglašava da multivektorska spoljna politika omogućava fleksibilnost spoljnopolitičkih odnosa kroz koju se može ostvariti korist od ekonomskih i vojnih partnerstava čak i sa suprotstavljenim međunarodnim akterima u regionu (Kurç 2018, 316). Pritom, ovaj autor je primetio da svaka od analiziranih država usvaja svoju verziju multivektorske politike, u zavisnosti kako od interesa koje velike sile imaju za nju, tako i od niza unutardržavnih determinanti (Ibid., 318). Međutim, ono što im je zajedničko jeste proklamovana težnja uravnotežavanja uticaja Rusije putem uspostavljanja odnosa sa različitim međunarodnim akterima na neideološkoj i pragmatičnoj osnovi (Ibid., 316). Mada smatra da se konkretni razlozi za vođenje multivektorske spoljne politike mogu razlikovati od države do države, Juneman (Yuneman) takođe naglašava da je za sve postsovjetske države multivektorizam zapravo „sredstvo za afirmaciju sopstvenog suvereniteta u odnosu na Rusiju“, odnosno da je „multivektorska politika, u svojoj suštini, politika uravnotežavanja Rusije“ (2023, 152–153). I dok su prethodni autori svoje teorijske pretpostavke formulisali i testirali na studijama slučaja Kazahstana i drugih država Centralne Azije ili šireg postsovjetskog prostora, primetan je određeni istraživački jaz kada je konceptualizacija multivektorske strategije Srbije u pitanju.

Multivektorska strategija u spoljnoj politici Srbije

Premda se u javnom diskursu spoljna politika Srbije često opisuje kao politika „balansiranja“ – čime se želi naglasiti njeno odbijanje da odabere stranu i u potpunosti se svrsta uz Zapad ili Istok – upotreba ovog pojma unosi bespotrebnu terminološku konfuziju, usled homonimije između kolokvijalnog značenja „balansiranja“ i teorijski strogo definisanog, a suštinski različitog koncepta „uravnotežavanja/balansiranja“ (engl. *balancing*). Usled potrebe za uvođenjem analitički preciznijeg pojma koji bi bio u teorijskom skladu sa postojećim i široko prihvaćenim konceptima nauke o međunarodnim odnosima, u literaturi su se iskristalisala dva koncepta koja se koriste za određenje savremene spoljopolitičke strategije Srbije. Dok jedan deo autora spoljnu politiku Srbije naziva „hedžing strategijom“ (engl. *hedging strategy*), oslanjajući se na koncept dominantno razvijen na studijama malih i srednjih država u kineskom susedstvu (Stekić and Mitić 2025; Jović-Lazić 2025; Gajić 2020), sve je veći broj onih koji koriste termin multivektorske spoljne politike (Filipović and Zakić 2025; Nedić and Popova Paunović 2025; Stanojević 2025).

Tako, na primer, Nedić i Popova Paunović ispravno primećuju da od kasnih 2000-ih, Srbija vodi multivektorsku spoljnu politiku oslanjajući se na četiri glavna spoljopolitička „stuba“ (EU, Rusiju, Kinu i SAD), ali i snažeći saradnju sa državama poput Indije, Turske, Ujedinjenih Arapskih Emirata i drugim, a posebno onim zemljama koje ne priznaju nezavisnost tzv. Kosova (2025, 57–58). Ova politika utemeljena je na, kako je ovi autori karakterišu, netradicionalnoj formi vojne neutralnosti koja podrazumeva učešće u misijama Ujedinjenih nacija i onima u okviru Zajedničke bezbednosne i odbrambene politike EU, status posmatrača u Parlamentarnoj skupštini ODKB-a, te najviši stepen saradnje sa NATO-om dozvoljen vojnom neutralnošću (Ibid., 58). Premda saglasan da je multivektorska spoljna politika Srbije bazirana na njenoj vojnoj neutralnosti, Mitić dodaje da je ona rezultat potrebe Srbije da očuva sopstveni teritorijalni integritet, zaštiti srpske nacionalne interese na Balkanu, te diversifikuje ekonomske odnose (2025, 36). Povrh toga, primena multivektorske strategije u spoljnoj politici Srbije ogledala se i kroz mnogobrojna strateška partnerstva koja je ova država zaključila nakon 2008. godine. Naime, definitivno napuštajući zamisao uspostavljanja „jednog uistinu strateškog partnerstva sa Sjedinjenim Američkim Državama“, po modelu velike većine država Balkana i Srednje i Istočne Evrope, Srbija je pre ruske invazije na Ukrajinu zaključila ukupno sedam strateških partnerstava sa kako zapadnim, tako i istočnim partnerima (Đukanović 2021, 116).³

³ Hronološki posmatrano, u periodu od 2009. do 2019. godine, Srbija je strateška partnerstva zaključivala sa NR Kinom 2009. godine, potom Italijom i Francuskom 2010, odnosno 2011. godine, da bi 2013. godine strateško partnerstvo bilo zaključeno sa

Ana Jović-Lazić ukazuje da umesto da se u potpunosti svrsta na stranu Zapada (engl. *bandwagoning*) ili uđe u konfrontirajuće balansiranje (engl. *balancing*) protiv njega, Srbija primenjuje hedžing strategiju koja se nalazi između ove dve opcije i koju karakterišu fleksibilnost, dvosmislenost, te odsustvo dugoročnog obavezivanja (2025, 410–411). S druge strane, Vučković i Radelić smatraju da upravo ta dvosmislenost i međuprostornost Srbije predstavljaju tek „kratkoročno zadovoljenje potreba za ontološkom sigurnošću građana Srbije“ zbog kojih ona održava svojevrsan „hibridni spoljnopolitički režim“ (2024, 5). I mada srpska politička elita koristi fraze poput „pragmatizma“ i „strateškog promišljanja“ da opravda ovakvu „disperzivnu spoljnu politiku“, ovi autori zaključuju da Srbija takvom spoljnom politikom zapravo izaziva sve veći skepticizam, te rizikuje da bude percipirana kao nepouzdan i nezreo partner, bez jasne strateške orijentacije (Ibid., 2, 12). S druge strane, Filipović i Zakić smatraju da multivektorskom politikom Srbija dobija mogućnost za političko manevrisanje, mada i ove autorke ukazuju da ona državu može staviti u izazovnu poziciju onda kada se njeni spoljnopolitički ciljevi nađu u konfliktu (2025, 505). To je postalo jasno onog momenta kada je Srbija odlučila da ne uvodi sankcije Ruskoj Federaciji i održi dobre odnose sa Moskvom uprkos njenom napadu na Ukrajinu, a da istovremeno pokuša da ostvari napredak na putu ka članstvu u Evropskoj uniji (Ibid., 506).

Radna definicija od koje se polazi u ovom istraživanju jeste da multivektorska strategija predstavlja izbalansiran spoljnopolitički pristup koji podrazumeva doziranu saradnju sa više rivalskih sila istovremeno, te uzdržavanje od direktnog i otvorenog svrstavanja protiv bilo koje od njih. Osim što se diversifikacijom spoljnopolitičkih partnerstava nastoji izvući najveća moguća korist, multivektorizam je istovremeno i strategija kojom male države teže da ograniče uticaj velikih sila, te dostignu veći stepen autonomije u unutrašnjim i spoljnim poslovima. S tim u vezi, multivektorska strategija predstavlja okvir u kojem se kombinuju aktivnosti uravnotežavanja i pridruživanja, ali tako da nipošto ne dođe do otvorene konfrontacije sa bilo kojim od ključnih spoljnopolitičkih vektora, niti do potpunog svrstavanja na stranu bilo kojeg od njih.

U narednim sekcijama analizira se spoljnopolitička praksa Republike Srbije u periodu od 2022. do 2025. godine, kako bi se utvrdilo da li novi obrasci spoljnopolitičkog delovanja, a pre svega u odnosima sa Rusijom, ukazuju na potencijalno napuštanje multivektorske strategije. Pre toga, predloženo je uvođenje dvodimenzionalne analitičke matrice kroz koju bi se ispitalo da li se, i u kojoj formi i intenzitetu, Srbija pridružila koaliciji za uravnotežavanje Ruske Federacije.

Ruskom Federacijom, Ujedinjenim Arapskim Emiratima i Azerbejdžanom, te naposljetku sa Grčkom 2019. godine. Nekoliko meseci nakon početka rata u Ukrajini, 20. jula 2022. godine, Srbija je uspostavila i strateško partnerstvo sa Egiptom.

Strategija uravnotežavanja: teorijsko određenje i predlog analitičke matrice

Da bismo razumeli da li je i na koji način Srbija nakon 24. februara 2022. godine pribegla strategiji uravnotežavanja u svojoj spoljnoj politici, neophodne su dodatne teorijske napomene. Nasuprot klasičnom određenju uravnotežavanja kao oblika suprotstavljanja najmoćnijoj sili u sistemu, u ovom radu se prihvata shvatanje Stivena Volta (Stephen Walt) koji tvrdi da države zapravo „balansiraju protiv pretnje“ (1985, 35), odnosno da se udružuju kako bi se suprotstavile onome što prepoznaju kao „glavni izvor opasnosti“ (Ibid., 4). Pritom, sveukupna moć države protiv koje se balansira jeste samo jedna od nekoliko determinanti koje druge države nagoni da je uravnoteže. Pored moći, geografska udaljenost, ofanzivne vojne sposobnosti i percepcija ofanzivnih namera, ali i ideologija, usmeravaju spoljnu politiku u pravcu uravnotežavanja preteće sile (Ibid., 9–13, 35–38). Drugim rečima, agregatna moć Rusije nije isključivi krivac što je većina evropskih država vidi kao pretnju koju treba uravnotežiti. Njene ofanzivne vojne sposobnosti i, još više, percepcija agresivnih namera danas otvoreno izraženih u Ukrajini, ključne su odrednice ove spoljnopoličke strategije. Ako govorimo o evropskim državama pojedinačno, sasvim je očigledan uticaj njihovog geografskog položaja i težnje da se Rusija uravnoteži. Premda jednoglasno usvojeni Strateški kompas za bezbednost i odbranu EU potvrđuje postojanje konsenzusa među državama članicama o Rusiji kao „direktnoj i dugoročnoj pretnji po evropsku bezbednost“, posve drugačija strategija uravnotežavanja se zagovara u Poljskoj i na Baltiku, od one na Pirinejskom poluostrvu. Konačno, rezervisanost Orbanove Mađarske ili Ficove Slovačke da se podrži svaka forma uravnotežavanja Rusije, izvrsno demonstrira značaj ideologije prilikom primene ove strategije.

Stevan Nedeljković ukazuje da, u zavisnosti od stepena pretnje ali i troškova njene primene, strategija uravnotežavanja može biti sprovedena u formi tvrdog, mekog, ili pak uravnotežavanja niskog intenziteta (2020). Ukoliko velika sila svojim delovanjem ugrožava opstanak i druge vitalne interese (bezbednost, teritorijalni integritet, nezavisnost) protiv nje će izvesno biti pokrenuti mehanizmi tvrdog uravnotežavanja (Ibid., 29). Pa ipak, ono što države može odvratiti od primene tvrdog uravnotežavanja protiv preteće sile jesu troškovi i rizici od primene ove strategije, posebno izraženi u eri nuklearnog oružja, usled čega države danas radije pribegavaju mehanizmima mekog uravnotežavanja i uravnotežavanja niskog intenziteta. Mada ograničenijeg dometa u odnosu na tradicionalne mehanizme tvrdog uravnotežavanja, Nedeljković naglašava da svrha strategije ostaje ista: „I dalje se moćna ili preteća sila osujećuje da sprovodi samovolju i suočava sa posledicama svog delovanja, makar u domenu meke moći i kredibiliteta“ (Ibid., 160).

Na klasifikaciju uravnotežavanja prema intenzitetu, korisno je uvesti i klasifikaciju uravnotežavanja prema korišćenim sredstvima spoljne politike, koja omogućava razlikovanje diplomatskog, ekonomskog i bezbednosnog uravnotežavanja. Mada Nedeljković u svojim određenjima tri vida uravnotežavanja implicira korišćenje vojnih sredstava kod tvrdog, nevojnih (diplomatskih, institucionalnih i ekonomskih) sredstava kod mekog, te dominantno retoričkih akata kod uravnotežavanja niskog intenziteta, čini se da takvo razumevanje može dovesti do tautološkog vezivanja intenziteta uravnotežavanja za konkretna spoljnopolitička sredstva. Uvođenjem dvodimenzionalnog pristupa koji razdvaja intenzitet uravnotežavanja od spoljnopolitičkih sredstava kojima se ono sprovodi, predložen analitički okvir omogućava mapiranje ukupno devet ideal-tipskih formi u kojima se strategija uravnotežavanja ispoljava (Tabela 1). Polazeći od stava da ista sredstva spoljne politike mogu biti upotrebljena sa različitim stepenom intenziteta, ovaj pristup omogućava analitički preciznije i empirijski fleksibilnije sagledavanje spoljnopolitičke strategije uravnotežavanja. Premda u značajnoj meri oslonjen na postojeća teorijska razumevanja, radi analitičke preciznosti ovaj rad koncepte mekog i tvrdog uravnotežavanja tretira kao uravnotežavanje srednjeg, odnosno visokog intenziteta.

Tabela 1: Analitička matrica strategije uravnotežavanja u spoljnoj politici

	Diplomatsko	Ekonomsko	Bezbednosno
Uravnotežavanje niskog intenziteta	Smanjenje obima i dubine diplomatskih odnosa, praćeno ograničenjem političke saradnje i učešća u zajedničkim inicijativama; upotreba oštrijeg diplomatskog jezika i sklonost retoričkim osudama.	Smanjenje obima i dubine ekonomskih odnosa, praćeno diversifikacijom trgovinskih, energetskih i investicionih tokova, s ciljem umanjenja strukturne zavisnosti od ciljanog aktera.	Smanjenje obima i dubine vojno-tehničke saradnje, uključujući ograničenje zajedničkih vežbi i nabavke naoružanja i vojne opreme.

<p>Uravnotežavanje srednjeg intenziteta</p>	<p>Diplomatsko suprotstavljanje pretećem akteru kroz formalno odbacivanje njegovih teritorijalnih i drugih pretenzija; aktivno učešće u međunarodnoj osudi njegovih akcija u multilateralnim forumima; selektivno snižavanje nivoa diplomatskih odnosa u cilju političkog signaliziranja i vršenja pritiska, bez potpunog prekida odnosa.</p>	<p>Selektivna trgovinska ograničenja, regulatorne barijere i uslovljavanje ekonomske saradnje; pristupanje konkurentnim ekonomskim blokovima ili podrška obrazovanju novih kojima se preteći akter ekonomski izoluje.</p>	<p>Snaženje sopstvenih odbrambenih kapaciteta produbljanjem vojno-tehničke saradnje sa suprotstavljenim savezom i njegovim članicama; indirektna bezbednosna podrška državama i savezima koje su u direktnoj konfrontaciji sa pretećim akterom; preduzimanje mera uravnotežavanja u nevojnim domenima bezbednosti.</p>
<p>Uravnotežavanje visokog intenziteta</p>	<p>Direktna diplomatska konfrontacija sa pretećim akterom; podrška i zagovaranje njegove međunarodne izolacije kroz isključivanje iz postojećih međunarodnih organizacija i neuključivanja u nove inicijative; pristupanje protivničkim savezima i zaključivanje strateških sporazuma usmerenih protiv pretećeg aktera; prekid diplomatskih odnosa.</p>	<p>Direktna ekonomska konfrontacija usmerena na sistemsko slabljenje pretećeg aktera; progresivno uvećavanje trgovinskih i finansijskih restrikcija; uvođenje sveobuhvatnih ekonomskih sankcija; kažnjavanje trećih aktera koji sarađuju sa pretećim akterom kroz mehanizam sekundarnih sankcija.</p>	<p>Direktno vojno-bezbednosno suprotstavljanje pretećem akteru; naoružavanje i pružanje direktne podrške akterima koji se već nalaze u oružanom sukobu sa njim; neposredna pretnja upotrebom sile; direktna oružana konfrontacija.</p>

Diplomatsko uravnotežavanje Rusije: taktičko manevrisanje pod okriljem multivektorske strategije

Kada je 24. februara 2022. godine Ruska Federacija pokrenula tzv. „specijalnu vojnu operaciju“ protiv Ukrajine, spoljna politika Srbije suočila se sa jednim od najozbiljnijih izazova u posthladnoratovskom periodu. Ako je jednostrano proglašenje nezavisnosti Kosova predstavljalo najveću pretnju bezbednosti Srbije u 21. veku, a otvoreno pitanje statusa KiM unutrašnju determinantu sa najznačajnijim implikacijama po njenu spoljnu politiku, onda se ruski napad na Ukrajinu može smatrati događajem koji je najdalekosežnije izmenio međunarodno okruženje u kojem se spoljna politika Srbije kreira i realizuje. Promene koje su se tada desile generisale su snažan pritisak na Srbiju od koje se očekivalo da se jasno opredeli, odnosno nedvosmisleno osudi Rusiju i pridruži se koaliciji za njeno uravnotežavanje.

U Zaključcima Saveta za nacionalnu bezbednost, usvojenim dan po izbijanju oružanog sukoba, Srbija je izrazila žaljenje „zbog svega što se dešava na istoku Evrope“, naglašavajući svoju „punu i principijelnu podršku poštovanju načela teritorijalnog integriteta Ukrajine“, te iskazujući spremnost da pruži „svaku vrstu humanitarne pomoći ugroženom narodu i stanovništvu Ukrajine“ (Predsednik 2022). Pa ipak, Srbija ni na jednom mestu nije izričito osudila delovanje Ruske Federacije, koja se u ovom dokumentu, kao i Ukrajina, naziva „prijateljskom državom“. S tim u vezi, Srbija je naglasila kako „nije njen vitalni politički i ekonomski interes da u ovom trenutku uvodi sankcije bilo kojoj državi, pa ni njenim predstavnicima ili privrednim subjektima“, iskazujući nespremnost da se pridruži najavljenim restriktivnim merama SAD i Evropske unije (Ibid.). Naposletku, na temelju principa vojne neutralnosti, tada je doneta odluka o prekidu svih planskih i vežbovnih aktivnosti vojske i Ministarstva unutrašnjih poslova sa stranim partnerima (Ibid.). Sudeći isključivo na osnovu ovih Zaključaka i odluke da se tog dana uopšte ne registruje za glasanje o suspenziji Rusije iz Saveta Evrope, izgledalo je da će Srbija u potpunosti zadržati svoj neutralan stav prema rusko-ukrajinskom sukobu, na način na koji je on formulisan i iskazivan u periodu od 2014. do 2022. godine.

Međutim, neposredna uključenost Rusije, sveobuhvatnost invazije i intenzitet oružanog sukoba, te broj izbeglih, raseljenih i stradalih lica, osmogodišnji rat niskog intenziteta podigli su na nivo najveće bezbednosne i humanitarne krize u Evropi nakon Drugog svetskog rata.⁴ Stepem zategnutosti odnosa Rusije i Zapada podignut je na najviši nivo od raspada

⁴ Premda po broju civilnih žrtava ukrajinski rat nije nadmašio ratove u bivšoj Jugoslaviji, prema širini krize, broju izbeglih i interno raseljenih ljudi, kao i obimu razorene socijalne i ekonomske infrastrukture, on se svakako može smatrati najvećom humanitarnom katastrofom na kontinentu nakon završetka Drugog svetskog rata (United Nations, Ukraine, 2025).

Sovjetskog Saveza, te su posledično rasli i pritisci na Srbiju. Dok je u martu 2014. godine Srbija odlučila da bude odsutna prilikom glasanja za Rezoluciju Generalne skupštine Ujedinjenih nacija (GS UN) kojom je potvrđena nepovredivost teritorijalnog integriteta Ukrajine i osporena pravna valjanost referenduma na Krimu (UNGA 2014), u periodu od 2016. do 2022. godine ona je pripadala uskoj manjini država koje su glasale protiv rezolucija kojima je Rusija označena kao okupaciona sila na Krimu i osuđena za navodne povrede ljudskih prava na tom području. Međutim, ovaj obrazac glasanja u GS UN počeo je radikalno da se menja nakon 24. februara 2022. godine, kada će Srbija započeti da podržava rezolucije kojima se direktnije i daleko oštrije osuđuje Ruska Federacija.

Naime, već 2. marta 2022. godine Srbija je glasala za Rezoluciju GS UN kojom je Rusija osuđena za agresiju, povrede međunarodnog humanitarnog prava i ljudskih prava i izazivanje humanitarne i izbegličke krize u Ukrajini, te pozvana da momentalno prestane sa upotrebom sile i bezuslovno povuče sve svoje vojne snage sa teritorije Ukrajine, u njenim međunarodno priznatim granicama (UNGA 2022a). Potom je i 24. marta Srbija podržala Rezoluciju GS UN kojom su dodatno naglašene humanitarne posledice agresije na Ukrajinu i osuđene povrede međunarodnog humanitarnog prava i prava ljudskih prava, a od Rusije se iznova zahtevalo da obustavi vojnu ofanzivu i povuče sve trupe sa teritorije Ukrajine (UNGA 2022b). Najzad, nakon što je donela odluku da podrži rezolucije normativno-deklarativnog karaktera i pridruži se diplomatskoj osudi Rusije, Srbija je 7. aprila glasala i za Rezoluciju GS UN koja je proizvela direktan operativan efekat. Naime, njome je GS UN, na temelju izveštaja o „teškim i sistematskim kršenjima i zloupotrebama ljudskih prava i kršenjima međunarodnog humanitarnog prava koje je počinila Ruska Federacija tokom svoje agresije protiv Ukrajine“, odlučila da suspenduje prava članstva Rusije u Savetu za ljudska prava (UNGA 2022c).

Na ovaj način, u periodu od samo četrdesetak dana, spoljna politika Srbije prema rusko-ukrajinskom sukobu prešla je put od neutralnosti do mere diplomatskog uravnotežavanja Rusije visokog intenziteta. U Zaključcima Saveta za nacionalnu bezbednost Srbija samo izražava principijelnu podršku teritorijalnom integritetu Ukrajine i žaljenje „zbog svega što se dešava na istoku Evrope“, te nastoji da se postavi kao neutralni akter u sukobu država koje su joj „oduvek prijateljske“, tj. naroda koje smatra bratskim, uzdržavajući se od upotrebe oštrijeg jezika i osude Rusije. Privrženost Povelji UN i principima međunarodnog prava izražena je samo deklarativno, bez okrivljavanja Rusije za povrede pravnih normi i bez spremnosti da se „dešavanja na istoku Evrope“ kvalifikuju kao nelegalno upotrebljena sila ili agresija. I mada se tada moglo učiniti da će Srbija ostati dosledna neutralnoj poziciji, ona se ubrzo pridružila koaliciji za diplomatsko uravnotežavanje Rusije sve većeg intenziteta. Ako se glasanje za Rezoluciju GS UN kojima se Rusija optužuje za agresiju i izazivanje

humanitarne krize moglo smatrati uravnotežavanjem srednjeg intenziteta, onda je podrška institucionalnom sankcionisanju Ruske Federacije, njenim isključivanjem iz Saveta za ljudska prava, svakako jedan od vidova diplomatskog uravnotežavanja visokog intenziteta.

Izvan Ujedinjenih nacija, valja napomenuti da je u toku 2022. godine Srbija po prvi put započela i da se usaglašava i sa pojedinim spoljnopolitičkim deklaracijama Evropske unije usmerenim protiv Ruske Federacije. Zanimljivo je da je usklađivanje sa pojedinim deklaracijama započeto i pre ruske invazije na Ukrajinu, kada se Srbija pridružila deklaraciji osude ruskih sajber-napada na Ukrajinu,⁵ pružila podršku diplomatskom prisustvu EU u Kijevu, te takođe podržala poziv Rusiji da povuče svoje vojne trupe sa ukrajinske granice (Novaković i Plavšić 2023, 3). Kada je 22. februara Rusija priznala samoproglašene republike na istoku Ukrajine, Srbija se pridružila Uniji u osudi ovog nelegalnog čina (Council 2022a). Nadalje, Srbija je diplomatski uravnotežavala Rusiju manje-više konzistentnim usaglašavanjem sa spoljnopolitičkim deklaracijama EU kojima se podržava teritorijalni integritet Ukrajine i osuđuje „prisilna integracija delova ukrajinske teritorije“ i „nezakoniti lažni referendum i ukrajinskim regionima trenutno okupiranim od strane Rusije“ (Council 2022b, 2022c).

Međutim, ovo nipošto ne bi trebalo da nas navede na zaključak da je Srbija u svojoj spoljnoj politici prema Rusiji posegla za *strategijom* uravnotežavanja. Ako strategiju razumemo kao „koherentno formulisan okvir najvažnijih političkih ciljeva (...) koji političkim odlučiocima pomaže da donesu koherentne odluke o vođenju spoljne politike“ (Martel 2015, 32–33), onda odsustvo konzistentnosti u uravnotežavanju Rusije ukazuje da se pre radi o taktičkom manevrisanju nego o istinski koherentnoj strategiji uravnotežavanja. Naime, istog dana kada je Srbija podržala odluku o suspenziji članstva Rusije iz Saveta za ljudska prava, došlo je do razgovora lidera dveju država, te javne izjave predsednika Srbije o tome kako je prvobitni stav bio da Srbija ostane uzdržana, ali da je usled navodnih ucena i pritisaka ova odluka promenjena. Do pune relaksacije odnosa i potvrde nepromenjenih partnerskih odnosa sa Moskvom, uprkos prethodno preduzetim merama njenog diplomatskog uravnotežavanja, trebalo je da dođe posetom šefa ruske diplomatije Sergeja Lavrova Beogradu (MFA Russia 2022a). Namera srpskog predsednika da se sastane sa ruskim ministrom spoljnih poslova ukazivala je da je, po svojoj prilici, taktika Srbije da mere diplomatskog uravnotežavanja Rusije preduzete na

⁵ Zanimljivo je da se Srbija u maju pridružila osudi još jednog ruskog sajber napada na Ukrajinu, ali i da je propustila da se usagласi sa deklaracijom od 19. jula koja se takođe ticala ruskih sajber operacija u Ukrajini, mada je u njoj korišćen nešto oštrij jezik, uključujući i kvalifikaciju invazije na Ukrajinu kao „ničim izazvane i neopravdane vojne agresije“.

multilateralnom planu ublažava bilateralnim putem, te tako potvrdi privrženost multivektorskoj strategiji u svojoj spoljnoj politici. Međutim, činjenica da do iste nije došlo usled odbijanja država u susedstvu da ustupe svoj vazdušni prostor za prelet ruskog aviona, ukazala je na nedostatke geopolitičkog položaja Srbije i upozorila na ozbiljna ograničenja multivektorske strategije u kontekstu zategnutih geopolitičkih odnosa.

Do susreta Vučića i Lavrova te godine ipak je došlo. Na marginama sednice GS UN u Njujorku, 23. septembra, dvojica zvaničnika su naglasila obostranu posvećenost daljem razvijanju srpsko-ruskih odnosa i produbljivanju strateškog partnerstva dveju zemalja, te nastavku intenzivnog dijaloga na najvišem nivou (MFA Russia 2022b). U saopštenju ruskog ministra spoljnih poslova posebno je napomenuto kako Rusija i Srbija dele identične pozicije kada je u pitanju rešavanje statusa Kosova na temelju međunarodnog prava i Rezolucije 1244, te da su dve strane naglasile „hitnu potrebu da Priština sveobuhvatno sprovede svoje obaveze, uključujući formiranje Zajednice srpskih opština na Kosovu sa širokim spektrom izvršnih ovlašćenja“ (Ibid.). Povrh toga, šefovi srpske i ruske diplomatije dan kasnije potpisace novi dvogodišnji Plan konsultacija ministarstava spoljnih poslova Srbije i Rusije, nastavljajući ranije započetu praksu potpisivanja ovog važnog dokumenta, uprkos ruskom napadu na Ukrajinu i srpskom diplomatskom oponiranju ovom činu u međunarodnim forumima (MFA Serbia 2022). Kako to odlično Jović-Lazić primećuje, Beograd je ovim nastojao da pošalje jasnu poruku Moskvi da glasanja u Njujorku nipošto ne znače odbacivanje odnosa sa Rusijom (2025, 415).

Ovakav obrazac spoljnopolitičkog delovanja Srbije, u kojem su mere diplomatskog uravnotežavanja Rusije ublažavane susretima visokih zvaničnika i javnim pravdanjem spoljnopolitičkih odluka kao proizvoda spoljnih pritisaka, ucena, pa čak i greške, nastaviće se sve do danas. S jedne strane, Srbija je u GS UN glasala za rezolucije kojima se podržava teritorijalni integritet Ukrajine, a Rusija osuđuje za agresiju i ilegalnu aneksiju ukrajinskih regiona,⁶ dok se povremeno i vrlo selektivno odlučivala da se uskladi i sa određenim spoljnopolitičkim deklaracijama EU koje neposredno pogađaju Rusiju.⁷ S druge strane, srpski zvaničnici nisu nikada pribegavali direktnim

⁶ Valja ipak naglasiti da je Srbija ostala uzdržana prilikom glasanja za najoštriju među ovim rezolucijama kojom se, između ostalog, Rusija poziva na odgovornost za agresiju, te navodi kako ona „mora snositi pravne posledice svih svojih međunarodno nezakonitih dela, uključujući nadoknadu štete prouzrokovane tim delima“ (UNGA 2022d).

⁷ Tako se, na primer, u 2023. godini Srbija usaglasila sa Deklaracijom Visokog predstavnika EU kojom se osuđuje odluka Rusije da poništi raniju ratifikaciju Sporazuma o sveobuhvatnoj zabrani nuklearnih proba (Council 2023b), kao i sa Deklaracijom kojom je osuđena „politički motivisana presuda“ protiv Alekseja Navaljnog, okarakterisana kao „primer kontinuiranog sistematskog obračuna ruskih vlasti i njihovog nepoštovanja ljudskih prava sopstvenih građana“ (Council 2023a).

osudama ili ma koliko oštrijoj retorici prema Rusiji, a bili su i među retkim evropskim političarima koji su odlazili u Moskvu i imali susrete sa ruskim zvaničnicima. Mada je obim diplomatskih odnosa delimično smanjen, što bi se moglo uzeti kao indikator uravnotežavanja niskog intenziteta, do susreta na visokom nivou je ipak dolazilo. Iako oni, sami po sebi, nisu nužno pokazatelj spoljnopolitičke orijentacije jedne države, susreti srpskih zvaničnika sa ruskim u ovom slučaju funkcionisali su kao bilateralni mehanizmi „amortizovanja“ efekata multilateralnog uravnotežavanja.

Tako je samo Aleksandar Vulin, u kapacitetu potpredsednika Vlade Srbije čiji je mandat trajao manje od godinu dana, imao čak sedam javnih susreta sa visokim ruskim zvaničnicima, uključujući i samog predsednika Rusije, Vladimira Putina.⁸ Iako evidentno najistureniji, Vulin svakako nije jedini član Vlade koji je imao učestale kontakte sa ruskim zvaničnicima. Prethodno je Ivica Dačić, tada u svojstvu ministra spoljnih poslova i prvog potpredsednika vlade, imao dva sastanka sa Lavrovim u razmaku od šest meseci. Kako prilikom prvog susreta u Njujorku, tako i na sastanku u Moskvi, saopštenja Ministarstva spoljnih poslova Srbije ukazuju da je fokus razgovora bio na temi KiM i podršci Rusije u ovom pitanju (MSP 2023, 2024). Ako na ovo dodamo i brojne susrete ministra Nenada Popovića sa ruskim zvaničnicima, možemo zaključiti da je Vlada Srbije po pravilu imala pojedince zadužene za održavanje dobrih odnosa sa Moskvom na bilateralnom planu, te ublažavanje potencijalno negativnih efekata mera diplomatskog uravnotežavanja preduzimanih na multilateralnom planu. Drugim rečima, sastav srpske vlade je takav da se njime zapravo preslikava njena multivektorska spoljna politika (Mitrović 2025, 139).

Još jedan vrlo konkretan izraz diplomatskog uravnotežavanja Rusije i paralelnog svrstavanja uz nju, ispoljen je odlukom predsednika Srbije da odbije više puta ponovljen poziv Putina da prisustvuje Samitu BRIKS-a u Kazanju, ali da Vlada Srbije ipak na samit pošalje delegaciju koju su činili njen potpredsednik i tri ministra (RTS 2024). Dok je tih dana predsednik Srbije prioritet dao sastancima sa evropskim liderima, uključujući premijere Slovačke i Mađarske, potom Grčke i Poljske, te predsednicom Evropske komisije, potpredsednik srpske vlade se u Kazanju susreo sa ruskim, kineskim, beloruskim, egipatskim i venecuelanskim predsednikom (Vlada 2024b). Naposletku, kao još jedan odličan primer nastojanja srpske diplomatije da se istovremeno osloni i na evropski i na ruski vektor u svojoj

⁸ Vulin se 10. juna 2024. godine u Moskvi sastao sa zamenikom ministra spoljnih poslova Aleksandrom Gruškom, kao i sekretarom Saveta za bezbednost Sergejem Šojguom. Zamenik Lavrova je početkom jula boravio u zvaničnoj poseti Beogradu, kada je imao sastanke sa nekoliko visokih srpskih zvaničnika, uključujući predsednika Vučića, potpredsednika vlade Vulina, ministre Dačića i Popovića. Nakon sastanka sa Putinom na marginama Istočnog ekonomskog foruma 1. septembra u Vladivostoku, Vulin se do kraja godine ponovo sastao sa Šojguom, direktorom Spoljne obaveštajne službe Sergejem Nariškinim, te Sergejem Lavrovim, da bi se u martu 2025. još jednom susreo sa Šojguom.

spoljnoj politici, a možda i definitivno napusti diplomatsko uravnotežavanje Rusije, možemo uzeti susrete na visokom nivou s proleća 2025. godine. Tada je predsednik Srbije, u rasponu od ravno mesec dana, boravio najpre u Jelisejskoj palati gde se sastao sa francuskim predsednikom, da bi 9. maja bio u Moskvi na paradi posvećenju Danu pobeđe u Drugom svetskom ratu, nakon čega je imao sastanke sa ruskim, ali i kineskim predsednikom. Mada je odlazak u Moskvu naišao na oštre reakcije u određenim briselskim krugovima, samo tri dana nakon toga u posetu Beogradu došao je predsednik Evropskog saveta, izrazivši uverenje da je „budućnost Srbije u Evropskoj uniji“, ali i da se od nje očekuje „jasna osuda ruske brutalne invazije na Ukrajinu i podrška Ukrajini u postizanju pravednog i trajnog mira“ (European Council 2025). Znajući da se Srbija više puta pridružila međunarodnim osudama invazije, (ne)skrivena poruka Brisela je da se od Srbije očekuje da se pridruži Uniji u sveobuhvatnom uravnotežavanju Ruske Federacije, ne samo u diplomatskoj, već i u ekonomskoj i bezbednosnoj sferi.

*Ekonomsko uravnotežavanje Rusije:
iznuđena redukcija trgovinsko-investicionih odnosa
uz kontinuitet gasne zavisnosti*

Kada je reč o ekonomskim sredstvima kojima je Zapad uravnotežavao Rusiju, ne samo da Srbija njima nije neposredno pribegavala u svojoj spoljnoj politici, odbijajući da uvede sankcije i raskine svoje energetske aranžmane sa Rusijom, već bi se moglo tvrditi da su ekonomski odnosi dve države, uprkos ratu u Ukrajini, ostali u značajnoj meri nepromenjeni. Za razliku od diplomatskih sredstava uravnotežavanja koje je Srbija počela da primenjuje uoči i neposredno po izbivanju sukoba, nema dokaza da je Srbija koristila ekonomska sredstva kako bi uravnotežavala Rusiju. Naprotiv, podaci pokazuju da je u prve dve godine rata u Ukrajini, zapravo došlo do porasta ukupne trgovinske razmene, te uvećanog priliva stranih direktnih investicija iz Rusije, u odnosu na godinu pre otpočinjanja sukoba. Kasnije smanjenje ruskih investicija i pad robnog prometa se pre mogu okarakterisati kao iznuđena redukcija ekonomskih odnosa u otežanim uslovima poslovanja, nego kao namerno uravnotežavanje Rusije ekonomskim sredstvima.

Mada Rusija, po pravilu, nije među najznačajnijim tržištima za izvoz srpskih proizvoda, ona tradicionalno predstavlja jednog od pet najvažnijih uvoznih partnera Srbije. Kako ubedljivo najveći udeo uvoza iz Rusije čine energenti, a prvenstveno prirodni gas koji do 2025. godine nije došao na udar evropskih sankcija, uvozna strana trgovinske razmene sa Rusijom zadržala je visok nivo u ovom periodu. Štaviše, u godini izbivanja rata, ukupna vrednost robe koju je Srbija uvezla iz Rusije se udvostručila i iznosila gotovo tri milijarde evra (Tabela 2). Dok je i u narednoj, 2023. godini, uvoz iz Rusije bio nominalno nešto veće vrednosti u odnosu na godinu pre izbivanja sukoba, od 2024. godine vrednost uvezene robe počinje

da se smanjuje, tako da udeo ruske robe danas čini tek oko 3% ukupnog srpskog uvoza. Gotovo identičan obrazac prisutan je i kada je reč o izvozu Srbije na rusko tržište. I ovde je u 2022. godini zabeležena rekordna vrednost izvezene robe, koja je tek nešto opala u 2023. godini, te se i kasnije zadržala na nominalno sličnim vrednostima kao i pre rata. Pa ipak, posmatran kao udeo u ukupnom izvozu Srbije, izvoz u Rusiju je u 2024. godini opao na ispod 3%, da bi u prvih jedanaest meseci 2025. godine on bio na tek 2,3% ukupnog srpskog izvoza. Ovo se bez sumnje može pripisati otežanim uslovima trgovine prouzrokovanih ratom, a koji se odnose na znatno veće troškove transporta i otežano poslovanje sa ruskim poslovnim subjektima u okolnostima sankcija i isključenja ruskih banaka iz SWIFT sistema (Trailović i Rapaić 2023, 78). Sve u svemu, u okolnostima tek nešto niže vrednosti uvoza i izvoza u poslednje dve godine, te zbog toga što se ne može tvrditi da je Srbija namerno snizila obim trgovinske razmene sa Rusijom, bilo bi pogrešno zaključiti da ovo predstavlja indikator njenog ekonomskog uravnotežavanja, makar i niskog intenziteta.

Tabela 2: Spoljnotrgovinski robni promet sa Ruskom Federacijom (2018–2025)

	2018	2019	2020	2021
Izvoz(u mil. EUR)	864,9	872,5	800,2	840,3
Uvoz (u mil. EUR)	1726,0	2307,0	1388,1	1534,0
udeo u ukupnom izvozu (%)	5,3	5,0	4,7	3,9
udeo u ukupnom uvozu (%)	7,9	9,7	6,0	5,4
Deficit robne razmene (%)	99,6	164,4	73,5	82,6

2022	2023	2024	2025
1139,3	1106,0	888,3	756,9
2930,4	1598,4	1286,4	1267,5
4,1	3,9	2,9	2,3
7,5	4,3	3,3	3,0
157,2	44,5	44,8	67,5

Izvor: RZS 2020, 2022, 2024, 2025, 2026 i proračun autora.

Što se investicionih tokova iz Rusije ka Srbiji tiče, podaci pokazuju vrlo sličan obrazac onome koji se odnosi na spoljnotrgovinska kretanja. Naime, u godini početka ruske invazije, njene strane direktne investicije (SDI) u Srbiji su bile više nego udesetostručene u odnosu na 2021. godinu (Tabela 3). Potom je značajan iznos ruskih SDI zabeležen i 2023. godine, kada su one činile 3,6% ukupnih SDI u Srbiji – tri i po puta više nego u godini pre izbijanja sukoba. Valja napomenuti da je u 2023. godini Naftna industrija Srbije (NIS), koja je u većinskom vlasništvu ruskog Gazprom njefta povećala vlasnički udeo u preduzeću HIP Petrohemija sa 20,9 na 90%. Preuzimanje ovog preduzeća realizovano je na osnovu Ugovora o strateškom partnerstvu od 24. decembra 2021. godine koji je NIS zaključio sa Vladom Srbije i Petrohemijom, a koji je predviđao obavezu dokapitalizacije u visini od 150 miliona evra i izgradnju novog postrojenja (HIP Petrohemija 2021). Ipak, u 2024. godini SDI iz Rusije, iako opet nominalno iznad nivoa od 2021. godine, značajno opadaju u ukupnom udelu stranih ulaganja u Srbiji, da bi u prva tri kvartala 2025. godine one došle na zanemarljivo nizak nivo.

Tabela 3: Direktne investicije Rusije u Srbiji (2018–2025)

	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025 ⁹
Ukupne SDI (u mil. EUR)	3464,5	3815,3	3038,9	3886,0	4432,5	4564,4	5230,9	2466,8
SDI Rusije (u mil. EUR)	263,0	576,8	55,5	39,9	463,7	163,1	43,3	5,5
Udeo Rusije (%)	7,6	15,1	1,8	1,0	10,5	3,6	0,8	0,2

Izvor: NBS 2024, 2025 i proračun autora

Naposletku, valja se posebno osvrnuti i na odnose dve države u najznačajnijoj oblasti njihove ekonomske saradnje – energetici. Kao i kod SDI i ukupne robne razmene sa Rusijom, i u uvozu sirove nafte beleži se značajan skok u prvoj godini ruskog napada na Ukrajinu. Naime, dok je u 2021. godini Srbija podmirila 23% ukupnih potreba za naftom uvozom iz Rusije, u 2022. godini udeo ruske nafte u ukupnom uvozu bio je udvostručan. Ipak, u 2023. godini, po prvi put u istoriji srpske naftne industrije, nije bilo uvoza sirove nafte iz Rusije. Iako im se nije pridružila, Srbija je indirektno bila pogođena sankcijama EU kojima je zabranjeno korišćenje njene infrastrukture za transport i preradu ruske sirove nafte nakon 5. decembra 2022. godine (AERS 2024, 105). Drugim rečima,

⁹ Podaci za 2025. godinu su preliminarni i odnose se na prva tri kvartala.

Jadranski naftovod (JANAF), koji predstavlja jedini izvor srpskog snabdevanja sirovom naftom, nakon ovog datuma bio je zatvoren za transport ruske nafte ka Srbiji. Time se još jednom ispoljila strukturna slabost kontinentalnog položaja Srbije (engl. *land-locked*), koji se može smatrati jednim od ključnih otežavajućih faktora za sprovođenje multivektorske spoljne politike, naročito u uslovima sistemske konfrontacije velikih sila.

Iako su ove sankcije uticale na dodatnu diversifikaciju uvoza sirove nafte, imajući u vidu da su one Srbiji bile *de facto* nametnute, prestanak uvoza ruske nafte ne može se smatrati merom ekonomskog uravnotežavanja Rusije. Štaviše, 20. juna 2023. godine, Srbija je sa Mađarskom potpisala Memorandum o razumevanju o izgradnji naftovoda, s ciljem „podizanje nivoa energetske stabilnosti diversifikacijom transporta sirove nafte, sa (trenutno) jedinog postojećeg pravca snabdevanja putem Jadranskog naftovoda“ (Zavod 2024, 16). Ukoliko znamo da se mađarsko tržište sirovom naftom dominantno snabdeva iz Rusije (86% u 2024. godini), te da se i u samom Prostornom planu navodi da je pravac iz Mađarske uzet u razmatranje „jer njenom teritorijom prolazi naftovod Družba“ (Ibid., 17), jasno je da se ovim naftovodom Srbija potencijalno ponovo vezuje za rusku naftu, odnosno da prestanak uvoza ruske nafte nakon 2022. godine ni u kom slučaju nije predstavljao voljno udaljavanje od Rusije.

Dok evropske sankcije na rusku naftu nisu direktno poremetile snabdevanje Srbije i izazvale ekonomske troškove po zemlju, strukturna ograničenost geopolitičkog položaja Srbije daleko snažnije ispoljiće se po stupanju na snagu američkih sankcija NIS-u. Zbog prisustva ruskog kapitala, kompaniji koja je vlasnik jedine rafinerije za preradu sirove nafte, i koja snabdeva 80% maloprodajnog tržišta u Srbiji, praktično je uskraćeno pravo uvoza i onemogućen platni promet sa inostranstvom. Uprkos poremećenim lancima snabdevanja, pritiscima na tržište i posledičnom padu industrijske proizvodnje, Srbija ni u jednom trenutku nije pokazala spremnost da pribegne jednostranim intervencijama u vlasničku strukturu kompanije, izbegavajući poteze koji bi mogli biti tumačeni kao neprijateljski čin prema Ruskoj Federaciji i pridruživanje koaliciji za njeno ekonomsko uravnotežavanje. Ovo bi se moglo objasniti procenom da je rizik od takvog akta isuviše velik po nacionalne interese Srbije, odnosno da eventualni dobitak (nesmetano snabdevanje sirovom naftom i naftnim derivatima, pozitivna reakcija administracije u Vašingtonu i dr.) ne prevazilazi potencijalne troškove (gubitak gasnog aranžmana sa Rusijom, izostanak njene podrške u međunarodnim forumima po pitanju KiM i sl.). Taktika čekanja kojom se Srbija uzdržavala da se pridruži ekonomskom uravnotežavanju Rusije se, ipak, pokazala ispravnom. U uslovima u kojima je bilo izvesno da će ruski udeo u NIS-u biti prodat mađarskom MOL-u, američka Kancelarija za kontrolu strane imovine produžila je operativnu licencu za rad NIS-a i dozvolila isporuke nafte Rafineriji, dok je sa

Moskvom postignut dogovor o novom produženju snabdevanja gasom (RTS 2025, 2026).

Upravo na temi prirodnog gasa može se prepoznati nespremnost Srbije da pribegne merama ekonomskog uravnotežavanja Rusije i potencijalno ugrozi sopstveno snabdevanje. Dok je u periodu od 2009. do 2019. godine prosečan udeo gasa iz Rusije bio na oko 74%, u godini neposredno pre početka invazije na Ukrajinu taj udeo iznosio je 89% (Brkić 2024, 334). Uprkos određenim naporima ka diversifikaciji gasnog snabdevanja, od kojih je najznačajniji interkonektor sa Bugarskom kojim je Srbija otvorila mogućnost uvoza gasa iz Azerbejdžana i potencijalno tečnog naftnog gasa sa terminala u Grčkoj, ona je i dalje dominantno zavisna od gasa koji dobija iz Rusije. Naime, podaci Agencije za energetiku pokazuju da je udeo ruskog gasa u srpskom uvozu zapravo porastao, te da je on iznosio 94% u 2023, odnosno 93% u 2024. godini (Manojlović 2024, 2025). Pa ipak, sudeći na osnovu izgrađenog interkonektora sa Bugarskom, te projekata iniciranih u drugoj polovini 2024. godine o izgradnji novih gasnih interkonektora sa Rumunijom, odnosno Severnom Makedonijom, može se uvideti namera Srbije da umanjí trenutnu gasnu zavisnost od Rusije, odnosno makar donekle uravnoteži njenu dominantu poziciju u ovom sektoru.

Bezbednosno uravnotežavanje Rusije: (ne)voljno ograničenje vojno-tehničke saradnje i indirektno naoružavanje Ukrajine

Ne samo da je nivo vojno-bezbednosne saradnje Srbije i Rusije opao od početka invazije (Trailović i Rapaić 2023, 85), već bi se moglo tvrditi da je Srbija zapravo pribegla mehanizmima bezbednosnog uravnotežavanja Rusije niskog do srednjeg intenziteta. Nakon Zaključaka Saveta za nacionalnu bezbednost od 25. februara 2022. godine, kojima je odlučeno da se „sve planske i vežbovne aktivnosti Vojske Srbije i Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije sa stranim partnerima odmah prekinu, kao i da se takve aktivnosti ne preduzimaju do daljnjeg“, praktično je prekinuta sva operativna saradnja sa Ruskom Federacijom. Vojska Srbije prestala je sa organizacijom i učešćem u zajedničkim vojnim vežbama. Tradicionalne operativne vežbe poput trilateralnog „Slovenskog bratstva“ realizovanog u kontinuitetu od 2015. do 2021. godine sa oružanim snagama Rusije i Belorusije, ili srpsko-ruskog „Slovenskog štita“ održanog 2019. i 2021. godine, napuštene su nakon 2022. godine (MO 2021a, 2021b). I mada je odluka o moratorijumu na vežbovne aktivnosti sa međunarodnim partnerima zvanično doneta na temelju vojne neutralnosti, Vojska Srbije je nastavila sa realizacijom vežbi iz serije „Platinasti vuk“, organizovanih uz podršku Evropske komande Oružanih snaga SAD, uz učešće oružanih snaga velikog broja NATO članica (MO 2025). „Platinasti vuk“ ne predstavlja samo značajan izuzetak od formalne suspenzije vežbovnih

aktivnosti, već zapravo ilustruje i svojevrsno tiho svrstavanje uz Zapad u eri izrazito zategnutih bezbednosnih odnosa sa Rusijom.

Makar bilo i iznuđeno, vojno-bezbednosno udaljavanje od Rusije je još očiglednije kada je o nabavci naoružanja i vojne opreme reč. U intervjuu za *Novosti*, načelnik Generalštaba Vojske Srbije potvrdio je da je isporuka naoružanja iz Ruske Federacije „praktično onemogućena“, zbog čega je Srbija već raskinula određene ugovore, a neke odložila u nadi da će doći do normalizacije globalnih odnosa (Babović 2025). Nakon što je fizička sprečenost posete Sergeja Lavrova usled zabrane preleta ukazala na izazove primene multivektorske strategije u diplomatskoj sferi, a (posredne) sankcije srpskom energetskom sektoru ilustrovale ranjivost u ekonomskoj sferi, prinudan raskid i odlaganje ugovora o nabavci naoružanja i vojne opreme iz Rusije pokazali su ograničenost ove strategije i u bezbednosnoj sferi. Određeni autori čak idu dotle da zaključuju da je, usled opterećenosti Rusije ratom i sankcija, njena sposobnost da podrži Srbiju toliko opala zbog čega se „ruski stub od preimućstva pretvorio u slabost“ njene spoljne politike (Stekić 2025, 27).

Bilo kako bilo, Srbija se okrenula drugim partnerima u nabavci ključnih sistema naoružanja i vojne opreme od strateškog značaja. U tom kontekstu, nabavka dvanaest francuskih borbenih aviona „Rafal“, dogovorenih tokom posete predsednika Makrona Beogradu, izdvaja se kao najvrednija i strateški najznačajnija nabavka u savremenoj odbrambenoj politici Srbije. I mada je kupovina „Rafala“ ocenjena kao „značajan zaokret Srbije ka Zapadu“ i „ključna promena u njenom bezbednosnom i političkom opredeljenju“ (NATO Foundation 2024), stvari su zapravo daleko kompleksnije od toga. Ako se i može zaključiti da se Srbija ovom nabavkom udaljila od svog tradicionalnog dobavljača oružja – Rusije, ne treba gubiti iz vida da su u istom periodu nabavke iz Kine predstavljale važan segment šireg procesa modernizacije odbrambenog sistema Srbije. Nabavka PVO sistema srednjeg dometa FK-3 iz Kine 2022. godine, praćena kupovinom dronova CH-95 u 2023. te nabavkom i PVO sistema kratkog dometa HQ-17AE u 2024. godini, predstavlja jedan od najvidljivijih pokazatelja produbljivanja srpsko-kineske odbrambene saradnje (Stekić and Mitić 2025, 212). Takođe, kao što je vežbom „Platinasti vuk“ napravljen izuzetak od moratorijuma na vežbovne aktivnosti Vojske Srbije, tako su i specijalne jedinice MUP-a Srbije uzele učešće u vežbi sa kineskim specijalcima 2024. godine, dok su 2023–2024. godine organizovane i zajedničke policijske patrole u srpskim, odnosno kineskim gradovima (Vlada 2023, 2024a). Iz tog razloga, ispravnije bi bilo zaključiti da, iako je (ne)voljno primenila mehanizme bezbednosnog uravnotežavanja Rusije niskog intenziteta, Srbija ni u ovom aspektu svoje spoljne politike nije napustila multivektorsku strategiju. Zapravo, snaženjem saradnje sa kineskim vektorom, Srbija je kompenzovala udaljavanje od ruskog vektora, ostajući dosledna principu diversifikacije svojih strateških partnerstava.

Na kraju, neophodno je osvrnuti se i na kontroverzno pitanje posrednog naoružavanja ukrajinske strane u oružanom sukobu kojim je Srbija ne samo podigla stepen bezbednosnog uravnotežavanja Rusije na srednji nivo, već i uzdrmala kredibilitet proklamovane vojne neutralnosti. Procureli obaveštajni dokument američkog Pentagona iz aprila 2023. godine pokazao je da je Srbija „pružala ili se obavezala da pruži smrtonosnu pomoć Ukrajini“, te da ova država ima ne samo „vojne sposobnosti“, već i „političku volju da obezbedi oružje Ukrajini u budućnosti“ (Guardian 2023). Godinu dana kasnije, *Fajnenšal tajms* (Financial Times) objavio je podatke koji pokazuju da je izvoz municije iz Srbije, koja je u Ukrajinu stigla preko trećih strana, na oko 800 miliona evra (2024). Predsednik Srbije je procenjen iznos srpskog izvoza ocenio kao približno tačan, tvrdeći, međutim, kako „nije njegov posao da zna gde municija iz Srbije završava“. On je ovu situaciju opisao kao poslovnu priliku, insistirajući da Srbija neće zauzeti stranu u ratu (Ibid., 2024). Mada isprva nije bilo javne reakcije iz zvanične Moskve na ove navode, do nje će doći u 2025. godini u formi saopštenja Spoljne obaveštajne službe Rusije. Tom prilikom, ruska služba optužila je vojno-industrijski kompleks Srbije za „zabijanje noža u leđa Rusiji“ snabdevajući ukrajinsku stranu „stotinama hiljada granata za višecevne raketne sisteme i haubice, kao i milionom metaka za streljačko oružje“ (TASS 2025). Dakle, iako je Srbija pokušala da izvoz oružja predstavi kao komercijalnu aktivnost, te negira nameru da njime naoruža bilo koju od strana u sukobu, reakcije iz Moskve pokazale su da ona u ovome vidi svrstavanje uz Zapad u bezbednosnom uravnotežavanju Rusije.

Zaključna razmatranja: da li je empirija potvrdila teoriju?

Da međunarodno okruženje predstavlja ključnu odrednicu spoljne politike malih država, upravo na slučaju Srbije u periodu od 2000. do 2018. godine, potvrdio je u svojoj disertaciji Marko Dašić. Mada bi se na osnovu ovoga moglo pretpostaviti da bi se spoljnopolitička strategija Srbije morala izmeniti shodno promenama koje su se desile na međunarodnom nivou, Dašić nedvosmisleno dokazuje da se pritisci iz međunarodnog okruženja nužno „podešavaju“ pod uticajem unutardržavnih determinanti (2020). Na ovo jasno ukazuje i Ana Jović-Lazić navodeći kako su stavovi srpskog javnog mnjenja osnaženi dominantnim medijskim narativima, zajedno sa manje vidljivim faktorima, poput političkih i finansijskih veza i saradnje bezbednosnih sektora, oblikovali odluku Srbije da se ne pridruži sankcijama protiv Rusije (2025, 422–423). Ako na ovo dodamo i činjenicu da Rusija i dalje važi za ključnog srpskog saveznika u kosovskom pitanju, te da je ona glavni i na srednji rok teško zamenljiv snabdevač Srbije prirodnim gasom, još ubedljivije možemo objasniti uticaj unutardržavnih varijabli na spoljnu politiku Srbije prema Ruskoj Federaciji.

Kako je to Henks pretpostavio, spoljnopolitička partnerstva su u multivektorizmu zasnovana na pragmatičnoj osnovi, bez obzira na karakter vlade s kojom se saraduje ili njen odnos prema drugim državama. Drugim rečima, autoritarnost režima u Kremlju, pa čak ni njegova agresija na Ukrajinu i izazivanje humanitarne katastrofe u ovoj državi, nisu izmenile status Rusije kao veoma značajnog vektora ili stuba srpske spoljne politike. Spoljnopolitičko delovanje Srbije u toku rata u Ukrajini pokazalo je da je Beograd ostao uveren da će, osloncem na ruski spoljnopolitički stub, i dalje moći da zaštiti neke od ključnih nacionalnih interesa, prvenstveno povezanih sa statusom KiM i očuvanjem energetske bezbednosti. Drugačije postavljeno, Srbija prepoznaje da bi trošak uravnotežavanja Rusije mogao da bude isuviše visok, odnosno rizičan po njene nacionalne interese. Zbog toga Srbija nipošto nije bila spremna da prilikom uravnotežavanja Rusije pribegne korišćenju ekonomskih spoljnopolitičkih sredstava, dok su bezbednosna sredstva korišćena indirektno i može se reći niskim do srednjim intenzitetom. Štaviše, kada su oštre reakcije iz Moskve na srpsko naoružavanje Ukrajine zapretile da podignu rizik ovog vida bezbednosnog uravnotežavanja, Srbija je momentalno pokazala rešenost da ovaj rizik ublaži. Što se diplomatskih sredstava spoljne politike tiče, ona su u kontinuitetu korišćena pretežno srednjim intenzitetom, premda isključivo kroz pridruživanje širim međunarodnim koalicijama i uz pokušaje pravdanja i ublažavanja ovih mera na bilateralnom planu. Na kraju se može zaključiti da, mada je agresijom na Ukrajinu i opravdavanjem secesije Donbasa navodnim kosovskim predsedanom Putin ozbiljno narušio političko-bezbednosni poredak u Evropi i delimično uzdrmao poziciju Beograda prema Kosmetu, Srbija nije procenila da su zbog ovoga njeni vitalni nacionalni interesi dovedeni u pitanje, te stoga i nije bila spremna da plati cenu uravnotežavanja Rusije visokog intenziteta.

Štaviše, ako znamo da je u maju 2022. godine Srbija sa Rusijom zaključila i trogodišnji sporazum o snabdevanju gasom po značajno povoljnijim uslovima od tržišnih, te da se i dalje nada sličnom gasnom aranžmanu sa Moskvom, vrlo ubedljivo se potvrđuju teorijske pretpostavke Henksa o multivektorskoj spoljnoj politici determinisanoj percipiranim nacionalnim interesima. Istovremeno, Srbija je nastavila svoj proces evropskih integracija, uživajući sve benefite kao i druge države kandidati. Zapravo, osim što je sa EU zaključila strateško partnerstvo u oblasti održivih sirovina, Srbiji je omogućen pristup koristima iz Plana rasta za Zapadni Balkan, na osnovu čega je, između ostalog, primljena u Jedinstveno područje plaćanja evrom (SEPA), te očekuje priliv od bezmalo 1,6 milijardi evra iz Instrumenta za reformu i rast do 2027. godine. Zbog toga se može tvrditi da je svojom multivektorskom strategijom Srbija zapravo težila da, kako to i Blank pretpostavlja, iskoristi napore velikih sila da je pridobiju na svoju stranu, te od svakog od nje izvuče pomoć i podršku. Činjenica da je u tom procesu Srbija povremeno pribegavala i taktičkom

uravnotežavanju Rusije, ali se i simbolično svrstavala uz nju, zapravo se najdirektnije naslanja na Kontesijevo određenje multivektorske strategije kao spoja uravnotežavanja i pridruživanja. U tom procesu, kako je Kontesi pretpostavio, mala država nastoji da diversifikuje svoja partnerstva i smanji zavisnost od jedne velike sile, te se mere diversifikacije preduzete u sektoru energetike i vojne opreme pre mogu tumačiti kao operacionalizacija multivektorske strategije, nego kao uravnotežavanje Rusije. Na kraju, nipošto ne treba zaboraviti navode Gnedine koja upozorava da je postojanje najmanje dve konkurentne sile osnovni preduslov multivektorizma. Ako je Rusija danas *de facto* napustila ili je izgurana sa Balkana na kojem je vekovima bila prisutna, može li NR Kina, kao svetska supersila u usponu, zauzeti njeno mesto na evropskom kontinentu? Od odgovora na ovo pitanje mogla bi da zavisi i budućnost multivektorske strategije Srbije.

Bibliografija

- Abrams, Elliott. 2022. "The New Cold War." *National Review*, 3 March 2022. <https://www.nationalreview.com/magazine/2022/03/21/the-new-cold-war/>.
- Babović, Milan. 2025. „SPOSOBNI SMO DA ZAŠTITIMO SRBE NA KOSOVI: Intervju – Milan Mojsilović, načelnik generalštaba vojske Srbije“. *Novosti*, 1. januar 2025. <https://www.novosti.rs/c/vesti/politika/1445516/sposobni-smo-zastitimo-srbe-kosovu-intervju-milan-mojsilovic-nacelnik-generalstaba-vojske-srbije>.
- Brkić, Dejan. 2024. "Serbian Energy Sector in a Gap Between East and West". *Energy Exploration & Exploitation* 42 (1): 330–340. doi: 10.1177/01445987231215445.
- Council of the EU [Council]. 2022a. "Ukraine: Declaration by the High Representative on behalf of the European Union on the decisions of the Russian Federation further undermining Ukraine's sovereignty and territorial integrity", 22 February 2022. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/02/22/ukraine-declaration-by-the-high-representative-on-behalf-of-the-european-union-on-the-decisions-of-the-russian-federation-further-undermining-ukraine-s-sovereignty-and-territorial-integrity/>.
- Council of the EU [Council]. 2022b. "Ukraine: Declaration by the High Representative on behalf of the EU on attempts of the Russian Federation to forcefully integrate parts of Ukrainian territory", 3 June 2022. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/06/03/ukraine-declaration-by-the-high-representative-on-behalf-of-the-eu-on-attempts-of-the-russian-federation-to-forcefully-integrate-parts-of-ukrainian-territory/>.

- Council of the EU [Council]. 2022c. "Ukraine: Declaration by the High Representative on behalf of the European Union on the illegal sham "referenda" by Russia in the Donetsk, Kherson, Luhansk and Zaporizhzhia regions", 28 September 2022. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/09/28/ukraine-declaration-by-the-high-representative-on-behalf-of-the-european-union-on-the-illegal-sham-referenda-by-russia-in-the-donetsk-kherson-luhansk-and-zaporizhzhia-regions/>.
- Council of the EU [Council]. 2023a. "Russia: Statement by the High Representative on behalf of the European Union on the most recent politically motivated ruling against Alexei Navalny", 4 August 2023. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/08/04/russia-statement-by-the-high-representative-on-behalf-of-the-european-union-on-the-most-recent-politically-motivated-ruling-against-alexei-navalny/>.
- Council of the EU [Council]. 2023b. "Russia: Statement by the High Representative on behalf of the European Union on the revocation of the ratification to the Nuclear-Test-Ban Treaty", 2 November 2023. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/11/02/russia-statement-by-the-high-representative-on-behalf-of-the-european-union-on-the-revocation-of-the-ratification-to-the-nuclear-test-ban-treaty/>.
- Dašić, Marko. 2020. „Međunarodni politički položaj kao odrednica spoljne politike malih država: studija slučaja Republike Srbije od 2000. do 2018. godine“. Doktorska disertacija. Univerzitet u Beogradu.
- Đukanović, Dragan. 2021. „Tri decenije posthladnoratovskog Balkana i strateški spoljnopolitički izbor(i) Srbije“. U: *Srpsko-američki odnosi: trideset godina od pada Berlinskog zida*, Dragan R. Simić, Dragan Živojinović i Stevan Nedeljković (urs.). Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka. 107–121.
- Energy Agency of the Republic of Serbia [AERS]. 2024. "2023 Energy Agency Annual Report". Belgrade, May 2024. <https://www.aers.rs/media/FILES/Izvestaji/Godisnji/Eng/AERS%20Annual%20Report%202023.pdf>.
- European Council. 2025. "Remarks by President António Costa at the joint press conference with President of Serbia Aleksandar Vučić", 13 May 2025. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2025/05/13/remarks-by-president-antonio-costa-at-the-joint-press-conference-with-president-of-serbia-aleksandar-vucic/>.
- Filipović, Sanja, and Katarina Zakić. 2025. "Serbia's Contemporary Multi-vector Foreign Policy and Its Economic Implications". *The Review of International Affairs* 76 (1195): 503–528. 10.18485/iipe_ria.2025.76.1195.6.

- Financial Times. 2024. "Serbia turns blind eye to its ammunition ending up in Ukraine", 22 June 2024. <https://www.ft.com/content/136ed721-fd50-4815-8314-d9df8dc67fd6>.
- Gajić, Aleksandar Saša. 2020. „Bezbednosne strategije malih država u savremenom svetu: slučaj Srbije“. *Politika nacionalne bezbednosti* 19 (2): 63–87. doi: 10.22182/pnb.1922020.3.
- Guardian. 2023. "Leaked US intelligence document suggests Serbia agreed to arm Ukraine". 12 April 2023. <https://www.theguardian.com/world/2023/apr/12/leaked-us-intelligence-document-claims-serbia-agreed-to-arm-ukraine>.
- Gnedina, Elena. 2015. "Multi-Vector Foreign Policies in Europe: Balancing, Bandwagoning or Bargaining?" *Europe-Asia Studies* 67 (7): 1007-1029. doi: 10.1080/09668136.2015.1066313.
- Hanks, Reuel R. 2009. "Multi-vector politics and Kazakhstan's emerging role as a geo-strategic player in Central Asia". *Journal of Balkan and Near Eastern Studies* 11 (3): 257–267. doi: 10.1080/19448950903152110.
- HIP Petrohemija. 2021. „Potpisan Ugovor o strateškom partnerstvu između Vlade Republike Srbije, NIS-a i HIP-Petrohemije“, 24. decembar 2021. <https://www.hip-petrohemija.com/press/vesti/potpisan-ugovor-o-strateškom-partnerstvu-izmedju-vlade-republike-srbije-nis-a-i-hip-petrohemije.n-643.45.html?offset=0>.
- Jović-Lazić, Ana. 2025. "On the Edge: Serbia between the West, Russia, and Its Own Course". *International Problems* 77 (3): 409–438. doi: 10.2298/MEDJP2503409J.
- JP „Zavod za urbanizam Vojvodine“ [Zavod]. 2024. „Prostorni plan područja posebne namene infrastrukturnog koridora naftovoda granica Mađarske - Novi Sad sa elementima detaljne regulacije“. Beograd / Novi Sad. https://www.mgsi.gov.rs/sites/default/files/ppppn_ik_naftovoda_granica_madarske_-_novi_sad_-_ju.pdf.
- Kurç, Çağlar. 2018. "The puzzle: Multi-vector foreign policy and defense industrialization in Central Asia". *Comparative Strategy* 37 (4): 316-330. doi: 10.1080/01495933.2018.1497352.
- Manojlović, Mila. 2024. „Koliko je daleko Srbija od okončanja zavisnosti od ruskog gasa?“ *Radio Slobodna Evropa*, 12. oktobar 2024. <https://www.slobodnaevropa.org/a/srbija-zavisnost-od-ruskog-gasa-azerbejdzan/33152670.html>.
- Manojlović, Mila. 2025. „Kada bi Srbija mogla da postane nezavisna od ruskog gasa?“ *Radio Slobodna Evropa*, 21. jun 2025. <https://www.slobodnaevropa.org/a/srbija-rusija-gas-eu-zavisnost/33450046.html>.
- Martel, William C. 2015. *Grand Strategy in Theory and Practice: The Need for an Effective American Foreign Policy*, Cambridge: Cambridge University Press.

- MFA Serbia. 2022. "FM #Selakovic and FM #Lavrov of @mfa_russia signed in New York, at #UNGA77 margins, the Plan of Consultations Between the MFA of Serbia and the MFA of Russia for 2023–2024", 23 September 2022. <https://x.com/MFASerbia/status/1573391054174306305>.
- Ministarstvo odbrane Republike Srbije [MO]. 2021a. „Vežba ‘Slovensko bratstvo 2021’“, 9. jun 2021. <https://www.mod.gov.rs/cir/17486/vezba-slovensko-bratstvo-2021-17486>.
- Ministarstvo odbrane Republike Srbije [MO]. 2021b. „Srpsko-ruska vežba Slovenski štit 2021“, 12. oktobar 2021. <https://www.mod.gov.rs/cir/17945/srpsko-ruska-vezba-slovenski-stit-2021-17945>.
- Ministarstvo odbrane Republike Srbije [MO]. 2025. „Taktička vežba ‘Platinasti vuk 25’“, 12. jun 2025. <https://www.mod.gov.rs/cir/22352/takticka-vezba-platinasti-vuk-25>.
- Ministarstvo spoljnih poslova Republike Srbije [MSP]. 2023. „Ministar Dačić sa šefom ruske diplomatije Lavrovom na marginama 78. zasedanja GS UN“, 22. septembar 2023. <https://www.mfa.gov.rs/mediji/vesti/ministar-dacic-sa-sefom-ruske-diplomatije-lavrovom-na-marginama-78-zasedanja-gs-un?utm>.
- Ministarstvo spoljnih poslova Republike Srbije [MSP]. 2024. „Ministar Dačić razgovarao sa Lavrovim u Moskvi“, 21. mart 2024. <https://www.mfa.gov.rs/mediji/saopstenja/ministar-dacic-razgovarao-sa-lavrovim-u-moskvi>.
- Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation [MFA Russia]. 2022a. “Briefing by Foreign Ministry Spokeswoman Maria Zakharova”, 3 June 2022. https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/news/1816106/?lang=en#1.
- Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation [MFA Russia]. 2022b. “Press release on Foreign Minister Sergey Lavrov’s meeting with President of the Republic of Serbia Aleksandar Vucic”, 23 September 2022. https://mid.ru/en/foreign_policy/news/1831031/.
- Mitić, Aleksandar. 2025. “Strategic Curbing of Serbia’s Foreign Policy Diversification: Wedging, De-Hedging, Cornering, Co-Opting and Negative Framing”. In: *Risks for Serbian Foreign Policy in the Fragmentation of the International Order – Actors, Processes, and Outcomes*, Toni Mileski (ed.). Institute of International Politics and Economics. 55–83. doi: 10.18485/iipe_rsrfgnplcy.2025.ch2.
- Mitrović, Sava. 2022. „Multivektorska strategija u spoljnoj politici malih država: Studija slučaja spoljne politike Republike Srbije od 2007. do 2021. godine“. Master rad. Univerzitet u Beogradu.
- Mitrović, Sava. 2025. “Foreign Policy Attitudes of Political Parties in Serbia: How Far From the East, How Close to the West?” In: *Balkan Politics:*

- Political Parties in the Balkans, 1991-2024*, Sevba Abdula and Ali Erken (eds.). IDEFE Publications. 133–151. doi: 10.51331/EB09SM.
- Narodna banka Srbije [NBS]. 2025a. „Republika Srbija: Strane direktne investicije u periodu od 2010. do 2024, po zemljama, prikazan po principu aktive i obaveza“, Beograd. https://www.nbs.rs/sr/drugi-nivo-navigacije/statistika/platni_bilans/.
- Narodna banka Srbije [NBS]. 2025b. „Republika Srbija: Strane direktne investicije u T1-T3 2025, po zemljama, prikazane po principu aktive i obaveza“, Beograd. https://www.nbs.rs/sr/drugi-nivo-navigacije/statistika/platni_bilans/.
- Narodna skupština Republike Srbije [NSRS]. 2007. „Rezolucija Narodne skupštine o zaštiti suvereniteta, teritorijalnog integriteta i ustavnog poretka Republike Srbije“. „Službeni glasnik RS“, br. 125/2007-3.
- NATO Defense College Foundation [NATO Foundation]. 2024. “Monthly Journal”. September 2024. <https://www.natofoundation.org/strategic-balkans-monthly-journal/september-2024/>.
- Nedeljković, Stevan G. 2020. „Strategija uravnotežavanja u međunarodnim odnosima, studija slučaja: francusko i nemačko uravnotežavanje Sjedinjenih Američkih Država posle Hladnog rata“. Doktorska disertacija. Univerzitet u Beogradu.
- Nedić, Pavle, and Jovana Popova Paunović. 2025. “Serbia’s Foreign Policy Perspectives amid the United States’ and the European Union’s Strategic Repositioning”. In: *Risks for Serbian Foreign Policy in the Fragmentation of the International Order – Actors, Processes, and Outcomes*, Toni Mileski (ed.). Institute of International Politics and Economics. 55–83. 10.18485/iipe_rsrfgnplcy.2025.ch3.
- Nitoiu, Cristian. 2024. “The path to Russia’s 2022 invasion of Ukraine: Moscow’s framing of conflict and cooperation with the West under Putin’s rule”. *Southeast European and Black Sea Studies*, 1–19. doi: 10.1080/14683857.2024.2324559.
- Novaković, Igor, i Tanja Plavšić. 2023. „Analiza usklađenosti Srbije sa spoljnopolitičkim deklaracijama i merama Evropske unije: Godišnji izveštaj za 2022“. ISAC.
- Predsednik Republike Srbije [Predsednik]. 2022. „Zaključak Saveta za nacionalnu bezbednost Republike Srbije broj 1-10/2022 od 25. februara 2022. godine“, 25. februar 2022. godine. <https://www.predsednik.rs/pres-centar/saopštenja/zakljucak-saveta-za-nacionalnu-bezbednost-republike-srbije-broj-1-102022-od-25-februara-2022-godine>
- Republički zavod za statistiku [RZS]. 2020. „Spoljnotrgovinski robni promet – decembar 2019“, 16. jul 2020. <https://publikacije.stat.gov.rs/G2020/Pdf/G20201197.pdf>.

- Republički zavod za statistiku [RZS]. 2022. „Spoljnotrgovinski robni promet – decembar 2021“, 15. jul 2022. <https://publikacije.stat.gov.rs/G2022/Pdf/G20221199.pdf>.
- Republički zavod za statistiku [RZS]. 2024. „Spoljnotrgovinski robni promet – decembar 2023“, 15. jul 2024. <https://publikacije.stat.gov.rs/G2024/Pdf/G20241194.pdf>.
- Republički zavod za statistiku [RZS]. 2025. „Spoljnotrgovinski robni promet – decembar 2024“, 15. jul 2025. <https://publikacije.stat.gov.rs/G2025/Pdf/G20251186.pdf>.
- Republički zavod za statistiku [RZS]. 2026. „Spoljnotrgovinski robni promet – decembar 2025“, 30. januar 2026. <https://publikacije.stat.gov.rs/G2026/Pdf/G20261020.pdf>.
- RTS. 2024. „Predsednik Vučić za RTS: Na samit BRIKS-a šaljemo delegaciju; pripremamo nove finansijske zakone; ne verujem Rio Tintu već našim stručnjacima“, 21. oktobar 2024. <https://www.rts.rs/vesti/politika/5561518/aleksandar-vucic-intervju-rts-oko.html>.
- RTS. 2025. „Vučić: Imamo dogovor sa Rusijom o produženju snabdevanja gasom do 31. marta; Gasprom pregovara sa MOL-om o prodaji udela u NIS-u“, 23. decembar 2025. <https://www.rts.rs/vesti/politika/5853652/vucic-gas-produzenje-nis-mol-nafta.html>.
- RTS. 2026. „Počeo transport iz Janafa, stižu prve količine sirove nafte u pančevačku rafineriju“, 13. januar 2026. <https://www.rts.rs/vesti/ekonomija/5865359/poceo-transport-iz-janafa-stizu-prve-kolicine-sirove-nafte-u-pancevacu-rafineriju.html>.
- Russian News Agency [TASS]. “Serbian defense industry attempts to ‘stab Russia in back’ by supporting Kiev – SVR”, 29 May 2025. <https://tass.com/politics/1965501>.
- Stanojević, Nataša. 2025. “Serbia’s Multi-Vector Foreign Policy: The Effects on Trade with the European Union and Russia”. *Post-Communist Economies* 37 (1–2): 51–74. doi: 10.1080/14631377.2024.2439723.
- Stekić, Nenad. 2025. “Risks for the Four Pillar Policy Doctrine of Serbia”. In: *Risks for Serbian Foreign Policy in the Fragmentation of the International Order – Actors, Processes, and Outcomes*, Toni Mileski (ed.). Institute of International Politics and Economics. 55–83. doi: 10.18485/iipe_rsrfgnplcy.2025.ch1.
- Stekić, Nenad, and Aleksandar Mitić. 2025. “Perspectives on Serbia’s China-EU Hedging Strategy: Resilient to De-hedging?” *International Problems* 77 (2). 193–223. doi: 10.2298/MEDJP2502193S.
- Trailović, Dragan, i Stevan Rapačić. 2023. „Odnosi Srbije i Rusije u periodu ukrajinske krize“. *Nacionalni interes* 46 (3): 67–91. doi: 10.5937/nint46-47426.

- United Nations General Assembly [UNGA], A/RES/68/262 (2014), Resolution 68/262 "Territorial integrity of Ukraine", adopted by the General Assembly on its sixty-eighth session, on 27 March 2014.
- United Nations General Assembly [UNGA], A/RES/ES-11/1 (2022a), Resolution ES-11/1 "Aggression against Ukraine", adopted by the General Assembly on eleventh emergency special session, on 2 March 2022.
- United Nations General Assembly [UNGA], A/RES/ES-11/2 (2022b), Resolution ES-11/2 "Humanitarian consequences of the aggression against Ukraine", adopted by the General Assembly on eleventh emergency special session, on 24 March 2022.
- United Nations General Assembly [UNGA], A/RES/ES-11/3 (2022c), Resolution ES-11/3 "Suspension of the rights of membership of the Russian Federation in the Human Rights Council", adopted by the General Assembly on eleventh emergency special session, on 7 April 2022.
- United Nations General Assembly [UNGA], A/RES/ES-11/5 (2022d), Resolution ES-11/5. "Furtherance of remedy and reparation for aggression against Ukraine", adopted by the General Assembly on eleventh emergency special session, on 14 November 2022.
- Vlada Republike Srbije [Vlada]. 2023. „Nastavak zajedničkih patrola srpske i kineske policije“, 28. septembar 2023. <https://www.srbija.gov.rs/vest/734958/nastavak-zajednickih-patrola-srpske-i-kineske-policije.php>.
- Vlada Republike Srbije [Vlada]. 2024a. „Održana završna vežba specijalnih jedinica Srbije i Kine“, 11. septembar 2024. <https://www.srbija.gov.rs/vest/815011/odrzana-zavrсна-vezba-specijalnih-jedinica-srbije-i-kine.php>.
- Vlada Republike Srbije [Vlada]. 2024b. „Vulin prisustvovao prijemu za učesnike i goste Samita BRIKS-a“, 24. oktobar 2024. <https://www.srbija.gov.rs/vest/828760/vulin-prisustvovao-prijemu-za-ucესnike-i-goste-samita-briks-a.php>.
- Walt, Stephen M. 1985. "Alliance Formation and the Balance of World Power", *International Security* 9 (4): 3–43. doi: 10.2307/2538540.
- Yuneman, Roman. 2023. "How Kazakhstani Multivector Foreign Policy Works: Analysis of Its Voting in UNGA". *International Organisations Research Journal* 18 (1): 151–169. doi: 10.17323/1996-7845-2023-01-06.

UDK 327:351.86(73) "2025"
Biblid 0543-3657, 77 (2026)
God. LXXVII, br. 1195, str. 79–103
Originalni naučni rad
Primljen: 22. 12. 2025.
Revidiran: 21. 01. 2026.
Prihvaćen: 12. 02. 2026.
doi: https://doi.org/10.18485/iipe_mp.2026.77.1196.4
CC BY-SA 4.0

Veljko BLAGOJEVIĆ¹

Strategija nacionalne bezbednosti SAD iz 2025: kontinuitet i promene

SAŽETAK

Ovaj rad analizira Strategiju nacionalne bezbednosti (SNB) Sjedinjenih Država iz 2025. godine (*National Security Strategy 2025 – NSS*), odnosno kao najznačajniji strateški dokument američke spoljne i bezbednosne politike. U naučnoj i stručnoj javnosti često se govori o značajnim promenama koje donosi ovaj dokument. Ipak, neuporedivo manje se navode konstante američke spoljne i bezbednosne politike. Cilj je da se ispituju ključni trendovi kontinuiteta i promene u odnosu na prethodne strategije, SNB iz 2017. i SNB iz 2022. godine. Korišćena je kvalitativna analiza sadržaja, sistemski komparativni pristup i sekundarna analiza relevantne literature. Rad ukazuje da Strategija nacionalne bezbednosti iz 2025. godine predstavlja tradicionalne elemente američkog strateškog nastupa, značaj ekonomske i tehnološke moći, ulogu saveza u odvratanju i potrebu za jačanjem efektivnosti nacionalnih institucija, ali istovremeno uvodi značajne izmene: značajniju reorijentaciju ka Zapadnoj hemisferi, novu ideološku retoriku prema evropskim partnerima, redefinisane odnose prema Rusiji i eksplicitniju upotrebu sile u borbi protiv transnacionalnog kriminala. Rad zaključuje da Strategija nacionalne bezbednosti iz 2025. godine predstavlja paradigmatički hibrid kontinuiteta i promena, koji će imati značajne posledice po globalni poredak, transatlantske odnose i regionalnu stabilnost, posebno u kontekstu svojevrstne reafirmacije Monroeove doktrine. Suštinski, predmet istraživanja je nastojanje da se odgovori na osnovno pitanje – kako aktuelna američka administracija namerava da održi poziciju Sjedinjenih

¹ Viši naučni saradnik, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, E-mail: veljko@diplomacy.bg.ac.rs, ORCID ID: 0000-0001-6981-0560.

Država u globalnom okruženju koje predstavlja izazove njenoj dominaciji i radikalno se i ubrzano menja.

Ključne reči: Strategija nacionalne bezbednosti, Sjedinjene Američke Države, nacionalna bezbednost, spoljna politika, velike sile, Zapadna hemisfera, Kina, Evropa.

The United States National Security Strategy (2025): Continuity and Change

SUMMARY

This paper analyses the National Security Strategy (NSS) of the United States from 2025 as the most important strategic document of American foreign and security policy. The scientific and professional public often discusses the significant changes brought about by this document. However, the constants of American foreign and security policy are incomparably less mentioned. The goal is to examine the key trends of continuity and change in relation to the previous strategies, the 2017 National Security Strategy and the 2022 National Security Strategy. Qualitative content analysis, a systemic comparative approach, and secondary analysis of relevant literature were used. The paper indicates that the 2025 National Security Strategy embodies the traditional elements of the American strategic approach, the importance of economic and technological power, the role of alliances in deterrence, and the need to strengthen the effectiveness of national institutions. At the same time, it introduces significant changes: a dramatic reorientation towards the Western Hemisphere, a new ideological rhetoric towards European partners, a redefinition of relations with Russia and a more explicit use of force in the fight against transnational crime. The paper concludes that the 2025 National Security Strategy represents a paradigmatic hybrid of continuity and change, which will have significant consequences for global order, transatlantic relations, and regional stability, particularly in the context of a reaffirmation of the Monroe Doctrine. Essentially, the subject of the research is an effort to answer the basic question of how the current US administration intends to maintain the US's position in the global environment, which presents challenges to its dominance and is radically and rapidly changing..

Keywords: National Security Strategy, United States of America, national security, foreign policy, great powers, Western Hemisphere, China, Europe.

Uvodni deo

Strategija nacionalne bezbednosti (SNB) Sjedinjenih Država jedan je od najvažnijih dokumenata američkog političkog sistema. Ona predstavlja zvaničnu artikulaciju interesa, pretnji i instrumenata nacionalne moći, a istovremeno signalizira saveznicima, suparnicima i međunarodnim organizacijama smernice američke spoljne i bezbednosne politike za naredni strateški ciklus. Objavljena u decembru 2025. godine, SNB predstavlja dokument koji odstupa od prethodnih strategija po više osnova, ali zadržava i očigledne elemente istorijskog kontinuiteta. Navedena činjenica nesporno ukazuje na značaj i opravdanost naučne discipline strateških studija, koje se upravo bave određivanjem stepena zakonomernosti u spoljnopolitičkom delovanju država i drugih subjekata međunarodnih odnosa. To je posebno očigledno kada je reč o velikim silama, posebno globalnom hegemonu, čija strateška opredeljenja i delovanje imaju ključan uticaj na globalno strateško okruženje. Upravo je ova činjenica ključna za pružanje odgovora na pitanje da li se ovaj strateški dokument po svojim stvojevima može definisati kao velika strategija u skladu sa odrednicama koje su u srpskoj naučnoj zajednici najbolje predstavili Dragan Simić i Mihajlo Kopanja, o čemu će biti reči u redovima koji slede (Simić 2009, 163–182; Kopanja 2022, 23–67).

Ovaj rad ima za cilj da pruži sistematičan analitički pregled sadržaja SNB 2025 i da identifikuje i objasni kontinuitete i promene u odnosu na SNB 2017 i SNB 2022. Nadalje, cilj je da analizira geopolitičke implikacije koje proizlaze iz ove strategije za Evropu, Aziju, Latinsku Ameriku i druge regione. Time se doprinosi literaturi o američkoj spoljnoj politici, koja često analizira strukturne faktore, ali ređe upoređuje konkretne izmene u nacionalnim strateškim dokumentima i analizira sinergijske rezultante njihovog dejstva.

Metodologija ovog rada zasniva se na tri komponente. Kvalitativna analiza sadržaja SNB 2025 – analizirani su ključni narativi, struktura, terminologija, ponovljeni motivi, redosled prioriteta i mesto regiona od ključnog značaja za Sjedinjene Države. Nadalje, komparativna analiza u odnosu na SNB 2017 i SNB 2022 treba da pruži jasnu sliku evolutivnog procesa strateškog prilagođavanja Sjedinjenih Država promenama na globalnom planu i izboru sredstava načina realizacije sopstvenih nacionalnih interesa. Komparacija je obuhvatila sledeće strateške činioce: geopolitički fokusi, retorika, vrsta pretnji, instrumenti i regionalni pristupi. Pored navedenih metoda, biće korišćene i sekundarne analize relevantnih istraživačkih institucija (Brookings Institution, CFR, EPRS) i akademskih publikacija u ograničenoj meri zbog vremenske bliskosti objavljivanja SNB 2025. Ovim se obezbeđuje sistematično čitanje dokumenta u širem političkom i strateškom kontekstu.

Iako smo svedoci da se strategijska dokumenta (pre)često shvataju kao isključivo deklarativni dokumenti, strategija nacionalne bezbednosti ima funkciju iz domena strateških komunikacija kojima se signaliziraju, odnosno šalju poruke različitim grupama aktera. Primera radi, na unutrašnjem planu daju se dugoročna usmerenja nacionalnim institucijama za angažovanje, za prioritete raspodele budžeta, regulativne reforme, usmerenje privatnog sektora i slično. Na spoljnopolitičkom planu suparnicima se upućuju poruke vezane za pragove rizika, odvratanje i stavljanje u izgled prioriteta angažovanja ukoliko se ne usklade sa interesima. Saveznicima se upućuju poruke o namerama i obimu angažovanja u okviru alijansi, dok se međunarodnim institucijama upućuju poruke o pristupu i smeru delovanja u globalnom upravljanju. U tom smislu, SNB predstavlja svojevrсну političko-strategijsku objavu namera, ali i sredstvo mobilizacije institucionalnih resursa (Dueck 2020).

Strategija nacionalne bezbednosti Sjedinjenih Država predstavlja osnovni strateški dokument koji svaka predsednička administracija u Vašingtonu objavljuje kako bi definisala prioritete države u oblasti odbrane, diplomatije, ekonomske bezbednosti, obaveštajnih aktivnosti i globalnog delovanja. Obaveza izrade i javne objave NSB formalizovana je još 1986. godine kroz Goldwater–Nikolsonov Zakon o reorganizaciji Ministarstva odbrane (Goldwater–Nichols Act), koji je značajno redefinisao strukturu i koordinaciju američkih oružanih snaga, ali i ustanovio praksu da izvršna vlast periodično artikuliše sveobuhvatan pogled na nacionalne interese i sredstva za njihovo ostvarivanje (Jordan et al. 2022, 73–208). Stoga, svako objavljivanje nove strategije predstavlja ne samo politički već i geopolitički događaj, jer ukazuje na promene u odnosu snaga, prioritete u međunarodnom poretku i očekivanja koja Sjedinjene Države imaju prema saveznicima i protivnicima.

Formulisati (veliku) strategiju znači sistematsko promišljanje o osnovnim interesima i odgovarajućoj ulozi vojne moći u njihovoj zaštiti. Radi pružanja preporuka o velikoj strategiji Sjedinjenih Država, Robert Art smatra da je neophodno da se prethodno odgovori na sledeća fundamentalna pitanja:

1. Šta su američki interesi u svetu i koje pretnje postoje za te interese?
2. Koje su moguće (velike) strategije kojima bi se američki interesi štitili od tih pretnji?
3. Koja od ovih (velikih) strategija na najbolji način štiti američke nacionalne interese?
4. Kakve su specifične politike i vojni kapaciteti nužni da bi se podržala odabrana (velika) strategija (Art 2003, 2).

Američka strateška kultura je na specifičan način omeđila potencijalne strateške izbore i obrasce ponašanja u kojima se, uslovno rečeno, mogu

usmeravati administracije tokom formulisanja strategijskih dokumenata (Johnson 2020). Da bi se unapredili američki nacionalni interesi, Art smatra da postoji osam mogućih velikih strategija koje mogu predstavljati svojevrstne putokaze za razmatranje mogućih opcija koje stoje na raspolaganju američkim državicima. Reč je o sledećim velikim strategijama i njihovim osnovnim motivima, suštini, usmerenju i zamisli, koje su na raspolaganju američkoj strateškoj zajednici: 1) *Nadmoć*, koja suštinski ima za cilj dostizanje (očuvanje) globalne hegemonije; 2) *Globalna kolektivna bezbednost* ima za cilj očuvanje globalnog mira; 3) *Regionalna kolektivna bezbednost* ima za cilj očuvanje mira u pojedinim regionima od značaja za američku nacionalnu bezbednost; 4) *Kooperativna bezbednost* ima za cilj umanjeње verovatnoće izbijanja ratova ograničavanjem ofanzivnih vojnih kapaciteta država; 5) *Obuzdavanje (Konetejnmment)* ima za cilj da se kontrolišu agresorske ambicije pojedinih država, kao što je to bio slučaj sa Sovjetskim Savezom; 6) *Spoljno uravnoteživanje* ima za cilj da se umanjī jačanje ključnih činilaca moći velikim silama i time spreči potencijalni uspon evroazijskog hegemonā; 7) *Izolacionizam* ima za cilj da se ostane po strani u odnosu na većinu ratova i da Amerika očuva mogućnost za unilateralno međunarodno delovanje i, 8) *Selektivno angažovanje* ima za cilj da se obavi određeni broj najvažnijih zadataka (Art 2003, 82). Sve navedene velike strategije imaju za cilj ostvarenje dve najvažnije vrednosti. Reč je o prioritetnim strateškim nastojanjima koje svaka država sledi a to su bezbednost i prosperitet. Sve navedene strategije se razlikuju po tome na koji način se ta željena krajnja stanja mogu ostvariti.

Budući da su ove strategije plod tradicije oličene u američkoj strateškoj kulturi, jasno je da se u njihovim okvirima i kreću strateške odluke i formulišu američke strategije nacionalne bezbednosti. Naravno, nijedna strategija nije, i ne može biti, usvojena u njenom čistom stanju, već predstavlja sinergiju njihovih različitih oblika primene, kao i u različitim sektorima i regionima. Kada se ove činjenice imaju u vidu jasno je da ni SNB 2025 nije, i ne može biti, nikakav izuzetak. Ono što je najveća nepoznanica i izvor najvećih nedoumica jeste stanje (situacija) na globalnom planu i procesi koji mogu da ukazuju na budućnost, a u domenu su strateških analiza i procena. Način na koji Sjedinjene Države i njena aktuelna administracija percipiraju globalno strateško okruženje i budući razvoj događaja, svoje mesto u savremenim međunarodnim odnosima, kao i procene aktuelne i potencijalne moći i delovanja drugih globalnih aktera i na koji način i kojim sredstvima Vašington želi da ostvari sopstvenu bezbednost i blagostanje, predstavljaju suštinski sadržaj SNB 2025 (Nedeljkovic and Živojinovic 2025).

Pregled sadržaja Strategije nacionalne bezbednosti Sjedinjenih Država iz 2025.

Neophodno je naglasiti da SNB 2025 ima elemente (neo)liberalizma i konstruktivizma, ali nesporno je da se primarni jezik dokumenta zasniva na idejama koje se mogu povezati sa (neo)realističkom školom međunarodnih odnosa, ali i sa elementima neokonzervativizma i nacional-populističkog političkog diskursa. Kao što je i u tradiciji republikanskih predsednika, Trampova strategija 2.0 (White House 2025) naglašava državni suverenitet, kontrolu resursa, samostalnost po pitanjima odbrane i ograničeno angažovanje u okvirima alijansi, što se može podvesti pod defanzivni realizam Keneta Volca (Waltz 1979). Dokument jasno ukazuje da će se savezništva podržavati samo ako donose direktnu korist (SNB 2025, 10). Ovo se nadovezuje na ideje Miršajmera, koji naglašava da su savezništva samo privremeni aranžmani sumnjive pouzdanosti u funkciji ravnoteže moći zarad postizanja nacionalnih interesa u borbi za moć u anarhičnom međunarodnom poretku (Mearsheimer, 2001, 29–54). Ovo nije jedina, ali je svakako značajna, odrednica u SNB 2025 koja ukazuje na značaj ofanzivnog realizma na koju se ova strategija oslanja. Unutrašnja bezbednost, migracije, kultura i ekonomska nezavisnost predstavljaju temelj SNB 2025. Ovakvo povezivanje identiteta i bezbednosti karakteristično je za savremeni nacional-konzervativni diskurs.

Drugi sloj analize polazi od (neo)liberalnog shvatanja da su institucije, savezi i međuzavisnost ključni instrumenti stabilnosti i unapređenja demokratije. SNB 2025 ističe značaj saveza i savezništva, multilateralizma i demokratske obnove (Ikenberry 2020). Ipak, postoje i ozbiljne kritike Strategije, naravno, sa pozicija neoliberalnog stanovišta. Tako, primera radi, Šejk smatra da ovakvim strateškim nastupom Amerika rizikuje da postane previše brutalna da bi je voleli, ali previše nebitna da bi je se plašili (Schake 2025, 20). Ričard Koen i Džozef Naj smatraju da Trampova administracija propušta glavnu dimenziju moći. Moć je sposobnost da naterate druge da rade ono što vi želite. Ovaj cilj se može postići prinudom, plaćanjem ili privlačenjem. Prva dva su u domenu tvrde moći, dok je treća meka moć. Kratkoročno, tvrda moć obično nadmašuje meku moć, ali dugoročno, meka moć često prevladava. Ključna opaska navedenih autora ukazuje da pad Amerike možda nije samo pad, već strmoglavi pad (Keohane and Nye 2025). Iako ima zavodljivu teorijsku osnovu i značajan stepen ispravnosti, postoje i značajni nedostaci u ovakvom načinu promišljanja. Naime, navedeni autori ne uzimaju u dovoljnoj meri u obzir dva aspekta strateškog mišljenja i procene. Prvi je faktor vreme, na koje Sjedinjene Države više nemaju isključivu privilegiju da radi u njihovu korist, zbog značajnog aspekta razvoja globalnog konkurenta Kine. Istovremeno, Trampova administracija procenila je da je nužno da inicira značajnije angažovanje saveznika i partnera, čime nastoje da učvrste ne

samo posvećenost savezima, već i ojačaju američku moć. Iako manje naglašen, konstruktivistički pristup omogućava analizu identiteta, percepcija i narativa, koji su važni u formulisanju SNB 2025. Pojmovi „demokratske zajednice“, „vrednosnih lanaca snabdevanja“ i „normativnog liderstva“ ukazuju da strategija funkcioniše i kao instrument ideološke artikulacije (Wendt 1999).

Strategija, pored uvodnog razmatranja, obuhvata pet tematskih celina (White House, 2025). Prvo poglavlje se bavi jačanjem unutrašnje otpornosti (resilience) kroz pitanja jačanja kritične infrastrukture i sistema bezbednosti i odbrane, zdravstva i energetske bezbednosti, kao i kulturološke i identitetske obnove. Druga celina razmatra ekonomiju i tehnološku konkurentnost, pri čemu se poseban značaj pridaje problematici reindustrijalizacije Sjedinjenih Država (navodi se u dokumentu 22 puta), osiguravanja ekonomske dominacije (ekonomija se pominje u dokumentu 37 puta, što je najčešće korišćen termin), otpornosti lanaca snabdevanja i ograničavanja stranog uticaja u navedenim oblastima. Održavanje tehnološke dominacije u oblasti veštačke inteligencije i kvantnih kompjutera i drugih sektora predstavljaće izvor moći u budućnosti posebno za ekonomiju i vojnu dominaciju (pominje se 21 put). Treće poglavlje razmatra geopolitičke pretnje, koje naglašavaju Kinu kao takmaca Sjedinjenih Država (u dokumentu navedena 21 put) kroz obezbeđenje ekonomske pobeđe uz sprečavanje vojnog konflikta putem odvratanja. Ruska Federacija se smatra za drugorazrednu pretnju sa kojom Sjedinjene Države treba da uspostave stratešku stabilnost (Rusija se u dokumentu pominje 10 puta). Nadalje, posebno se ističu i pretnje delovanjem transnacionalnog kriminala, masovne migracije i digitalnu bezbednost. Četvrta celina se bavi problematikom strateških saveza i partnerstva. Savezi su predstavljeni kroz prizmu određene skepse i ukazuju na redefinisani odnos prema Evropskoj uniji, ali i prestanak percepcije NATO kao saveza koji se neprekidno širi (Wallander 2025). Istovremeno, ukazuje se na region Indo-Pacifika u kontekstu porasta značaja regionalnih savezništva i inicijativa na suzbijanju kineske moći. U srži Trampove strategije nacionalne bezbednosti postoji logika. Aziji su potrebni američki odbrambeni resursi nego Evropi (Lind and Press 2025). Jasno se stavlja na znanje da američki saveznici moraju da se angažuju i ulože, ali i da urade, mnogo više za kolektivnu odbranu. Ratner smatra da bi kolektivni pakt o odbrani na Pacifiku rešio probleme tamo gde dosadašnji nivo saradnje nedovoljan (Ratner 2025). Peto poglavlje predstavlja pregled stanja i angažovanja Sjedinjenih Država u različitim regionima. Kao ključan region za bezbednosne interese Sjedinjenih Država navedena je Zapadna hemisfera (Kanada, Meksiko, Centralna i Južna Amerika i Karibi), što suštinski predstavlja svojevrsnu obnovu osnovnih ideja na kojima je počivala Monroova doktrina, naravno u sasvim drugačijem globalnom strateškom okruženju. SNB 2025 pomera strateški fokus sa evroatlantskog

prostora na Zapadnu hemisferu i naglašen negativan ideološki narativ prema evropskim saveznicima, pri čemu se Evropska unija kao međunarodna organizacija pominje samo jedanput. Strategija je na tragu poznatog govora potpredsednika DŽ. D. Vensa na Minhenskoj bezbednosnoj konferenciji u februaru 2025, u kome se ukazuje na „civilizacijsko brisanje“ u Evropi i kritikuje „cenzura slobode govora i suzbijanje političke opozicije, što rezultira gubitkom nacionalnih identiteta i samopouzdanja (Krstić, Nedeljković and Dašić 2025; Iyengar and Lu 2025).

Ves Mičel (Wess, Mitchell) ukazuje na osnovne namere stareškog nastupa trampove administracije 2.0 kroz povratak diplomatiji velikih sila. Strateško dogovaranje sa velikim silama treba da obezbedi dugoročnu nadmoć Sjedinjenih Država (Wess 2025). Stejsi Godard (Goddard 2025) smatra da od strategije nacionalne bezbednosti Sjedinjenih Država iz 2017. do 2025, Vašington suštinski pokazuje nameru da ostane ispred Kine i Rusije u globalnom poretku moći. Strategijski nastup Trampove administracije 2.0 ukazuje na činjenicu da se možda krše nedavne konvencije, ali on se oslanja na duboku tradiciju delovanja velikih sila u međunarodnim odnosima, i uz određenu dozu skepticizma ukazuje na činjenicu da većina vođa, bez obzira na to kako sebe vide, nisu Bizmark (Goddard 2025) i iluzija u koju upadaju. Nadalje, treba naglasiti nameru da strategija utiče na Evropsku uniju da se odrekne liberalnih vrednosti demokratije, jer je desničari u Trampovoj administraciji doživljavaju kao ideološku pretnju, a jedan deo njih ima realan uticaj na američku politiku.

Kontinuitet i promene u američkim stratejskim dokumentima od 2017. do 2025.

Literatura o američkoj spoljnoj politici često se deli između škola koje smatraju da postoji dugoročni kontinuitet u američkom internacionalizmu (Brands 2022) i škola koje naglašavaju prekide u zavisnosti od političkih promena (Walt 2018). SNB 2025 pruža idealan slučaj da se na konkretnom dokumentu analizira odnos kontinuiteta i promene.

Strategija nacionalne bezbednosti predstavlja centralni dokument američkog bezbednosnog sistema: ona artikuliše viziju, identifikuje pretnje, određuje prioritete i instrumente i služi kao stratejski okvir za sve agencije i institucije uključene u nacionalnu bezbednost (Yarger 2006). Komparirajući tri poslednja izdanja, iz 2017, 2022. i 2025. godine, analizom se mogu utvrditi osnovne konstante i promene u njihovom sadržaju, strukturi, vrednosnim orijentacijama i smernicama za angažovanje.

Kontinuitet u američkim strategijskim dokumentima od 2017. do 2025.

Sjedinjene Države imaju vrlo složen politički sistem sa nadležnostima različitih državnih organa i institucija kada je u pitanju nacionalna bezbednost i odbrana. Zbog toga se odluke u navedenim sektorima donose sporije u odnosu na druge demokratije, primera radi u Evropi. S druge strane, to donekle obezbeđuje i kontinuitet u strateškom promišljanju i delovanju, kao što se može sagledati u redovima koji slede.

Primarnost nacionalnih interesa Sjedinjenih Država

Uprkos razlikama u političkom kontekstu, administracijama i značajnim promenama u globalnom okruženju, prethodne dve strategije pokazuju značajan nivo strateškog kontinuiteta u ključnim elementima (Drezner 2019), dok poslednja samo naglašava taj kontinuitet. Čini se da je nesporno da kao prvi kontinuitet treba navesti centralno mesto koje zauzima koncept nacionalnih interesa Sjedinjenih Država. Naime, osnovna funkcija SNB jeste da definišu šta su suštinski nacionalni interesi Sjedinjenih Država i u tome sve tri strategije pokazuju visok stepen saglasnosti. SNB 2017 ističe da SAD treba da zaštite svoj suverenitet, granice i način života (White House 2017). SNB 2022, iako u malo drugačijem tonu, takođe ističe da je osnovni cilj strateškog delovanja održavanje bezbednosti i prosperiteta američkog naroda (White House 2022). SNB 2025 ponavlja isti osnovni princip da je zaštita ključnih i vitalnih nacionalnih interesa suštinska, uz naglasak da mora postojati jasna veza između ciljeva i sredstava (White House 2025).

Ovo znači da su sve tri strategije koncipirane tako da nacionalni interesi, definisani kao sigurnost, prosperitet i politička stabilnost, ostanu stabilan okvir koji oblikuje sve druge politike (Yarger 2006; White House 2017; White House 2022; White House 2025).

Vojna moć kao osnovno spoljnopolitičko sredstvo

Uloga vojne moći, kao osnovnog spoljnopolitičkog instrumenta Sjedinjenih Država, ostaje neupitna i predstavlja jedan od najstabilnijih elemenata američke strategijske misli. Njen značaj se ne dovodi u pitanje ni u okviru kontinuiteta izrade Strategije nacionalne bezbednosti, niti u periodu koji joj je prethodio, što ukazuje na duboko ukorenjen konsenzus u američkom strateškom diskursu (Blagojević 2019; Gray 1999). Sve tri analizirane strategije saglasno prepoznaju da će vojna moć ostati jedan od ključnih stubova nacionalne moći, odvratanja i međunarodnog uticaja Sjedinjenih Država.

Strategija iz 2017. posebno naglašava koncept očuvanja mira kroz snagu (peace through strength), tretirajući vojnu dominaciju kao

neophodan preduslov globalne stabilnosti i efikasnog odvracanja potencijalnih protivnika (White House 2017). U ovom dokumentu vojna superiornost se posmatra ne samo kao instrument odbrane, već i kao sredstvo oblikovanja međunarodnog poretka u skladu sa američkim interesima, što odražava klasični realistički pristup bezbednosti.

Pridavanje centralnog značaja vojnoj moći nastavljeno je i u strategiji iz 2022, ali u nešto širem i integrisanijem okviru. Pored naglaska na modernizaciju vojnih kapaciteta, strategija insistira na unapređenju tehnoloških sposobnosti, interoperabilnosti sa saveznicima i partnerima, kao i na integraciji vojne moći sa drugim instrumentima nacionalne moći, uključujući diplomatiju i ekonomiju (White House 2022). Ovakva konceptualizacija odražava pokušaj da se vojna sila uklopi u širi, multilateralni i institucionalni okvir bezbednosne politike.

Strategija iz 2025, iako pokazuje pragmatičniji i selektivniji pristup globalnom angažmanu, zadržava jasnu nameru da Sjedinjene Države očuvaju status najmoćnije vojne sile na svetu. Vojna moć se i dalje posmatra kao ključni instrument odvracanja konflikata i zaštite vitalnih nacionalnih interesa, posebno u kontekstu sve složenije bezbednosne situacije u Indo-pacifičkom regionu (White House 2025). Iako je retorika manje univerzalistička nego u prethodnim dokumentima, suštinska uloga vojske u strateškom planiranju ostaje nepromenjena.

Ove sličnosti ukazuju da, bez obzira na političke, ideološke i stilske razlike između administracija, postoji jasna konvergencija oko teze da vojna moć predstavlja temelj američke pregovaračke pozicije i nacionalne strategije u celini. Kako ističe Posen (2014), čak i u uslovima proširene agende bezbednosti i rasta nevojnih instrumenata moći, vojna sposobnost ostaje krajnji garant kredibiliteta spoljne politike velikih sila, uključujući i Sjedinjene Države.

Prepoznavanje velikih sila kao strateških aktera

Jedan od najizraženijih elemenata kontinuiteta u strategijama nacionalne bezbednosti Sjedinjenih Država iz 2017, 2022. i 2025. godine jeste eksplicitno ili implicitno prepoznavanje velikih sila kao ključnih strateških aktera u međunarodnom sistemu. Sve tri strategije polaze od pretpostavke da ponašanje drugih moćnih država, pre svega Kine i Rusije, ima direktne i dugoročne implikacije po bezbednost, prosperitet i međunarodni položaj Sjedinjenih Država, iako se način na koji se to nadmetanje konceptualizuje i retorički artikuliše značajno razlikuje.

Strategija iz 2017. predstavlja jasan diskurzivni raskid sa prethodnim posthladnoratovskim dokumentima, eksplicitno definišući Kinu i Rusiju kao revizionističke sile koje nastoje da preoblikuju međunarodni poredak u skladu sa sopstvenim interesima, često na štetu američkog uticaja (White

Hous 2017). U ovom dokumentu, nadmetanje velikih sila postaje centralni princip nacionalne bezbednosti, obuhvatajući vojne, ekonomske, tehnološke i geopolitičke dimenzije. Takav pristup reflektuje realističku paradigmu međunarodnih odnosa, u kojoj se bezbednost posmatra kao funkcija relativne moći i sposobnosti odvratanja potencijalnih rivala.

Strategija iz 2022. zadržava ovu osnovnu pretpostavku, ali je konceptualno preoblikuje. Kina se definiše kao jedini konkurent s namerom i sposobnošću da preoblikuje međunarodni poredak, dok se Rusija opisuje kao neposredna i akutna pretnja regionalnoj i globalnoj stabilnosti, naročito nakon invazije na Ukrajinu (White House 2022). Za razliku od Strategije iz 2017, SNB 2022 ovu konkurenciju ne posmatra isključivo kao borbu za moć, već je uklapa u širi okvir, u kojem se rivalstvo velikih sila tumači i kao sukob između demokratskih i autoritarnih modela upravljanja. Na taj način se stiču povoljniji uslovi da Sjedinjene Države efikasnije realizuju sopstvene ciljeve iz domena strateških komunikacija na globalnom planu. Time se nadmetanje velikih sila integriše u liberalno-institucionalističku viziju međunarodnog poretka, uz snažan naglasak na savezništva i multilateralne mehanizme.

Strategija iz 2025, iako zadržava svest o značaju konkurencije velikih sila, pokazuje izvesno retoričko i strukturalno povlačenje ovog koncepta iz centra strategije. Kina i Rusija se ne ignorišu niti se njihov uticaj negira, ali se nadmetanje sa njima više ne predstavlja kao jedini ili dominantni okvir nacionalne bezbednosti (White House 2025, 19–20). Umesto toga, pažnja se fokusira na šire prioritete, kao što su unutrašnja otpornost, ekonomska i industrijska samodovoljnost, regionalna stabilnost i tehnološka dominacija. U tom smislu, nadmetanje velikih sila ostaje prisutna u analitičkom smislu, ali je podređena pragmatičnijem i selektivnijem razumevanju bezbednosnih izazova.

Analitičari ističu da ovakav pristup u Strategiji iz 2025. ne predstavlja napuštanje koncepta konkurencije velikih sila, već njegovo redefinisavanje u okviru šireg bezbednosnog okvira, u kojoj su unutrašnji kapaciteti i regionalni prioriteti jednako važni kao i globalno rivalstvo (CNAS 2025; Council on Foreign Relations 2025). Ova transformacija ukazuje na prilagođavanje američke strateške misli realnostima ograničenih resursa i rastućih unutrašnjih izazova, pri čemu velike sile ostaju referentne tačke za bezbednosno pozicioniranje Sjedinjenih Država, ali više nisu jedine determinante strateškog planiranja.

Iako se retorika i analitički prioriteti menjaju, sve tri strategije potvrđuju kontinuitet u shvatanju da velike sile ostaju ključni akteri međunarodne bezbednosti. Razlike među stratejskim dokumentima ne leže u priznavanju njihovog značaja, već u načinu na koji se taj značaj integriše u širi koncept nacionalne bezbednosti – od eksplicitne konkurencije (2017), preko normativno oblikovanog rivalstva (2022), do pragmatične i selektivne strategije (2025).

Integracija unutrašnjih i spoljnih faktora

Svi razmatrani dokumenti demonstriraju shvatanje da unutrašnji uslovi nisu izolovani od spoljnih bezbednosnih politika. SNB 2017 i 2022 povezuju ekonomsku snagu, društvenu koheziju i tehnološki razvoj sa sposobnošću Sjedinjenih Država da projektuju moć u svetu (White House 2017; White House 2022). Strategija iz 2025. nastavlja tu logiku pod sloganom da bezbednost društva, infrastrukture, ekonomska otpornost i tehnološka konkurentnost direktno doprinose nacionalnoj bezbednosti (White House 2025). Takav pristup odražava dugoročni trend u savremenim stratezijskim dokumentima, prema kojem se nacionalna bezbednost shvata kao integrisani i sektorski proširen fenomen, koji obuhvata domaće i spoljne dimenzije moći, uključujući ekonomske, društvene, tehnološke i institucionalne faktore (Buzan, Wæver and de Wilde 1998; Yarger 2006; Farrell and Newman 2019; Drezner 2021).

Razlike u američkim stratezijskim dokumentima od 2017. do 2025.

Uprkos navedenim značajnim kontinuitetima, strukture i sadržaji stratezijskih dokumenata iz 2017, 2022. i 2025. značajno se razlikuju u nekoliko ključnih dimenzija: ideološkom i konceptualnom okviru, skali i shvatanju pretnji, stratezijskim prioritetima, geografskim težištima, kao i integracionim okvirima akcije.

Ideološke osnove: od „America First“ ka „multilateralizmu“ i nazad. Strategija iz 2017. je izraženo orijentisana ka retorici koji zastupa slogan „America First“, u okviru koje nacionalni interesi Sjedinjenih Država imaju apsolutni primat u odnosu na multilateralne obaveze i međunarodne institucionalne okvire. U dokumentu se naglašava suverenitet države, sloboda delovanja i potreba da se američka ekonomska, vojna i politička moć koristi prvenstveno u službi unutrašnje bezbednosti i prosperiteta, često uz kritički odnos prema postojećim međunarodnim režimima i regulativama (White House 2017). Ovakva stratezijska orijentacija predstavlja značajan diskontinuitet u odnosu na prethodne administracije, posebno u pogledu odbojnosti prema liberalnom intervencionizmu i dugotrajnim „globalnim misijama“ koje su karakterisale američku spoljnu i bezbednosnu politiku nakon Hladnog rata. Ova strategija se, stoga, može tumačiti kao reakcija na akumulirane unutrašnje političke pritiske, zamor javnosti od vojnih intervencija u Avganistanu i Iraku, kao i na percepciju da multilateralni poredak nije ravnomerno raspodelio troškove i koristi američkog globalnog angažovanja (Drezner 2019; Posen 2014; Ikenberry 2018).

Strategija iz 2022. zauzima izrazito liberalni multilateralan pristup, koji predstavlja svestan zaokret u odnosu na retoriku i prioritete prethodne administracije. U tom dokumentu naglasak je stavljen na obnovu i produbljivanje saradnje sa tradicionalnim saveznicima, reafirmaciju

liderske uloge Sjedinjenih Država u ključnim međunarodnim institucijama, kao i na izgradnju širokih globalnih partnerstava radi suočavanja sa zajedničkim bezbednosnim izazovima (White House 2022). Za razliku od SNB 2017, gde je multilateralizam često posmatran uslovno, Strategija iz 2022. polazi od pretpostavke da je kolektivno delovanje neophodno za očuvanje stabilnog međunarodnog sistema u uslovima složenih i transnacionalnih pretnji, kao što su klimatske promene, pandemije, sajber bezbednost i tehnološka konkurencija. Strategija iz 2022. nastoji da ujednači interese demokratskih država i da konsoliduje tzv. zajednicu demokratija kao normativni i politički okvir za odbranu međunarodnog sistema zasnovanog na pravilima. U tom smislu, SNB 2022 eksplicitno povezuje nacionalnu bezbednost Sjedinjenih Država sa širim pitanjima globalnog upravljanja, vladavine prava i institucionalne stabilnosti, naglašavajući da američka bezbednost dugoročno zavisi od kredibiliteta i funkcionalnosti međunarodnih normi i institucija (Ikenberry 2018). Ovakva konceptualizacija predstavlja pokušaj obnove liberalnog međunarodnog sistema nakon perioda erozije poverenja u multilateralne mehanizme, ali istovremeno i priznanje da se globalna konkurencija, posebno sa autoritarnim akterima, mora voditi u okviru širih koalicija, a ne isključivo kroz unilateralno delovanje.

Strategija iz 2025. odražava pragmatičniji i selektivni pristup nacionalnoj bezbednosti, koji se konceptualno udaljava od izrazitog liberalnog multilateralizma karakterističnog za SNB 2022, ali istovremeno ne predstavlja puki povratak retorici „America First“ iz 2017. godine. Umesto toga, Strategija iz 2025. godine stavlja u prvi plan unutrašnju otpornost države, ekonomsku i industrijsku samodovoljnost, kontrolu kritičnih lanaca snabdevanja i tehnološku konkurentnost kao temeljne elemente nacionalne moći (White House 2025). Multilateralna saradnja i savezništva ostaju prisutni u dokumentu i pridaje im se značaj, ali se tretiraju prevashodno kao sredstva za ostvarivanje konkretnih američkih interesa, a ne kao vrednost sama po sebi.

Za razliku od Strategije iz 2022, koja teži očuvanju i obnovi međunarodnog poretka zasnovanog na pravilima kroz široku koaliciju demokratija, Strategija iz 2025. pokazuje veći stepen skepticizma prema sposobnosti globalnih institucija da efikasno odgovore na savremene bezbednosne izazove. Strategija, stoga, naglašava regionalne prioritete, posebno Zapadnu hemisferu i Indo-pacifički prostor, kao i potrebu da Sjedinjene Države zadrže slobodu delovanja u ključnim domenima kao što su trgovina, tehnologija, energetika i migracije (Council on Foreign Relations 2025). Ovaj pristup ukazuje na pomeranje ka realpolitičkom razumevanju međunarodnih odnosa, u kojem se globalno nadmetanje ne posmatra primarno kao ideološki sukob, već kao pitanje relativne moći, ekonomske izdržljivosti i strateške autonomije (Modern Diplomacy 2025).

Istovremeno, SNB 2025 integriše unutrašnje i spoljne dimenzije bezbednosti u većoj meri nego prethodne strategije, tretirajući ekonomsku stabilnost, kontrolu granica, infrastrukturnu bezbednost i tehnološki razvoj kao direktne komponente nacionalne bezbednosti. Ovakva konceptualizacija odražava širi trend u američkom strateškom razmišljanju, prema kojem se sposobnost države da deluje na međunarodnoj sceni sve više vezuje za njenu unutrašnju koheziju i materijalnu bazu moći, a manje za normativno liderstvo u globalnom poretku (Brookings Institution 2025).

Različiti pristupi bezbednosnim pretnjama
- od velike sile ka multidimenzionalnosti i regionalizaciji

Konceptualizacija međunarodnog bezbednosnog okruženja u SNB 2017 prevashodno je sagledavana kroz prizmu konkurencije velikih sila, pri čemu se Narodna Republika Kina i Ruska Federacija eksplicitno identifikuju kao centralni strateški izazovi za interese Sjedinjenih Država. Dokument naglašava da su ovi akteri „revizionističke sile“ koje nastoje da podriju američki uticaj, promene postojeći balans moći i redefinišu pravila međunarodnog poretka u svoju korist (White House 2017). U tom kontekstu, pretnje se pre svega posmatraju kroz vojno-bezbednosnu i ekonomsku dimenziju, uključujući modernizaciju oružanih snaga, trgovinsku politiku, kontrolu strateških tehnologija i borbu za geopolitički uticaj u ključnim regionima. Ovakva konceptualizacija predstavlja povratak logike strateškog nadmetanja karakteristične za hladnoratovski period, ali prilagođene uslovima globalizovane ekonomije i tehnološke međuzavisnosti.

U strategiji iz 2022. značajno se proširuje spektar pretnji, zadržavajući konkurenciju velikih sila kao važnu komponentu, ali je istovremeno ugrađujući u širi, multidimenzionalni bezbednosni okvir. Pored Kine, kao najozbiljnijeg dugoročnog izazova, i Rusije, kao akutne vojne pretnje, dokument jasno identifikuje transnacionalne rizike kao ravnopravne bezbednosne izazove. Reč je o: klimatskim promenama, pandemijama, sajber napadima, dezinformacijama i brzom tehnološkom razvoju u domenima kao što su veštačka inteligencija i kvantne tehnologije (White House 2022). Ova strategija polazi od pretpostavke da su bezbednosni izazovi 21. veka po svojoj prirodi kompleksni, međusobno povezani i često nezavisni od klasične državne agresije, što zahteva integrisan pristup koji uključuje i državne i nedržavne aktere. Na taj način, SNB 2022 pomera fokus sa isključivo vojnog odvratanja ka konceptu „sveobuhvatne bezbednosti“, u kojem se spoljna politika, unutrašnja otpornost i globalno upravljanje međusobno uslovljavaju.

Nasuprot tome, Strategija iz 2025. pokazuje jasno pomeranje ka regionalizaciji i uspostavljanju pragmatičnije hijerarhije pretnji, pri čemu se odustaje od nastojanja da se sveobuhvatni spektar globalnih izazova

tretira podjednako. Iako nadmetanje velikih sila nije u potpunosti napuštena, ona više ne zauzima isključivo centralno mesto u strateškom narativu. Umesto toga, dokument naglašava konkretne i neposredne prioritete kao što su stabilnost Zapadne hemisfere, ekonomska i industrijska samodovoljnost, kontrola migracionih tokova, zaštita kritične infrastrukture i obezbeđivanje dominantne pozicije Sjedinjenih Država u ključnim tehnološkim sektorima, uključujući veštačku inteligenciju, biotehnologiju i strateške lance snabdevanja (White House 2025).

Prema analitičkim ocenama, SNB 2025 manje tretira pretnje kao deo jedinstvene „sistemske konkurencije“ između suprotstavljenih ideoloških blokova, a više kao skup regionalnih, sektorskih i intersektorskih izazova koji zahtevaju fleksibilne i selektivne odgovore (Council on Foreign Relations 2025; Brookings Institution 2025). Ovo predstavlja značajno pomeranje fokusa u odnosu na SNB 2022, jer se nacionalna bezbednost sve manje definiše kroz globalne normativne okvire, a sve više kroz sposobnost države da upravlja konkretnim rizicima koji direktno utiču na unutrašnju stabilnost i materijalnu osnovu nacionalne moći. Takav pristup odražava širi trend u savremenoj američkoj strateškoj misli, koji naglašava prioritizaciju, regionalnu selektivnost i jasniju vezu između pretnji i raspoloživih resursa.

Geografski prioriteti: globalna distribucija vs. regionalna strategija

Strateški diskursi SNB 2017 i NSS 2022 polaze od pretpostavke da Sjedinjene Države moraju održavati široku globalnu prisutnost kako bi zaštitile svoje interese i očuvale međunarodni uticaj. Strategija iz 2017. formuliše nacionalnu bezbednost kao rezultat aktivnog angažmana u više regiona istovremeno, uključujući Indo-pacifički region, Evropu, Bliski istok i Afriku. Iako je naglašena potreba da se američki resursi koriste efikasnije i da saveznici preuzmu veći deo tereta, dokument ipak zadržava viziju SAD kao globalnog aktera sa sveobuhvatnim bezbednosnim interesima (White House 2017). Ovaj pristup odražava tradicionalno shvatanje američke velike strategije, prema kojem je globalna stabilnost neraskidivo povezana sa prisustvom i angažmanom Sjedinjenih Država u ključnim regionima sveta.

Strategija iz 2022. nastavlja ovaj pristup, ali ga nadograđuje snažnijim multilateralnim i institucionalnim elementom. Iako dokument jasno identifikuje Indo-pacifički region kao primarno strateško težište, posebno u kontekstu dugoročne konkurencije sa Kinom, on istovremeno naglašava značaj Evrope, transatlantskog savezništva, kao i kontinuirane angažovanosti na Bliskom istoku i u Africi (White House 2022). Geografski prioriteti u SNB 2022 nisu isključivi, već su ugrađeni u koncept globalne mreže savezništva i partnerstava, pri čemu se bezbednosni izazovi u različitim regionima posmatraju kao međusobno povezani. Takav pristup

odražava uverenje da Sjedinjene Države, kako bi efikasno odgovorile na kompleksne globalne izazove, moraju istovremeno delovati u više geografskih prostora i koristiti multilateralne mehanizme kao sredstvo umnožavanja sopstvene moći.

Nasuprot tome, Strategija iz 2025. pokazuje jasno pomeranje ka regionalnoj prioritizaciji i selektivnom globalnom angažovanju. Iako Sjedinjene Države i dalje prepoznaju svoje interese van neposrednog okruženja, dokument stavlja izražen naglasak na Zapadnu hemisferu kao primarni prostor nacionalne bezbednosti, povezujući regionalnu stabilnost direktno sa pitanjima migracija, ekonomske sigurnosti, trgovine i zaštite kritične infrastrukture (White House 2025). Za razliku od prethodnih strategija, NSB 2025 ne nastoji da održi simetričnu globalnu raspodelu resursa, već uvodi jasniju hijerarhiju geografskih prioriteta, u okviru koje se angažman u drugim regionima, uključujući Evropu, Indo-Pacifik i Bliski istok, definiše selektivno i u skladu sa konkretnim interesima i raspoloživim kapacitetima.

Tabela 1: Regionalne implikacije prema SNB 2025 (Autor)

Region	Ključni fokus	Posledice po region
Evropa	Ideološki uslovljeno savezništvo	Rizik od institucionalnih tenzija
Azija	Ekonomska konkurencija	Rebalans odnosa sa Kinom
„Zapadna hemisfera“	Migracije, kriminal, kineski uticaj	Moguća destabilizacija
Bliski istok	Selektivna angažovanost	Strateški vakuum
Afrika	Transakcijski pristup	Jačanje kineskog prisustva

Kao što se može videti u tabeli, smatra se da je Strategija iz 2025. usmerena ka regionalnom pristupu, gde se migracije, industrijska samodovoljnost i tehnološko liderstvo integrišu u okvir nacionalne bezbednosti daleko više nego u SNB 2022 (Foreign Policy Research Institute 2025). Analitičari ističu da ovaj pristup predstavlja odstupanje od „univerzalnog globalizma“, koji je karakterisao prethodne strategijske dokumente, i da ukazuje na svestan izbor regionalizacije bezbednosne politike (Council on Foreign Relations 2025; Brookings Institution 2025). Geografska selektivnost u Strategiji iz 2025. odražava pragmatičnu procenu ograničenih resursa i rastućih unutrašnjih izazova, pri čemu se nacionalna bezbednost sve više vezuje za neposredno okruženje i direktne

posledice po unutrašnju stabilnost, a manje za održavanje sveobuhvatne globalne prisutnosti (Modern Diplomacy 2025). Strategija iz 2025. reinterpreтира geografske prioritete, posebno naglašavajući region „Zapadne hemisfere“ kao ključni domen nacionalne bezbednosti, što ukazuje na manje globalnu i više regionalnu strategiju u odnosu na prethodne verzije (CNAS 2025). Ovaj pomak ima značajne implikacije za buduću ulogu SAD u međunarodnom poretku, jer signalizira prelazak sa ambicije globalnog upravljanja ka modelu selektivnog i regionalno usmerenog liderstva.

Pristup savezništvu: od uslovljenih odnosa ka pragmatičnom partnerstvu

Strategija iz 2017. shvata savezništva pre svega kao instrumente odvratanja i projekcije moći, ali uz izrazito naglašeno uslovljavanje odnosa principom podele tereta. Iako dokument formalno priznaje značaj tradicionalnih saveza, kao što su NATO i strateška partnerstva u Aziji, on istovremeno uvodi diskurs koji saveznike posmatra kao aktore koji moraju direktno da opravdaju svoju vrednost kroz finansijske i vojne doprinose (White House 2017). Ovakav pristup odražava transakcijsku logiku savezništva, u kojoj se kolektivna bezbednost manje zasniva na zajedničkim vrednostima i institucionalnim obavezama, a više na neposrednoj koristi za Sjedinjene Države. U tom smislu, savezi nisu odbačeni, ali su podvrgnuti kontinuiranom preispitivanju njihove isplativosti i funkcionalnosti.

Jasan zaokret ka institucionalizovanom i vrednosno zasnovanom shvatanju savezništva usvojila je Strategija iz 2022. Savezi i partnerstva definisani su kao centralni mehanizam kolektivnog delovanja, ne samo u sferi tradicionalne vojne bezbednosti već i u suočavanju sa globalnim izazovima kao što su klimatske promene, pandemije, sajber bezbednost i regulacija novih tehnologija (White House 2022). Dokument eksplicitno povezuje snagu američkih saveza sa sposobnošću da se održi međunarodni poredak zasnovan na pravilima, naglašavajući da legitimitet američkog liderstva proističe iz saradnje sa saveznicima, a ne iz unilateralnog delovanja. U ovom kontekstu, savezništva dobijaju normativnu dimenziju i postaju nosioci šireg političkog i institucionalnog konteksta.

Nasuprot tome, Strategija iz 2025. odražava pragmatičniji i selektivniji pristup savezništvima, koji se udaljava od univerzalističke logike SNB 2022. Iako dokument ne negira značaj multilateralizma, on je jasnije uslovljava njihovim direktnim doprinosom američkim nacionalnim interesima, posebno u domenima ekonomske sigurnosti, migracija, kontrole lanaca snabdevanja i tehnološkog liderstva (White House 2025).

Tabela 2: Pristup savezništvima u strategijama nacionalne bezbednosti SAD 2017–2025 (Autor)

Dimenzija analize	SNB 2017	SNB 2022	SNB 2025
Normativni okvir	Ograničen; fokus na nacionalni interes i suverenitet	Snažan liberalni i vrednosni okvir	Slabiji normativni okvir; pragmatizam
Uloga savezništava	Instrumentalna (odvracanje, moć)	Centralna za kolektivno delovanje	Selektivna i funkcionalna
Podela tereta	Izrazito naglašena i uslovljavajuća	Prisutna, ali sekundarna	Uslovljena konkretnim koristima
Multilateralne institucije	Skepticizam i uslovna podrška	Reafirmacija i jačanje	Ograničena i interesno vođena
Geografski fokus	Globalni (više regiona)	Globalni sa Indo-Pacifikom kao težištem	Regionalni (Zapadna hemisfera)
Stabilnost saveza	Varijabilna, zavisna od doprinosa	Visoka, institucionalno ukorenjena	Fleksibilna, ali manje predvidiva
Teorijski okvir	Realizam / transakcionalizam	Neoliberalni institucionalizam	Pragmatični realizam

Ovakav pristup, prema ekspertskim analizama, predstavlja odstupanje od normativnog multilateralizma i signalizira prelazak ka modelu „uslovljenog partnerstva“, u kojem saradnja nije automatska posledica zajedničkih vrednosti već rezultat konkretnih i merljivih interesa (Brookings Institution 2025; CNAS 2025). U takvom okviru savezništva postaju fleksibilnija, ali i manje stabilna, jer su podložna promenama prioriteta i unutrašnjim političkim ograničenjima. Ova transformacija ima dalekosežne implikacije za međunarodni sistem, jer ukazuje na postepeno napuštanje koncepta saveza kao trajnih institucija globalnog upravljanja i njihovu redefiniciju kao instrumenata pragmatične nacionalne strategije.

Integracija unutrašnje politike: Integracija unutrašnjih političkih i ekonomskih faktora u koncept nacionalne bezbednosti predstavlja jednu od najznačajnijih evolutivnih promena u strategijama nacionalne bezbednosti Sjedinjenih Država tokom poslednje decenije. Dok su tradicionalni pristupi nacionalnu bezbednost primarno definisali kao spoljopolitički i vojni fenomen, noviji strategijski dokumenti sve više prepoznaju unutrašnju ekonomsku, tehnološku i društvenu stabilnost kao ključne izvore nacionalne moći.

Strategija iz 2017. je u tom pogledu ostala relativno ograničena. Iako dokument prepoznaje značaj ekonomske snage i energetske nezavisnosti, unutrašnji domeni nisu sistematski integrisani u analitički okvir nacionalne bezbednosti, već su uglavnom predstavljeni kao preduslovi za projekciju moći na spoljnopolitičkom planu (White House 2017). Strategija je prevashodno usmerena na spoljne pretnje, konkurenciju velikih sila i vojnu superiornost, pri čemu unutrašnji socioekonomski faktori ostaju u drugom planu.

Nasuprot tome, Strategija iz 2022. uvodi eksplicitnu konceptualnu promenu, tretirajući unutrašnju otpornost kao sastavni deo nacionalne bezbednosti. Dokument povezuje ekonomsku stabilnost, inovacije, tehnološko liderstvo, infrastrukturnu otpornost i društvenu koheziju sa sposobnošću Sjedinjenih Država da se efikasno takmiče u globalnom okruženju (White House 2022). Poseban naglasak stavljen je na jačanje domaće industrijske baze i kritičnih lanaca snabdevanja, što se ogleda u strateškom značaju zakonodavnih inicijativa kao što su Zakon o nauci (Science Act) i Zakon o smanjenju inflacije (Inflation Reduction Act), koje se u strategiji tretiraju kao instrumenti nacionalne bezbednosti, a ne isključivo ekonomske politike (White House 2022; Brookings Institution 2024).

Strategija iz 2025. nastavlja ovaj trend, ali ga dodatno produbljuje i dodatno afirmiše. U ovoj strategiji, ekonomska i industrijska samodovoljnost, kontrola migracionih tokova i otpornost kritične infrastrukture postaju direktni i eksplicitni elementi nacionalne bezbednosne arhitekture (White House 2025). Za razliku od SNB 2022, koji integriše unutrašnju politiku u okvir globalne konkurentnosti i multilateralne saradnje, Strategija iz 2025. unutrašnje domene tretira kao prioritete same po sebi, nezavisno od širih globalnih obaveza. Nacionalna bezbednost se, stoga, sve više definiše kao sposobnost države da minimizira unutrašnje ranjivosti od zavisnosti od stranih lanaca snabdevanja do nekontrolisanih migracija i infrastrukturnih rizika.

Analitičari ističu da Strategija iz 2025. proširuje polje nacionalne bezbednosti na oblasti koje su tradicionalno pripadale domenu unutrašnje politike, uključujući graničnu kontrolu, industrijsku politiku i upravljanje kritičnom infrastrukturom (CNAS 2025; Council on Foreign Relations 2025). Ovaj pristup odražava pragmatičniju i realpolitičku interpretaciju bezbednosti, u kojoj je unutrašnja ekonomska i socijalna stabilnost preduslov za bilo kakav održivi međunarodni angažman. Istovremeno, ovakva konceptualizacija relativizuje tradicionalnu granicu između unutrašnje i spoljne politike, ukazujući na to da se savremena nacionalna bezbednost sve manje može razumeti kroz isključivo spoljnopolitički okvir.

Evolucija stratejskih dokumenata od 2017. do 2025. godine pokazuje jasan pomak ka holističkom razumevanju nacionalne bezbednosti, u kojem unutrašnja ekonomska, tehnološka i institucionalna otpornost zauzima

centralno mesto. Ovaj pomak ima značajne teorijske i praktične implikacije, jer ukazuje na redefiniciju nacionalne moći i bezbednosti u uslovima sve izraženije međuzavisnosti unutrašnjih i spoljnih faktora.

Zaključna razmatranja

Ovaj rad je imao za cilj da uporednom analizom Strategija nacionalne bezbednosti Sjedinjenih Država iz 2017, 2022. i 2025. godine ispita stepen kontinuiteta i promene u američkom strateškom razmišljanju u periodu obeleženom intenzivnim globalnim promenama. Polazeći od pretpostavke da strategijski dokumenti predstavljaju ne samo programske izjave, već i artikulaciju dubljih strateških paradigmi, analiza je pokazala da se američka bezbednosna politika u ovom periodu kreće između strukturne stabilnosti i značajnih konceptualnih prilagođavanja.

Jedan od ključnih nalaza jeste postojanje jasnog kontinuiteta u prepoznavanju velikih sila kao referentnih strateških aktera. Iako se retorika i prioriteti menjaju, sve tri strategije polaze od pretpostavke da međunarodni sistem ostaje konkurentan i da ponašanje Kine i Rusije ima direktan uticaj na bezbednosno pozicioniranje Sjedinjenih Država. Razlike se, međutim, javljaju u načinu na koji se to nadmetanje konceptualizuje: od eksplicitne i konfrontacione formulacije u SNB 2017, preko normativno oblikovanog i posrednog institucionalno rivalstva u SNB 2022, do pragmatičnijeg i manje retorički naglašenog pristupa u SNB 2025. Ovo ukazuje na evoluciju, a ne napuštanje koncepta rivalstva velikih sila.

Analiza pristupa pretnjama dodatno potvrđuje ovaj zaključak. Strategije iz 2017. i 2022. zadržavaju jasnu fokusiranost na sistemsku konkurenciju, ali SNB 2022 značajno proširuje spektar bezbednosnih izazova uključivanjem transnacionalnih i nefizičkih pretnji, kao što su klimatske promene, pandemije i sajber rizici. NSS 2025 predstavlja pomak ka multidimenzionalnom i regionalno diferenciranom razumevanju pretnji, pri čemu se bezbednosni izazovi sve više vezuju za konkretne geografske i sektorske kontekste, a manje za univerzalnu globalnu konkurenciju. Takav pristup odražava adaptaciju američke strategije realnostima ograničenih resursa i unutrašnjih političkih pritisaka.

Posebno značajan doprinos rada odnosi se na analizu geografskih prioriteta. Dok strategije iz 2017. i 2022. polaze od logike široke globalne raspodele angažovanja, uz različite naglaske na multilateralizmu i savezništvima, NSS 2025 pokazuje jasan pomak ka regionalizaciji bezbednosne politike. Zapadna hemisfera se u ovom dokumentu pojavljuje kao primarni bezbednosni prostor, što predstavlja odstupanje od ambicije univerzalnog globalnog liderstva. Ovaj pomak ne označava izolacionizam, već selektivniji i hijerarhijski pristup globalnom angažovanju, u kojem su neki regioni i problemi jasno prioritizovani u odnosu na druge.

Slična logika prisutna je i u evoluciji pristupa savezništvima. Strategija iz 2017. tretira saveze instrumentalno i uslovljeno, dok ih Strategija iz 2022. pozicionira kao institucionalnu i vrednosnu osnovu američkog globalnog liderstva. NNB 2025 uvodi model pragmatičnog i selektivnog partnerstva. Savezi više nisu shvaćeni kao trajni nosioci globalnog poretka, već kao fleksibilni aranžmani čija se vrednost meri direktnim doprinosom nacionalnim interesima. Ova transformacija ukazuje na postepeno udaljšavanje od neoliberalnog institucionalizma ka obliku pragmatičnog realizma, prilagođenog savremenim ograničenjima i prioritetima.

Jedan od najznačajnijih nalaza rada odnosi se na integraciju unutrašnje politike u okvir nacionalne bezbednosti. Dok je Strategija iz 2017. unutrašnje faktore tretirala periferno, SNB 2022 ih jasno uključuje kao izvore nacionalne moći. Kao veliki krešendo u evoluciji integracije unutrašnje politike može se smatrati njena pozicioniranost u samo jezgro strategije iz 2025. Ekonomska i industrijska samodovoljnost, otpornost kritične infrastrukture, tehnološka dominacija i kontrola migracija u SNB 2025 postaju direktni bezbednosni prioriteti, čime se tradicionalna granica između unutrašnje i spoljne politike suštinski znatno ublažava, ako ne i potpuno ukida. Ovaj pomak ima dalekosežne teorijske implikacije, jer proširuje polje nacionalne bezbednosti izvan klasičnih vojno-strateških okvira.

**Tabela 3: Komparativni pregled ključnih elemenata
SNB 2017, 2022, 2025 (Autor)**

Kategorija	SNB 2017	SNB 2022	SNB 2025
Geopolitički fokus	Velike sile	Kina i savezi	Zapadna hemisfera
Narativ prema Evropi	Podržavajući	Strateški partner	Kritički, uslovljen
Narativ prema Rusiji	Pretnja	Glavni revizionistički akter	Medijacija, deeskalacija
Ekonomija	Protekcionizam	Reindustrijalizacija	Ekonomska dominantnost
Integracija unutrašnje politike	Marginalno	Povezano	Ključna osnova strategije
Sajber domen	Ofanzivne sposobnosti	Otpornost	Javno-privatni modeli
Upotreba sile	Selektivna	Ograničena	Proširena u „Zapadnoj hemisferi“

Kao što se može sagledati iz tabele, sintetizovani rezultati analize ukazuju da evolucija stratezijskih dokumenata Sjedinjenih Država od 2017. do 2025. godine ne predstavlja linearan proces niti nagli prekid, već dinamičnu kombinaciju kontinuiteta i adaptacije. Osnovne pretpostavke o značaju moći, konkurencije i nacionalnih interesa ostaju prisutne, ali se njihova operacionalizacija menja u skladu sa promenljivim unutrašnjim i međunarodnim uslovima. Strategija iz 2025, u tom smislu, može se tumačiti kao pokušaj da se američka strategija prilagodi svetu u kojem su resursi ograničeni, pretnje višeslojne, a unutrašnja stabilnost podjednako važna kao i spoljni uticaj.

Na kraju, ovaj rad doprinosi razumevanju savremene bezbednosne politike Sjedinjenih Država ukazujući da je njena buduća putanja verovatno obeležena selektivnim angažmanom, regionalnom prioritizacijom i dubljom integracijom unutrašnjih politika. Takvi trendovi ne samo da redefinišu ulogu Sjedinjenih Država u međunarodnom poretku, već otvaraju i nova istraživačka pitanja o prirodi globalnog liderstva, savezništva i bezbednosti u 21. veku.

Rad je nastao u okviru istraživačkog projekta „Srbija i izazovi u međunarodnim odnosima 2025. godine”, koji finansira Ministarstvo nauke, tehnološkog razvoja i inovacija Republike Srbije, a realizuje Institut za međunarodnu politiku i privredu tokom 2025. godine (evidencioni broj: 200041)

Bibliografija

- Art, Robert J. 2003. *A Grand Strategy for America*, A Century Foundation Book, Cornell University Press.
- Blagojević, Veljko. 2019. "Military Power in US Foreign Policy – Tradition and Challenges", *Teme*, 18 (4), 1141–1156. DOI: <https://doi.org/10.22190/TEME191029068B>.
- Brands, Hal. 2022. *The Twilight Struggle: What the Cold War Teaches Us About Great-Power Rivalry Today*. Yale University Press.
- Buzan, Barry, Wæver, Ole & de Wilde, Jaap. 1998. *Security: A new framework for analysis*. Lynne Rienner Publishers.
- Brookings Institution. 2024. Sustaining America's new industrial Pathways to extend place-based economic development. <https://www.brookings.edu/articles/sustaining-americas-new-industrial-policy-pathways-to-extend-place-based-economic-development/>.

- Brookings Institution. 2025. *What the 2025 National Security Strategy tells us about U.S. priorities*. <https://www.brookings.edu/articles/breaking-down-trumps-2025-national-security-strategy/>.
- Center for a New American Security – CNAS. 2025, December 11. *CNAS Insights | The 2025 National Security Strategy*. <https://www.cnas.org/publications/commentary/nss-2025>
- Council on Foreign Relations. December 6, 2025. *Unpacking the 2025 U.S. National Security Strategy*. <https://www.cfr.org/expert-brief/unpacking-trump-twist-national-security-strategy>.
- Cybersecurity & Infrastructure Security Agency – CISA. 2025. *FY 2025–2026 CISA International Strategic Plan*. <https://www.cisa.gov/2025-2026-cisa-international-strategic-plan>.
- Drezner, Daniel W. 2019. *The Strategy Trap: American Defense Policy and World Politics*. Oxford University Press.
- Drezner, Daniel W. 2021. “The song remains the same: International relations after COVID-19”. *International Organization*, 75(2), 401–418. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0020818320000351>.
- Dueck, Colin. 2020. *Age of Iron: On Conservative Nationalism*. Oxford University Press.
- European Parliamentary Research Service (EPRS). 2025. *The 2025 US National Security Strategy*. EPRS Briefing. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2025/779261/EPRS_ATA\(2025\)779261_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2025/779261/EPRS_ATA(2025)779261_EN.pdf).
- Ikenberry, John G. 2020. *A World Safe for Democracy: Liberal Internationalism and the Crises of Global Order*, Yale University Press.
- Ikenberry, John G. 2011. *Liberal leviathan: The origins, crisis, and transformation of the American world order*. Princeton University Press.
- Ikenberry, John G. 2018. “The end of liberal international order?”, *International Affairs*, 94(1), 7–23. DOI: <https://doi.org/10.1093/ia/iix241>.
- Iyengar Rishi & Christina Lu. December 5, 2025. *Trump’s New National Security Strategy Goes Full ‘America First’ – The long-anticipated plan aims to selectively impose the U.S. president’s worldview around the globe*. *Foreign Policy*, <https://foreignpolicy.com/2025/12/05/trump-national-security-strategy-america-first/>
- Gray, Colin S. 1990. *War, Peace, and Victory: Strategy and Statecraft for the Next Century*, Simon and Schuster.
- Goddard, Stacie E. 2025. “The Rise and Fall of Great – Power Competition Trump’s New Spheres of Influence”, *Foreign Affairs*, 104 (3), 8–23.
- Farrell, Henry, & Newman, Abraham L. 2019. “Weaponized interdependence: How global economic networks shape state coercion”. *International Security*, 44(1), 42–79. DOI: https://doi.org/10.1162/isec_a_00351.

- Foreign Policy Research Institute. 2025. *FPRI Experts React | The New National Security Strategy*. <https://www.fpri.org/article/2025/12/fpri-experts-react-the-new-national-security-strategy/>.
- Johnson, Jeannie L. 2020. "Fit for Future Conflict? American Strategic Culture in the Context of Great Power Competition", *Journal of Advanced Military Studies*, 11 (1), 185–208. DOI: <https://doi.org/10.21140/mcu.2020110109>.
- Jordan, Amos A., William J. Taylor Jr., Michael J. Mazarr, Suzanne C. Nielsen, Colin S. Gray. 2022. *American National Security*, 9 edition, Johns Hopkins University Press.
- Keohane, Robert O. & Nye, Joseph S., Jr. 2025. "The End of the Long American Century – Trump and the Sources of U.S. Power", *Foreign Affairs*, 104 (4), 52–79.
- Krstić, Milan, Nedeljković, Stevan. & Dašić, Marko. 2025. "From Kantian friendship to Benthamite partnership: transatlantic relations under Donald Trump". *International Politics*, 62, 1251–1276. <https://doi.org/10.1057/s41311-025-00735-4>.
- Kopanja, Mihajlo. 2022. *Geopolitički pristup utvrđivanju delotvornosti koncepta velike strategije obuzdavanja: studija slučaja Sjedinjene Američke Države 1979–1989*, Fakultet bezbednosti, neobjavljena doktorska disertacija.
- Lind, Jennifer & Press, Daryl G. 2025. "Strategies of Prioritization – American Foreign Policy After Primacy", *Foreign Affairs*, 104 (4), 80–107.
- Mearsheimer, John J. 2001. *The tragedy of great power politics*. W. W. Norton & Company.
- Modern Diplomacy. 2025, December 7. "U.S. National Security Strategy 2025: The Return of Realism". <https://moderndiplomacy.eu/2025/12/07/u-s-national-security-strategy-2025-the-return-of-realism/>.
- Nedeljkovic, Stevan & Dragan Živojinovic. 2025. "Donald Trump 2.0: Main Challenges, Strategic Options, and the "New" Grand Strategy of the United States", *Review of International Affairs*, 86 (1193), 7–35. DOI: https://doi.org/10.18485/iipe_ria.2025.76.1193.1.
- Posen, Barry R. 2014. *Restraint: A new foundation for U.S. grand strategy*. Cornell University Press.
- Ratner, Ely. 2025. "The Case for a Pacific Defense Pact America Needs a New Asian Alliance to Counter China", *Foreign Affairs*, 104 (4), 36–51.
- Simić, Dragan R. 2009. *Svetska politika: međudržavni i međunarodni poredak, svetska politika, globalni odnosi...*, Fakultet političkih nauka, Čigoja štampa.
- Schake, Kori. 2025. "Dispensable Nation America in a Post-American World", *Foreign Affairs*, 104 (4), 8–21.

- Walt, Stephen M. 2018. *The Hell of Good Intentions: America's Foreign Policy Elite and the Decline of U.S. Primacy*, Farrar, Straus and Giroux.
- Waltz, Kenneth N. 1979. *Theory of International Politics*, University of California, Berkeley.
- Wallander, Celeste A. 2025. "Beware the Europe You Wish For – The Downsides and Dangers of Allied Independence", *Foreign Affairs*, 104 (4), 22–35.
- Wendt, Alexander. 1999. *Social Theory in International Relations*, Cambridge University Press.
- White House. 2025. *National Security Strategy of The United States of America*, <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2025/12/2025-National-Security-Strategy.pdf>.
- White House. 2017. *National Security Strategy of The United States of America*, <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>.
- White House. 2022. *National Security Strategy of The United States of America*, <https://bidenwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2022/10/Biden-Harris-Administrations-National-Security-Strategy-10.2022.pdf>.
- Wess, Mitchell A. 2025. "The Return of Great - Power Diplomacy How Strategic Dealmaking Can Fortify American Power", *Foreign Affairs*, 104 (3), 24–39.
- Yarger, Harry R. 2006. *Strategic Theory for the 21st Century: The Little Book on Big Strategy*. U.S. Army War College, Strategic Studies Institute. www.files.ethz.ch/isn/20753/Strategic%20Theory%20for%20the%201st%20Century.pdf.

UDC 339.7:327(1-77)
Biblid 0543-3657, 77 (2026)
Vol. LXXVII, no. 1196, pp. 105–120
Review article
Received: 09/08/2025
Revised: 05/12/2025
Accepted: 16/02/2026
doi: https://doi.org/10.18485/iipe_mp.2026.77.1196.5
CC BY-SA 4.0

*Xu XUEMEI*¹

Global Financial Architecture Reform and the Role of the Global South

SUMMARY

The existing global financial architecture is increasingly revealing structural flaws in addressing multiple systemic crises, with issues such as dollar hegemony, governance inequity, inadequate representation, and a lack of development orientation becoming particularly pronounced. By employing qualitative research methods and drawing on fundamental theories in international relations, this paper argues that the Global South has transformed from a passive rule-taker into an active reform participant in the reform of global financial architecture through rising economic power, institutional innovation, and consensus forging. However, internal heterogeneity, resistance from existing power structures, and capacity limitations constitute major constraints. The paper posits that, in future reforms, the Global South must strengthen internal coordination, enhance institutional capabilities, and build broad reform coalitions to establish a more equitable, efficient, and inclusive global financial architecture.

Keywords: Global South, Global Financial Architecture Reform, Developing Countries.

¹ Assistant Research Fellow, Department for World Economy and Development, China Institute of International Studies (CIIS). Email: lizzyxu92@163.com.

Reforma globalne finansijske arhitekture i uloga globalnog juga

SAŽETAK

Postojeća globalna finansijska arhitektura sve jasnije pokazuje strukturne slabosti u suočavanju sa višestrukim sistemskim krizama, pri čemu posebno dolaze do izražaja problemi poput hegemonije dolara, nejednakosti u upravljanju, nedovoljne zastupljenosti i nedostatka razvojne orijentacije. Primjenom kvalitativnih istraživačkih metoda i oslanjanjem na temeljne teorije međunarodnih odnosa, ovaj rad tvrdi da se globalni jug transformisao iz pasivnog primaoca pravila u aktivnog učesnika u reformi globalne finansijske arhitekture, kroz rastuću ekonomsku moć, institucionalne inovacije i izgradnju konsenzusa. Međutim, unutrašnja heterogenost, otpor postojećih struktura moći i ograničeni kapaciteti predstavljaju glavna ograničenja ovog procesa. Rad polazi od stava da u budućim reformama globalni jug mora ojačati unutrašnju koordinaciju, unaprijediti institucionalne kapacitete i izgraditi široke reformske koalicije kako bi se uspostavila pravednija, efikasnija i inkluzivnija globalna finansijska arhitektura.

Ključne reči: globalni jug, reforma globalnog finansijske arhitekture, zemlje u razvoju.

Introduction

The global financial architecture refers to the governance arrangements that safeguard the stability and functioning of the global monetary and financial systems. It includes: (a) Governance of public international financial institutions, such as the multilateral development banks and the International Monetary Fund (IMF), as well as other international public development banks and global funds; (b) Financial standard-setters that establish norms for the governance of private finance, such as the Financial Stability Board, the Bank for International Settlements, the International Organisation of Securities Commissions, the International Accounting Standards Board and the Financial Action Task Force; (c) Monetary arrangements, such as regional financial arrangements and the network of bilateral swap lines; (d) Informal country groupings that act as norm-setters, such as the Group of Seven (G7) and Group of 20 (G20); (e) Formal but non-universal norm-setting bodies, in particular the Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD); (f) Creditor groups that address sovereign debt issues, including the Paris Club, the London Club, the Common Framework for Debt Treatments beyond the Debt Service Suspension Initiative, agreed by G20 and Paris Club countries, and the International Capital Market Association (a private entity that publishes

model clauses for debt instruments), as well as global credit rating agencies; (g) United Nations as a norm-setter and implementer (UN, 2023).

The global financial architecture has evolved, often in an ad hoc fashion, driven by the policy preferences of large economies in response to economic and financial shocks and crises. Since the establishment of the Bretton Woods system in 1944, the current global financial architecture has been predominantly designed and led by a small number of developed countries, such as the United States. The 2008 global financial crisis exposed the fragility of this architecture. In recent years, particularly since 2018, the strategic abuse of tariff policies, debt instruments, monetary hegemony, and unilateral financial sanctions by the US government has exacerbated the issue. Developing countries are exposed to the fragility of this architecture and long for systemic reform. The reform of the global financial architecture should be regarded as a paradigmatic shift in the structuring of international economic and financial relationships, which requires the crafting of a new set of rules and institutions that ensure sustainable, inclusive and just development for all countries. Its ultimate objective is to rebalance the international financial landscape and prevent a further drifting apart and eventual fragmentation of international financial and economic relations, ensuring that both developed and developing economies derive benefits equally.

When studying geoeconomic issues such as global financial architecture reform, the concept of the Global South holds research value and is worth incorporating. In terms of geoeconomic implications, the Global South is considered an aggregation of emerging market countries and developing countries (EMDCs), which share similar historical experiences, common development objectives, and aligned stances on international affairs under the rapidly evolving global political and economic order. The economic strength of the Global South, represented by the BRICS countries, has grown significantly. The Global South's share of global GDP (measured by purchasing power parity) now exceeds that of developed economies. Its strategic autonomy in shaping and leading the global reform agenda has increased significantly. This trend has been further confirmed in major international events, such as the 2008 global financial crisis and the 2022 Russia-Ukraine conflict.

Thus, this paper attempts to integrate the reform of the global financial architecture with the discourse on the Global South. It focuses on answering the following questions: At this critical juncture of profound transformation in the global financial architecture, what role does the Global South play? What are its demands in promoting reform? And what advantages and constraints does it face? This paper employs a qualitative research methodology. International relations theories, such as power transition theory, world systems theory, and moral realism theory, are used in the analysis to demonstrate the Global South's role as a reform

driver and the advantages and constraints it faces. This paper uses textual analysis of policy documents, key speeches, and official statements released by global governance institutions, such as the United Nations, the International Monetary Fund, and the World Bank, as well as by major Global South institutions, to analyse the Global South's reform demands. In terms of case selection, the study centres on the reform processes of the IMF and the World Bank, promoted by the BRICS nations following the 2008 financial crisis. This case holds typical threefold significance: First, this reform represents the first major collaborative achievement of the BRICS leaders' mechanism, marking a critical step from ideational consensus to institutional practice. Second, the reform process was initiated amid a period of severe turbulence in the global financial system, highlighting the proactive role of Global South actors in crisis response and systemic restructuring. Third, this reform represents the most profound adjustment in power structure and the most substantively effective institutional endeavour within the international financial governance system to date, providing a research sample with historical depth and practical explanatory power for observing the Global South's participation in systemic transformation.

Literature Review

Regarding the world order and power structure, mainstream views generally agree that the international system is not in a state of equality. Core countries benefit the most from the existing system. As peripheral countries rise, imbalanced growth among nations will lead to shifts in the power balance, pushing the system towards a critical point of power transition.

For example, the proposed power transition theory argues that the international system is not an anarchic state of equality but rather a pyramidal hierarchical order. At any given moment, the single most powerful nation on earth heads an international order that includes other major powers of secondary importance, as well as minor nations and dependencies (Organski 361, 1968). The international distribution of power is constantly shifting, and with it, many of the other arrangements that depend upon power. As the challenger grows more powerful, it begins to demand new arrangements and changes in the international order that will give it a larger share of the benefits it desires. In theory, those who dominate the existing international order could make way for the newcomer and welcome it into the top ranks, giving up some of their privileges in the process. In practice, however, such action is rare. The challenger usually demands a place at the top and is rebuffed (Organski 371, 1968). World systems theory argues that the three structural positions in a world economy are core, periphery, and semi-periphery. Core

countries have higher-skill, capital-intensive industries, and the rest of the world has low-skill, labour-intensive industries and the extraction of raw materials. There have been three major mechanisms that have enabled world systems to retain relative political stability. Obviously, one mechanism is the concentration of military strength in the hands of the dominant forces. A second mechanism is the pervasiveness of an ideological commitment to the system as a whole. But neither force nor the ideological commitment of the staff would suffice were it not for the division of the majority into a larger lower stratum and a smaller middle stratum. It is the normal condition of either kind of world-system to have a three-layered structure. When and if this ceases to be the case, the world-system disintegrates (Wallerstein 1974, 404). John Mearsheimer argues that the structure of the international system, and not the particular characteristics of individual great powers, causes them to think and act offensively and to seek hegemony (2001, 53). Moral realism theory argues that for rising powers and world-dominant powers, their survival interests are fundamentally secure, which means the most common conflicts they face in daily affairs are not threats to survival but conflicts over the redistribution of international power – specifically, the clash between one side’s effort to expand its international dominance and the other’s attempt to prevent the erosion of its existing international dominance. In conflicts over international dominance, power and morality become directly linked. International dominance contains two elements: international power and international authority. International power can be based solely on strength, whereas international authority must be grounded in morality (Xuetong 2014, 106).

Research on the Global South predominantly focuses on its conceptual implications, historical evolution, and roles and functions. American political activist Carl Oglesby is credited with coining the term “Global South” in 1969, which was first mentioned in the magazine *Commonweal* to denote a set of countries beset by the “dominance” of the Global North through political and economic exploitation (1969, 11). Subsequently, this term gradually formed an intertextual relationship with existing terms, such as “developing countries”, “EMDCs”, and “Third World”. It was used in academic circles and policy research fields as a descriptor of postcolonial and developing countries’ solidarity in international affairs. Although there have been some criticisms about the geographic accuracy and vague criteria of this term, for example, famous American scholar Joseph S. Nye thought that the term was more of a political slogan than an accurate description of the world and pointed out that others suggested that more accurate terminology would divide the world into high-, middle-, and low-income countries (Nye, 2023). However, many other scholars recognised the term’s value and pointed out that more than half a century after it was coined, the content and scope of the term have

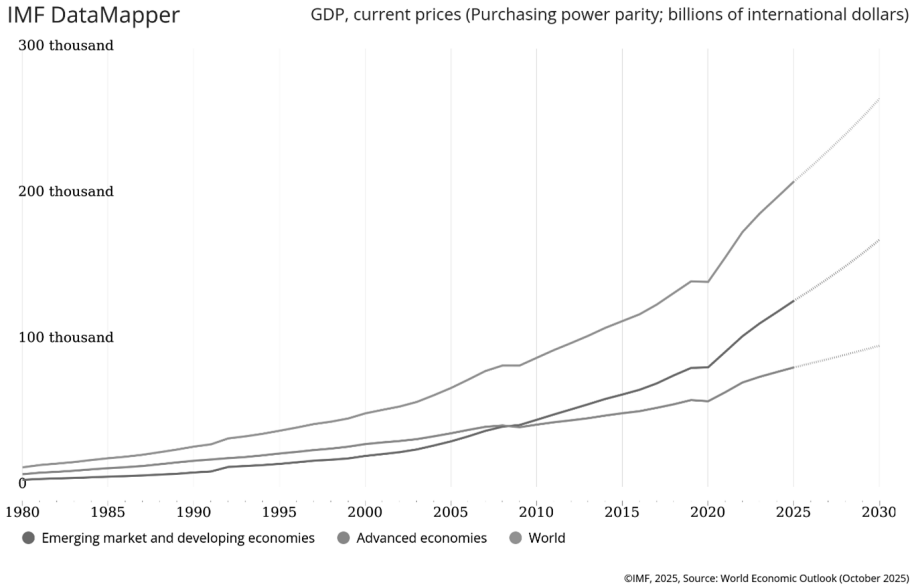
evolved from its historical use. The term “global” highlights the increasing interconnectedness of countries in the context of globalisation and the resulting improvement in the integrity of developing countries. The term “South” highlights the accelerated shift of the world’s economic centre to the South, especially the growing economic and political influence of developing regions such as Asia, Africa, and Latin America (Xiujun and Chen 2023, 65). The strategic autonomy of the Global South is also reflected in a long-term promotion of reforms in the global governance system and its commitment to expanding the voice and representation of the Global South within the system. That is especially evident in efforts to reform the post-Second World War institutions, such as the United Nations, the International Monetary Fund, the World Bank, and the World Trade Organisation (WTO) (Chao 2023, 11).

Specific to the field of international finance, financial architecture has always shown a centre-periphery structure, with a certain developed country and its currency acting as the “core”. And while other developed countries do not have that kind of financial hegemony, they generally recognise, support, and benefit from this kind of financial order and can be seen as “semi-periphery”. The Global South is the so-called “periphery” that is exploited and dominated by world financial hegemony. The core country used to be the United Kingdom. Then, the United States replaced the United Kingdom, and the US dollar replaced the British pound as the dominant force in the global financial architecture after the Second World War. The Secretary-General and President of the General Assembly issued a clarion call for urgent reform of the global financial system, particularly regarding the approach to debt relief for the billions of citizens living in the developing world. Clearly, the gap between the wealthy North and the developing South is widening, increasingly limiting the life chances of people living in these regions (UN, 2024). Research shows that the Global South suffers significantly from the current global financial architecture. This hegemonic power of the United States in the global financial architecture is described as “exorbitant privilege”. The interest that the United States must pay on its foreign liabilities is two to three percentage points less than the rate of return on its foreign investments. The US can run an external deficit in the amount of this difference, importing more than it exports and consuming more than it produces year after year, without becoming more indebted to the rest of the world. Or, it can scoop up foreign companies in that amount as the result of the dollar’s singular status as the world’s currency (Eichengreen 4, 2011). The Global South also continues to suffer from the risk of financial coercion inflicted by the Global North, which can potentially disrupt every kind of cross-border economic activity requiring access to the payment system, including tourism, remittances, foreign exchange trading, and international trade financing (Cipriani, Linda and Gabriele 2023, 32).

Advantages of the Global South in the Global Financial Architecture Reform

The Global South has achieved a historic shift from being a „governed object” to an „active participant in governance”. Economically, its share of global GDP (measured by purchasing power parity) has surpassed that of developed nations, with its economic and financial influence steadily growing. Institutionally, the G20 has replaced the G7 as the primary platform for global economic governance, serving as a crucial forum for the Global South to articulate its perspectives. Represented by mechanisms such as the BRICS and the Group of 77 and China, the collective identity and coordination capacity of the Global South in shaping global governance have been continuously strengthened.

Economically speaking, power comparisons between the Global South and developed nations are undergoing significant changes, which gives the Global South its biggest reliance on promoting global financial architecture reforms. As shown in Figure 1, the Global South’s GDP (measured by purchasing power parity) has surpassed that of developed economies since 2009 and accounted for 60.35% of the world economy in 2024. The IMF’s projection also shows that the GDP gap between the Global South and developed economies is expected to continue widening, making the Global South the major source of development in the world economy. The shifting economic comparison is driving international power dynamics towards a more balanced state, significantly enhancing the discourse power and influence of the Global South in shaping international economic rules. The influence of the Global South on the global financial landscape is also increasing, and some members have entered the ranks of “financial powers”. For example, in 2015, the RMB joined the Special Drawing Rights currency basket of the IMF, becoming the first and only emerging market country currency in the international reserve currency, with a current weight of 12.28%, ranking only after the US dollar and the euro, and higher than the Japanese yen and the British pound (IMF, 2022).

Figure 1. Global South GDP Growth

In terms of institutional building, the internal coordination mechanisms of the Global South, such as the BRICS, the Group of 77, and China, have been gradually optimised and perfected over time. That has laid a solid foundation for the continued deepening and development of governance cooperation within the Global South. The BRICS cooperation mechanism has become a core platform for governance collaboration among developing countries, significantly enhancing the Global South's voice and capacity for action in international affairs. Contrary to the common perception of the BRICS as a challenger of the traditional western-dominated international monetary and financial system, it acts cooperatively, seeking to make the international financial architecture and global regulation more representative and responsive to emerging markets' and developing economies' needs and strengthen the stability and resilience of the international and domestic financial markets (Larionova and Shelepov 2021, 512). Innovation results, such as the New Development Bank and the Contingent Reserve Arrangement, have emerged as a fresh option beyond the current international financial architecture, signifying the BRICS's growing institutional power in promoting reforms of the international financial system.

The most illustrative case of the BRICS's growing power in the global financial reform is its joint efforts and achievements in the reform following the 2008 financial crisis. After the 2008 financial crisis, the BRICS nations, acting on behalf of all EMDCs, actively participated in the

handling of this global crisis and carried out complex negotiations and policy coordination with developed economies in the G20. The BRICS nations jointly promoted reforms in the quota and governance structures of the IMF and the World Bank, demanding greater voice and representation for EMDCs to more fairly reflect changes in the global financial architecture. Despite temporary obstruction by the US Congress regarding the related reform agreements, the efforts of the BRICS countries laid a crucial foundation for the successful implementation of subsequent changes. The IMF reform plan officially came into effect in 2016. Major changes include: the total quota resources of 188 member countries increased from 238.5 billion special drawing rights to 477 billion special drawing rights; more than 6% of the quota was transferred to EMDCs, and from over-represented members to under-represented members; four emerging market countries, including China, India, Russia, and Brazil, ranked among the top ten in terms of quota; the reformed IMF Executive Board is composed entirely of elected directors, rather than appointed directors; multinational constituencies with seven or more member countries will have more room to appoint a second deputy director to improve the representation of these constituencies in the Executive Board, resulting in 13 constituencies (including two African constituencies) being eligible to appoint another deputy director, and developed European countries promising to transfer two seats of their total representation on the Executive Board to the Global South (IMF, 2016). The World Bank Group adopted a voting rights reform plan in 2010, and the Executive Board agreed to increase the voting rights of developing and transition countries in the International Bank for Reconstruction and Development by 3.13%, bringing the total to 47.19%, a cumulative increase of 4.59% since 2008. To increase this ratio, the International Bank for Reconstruction and Development selectively increased its capital by US\$27.8 billion and generally increased its capital by US\$58.4 billion, significantly improving its financial support capacity for the Global South, particularly the poorest countries. The International Finance Corporation also increased its basic voting rights through reforms. It made a special capital increase of US\$200 million, increasing the overall voting rights of developing and transitional countries in the International Finance Corporation from 33.41% to 39.48% (World Bank, 2010).

The last significant advantage of the Global South in the global financial architecture reform is the alignment of reform objectives. Analysis of texts, such as the declarations and joint statements of the Group of 77, China summits, and the BRICS leaders' meetings, shows that the Global South has prominent consistency in demands and convergence of interests in the field of financial architecture reform. In other areas, there are serious disagreements. As shown in Table 1, these demands mainly focus on multilateral financial institutions' reform, the international monetary

system, and global regulatory standards. Common development demands and reform goals could help the Global South coordinate policy positions and integrate interest expressions, forming a trend of South-South cooperation in the global financial architecture reform. It is also a positive factor for enhancing the Global South's bargaining power in the reconstruction of the international financial system, thereby creating favourable conditions for systematically promoting a new round of reform. Moreover, as suggested by moral realism theory, when a nation's power reaches the level of a dominant or rising power, the presence and level of morality significantly influence the effectiveness of its national strategy, particularly in shaping international norms. As a collective in its advocacy for reform of the financial architecture, the Global South has not only reached an economic level capable of challenging dominant powers but has also demonstrated principles of international morality such as fairness, justice, inclusiveness, and mutual benefit. Adhering to morality not only enhances the legitimacy of the Global South's power but also strengthens political mobilisation capacity, which, in turn, can be translated into material strength.

**Table 1. Global South Demands
of Global Financial Architecture Reform**

Reform of multilateral financial institutions	The IMF quota reform
	expand the allocation and use of SDR consider including more emerging market currencies in the SDR basket
	adjust the shareholding of the World Bank Group to better satisfy the Global South financing demands
	more open and transparent selection mechanisms, including establishing merit-based and inclusive selection processes increase regional diversity and representation of the Global South in the leadership structure
Reform of the international monetary system	oppose unilateral sanctions and the weaponisation of finance
	strengthen macroeconomic policy coordination, and curb the spillover effects of US monetary policy
Fairness in financial regulatory rules	regulatory standards should take into account the differences in development stages of the Global South, avoiding a „one-size-fits-all” approach that places disproportionate pressure on developing economies

Disadvantages of the Global South in the Global Financial Architecture Reform

The Global South faces constraints that are both internal and external.

Internally speaking, inherent contradictions could interfere with the effectiveness of the Global South's collective actions. The Global South represents a wide range of EMDCs, which have significant differences in historical origins, cultural traditions, political systems, religious beliefs and values. Some members lack a solid foundation of political trust, among whom territorial disputes, resource competition, ethnic conflicts, and other conflicts are frequent. The policy positions of some Global South members are highly vacillating. For example, the former Cristina government and the Fernández government of Argentina have repeatedly expressed their desire to join the BRICS and the international community. However, the current Milei government has adopted a different foreign policy and ideology, broken its promises, and changed its mind on the issue.

Related to the problem of the Global South's inherent contradictions, there is also the issue of not having a strong, binding, stable, and legitimate institutional arrangement among all members. Major mechanisms such as the Group of 77 and China and the BRICS countries result only in normative documents, such as the "Joint Declaration" and the "Joint Statement". They are insufficient in terms of binding strength and legal effect level, thus affecting the certainty and sustainability of policy implementation results.

Externally speaking, the Global South's push for the global financial architecture reform will be hindered by its disparities in financial power compared with developed countries. According to current institutional arrangements, the passage of major resolutions requires the support of no less than 85% of the votes in the IMF and the World Bank Group². As shown in Table 2, the United States alone has veto power in the IMF, IBRD, and IFC. Together with other developed economies, such as Japan, Germany, and France, they could veto any financial architecture reform proposals from the Global South, thus maintaining their existing power and advantages. The Global South is also lacking in currency strength. The advantage of the US dollar in international trade, investment, and financing has prompted developing countries to anchor their currencies to the dollar to avoid sharp fluctuations in exchange rates. De-dollarisation threatens their own economic and financial security. Thus, the dominant position of the US dollar in the international monetary system has been maintained and consolidated. Currently, no currency of the Global South

² The World Bank Group consists of the International Bank for Reconstruction and Development (IBRD), the International Finance Corporation (IFC), the International Development Association (IDA), and the Multilateral Investment Guarantee Agency (MIGA).

can challenge or replace the dominance of the dollar, nor does it have the ability to assume the functions of an international currency.

Table 2. Voting Power (World Bank 2026) (Percent of Total)

	IMF	IBRD	IFC	IDA	MIGA
US	16.49	16.07	17.04	9.77	14.81
Japan	6.14	6.92	7.08	8.45	4.16
Germany	5.31	4.12	4.97	5.38	4.14
France	4.03	3.77	4.67	3.93	3.98
China	6.08	5.78	2.93	2.56	2.61
India	2.63	2.97	3.98	2.94	2.53
Russia	2.59	2.76	3.1	0.3	2.61
Brazil	2.22	1.87	1.9	1.47	1.29

As elucidated by international relations theories, such as power transition theory, power transitions are not always smooth or stable. Established powers within the existing system tend to employ various means to preserve their dominance, often seeking to contain and suppress rising nations. For example, the current US President Donald Trump once issued a statement on a social media platform, clearly stating that if the BRICS countries attempt to create a new BRICS common currency or support other currencies to challenge the status of the US dollar as the dominant international currency, the US government will take unilateral sanctions against them, including imposing a 100% tariff (Iyer, 2024).

Developed countries are well aware and vigilant about the Global South's rising collective power. They deliberately manipulate and distort the conceptual connotation and narrative framework of the Global South. For example, the Memorandum on Reforming Developing-Country Status in the World Trade Organisation, issued by the US government in 2019, concentrically reflects its strategic intention to lead the formulation of the definition standards of developing countries and monopolise international discourse power. The memorandum states that the United States has never recognised China's status as a developing country. According to the per capita GDP calculated by purchasing power parity, Brunei, Hong Kong, Kuwait, Macau, Qatar, Singapore, and the United Arab Emirates are ranked among the top economies in the world and should not continue to insist on developing identities. Mexico, South Korea, and Turkey, which

are also members of the G20 and OECD, should not be called developing economies (White House, 2019).

Developed countries also significantly increase diplomatic resource investment in certain Global South members and utilise the demands of emerging powers such as India for the leadership of the Global South to support and foster them, thereby attempting to create differences within the Global South group and achieve invisible control over the affairs of the Global South. India had hosted the 1st Voice of the Global South Summit on January 12-13, 2023, the 2nd Voice of the Global South Summit on November 17, 2023, and the 3rd Voice of the Global South Summit on August 17, 2024. However, at these three summits, the hosting country somehow excluded China, the biggest developing country in the world and a definite member of the Global South. Many other Global South countries also did not attend the summits. These selective and exclusive diplomatic moves reflect the country's ambition to reshape the cooperation pattern of the Global South, not according to the wishes of all members but for its content, which could undermine the Global South's cohesion and centripetal force.

Conclusion

Against the backdrop of unprecedented changes, the concept of the "Global South", which emerged in the 1960s, has gained new explanatory space in the contemporary academic discourse system. From the macro perspective of the global financial architecture reform, the Global South, as a marginal group of countries in the current international monetary and financial system, has long been in a weak position in the fields of financial resource acquisition, risk resistance capacity building, and governance rule-making. The Global South also faces multiple risks caused by the unilateral monetary policy and financial sanctions of developed countries. These significant defects fostered the Global South's strong will and clear demands to promote the future global financial architecture reform.

As a collective, the Global South has not only reached an economic and institutional level capable of challenging the dominant developed countries but has also demonstrated principles of international morality, such as fairness, justice, inclusiveness, and mutual benefit in its advocacy for reform of the financial architecture. Thus, the Global South should take on international responsibilities and righteously assume the leadership role in the reform of the financial architecture.

However, the diversity of the Global South is reflected in many aspects, including historical trajectories, development models, cultural traditions, and political systems. This diversity is a source of its vitality but also brings challenges to coordinating collective action. Therefore, in the future, the

Global South should try its best to eliminate multiple constraints, such as endogenous contradictions and external institutional discrimination, break the existing power monopoly in the global financial architecture, and make the international monetary and financial system more balanced to reflect the wishes and interests of most countries, especially EMDCs, to promote the formation of a more fair, efficient, and inclusive global economic and financial order.

Bibliography

- Anniek, Bao. 2025. "Trump threatens extra 10% tariff on countries that align with 'Anti-American' BRICS policies". CNBC, 06/01/2026. <https://www.cnbc.com/2025/07/07/trump-says-countries-aligning-with-brics-bloc-will-face-extra-tariff.html>.
- Bhattarai, Saroj, Chatterjee Arpita and Park Woong Yong. 2021. "Effects of US quantitative easing on emerging market economies". *Journal of Economic Dynamics and Control* 122(2): 104031. DOI:10.1016/j.jedc.2020.104031.
- Chao, Huang. 2023. "Global South in the International Political Economy". *World Economy Studies* 9(2): 3-15.
- Cipriani, Marco, Linda S. Goldberg, and Gabriele La Spada. 2023. "Financial Sanctions, SWIFT, and the Architecture of the International Payment System". *Journal of Economic Perspectives* 37 (1): 31-52. DOI:10.1257/jep.37.1.31.
- Eichengreen, Barry. 2011. *Exorbitant Privilege: The Rise and Fall of the Dollar and the Future of the International Monetary System*. Oxford University Press.
- General Assembly. 2023. "Policy brief 6: reforms to the international financial architecture (A/77/CRP.1/Add.5)". United Nations. 06/01/2026. https://documents.un.org/symbol-explorer?s=A/77/CRP.1/ADD.5&i=A/77/CRP.1/ADD.5_1253737.
- Hogan, Erica and Patrick, Stewart. 2024. "A Closer Look at the Global South". Carnegie Endowment for International Peace. 06/01/2026. <https://carnegieendowment.org/research/2024/05/global-south-colonialism-imperialism?lang=en>.
- Iyer, Kaanita. 2024. "Trump threatens 100% tariff on BRICS countries if they pursue creating new currency". CNN. 06/01/2026. <https://edition.cnn.com/2024/11/30/politics/trump-brics-currency-tariff/>.
- IMF. 2022. "special drawing rights", IMF, 06/01/2026. <https://www.imf.org/en/Topics/special-drawing-right>.

- IMF. 2016. "Finding Solutions Together: IMF Annual Report 2016". IMF. 06/01/2026. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/ar/2016/eng/index.htm>.
- Larionova, M., and Shelepov, A. 2021. "BRICS, G20 and global economic governance reform". *International Political Science Review* 43(4): 512-530. DOI:10.1177/01925121211035122.
- Mearsheimer, John. 2001. *The Tragedy of Great Power Politics*. N. N. Norton.
- Mishra, Vibhu. 2024. "UN leaders urge 'wholesale reform' of global financial architecture" United Nations, 06/01/2026. <https://news.un.org/en/story/2024/04/1148591>.
- Nye, Joseph S. 2023. "What Is the Global South?" Project Syndicate, 06/01/2026. <https://www.project-syndicate.org/commentary/global-south-is-a-misleading-term-by-joseph-s-nye-2023-11>.
- Oglesby, Carl. 1969. "After Vietnam, What?". *Commonweal* 90(1):11.
- Organski, Kenneth. 1968. *World Politics*. Knopf.
- Steil, Benn. 2013. *The Battle of Bretton Woods: John Maynard Keynes, Harry Dexter White, and the Making of a New World Order*. Princeton University Press.
- Wallerstein, Immanuel. 1974. "The Rise and Future Demise of the World Capitalist System: Concepts for Comparative Analysis". *Comparative Studies in Society and History* 16(4): 387-415. DOI:10.1017/S0010417500007520.
- Wallerstein, Immanuel. 2011. *The Modern World-System I: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century*. University of California Press.
- Wallerstein, Immanuel. 2011. *The Modern World-System II: Mercantilism and the Consolidation of the European World-Economy, 1600-1750*. University of California Press.
- Wallerstein, Immanuel. 2011. *The Modern World-System III: The Second Era of Great Expansion of the Capitalist World-Economy, 1730s-1840s*. University of California Press.
- Wallerstein, Immanuel. 2004. *World-systems analysis: An introduction*. Duke University Press.
- World Bank. 2010. "The World Bank annual report 2010: year in review (Chinese)". World Bank. 06/01/2026. <http://documents.worldbank.org/curated/en/562361468331827924>.
- White House. 2019. "Memorandum on Reforming Developing-Country Status in the World Trade Organization". White House. 06/01/2026. <https://trumpwhitehouse.archives.gov/presidential-actions/memorandum-reforming-developing-country-status-world-trade-organization/>.

- Xiujun, Xu and Chen, Shen. 2023. "The Rise of the Global South and the Evolution of World Structure". *China International Studies* 216 (4): 64-78.
- Xuetong, Yan. 2014. "An International Relations Theory of Moral Realism". *China International Studies* (05):102-128+130. DOI: 10.3969/j.issn.0452-8832.2014.05.010.

UDC 327:336.74:004.738.5(470+571:477)
Biblid 0543-3657, 77 (2026)
Vol. LXXVII, no. 1196, pp. 121–135
Original scientific paper
Received: 20/10/2015
Revised: 08/01/2026
Accepted: 16/01/2026
doi: https://doi.org/10.18485/iipe_mp.2026.77.1196.6
CC BY-SA 4.0

*Marijana JOKSIMOVIĆ*¹

Geopolitical Risk and Its Impact on the Cryptocurrency Market during the Russian-Ukrainian Crisis

SUMMARY

This study examines the relationship between geopolitical risk and the behaviour of the cryptocurrency market during the Russian-Ukrainian crisis. It focuses on major cryptocurrencies. Using an event-based descriptive approach, the study analyses price volatility and trading volumes of Bitcoin (BTC), Ethereum (ETH), and the stablecoin Tether (USDT), as well as investor behaviour during key geopolitical events from Q4 2021 to Q2 2023. Data were collected from public sources, harmonised across exchanges, and cleaned for missing values and anomalies to ensure reliability. Results show that major events, such as Russia's invasion and subsequent sanctions, triggered sharp short-term fluctuations in BTC and ETH prices, as well as increased volatility and trading activity. USDT remained price-stable but saw significant surges in trading volume, highlighting its role as a temporary safe haven during market uncertainty. These patterns illustrate a dual role of cryptocurrencies during crises: volatile coins react strongly to shocks, while stablecoins provide liquidity and preserve value. The study demonstrates that cryptocurrencies are sensitive to geopolitical developments despite decentralisation. The findings underscore the need for monitoring digital asset markets during political and economic turmoil and offer insights for investors, regulators, and policymakers on the evolving role of cryptocurrencies and stablecoins

¹ Full Time Professor. Senior Research Associate. Alfa BK University, Faculty of Finance, Banking and Audit, Belgrade, Serbia. Email: joksimovicmarijana80@gmail.com. ORCID: 0000-0002-5939-5137.

in global finance. This descriptive analysis does not infer causality but provides a clear and replicable overview of market responses to geopolitical risk.

Keywords: Geopolitical Risk, Cryptocurrency Market, Russian-Ukrainian Crisis, Bitcoin, Financial Sanctions, Balkan Region, Regulatory Response and Market Volatility.

Geopolitički rizik i njegov uticaj na tržište kriptovaluta: tokom rusko-ukrajinske krize

SAŽETAK

Ova studija ispituje odnos između geopolitičkog rizika i ponašanja tržišta kriptovaluta tokom rusko-ukrajinske krize, sa fokusom na glavne kriptovalute. Primjenjujući deskriptivni pristup zasnovan na događajima, analizira se volatilnost cijena, obimi trgovanja i ponašanje investitora za Bitcoin (BTC), Ethereum (ETH) i stabilnu kriptovalutu Tether (USDT) oko ključnih geopolitičkih događaja u periodu od IV kvartala 2021. do II kvartala 2023. godine. Podaci su prikupljeni iz javno dostupnih izvora, harmonizovani između berzi i izuzeti od nedostajućih vrijednosti i anomalija radi osiguranja pouzdanosti. Rezultati pokazuju da su veliki događaji, poput ruske invazije i pratećih sankcija, izazvali nagle kratkoročne oscilacije cijena BTC-a i ETH-a, uz povećanu volatilnost i intenzivniju trgovačku aktivnost. USDT je zadržao stabilnost cijene, ali je zabilježio značajne skokove u obimu trgovanja, što ukazuje na njegovu ulogu privremenog sigurnog utočišta tokom tržišne neizvjesnosti. Ovi obrasci ilustruju dvostruku ulogu kriptovaluta tokom kriza: volatilne kriptovalute snažno reaguju na šokove, dok stabilne kriptovalute obezbjeđuju likvidnost i očuvanje vrijednosti. Studija pokazuje da su kriptovalute, uprkos svojoj decentralizaciji, osjetljive na geopolitička dešavanja. Nalazi naglašavaju potrebu za praćenjem tržišta digitalne imovine tokom političkih i ekonomskih previranja i nude uvide za investitore, regulatore i kreatore politika o evolutivnoj ulozi kriptovaluta i stabilnih kriptovaluta u globalnim finansijama. Ova deskriptivna analiza ne utvrđuje uzročnost, ali pruža jasan i ponovljiv pregled tržišnih reakcija na geopolitički rizik.

Ključne reči: Geopolitički rizik, tržište kriptovaluta, rusko-ukrajinska kriza, Bitcoin, finansijske sankcije, balkanski region, regulatorni odgovor i tržišna volatilnost.

Introduction

In recent years, the intersection of geopolitical risk and the cryptocurrency market has attracted increasing attention, as digital assets have come to the forefront of global financial systems. Cryptocurrencies, once viewed primarily as speculative investments or digital novelties, have evolved into significant instruments of trade, investment, and even political resistance. They are in a unique position in the context of international warfare due to their decentralised character and the relative ease of cross-border transactions. Among the most prominent and disruptive geopolitical events of the 21st century, the Russian-Ukrainian crisis, which began in February 2022, has had far-reaching implications not only for traditional financial markets but also for digital currencies.

The onset of the Russian-Ukrainian conflict posed a dual challenge to the global economic order, leading to an unprecedented wave of sanctions, financial disconnections, and market volatility. As geopolitical tensions escalated, it became apparent that cryptocurrencies, particularly Bitcoin and Ethereum, were becoming increasingly interconnected with the dynamics of international conflict. Traditionally, digital currencies have been touted as a hedge against inflation, currency devaluation, and central bank interference. However, the crisis in Ukraine has tested these assertions in new and unexpected ways, with cryptocurrencies exhibiting both positive and negative responses to the unfolding crisis.

The Russian-Ukrainian conflict has not only spurred an increased adoption of cryptocurrencies in both Russia and Ukraine but also highlighted their potential role in circumventing traditional financial systems, especially as Western nations imposed economic sanctions on Russia. In Ukraine, digital currencies have been used for fundraising and humanitarian aid, while in Russia, they have served as a tool for capital preservation and an alternative to traditional banking channels. At the same time, these developments have drawn the attention of global regulators, who are concerned about the potential for cryptocurrencies to undermine sanctions and facilitate illicit financial flows.

This paper examines the complex relationship between geopolitical risk, financial markets, and cryptocurrency adoption during the Russian-Ukrainian crisis. Specifically, it seeks to answer the question: how has the geopolitical uncertainty generated by the crisis impacted the cryptocurrency market? Through the use of empirical data, this study investigates the price volatility and trading volumes of major cryptocurrencies, as well as investor behaviour during key stages of the conflict. Additionally, the paper examines how governments, particularly those in the European Union, the United States, and the Balkans, have responded to the growing role of digital currencies in the context of international security.

By shedding light on the intersection of cryptocurrency markets and geopolitics, this study contributes to an emerging field of research that has far-reaching implications for policymakers, investors, and financial regulators. The insights gained from this research are particularly relevant in a world where digital currencies increasingly serve as both a tool of financial innovation and a weapon of political influence.

Literature Review

The relationship between geopolitical risk and financial markets has long been a subject of academic interest, with the substantial literature highlighting the role of uncertainty, conflict, and political instability in influencing investor behaviour and asset prices. The cryptocurrency market, emerging as an alternative financial ecosystem, presents new dynamics in the context of geopolitical risk, particularly in crises such as the Russian-Ukrainian crisis. This literature review examines the existing body of research on geopolitical risk, cryptocurrency adoption, and the unique challenges posed by the Russian-Ukrainian conflict in relation to the cryptocurrency market.

Geopolitical Risk and Financial Markets. Geopolitical risk is traditionally defined as the risk of financial loss or disruption arising from political instability, international conflicts, and the broader geopolitical environment (Dalby, S., 2014). Existing studies indicate that financial markets respond to geopolitical risk through heightened volatility, shifts in capital flows, and adjustments in investor sentiment (Joksimović, M., 2025) (Maddodi, S., & Kunte, S. R., 2024). For instance, stock markets and commodity prices are sensitive to geopolitical tensions, with investors often seeking safer assets such as government bonds or gold during times of crisis (Triki, M. B., & Maatoug, A. B., 2021). These markets demonstrate risk aversion, where uncertainty leads to capital flight or the reallocation of investments to perceived “safe haven” assets.

With the rise of cryptocurrencies, the dynamics of geopolitical risk have shifted. Cryptocurrencies, particularly Bitcoin, have been increasingly discussed as potential safe haven assets during geopolitical crises. Bitcoin’s decentralised nature and limited supply positioned it as a store of value during times of political or economic instability (Pagnotta, E. S. 2022). As a digital, borderless asset, it allows investors to bypass traditional financial systems, which can be constrained during geopolitical crises, such as those involving economic sanctions or capital controls.

Cryptocurrencies as Safe Haven Assets. The idea that cryptocurrencies can act as a safe haven asset in times of crisis is becoming an increasingly debated topic. Bitcoin, often compared to gold due to its properties of scarcity and decentralisation, is frequently seen as a hedge

against inflation and financial system risk. Feder-Sempach, E. et al. (2024) suggest that Bitcoin's correlation with gold during periods of global uncertainty supports its characterisation as a potential safe haven asset. Kliber, A. et al. (2019) also explore this relationship, showing that Bitcoin tends to react to market crises like traditional safe haven assets, albeit with higher volatility.

However, the literature on cryptocurrency as a safe haven asset remains mixed. While some researchers argue that Bitcoin and other cryptocurrencies can serve as a hedge against traditional financial market risks, others caution that their volatility and lack of intrinsic value make them less reliable than conventional safe haven assets (Dimitriou, D., Kenourgios, D., & Simos, T., 2020). For instance, during the early stages of the COVID-19 pandemic, Bitcoin exhibited significant price fluctuations, which contradicted its safe haven narrative. (Ullah, M. et al., 2024). That suggests that while cryptocurrencies may offer certain advantages in times of crisis, they also carry inherent risks that could limit their ability to act as stable stores of value.

Cryptocurrency and the Russian-Ukrainian Crisis. The ongoing Russian-Ukrainian conflict has brought significant attention to the role of cryptocurrencies in conflict zones and areas under geopolitical stress. Ukraine's embrace of cryptocurrencies for humanitarian aid, military funding, and economic stabilisation is a notable development. The Ukrainian government and various private organisations have leveraged digital currencies like Bitcoin and Ethereum to raise funds for defence and relief efforts (Ogele, E. P., 2024). The use of cryptocurrencies in Ukraine is driven by the desire to maintain financial transactions despite the destruction of physical infrastructure and the risk of the national currency losing value due to the conflict.

On the Russian side, the role of cryptocurrencies in bypassing sanctions has been a significant focus. The imposition of international sanctions following Russia's annexation of Crimea in 2014 led to increased interest in cryptocurrencies as a tool to circumvent traditional financial systems. In response to the severe economic sanctions imposed by Western powers following the 2022 invasion of Ukraine, cryptocurrencies have served as a means for capital preservation, enabling Russian individuals and companies to move wealth outside of the reach of financial authorities. Bitcoin and stablecoins like Tether (USDT) have seen increased demand as alternatives to traditional fiat currencies, particularly the ruble, which has been highly volatile since the onset of the crisis.

In both cases, cryptocurrencies have provided a vital mechanism for individuals to preserve wealth, engage in cross-border transactions, and bypass economic sanctions. Verdier, J. L. (2024) emphasises that the decentralised nature of cryptocurrencies allows users to retain control over their assets without relying on state-controlled financial institutions.

However, the increased use of cryptocurrencies in conflict zones has raised concerns about the potential for money laundering, terrorist financing, and the evasion of international sanctions.

Regulatory Responses to Cryptocurrencies in Geopolitical Contexts.

The geopolitical role of cryptocurrencies, particularly during crises such as the Russian-Ukrainian crisis, has prompted significant regulatory scrutiny. Governments and international organisations, such as the Financial Action Task Force (FATF), have called for enhanced regulation of cryptocurrency markets to prevent illicit activities, including sanctions evasion. (Wright, S., 2023). The European Union, the United States, and other jurisdictions have imposed restrictions on Russian access to cryptocurrency exchanges, fearing that digital assets could be used to circumvent sanctions. The decentralised nature of cryptocurrencies poses a challenge for regulators, as traditional measures designed to monitor financial transactions are often ineffective in the crypto space.

In the Balkans, countries have taken divergent approaches to cryptocurrency regulation, reflecting their distinct political and economic environments. Some Balkan nations have embraced digital currencies as a means of fostering innovation and attracting investment, while others remain wary due to concerns about money laundering and financial instability (Jitaru, C., 2024). The regulatory challenges faced by Balkan countries are compounded by the geopolitical tensions in this region, with many nations caught between Western regulatory standards and the economic realities of closer ties with Russia.

The literature on the relationship between geopolitical risk and the cryptocurrency market outlines the complex role that digital currencies play in times of political and economic uncertainty. Cryptocurrencies, particularly Bitcoin and stablecoins, have shown the potential to act as alternative financial instruments during crises such as the Russian-Ukrainian conflict. However, the volatility and regulatory challenges associated with cryptocurrencies complicate their role as safe haven assets. The Russian-Ukrainian crisis underscores the importance of understanding the intersection between digital finance, geopolitics, and regulatory responses in shaping the future of global financial systems.

Methodology

This study investigates the impact of geopolitical risk during the Russian-Ukrainian crisis on the cryptocurrency market, focusing on price volatility and trading volumes. A descriptive, event-based approach is adopted, relying on publicly available market snapshots for illustrative purposes and a clearly defined timeline of geopolitical events. The analysis covers three representative cryptocurrencies: Bitcoin (BTC) and Ethereum

(ETH), representing highly volatile assets, and Tether (USDT), a stablecoin that provides liquidity during periods of market uncertainty. This approach allows observation of market responses without making causal claims or using inferential statistics.

Key geopolitical events were selected based on major war milestones, the timing of sanctions packages, and other significant diplomatic developments. All events are referenced by their announcement date. A concise set of 6–8 events provides the structure for the descriptive analysis, ensuring meaningful comparisons across cryptocurrencies.

Daily prices, trading volumes, and volatility proxies were collected from publicly available historical snapshots for selected dates around key events. These values are indicative and illustrative rather than part of continuous time-series coverage. Tables and figures serve as examples of market behaviour around the events, and conclusions are drawn based on observed patterns during these dates, with the clear limitation that this is not a systematic analysis of the entire daily series.

Cryptocurrency returns were calculated using daily logarithmic returns, defined as

$$(R_t = \ln(P_t) - \ln(P_{t-1})),$$

where (P_t) represents the closing price on day (t) .

Volatility was proxied by the absolute value of daily log-returns $(|R_t|)$ and averaged over predefined event windows to capture typical market fluctuations. Trading volumes were analysed in USD, with both average and peak values reported to highlight shifts in investor behaviour around major events.

The descriptive analysis focuses exclusively on observable market behaviour. For each selected event, the study examines a predefined window of -5 to $+5$ days, comparing average returns, volatility, and trading volumes before and after the event. The objective is to provide a transparent, data-driven overview of market responses. This approach ensures that the analysis remains replicable and based on verifiable market data. Overall, this methodology allows the study to present clear, evidence-based insights into how cryptocurrencies behave during periods of heightened geopolitical risk, without introducing unverifiable assumptions or speculative analyses.

Results

This section presents descriptive evidence on how major geopolitical events related to the Russian–Ukrainian crisis coincided with changes in cryptocurrency market behaviour. The analysis is based exclusively on transparent market data and a predefined event timeline, covering the

period from Q4 2021 to Q2 2023. The focus is on Bitcoin (BTC), Ethereum (ETH), and Tether (USDT), which together capture both volatile cryptocurrencies and a representative stablecoin.

Table 1 presents the timeline of key geopolitical events considered in this study, representing major milestones in the Russian-Ukrainian crisis with clearly identifiable announcement dates and direct relevance for global financial markets. The events were selected using consistent criteria and serve as reference points for the descriptive analysis of cryptocurrency market indicators, allowing for a structured comparison of price volatility and trading volumes around each event.

Table 1. Key geopolitical events related to the Russian-Ukrainian crisis

Event No.	Date	Event description
1	21 Feb 2022	Russia recognises separatist regions in Eastern Ukraine
2	24 Feb 2022	Official start of the Russian invasion of Ukraine
3	26 Feb 2022	First coordinated package of international financial sanctions
4	02 Mar 2022	Expansion of sanctions, including SWIFT-related measures
5	24 Mar 2022	Announcement of additional EU and US sanctions
6	06 Apr 2022	Escalation of sanctions following reports from Bucha
7	31 May 2022	EU agreement on partial embargo on Russian oil
8	30 Sep 2022	Annexation announcements and renewed military escalation

Source: Dates refer to public announcements of events. Event selection is based on official government communications and widely reported international news sources.

Table 1 reports the event timeline used in the analysis. The selected events represent key geopolitical milestones with clearly identifiable announcement dates and relevance for global financial markets. All events were selected using consistent criteria and serve as reference points for the descriptive comparison of market indicators.

Table 2. Indicative daily BTC and ETH prices around key events (Feb–Mar 2022)

Datum	BTC price (USD, approx.)	ETH price (USD, approx.)	Source
21 Feb 2022	39,300	2,700	proxy CoinMarketCap snapshot
24 Feb 2022	35,000	2,450	proxy snapshot
26 Feb 2022	38,000	2,650	proxy snapshot
02 Mar 2022	39,500	2,700	proxy snapshot
12 Mar 2022	41,000	2,800	proxy snapshot
24 Mar 2022	43,000	2,900	proxy snapshot

Source: Author, based on approximate BTC and ETH prices derived from publicly available historical snapshots and exchange rate data from CoinMarketCap and related services.

Table 2 presents indicative daily prices of Bitcoin (BTC) and Ethereum (ETH) around key geopolitical events between February and March 2022. On February 21, 2022, BTC traded at approximately USD 39,300, while ETH was around USD 2,700. Following the official start of the Russian invasion on February 24, both cryptocurrencies experienced a sharp decline, with BTC dropping to around USD 35,000 and ETH to USD 2,450. In the following days, prices partially recovered, reaching approximately USD 38,000 for BTC and USD 2,650 for ETH on February 26. By March 2, BTC and ETH were trading around USD 39,500 and USD 2,700, respectively. Further increases were observed later in March—BTC reached approximately USD 41,000 and USD 43,000 on March 12 and 24, and ETH rose to USD 2,800 and USD 2,900 on the same dates. These values are based on indicative snapshots from CoinMarketCap.

When BTC and ETH prices are indexed to a common base, it is clear that the invasion of Ukraine in late February 2022 coincides with a sharp downward price movement in both assets, followed by pronounced short-term fluctuations. Subsequent sanctions-related announcements were associated with additional periods of heightened price variability, although the magnitude of price movements diminished over time. Overall, BTC exhibits more abrupt and pronounced price adjustments compared to ETH, suggesting higher sensitivity to geopolitical news. ETH shows relatively smoother movements but follows a similar overall pattern around major crisis-related announcements. These patterns are descriptive and illustrate temporal co-movements rather than implying causal relationships.

Volatility patterns, measured using a clearly defined daily proxy and averaged within predefined event windows (−5 to −1 days and +1 to +5 days around each event), further highlight these dynamics. For both BTC and ETH, average volatility levels increased in the post-event windows following the invasion and the first major sanctions announcement, with BTC showing the strongest response and ETH a more moderate one. In contrast, USDT volatility remained largely stable across all event windows, consistent with its peg to the US dollar. Adjustments for USDT occurred mainly through trading volume rather than price variability.

Trading volume patterns complement these observations. BTC and ETH volumes increased noticeably immediately following the invasion and during subsequent sanctions announcements, reflecting heightened market activity and investor uncertainty. USDT experienced even larger relative increases in trading volume during these periods, suggesting that investors shifted towards stablecoins as a safe haven amid market volatility.

Overall, the descriptive evidence indicates that major geopolitical events during the Russian-Ukrainian crisis coincided with increased price volatility and trading activity in BTC and ETH, alongside a pronounced rise in USDT trading volume. These patterns suggest heightened market uncertainty and a temporary shift towards stablecoins during crisis episodes. The findings are presented as descriptive observations based on transparent event-based comparisons, without econometric modelling or causal claims, providing a clear and replicable overview of market responses to geopolitical shocks.

Table 3. Indicative daily USDT trading volume and volatility around key events (Feb–Mar 2022)

Date	USDT Trading Volume (USD, approx.)	USDT Price Volatility (absolute daily log-return, %)	Source
Feb 21, 2022	15,000,000,000	0,05	Proxy CoinMarketCap snapshot
Feb 24, 2022	21,750,000,000	0,06	Proxy snapshot
Feb 26, 2022	19,500,000,000	0,05	Proxy snapshot
Mar 2, 2022	22,000,000,000	0,05	Proxy snapshot
Mar 12, 2022	23,500,000,000	0,04	Proxy snapshot
Mar 24, 2022	24,500,000,000	0,04	Proxy snapshot

Source: Author, based on publicly available historical snapshots and exchange rate data from CoinMarketCap and related services. USDT volatility is measured as the absolute daily log-return %

Table 3 presents indicative daily trading volumes and volatility of Tether (USDT) around key geopolitical events between February and March 2022. On February 21, 2022, USDT traded at a daily volume of approximately USD 15 billion, with minimal price volatility ($\sim 0.05\%$), reflecting its peg to the US dollar. Following the official start of the Russian invasion on February 24, USDT trading volume surged to roughly USD 21.75 billion, while volatility remained stable at $\sim 0.06\%$. In the subsequent days, trading volume fluctuated but generally increased, reaching around USD 22–24.5 billion by late March, whereas volatility remained consistently low ($\sim 0.04\text{--}0.05\%$).

These observations indicate that while USDT did not experience pronounced price swings, it played a significant role as a stable asset during periods of heightened market uncertainty. The marked increase in trading volume during key events suggests that investors temporarily shifted from more volatile cryptocurrencies, such as BTC and ETH, towards stablecoins as a hedge against geopolitical risk and market turbulence.

Overall, the descriptive evidence for USDT complements the patterns observed for BTC and ETH. While BTC and ETH showed pronounced price volatility and short-term fluctuations around the same events, USDT remained stable in price but exhibited sharp increases in trading activity. These patterns highlight the dual role of cryptocurrencies during crisis episodes: BTC and ETH as high-volatility assets responsive to geopolitical developments, and USDT as a liquidity and value-preservation tool in times of market stress.

Discussion

The descriptive evidence presented in this study suggests that major geopolitical events during the Russian-Ukrainian crisis are consistent with cryptocurrency market behaviour. Bitcoin (BTC) and Ethereum (ETH), as the most widely recognised and capitalised cryptocurrencies, displayed pronounced short-term volatility in response to the invasion and subsequent sanctions, reflecting their sensitivity to global political shocks. These findings are consistent with prior research suggesting that cryptocurrencies respond to macroeconomic and geopolitical news in ways comparable to conventional financial assets, despite being decentralised and largely independent of traditional financial systems.

BTC exhibited sharper price adjustments and higher post-event volatility compared to ETH, suggesting that investor behaviour differs across assets in the cryptocurrency market. The relatively smoother response of ETH may reflect its broader use in decentralised finance (DeFi) and smart contracts, leading to more stable demand patterns even during

geopolitical turmoil. Overall, the temporal co-movements between BTC and ETH around key events indicate that market participants perceive and react to geopolitical risk in a correlated manner, though asset-specific characteristics influence the magnitude of these reactions. These results are consistent with the previous literature that identifies Bitcoin as highly sensitive to external shocks and geopolitical events (Nour, J. B., & Hamida, H. B. H., 2023).

Stablecoins, particularly Tether (USDT), played a complementary but distinct role. Unlike BTC and ETH, USDT maintained price stability across all event windows, consistent with its peg to the US dollar. However, USDT trading volume markedly increased during key events, indicating that investors shifted temporarily to stablecoins as a safe haven strategy amid heightened uncertainty. This behaviour supports the growing view that stablecoins are not only liquidity tools but also instruments for preserving capital in periods of market stress, functioning similarly to short-term hedges in traditional financial markets.

The observed patterns highlight several implications for understanding cryptocurrency markets under geopolitical stress. The results underscore the dual role of cryptocurrencies: highly volatile assets (BTC and ETH) that respond to geopolitical shocks and stablecoins (USDT) that provide market participants with a refuge during crises.

From a broader perspective, the study emphasises the increasing integration of cryptocurrencies into global financial systems. The surge in trading activity and volatility during the Russian-Ukrainian crisis suggests that cryptocurrencies are becoming relevant tools for capital movement, portfolio hedging, and circumvention of traditional financial constraints, especially during periods of sanctions or disruptions in conventional banking. These findings align with emerging literature on the role of cryptocurrencies in crisis contexts, suggesting that their adoption may accelerate in response to geopolitical instability.

However, several limitations should be acknowledged. The analysis focuses on a specific geopolitical event. While it captures major episodes of market stress, the findings may not generalise to all forms of geopolitical risk or other cryptocurrencies beyond BTC, ETH, and USDT. Additionally, the study relies on publicly available snapshots and proxy data, which may not perfectly reflect intraday market dynamics. Finally, causal relationships between events and market responses cannot be established from descriptive data alone.

Future research could extend these findings by examining a broader range of cryptocurrencies, incorporating intraday data, and analysing markets in non-Western contexts.

This study provides evidence that cryptocurrencies respond sensitively to major geopolitical events, with BTC and ETH exhibiting increased

volatility and USDT serving as a safe haven asset. These patterns underline the evolving role of cryptocurrencies as both speculative assets and alternative financial instruments, highlighting their growing relevance in global markets during periods of political and economic uncertainty.

Conclusion

This study explored the relationship between geopolitical risk and cryptocurrency market behaviour during the Russian-Ukrainian crisis, providing descriptive insights into how major cryptocurrencies responded to heightened political instability. The evidence shows that Bitcoin (BTC) and Ethereum (ETH) experienced marked increases in price volatility and trading activity around key events, with BTC generally displaying more pronounced fluctuations. Stablecoins, particularly Tether (USDT), maintained price stability while experiencing substantial rises in trading volume, indicating their use as a temporary safe haven during periods of heightened uncertainty.

The findings illustrate that cryptocurrencies, despite their decentralised character, remain sensitive to global geopolitical developments and can respond in ways similar to traditional financial assets during crises. They also underscore the complementary role of stablecoins in preserving liquidity and value in turbulent markets. Overall, these descriptive observations provide a clear and transparent overview of cryptocurrency market dynamics in response to geopolitical shocks, without making causal claims.

While this study focuses on specific events during the Russian-Ukrainian crisis, it highlights the importance of monitoring cryptocurrencies' reactions to geopolitical risk. Future research could expand this analysis to other crises, include additional cryptocurrencies, and examine how cryptocurrencies are used in different regional markets during periods of geopolitical upheaval, further contributing to our understanding of digital assets in global financial systems.

This study contributes to the growing body of literature on the impact of geopolitical risk on the cryptocurrency market, reinforcing the idea that cryptocurrencies are intertwined with global political dynamics. It also draws attention to the increasing importance of stablecoins in global financial markets as an alternative store of value during times of geopolitical uncertainty. As cryptocurrencies continue to gain acceptance as financial assets, understanding their response to geopolitical risk will be essential for investors, regulators, and policymakers alike.

Future research could explore the long-term effects of geopolitical risks on cryptocurrencies, examining different crises and extending the scope to include a broader range of cryptocurrencies, especially altcoins.

Additionally, exploring how cryptocurrencies are used in non-Western markets during geopolitical turmoil would offer further insights into their role in global financial systems.

Bibliography

- Dalby, S. (2014). "Environmental geopolitics in the twenty-first century". *Alternatives*, 39(1), 3–16. DOI: doi.org/10.1177/030437541455835
- Maddodi, S., & Kunte, S. R. (2024). "Market resilience in turbulent times: A proactive approach to predicting stock market responses during geopolitical tensions". *Journal of Capital Markets Studies*, 8(2), 173–194. DOI: https://doi.org/10.1108/JCMS-12-2023-0049.
- Triki, M. B., & Maatoug, A. B. (2021). "The gold market as a safe haven against the stock market uncertainty: Evidence from geopolitical risk". *Resources Policy*, 70, 101872. DOI: 10.1016/j.resourpol.2020.101872.
- Pagnotta, E. S. (2022). "Decentralizing money: Bitcoin prices and blockchain security". *The Review of Financial Studies*, 35(2), 866–907.
- Feder-Sempach, E., Szczepocki, P., & Bogołębska, J. (2024). "Global uncertainty and potential shelters: Gold, bitcoin, and currencies as weak and strong safe havens for main world stock markets". *Financial Innovation*, 10(1), 67. DOI: 10.1186/s40854-023-00589-w.
- Kliber, A., Marszałek, P., Musiałkowska, I., & Świerczyńska, K. (2019). "Bitcoin: Safe haven, hedge or diversifier? Perception of bitcoin in the context of a country's economic situation—A stochastic volatility approach". *Physica A: Statistical Mechanics and Its Applications*, 524, 246–257. DOI: 10.1016/j.physa.2019.04.145.
- Dimitriou, D., Kenourgios, D., & Simos, T. (2020). Are there any other safe haven assets? Evidence for "exotic" and alternative assets. *International Review of Economics & Finance*, 69, 614–628. DOI: https://doi.org/10.1016/j.iref.2020.07.002.
- Ullah, M., Sohag, K., Doroshenko, S., & Mariev, O. (2024). "Examination of Bitcoin hedging, diversification and safe-haven ability during financial crisis: Evidence from equity, bonds, precious metals and exchange rate markets". *Computational Economics*, 1–33. DOI: https://doi.org/10.1007/s10614-024-10710-5.
- Ogele, E. P. (2024). "Terrorist financing in the digital age: An analysis of cryptocurrencies and online crowdfunding". *Journal of Terrorism Studies*, 6(2), 4. DOI: https://doi.org/10.7454/jts.v6i2.1080.
- Verdier, J. L. (2024). "Decentralize, depoliticize, democratize: An empirical political economy analysis of global cryptocurrency adoption" (Doctoral dissertation, The Claremont Graduate University).

- Wright, S. (2023). "The evolution of sanctions evasion: How cryptocurrency is the new game in evading sanctions and how to stop it". *International Journal of Law, Ethics and Technology*,
- Jitaru, C. (2024). *Central bank digital currencies and the new economy*.
- Joksimović, M. (2025). "Russia-China development of financial and economic relationships in the context of the Ukrainian crisis: A Serbian perspective". *Китай в мировой и региональной политике. История и современность*, 30(30), 276–294.
- Obi, P., Waweru, F., & Nyangu, M. (2023). "An event study on the reaction of equity and commodity markets to the onset of the Russia-Ukraine conflict". *Journal of Risk and Financial Management*, 16(5), 256. DOI: <https://doi.org/10.3390/jrfm16050256>.
- Nouir, J. B., & Hamida, H. B. H. (2023). "How do economic policy uncertainty and geopolitical risk drive Bitcoin volatility?" *Research in International Business and Finance*, 64, 101809. DOI: 10.1016/j.ribaf.2022.101809.

UDK 352(467+435.9+494.9)
Biblid 0543-3657, 77 (2026)
God. LXXVII, br. 1195, str. 137–152
Pregledni naučni rad
Primljen: 08. 09. 2025.
Revidiran: 05. 02. 2026.
Prihvaćen: 06. 03. 2026.
doi: https://doi.org/10.18485/iipe_mp.2026.77.1196.7
CC BY-SA 4.0

Aleksandar JAZIĆ¹

Organizacija lokalne samouprave u malim evropskim državama: Andori, Luksemburgu i Lihtenštajnu

SAŽETAK

Danas u Evropi postoji nekoliko zemalja koje zahvataju izuzetno malu teritoriju, zbog čega se mnoge od njih smatraju gradskim državama. Ipak, u svim tim zemljama postoji lokalna samouprava. Organizacija lokalnih samouprava u tim državama nije isto organizovana kao u ostalim evropskim zemljama, što je i očekivano zbog njihove teritorijalne veličine. Uspostavljanje lokalnih samouprava u zemljama sa izuzetno malom teritorijom jasno ukazuje na značaj uređenja nižih nivoa vlasti. Predmet ovog rada biće teritorijalna podela vlasti u Andori, Luksemburgu i Lihtenštajnu. Cilj rada je analiza svih postojećih nižih nivoa vlasti u ovim državama, ali i načina na koji oni funkcionišu u pogledu svojih ovlašćenja. Poseban akcenat biće stavljen na opštinski nivo vlasti, odnosno onaj koji je paralelan ili sličan njemu. Glavno pitanje u radu biće na koji način teritorijalna i institucionalna specifičnost malih država oblikuje odnos između centralne vlasti i lokalne samouprave. Mala teritorijalna veličina države predstavlja strukturno ograničenje za potpunu decentralizaciju. To dovodi do snažnije uloge centralnih vlasti u nadzoru i kontroli lokalne samouprave.

Cljučne reči: male države, lokalna samouprava, porezi, Andora, Luksemburg, Lihtenštajn.

¹ Viši naučni saradnik, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, E-mail: jazic@diplomacy.bg.ac.rs, ORCID ID: 0000-0002-5613-2614

Organization of local self-government in small European states: Andorra, Luxembourg and Liechtenstein

SUMMARY

Today in Europe there are several countries that occupy an extremely small territory, which is why many of them are considered city-states. Nevertheless, in all these countries there is local self-government. The organization of local self-governments in those countries is not organized in the same way as in other European countries, which is expected due to their territorial size. The establishment of local self-governments in countries with an extremely small territory clearly indicates the importance of organizing lower levels of government. The subject of this paper will be the territorial division of power in Andorra, Luxembourg and Liechtenstein. The aim of the work is to analyze all existing lower levels of government in these states, as well as the way in which they function in terms of their powers. A special emphasis will be placed on the municipal level of government, that is, the one that is parallel or similar to it. The main question in the paper will be how the territorial and institutional specificity of small states shapes the relationship between the central government and local self-government. The small territorial size of the state represents a structural limitation for complete decentralization. This leads to a stronger role of central authorities in the supervision and control of local self-government.

Keywords: small countries, local self-government, taxes, Andorra, Luxembourg, Liechtenstein

Uvod

Savremena organizacija država kao važan uslov podrazumeva postojanje jedinica lokalne samouprave. U zemljama sa teritorijom prosečne veličine sistem lokalne samouprave često obuhvata tri nivoa: regione, okruge i opštine. U državama sa malom teritorijom ovakav sistem lokalne samouprave je teško primenljiv. Postoji nekoliko definicija male države u kojima su najvažnije kategorije resursi i kapaciteti koji određuju snagu i uticaj. Najvažniji među ovim kategorijama su stanovništvo, teritorija, ekonomija i vojna snaga. Broj stanovnika je najvažnija kategorija na osnovu koje se neka država posmatra kao mala (Steinsson & Thorhallsson 2017). Jednostavnija definicija malih država odnosi se na geografsku veličinu, odnosno teritoriju koju država zauzima, i broj stanovnika (Arnaudov 2025, 10). Ipak, moguće je organizovati lokalnu samoupravu tako da postoji jedan ili dva nivoa. Treba naglasiti da je veliki izazov organizovati lokalnu samoupravu na savremen način u državama koje su veličine jednog grada. Volja da se ovaj sistem uredi i pronade

najbolje rešenje jasno pokazuje da je u tim državama građanin najvažniji, što i jeste osnovna suština funkcionisanja lokalne samouprave. Na taj način, građani nisu u poziciji da njihova prava i potrebe budu stavljene u drugi plan, iako njihova država zauzima malu teritoriju. Prednost ovakvih država u pogledu male teritorije ogleda se u boljoj mogućnosti razvoja demokratije, jer uvek postoji prilika za direktan kontakt između svih nivoa vlasti i građana. To omogućava lakše rešavanje postojećih problema i pronalaženje najboljih načina za zadovoljenje potreba građana. Može se reći da izuzetno mala teritorija države ima svoje prednosti i mane. Na vlastima i građanima je da stvore sistem lokalne samouprave u kojem će ti nedostaci biti prevaziđeni, a postojeće prednosti iskorišćene. Bliskost građana omogućava telima lokalne samouprave da bolje razumeju svakodnevni život građana. Na taj način, lokalna tela su u poziciji da stalno unapređuju svoje funkcionisanje u pravcu veće efikasnosti. S druge strane, građani u ovim državama, koje imaju male jedinice lokalne samouprave, mogu lako uspostaviti kontakt sa lokalnim organima. To omogućava građanima da imaju snažniji uticaj na funkcionisanje lokalne samouprave. Taj uticaj se može tumačiti kao mogućnost građana da oblikuju funkcionisanje jedinica lokalne samouprave prema sopstvenim potrebama. Nedostatak ovih država u pogledu veličine teritorije ima uticaj na demokratiju u funkcionisanju sistema lokalne samouprave. Viši nivoi u okviru lokalne samouprave mogu značiti da je funkcionisanje tog sistema liberalnije i nezavisnije u odnosu na samu centralnu vlast. U višeslojnom sistemu lokalne samouprave, centralne vlasti nemaju mnogo prostora da utiču na život prosečnog građanina. To ostavlja jedinicama lokalne samouprave širok prostor da regulišu svoje funkcionisanje u skladu sa potrebama građana i u skladu sa delovima države u kojima ti građani žive. Metode koje će biti korišćene u radu su komparativna analiza i studija slučaja. Prvi deo rada biće posvećen promenama koje izaziva globalizacija u oblasti decentralizacije i položaja lokalne samouprave. U ostalim delovima rada biće analizirana lokalna samouprava u tri države – u Andori, Luksemburgu i Lihtenštajnu.

Globalizacija, decentralizacija i nova pozicija lokalne samouprave

Potreba za boljom organizacijom i funkcionalnošću proistekla je iz promenjenog karaktera savremenog društva. Ovo se odnosi i na rešavanje problema na lokalnom nivou, koje država više ne može efikasno da rešava. Zbog toga savremene okolnosti sve više podstiču proces decentralizacije u mnogim zemljama. Glavni cilj decentralizacije jeste uspostavljanje efikasnijeg i ekonomičnijeg sistema upravljanja. Savremena organizacija lokalne samouprave zasniva se na preduzetničkim principima, koji bi trebalo direktno da doprinesu boljoj funkcionalnosti ekonomskih i društvenih subjekata i institucija na lokalnom nivou. U centralizovanim

državama, centralne vlasti nisu dovoljno fleksibilne i operativne za ove procese. Zato je lokalna samouprava poprimila novu osobinu u vidu preduzetničke funkcije, jer je cilj lokalnih vlasti da što više razvijaju lokalnu privredu. Na taj način lokalne vlasti utiču na ekonomski razvoj države u celini. Koliko će ekonomskih funkcija jedinice lokalne samouprave preuzeti, zavisi od stepena finansijskih sredstava kojima raspolažu. Osnovni zadatak lokalne samouprave jeste da pruža usluge građanima i poboljša kvalitet njihovog života. Ovo se uklapa u perspektivu pojedinca koji traži i prima usluge na lokalnom nivou. Da bi usluge koje pružaju jedinice lokalne samouprave bile isplative, neophodno je da se takve aktivnosti obavljaju na širem prostoru, te se zato formiraju šire jedinice lokalne samouprave – okruzi i regioni. Ujedinjavanje nižih jedinica lokalne samouprave, poput opština, u okruge i regione sprečava situaciju u kojoj bi centralne vlasti morale da izdvajaju dodatna sredstva za lokalnu samoupravu. Na taj način se obezbeđuje veća finansijska autonomija lokalne samouprave, odnosno veća sloboda u donošenju odluka o lokalnim pitanjima. Postojanje lokalne samouprave omogućava građanima da aktivno oblikuju život u svojoj lokalnoj zajednici, pa je nezavisnost lokalne samouprave od velikog značaja. Formiranje lokalne samouprave određuju ne samo ekonomski, već i društveni i politički faktori, kao što su kulturni identitet ili dominantna politička kultura. Treba napomenuti da lokalna samouprava prevazilazi pojam lokalne vlasti, budući da obuhvata sistem javnih službi različite političke i ekonomske prirode, namenjenih građanima, koje su u većoj ili manjoj meri pod kontrolom centralnih državnih organa. Glavni cilj jeste da lokalne vlasti steknu uvid u potrebe građana, te se savremeno redizajniranje lokalne samouprave sprovodi kroz osnivanje većeg broja lokalnih agencija i službi. Postojanje lokalne samouprave znači pravo građana da organizuju svoje lokalne zajednice u skladu sa zakonima i u skladu sa sopstvenim potrebama. Ovo uključuje i pravo građana da utiču na poslove svoje lokalne zajednice. Konkretno, to podrazumeva pravo da se uređuje obavljanje tih poslova na način koji je najviše u skladu sa njihovim interesima (Dimitrijević i Vučetić 2011, 41–47).

Postojanje lokalne samouprave predstavlja jedan od standarda savremene države i pokazuje nivo demokratizacije u tim državama. Model lokalne samouprave razlikuje se od jedne države do druge. Zajednička osobina svih modela jeste nezavisnost nivoa lokalne samouprave u donošenju odluka, kao i finansijska autonomija u manjoj ili većoj meri. Lokalna samouprava može imati jedan, dva ili tri nivoa, u zavisnosti od toga koji nivoi lokalne samouprave postoje u određenoj državi. To su nivoi vlasti koji su nezavisni od centralne vlasti i kojima su zakonom poverena određena ovlašćenja. To podrazumeva samostalno donošenje odluka kojima lokalni nivoi vlasti regulišu sopstveno funkcionisanje. Centralne vlasti nemaju ovlašćenje da ponište niti da utiču na te odluke. Jedino

ovlašćenje koje centralna vlast ima jeste kontrola zakonitosti takvih odluka. Organi lokalne samouprave biraju se na neposrednim izborima i raspolazu izvorima prihoda koji im omogućavaju da funkcionisu samostalno. Prenosenje mogucnosti donošenja odluka sa jednog nivoa na drugi, odnosno sa centralne vlasti na niže nivoe, može se slobodno označiti kao decentralizacija. Može se uočiti da decentralizacija ima dva ključna elementa, odnosno resursa: ovlašćenje za samostalno odlučivanje i organ na koji se to ovlašćenje prenosi. Treći element jeste država, odnosno centralna vlast, koja zadržava pravo da vrši kontrolu nad prva dva elementa. Kada je reč o organu na koji se prenose određena ovlašćenja, u političkom smislu postoje dve mogućnosti. Prva mogućnost jeste prenos ovlašćenja na državne organe koji funkcionisu na nižim nivoima vlasti i pod direktnom su kontrolom centralne vlasti. To nisu organi koji su neposredno formirani na lokalnom nivou, odnosno čiji članovi su izabrani od strane građana na neposrednim izborima. Zato se ovde radi o administrativnoj decentralizaciji. Druga mogućnost jeste da se ovlašćenje za donošenje odluka prenosi na organ formiran na lokalnom nivou, čije su članove izabrali građani na lokalnim izborima. U tom slučaju ovlašćenja se prenose političkim organima, pa je reč o političkoj decentralizaciji. Jedan od najvažnijih procesa koji treba da prati političku decentralizaciju jeste fiskalna decentralizacija. Ona treba da bude usklađena sa obimom ovlašćenja koji je prenesen na lokalne vlasti, kako bi one mogle nesmetano da se bave lokalnim poslovima i nadležnostima. Radi se o definisanju izvora i ostalih prihoda lokalnih vlasti. Time se obezbeđuje nezavisnost jedinica lokalne samouprave u njihovom funkcionisanju, bez ekonomskog uticaja centralne vlasti. Politička decentralizacija je snažniji oblik decentralizacije i može imati širok obim. Izabrani organi jedinica lokalne samouprave mogu biti regionalni, okružni ili opštinski. Ako se ovlašćenje za samostalno odlučivanje prenosi isključivo na opštine, tada govorimo o decentralizaciji u užem smislu. Najčešći oblik političke decentralizacije jeste devolucija, koja podrazumeva prenos ovlašćenja na niže nivoe vlasti bez njihove obaveze da centralnoj vlasti podnose izveštaje o izvršavanju tih ovlašćenja. To znači da niži nivoi vlasti samostalno obavljaju poslove iz svoje nadležnosti, dok centralna vlast ima isključivo pravo da kontroliše zakonitost njihovog rada (Stančetić 2012, 65–68).

Kao proces, globalizacija je podstakla preispitivanje pojma države i njenih nadležnosti. Pre svega, to podrazumeva promenu klasičnog shvatanja državnog suvereniteta, koje je podrazumevalo apsolutnu vlast države u svim ili većini oblasti. Od države se danas, pre svega, zahteva poštovanje ljudskih prava i savremenih demokratskih standarda. Još jedan fenomen vezan za državu u procesu globalizacije jeste podela nadležnosti. Država, odnosno centralna vlast, gubi apsolutni monopol u oblasti donošenja odluka i pojavljuje se kao jedan od faktora u kreiranju politika. Uloga države i dalje je značajna kada je reč o razvoju i napretku na

lokalnom i svakom drugom nivou, odnosno i dalje snažno doprinosi sve boljem životu građana. To se naročito vidi u onim oblastima koje su od posebnog značaja za unapređenje kvaliteta života građana, a kojima se nijedan drugi subjekt neće baviti jer to nije ekonomski isplativo. Tada država stupa na scenu i preuzima obavljanje takvih poslova. Dakle, država i dalje ima važnu ulogu, ali je njena uloga znatno manje značajna kada je reč o kreiranju politika. Danas država nema monopol u donošenju odluka, već se u tom procesu pojavljuje više činilaca sa različitih nivoa vlasti. Ukratko, u savremenim državama dolazi do revitalizacije i jačanja nižih nivoa vlasti koji do sada nisu imali mnogo moći (Stančetić 2012, 33–34).

Lokalna samouprava u Kneževini Andori

Andora je parlamentarna kooptivna kneževina, što znači da se njom upravlja iz dva centra (Andora in figures 2017, 18). Najvažnija tela su kooptivni kneževi, a to su, u stvari, biskup Urgela u Španiji i predsednik Francuske, koji pored svojih funkcija istovremeno obavljaju i ovu. Svojim položajima garantuju nezavisnost Andore i brinu o ravnopravnom položaju ove države u odnosima sa drugim državama. Parlament, koji se takođe naziva Generalni savet, najvažnije je zakonodavno telo u Andori. Nadležnosti ovog tela obuhvataju donošenje zakona, izbor šefa vlade, usvajanje budžeta i nadzor nad radom vlade. Članovi parlamenta biraju se na osnovu opšteg prava glasa i mandat im traje četiri godine. Broj poslanika može da varira od izbora do izbora, u rasponu od 28 do 42. Polovina se bira na osnovu nacionalnih izbora, a druga polovina na osnovu izbora održanih na nivou parohija. Vlada je najvažnije izvršno telo, koje je odgovorno za: vođenje unutrašnje i spoljne politike, upravljanje državnim administracijom, sprovođenje regulatornih ovlašćenja i upravljanje policijom. Mandat vlade traje četiri godine i sastoji se od šefa i ministara. Parlament bira šefa vlade, a imenuju ga kooptivni kneževi. Ministre bira predsednik vlade (Andora in figures 2019, 12–13).

Teritorija Andore podeljena je na sedam parohija, koje predstavljaju najniži nivo lokalne samouprave. Predstavnička i upravna tela parohija su lokalni saveti. Njihov status je definisan zakonom, a imaju ovlašćenja koja slobodno koriste na lokalnom nivou. Njihove nadležnosti moraju biti u skladu sa ustavom, zakonima i tradicijom. Funkcionisanje lokalnih saveta odvija se u skladu sa principom samouprave, koji je priznat i garantovan ustavom. Lokalni saveti predstavljaju interese građana, a u njihove nadležnosti spadaju: usvajanje lokalnog budžeta, sprovođenje javne politike na svojoj teritoriji i upravljanje imovinom parohije, bilo da je reč o komunalnoj imovini. Tela parohija biraju se demokratski. Ovlašćenja lokalnih saveta za samostalno delovanje, koja potpadaju pod finansijsku i administrativnu autonomiju parohija, odnose se na oblasti: popis stanovništva, birački spiskovi, konsultacije sa građanima, privreda

na lokalnom nivou, određivanje granica parohije, paroška i javna imovina, prirodni resursi, katastar, lokalno planiranje, javni putevi, kultura, sport, socijalne aktivnosti i komunalne usluge (Constitution of Andora 1993, Art 80). Dužnosti koje spadaju u nadležnost države mogu biti prenete parohijama na izvršenje (Ibid.). Nadležnosti parohija ostvaruju se putem kanala definisanih zakonom. Što se tiče nadležnosti i njihove primene, mogući sukob između centralnih organa i lokalnih vlasti rešavaće Ustavni sud (Ibid., Art. 82). U nekim oblastima ovlašćenja centralnih i lokalnih vlasti se preklapaju. Na primer, parohije takođe doprinose razvoju turističke infrastrukture. U Andori, parohije imaju ovlašćenje da delimično upravljaju nekim javnim poslovima koji su obično u nadležnosti centralne vlasti, ukoliko to doprinosi boljem blagostanju građana. Na primer, država se bavi socijalnim pitanjima, ali parohije takođe učestvuju u razvoju usluga za stare osobe i decu, kao i u aktivnostima vezanim za slobodno vreme.

Svaki član Saveta bira se na mandat od četiri godine u svakoj parohiji. Izborni sistem u Andori ima jednu posebnost. Na primer, politička partija koja osvoji najveći broj glasova automatski dobija polovinu mesta u Savetu. Ostale političke partije dele preostala mesta proporcionalno, što uključuje i partiju koja je pobedila na izborima. Na ovaj način dominantna politička partija obezbeđuje apsolutnu većinu u Savetu. Izvršna tela su gradonačelnik i zamenik gradonačelnika. Oni se biraju među članovima Saveta na period od četiri godine. Ukoliko dobiju predlog za smenu od strane Saveta, obavezni su da podnesu ostavku. Taj predlog mora imati podršku apsolutne većine članova Saveta. Uz poštovanje zakona i njihovih ograničenja, lokalna tela mogu pokrenuti inicijativu o bilo kojoj temi u okviru svojih nadležnosti, ali ne i o pitanjima koja spadaju u nadležnost drugih organa na nekom drugom nivou vlasti. Državna vlast ima vodeću ulogu u oblastima koje nisu isključivo poverene parohijama na rešavanje. Međutim, potrebe stanovništva u opštinama se prioritetno uzimaju u obzir kada lokalne vlasti odlučuju da pokrenu neku inicijativu (Local democracy in Andora 2018, 18–19).

U Andori postoje dva oblika neposredne demokratije. Jedan je referendum, a drugi građanska inicijativa. Referendum može biti konsultativni ili referendum o ustavnoj reformi. *Konsultationi referendum* sprovode kooptivni kneževi na zahtev predsednika vlade. Datum i oblik pitanja koje će biti postavljeno na referendumu određuje vlada, u konsultaciji sa parlamentom. Nakon referenduma, prvo se utvrđuje koliko je građana glasalo „za“, a koliko „protiv“. Međutim, veoma je važno utvrditi i kako su glasale parohije, odnosno koliko je parohija u celini glasalo za, a koliko protiv. Kada je reč o *referendumu o ustavnoj reformi*, jedino šefovi država, odnosno kooptivni kneževi, imaju ovlašćenje da pokrenu tu proceduru. Za ustavnu reformu potrebno je 2/3 glasova članova Parlamenta. Nakon glasanja, mora se raspisati referendum na kojem građani izražavaju svoje mišljenje. Parlament je odgovoran za

formulisanje pitanja za referendum i određivanje datuma referenduma. Nakon referenduma, kooptivni kneževi potpisuju i objavljuju promene. *Građanska inicijativa* se u Andori koristi kao nacrt zakona. Inicijativu mogu podneti parlamentarne grupe, tri poslanika, tri veće parohije koje deluju zajedno i građani Andore. Da bi ova inicijativa bila uzeta u razmatranje, potrebno je da je potpiše 10% građana koji imaju pravo glasa (Łukaszewski 2012, 506).

U Andori, jedan od vladajućih principa u oblasti lokalne samouprave jeste princip supsidijarnosti. Drugim rećima, nadležnosti će obavljati oni organi koji su najbliži građanima. Naravno, prilikom raspodele nadležnosti posebna pažnja se posvećuje prirodi poslova i efikasnosti. Kako bi se pronašlo najbolje rešenje, lokalna tela moraju biti konsultovana u svim pitanjima koja su direktno povezana sa lokalnom samoupravom. Nadležnosti lokalnih tela su zagarantovane i zaštićene zakonom. Drugi organi ne mogu ograničavati niti narušavati ovlašćenja lokalne samouprave. Takođe, parohije poseduju normativna, izvršna i sprovedilaćka ovlašćenja, pored finansijske nezavisnosti.

Parohije imaju ovlašćenje da samostalno uspostave svoju organizaciju i urede način svog funkcionisanja. Ovo se mora ostvariti uz poštovanje Ustava i drugih pravnih akata, uključujući i tradiciju. Parohije u Andori imaju pravo da samostalno zapošljavaju osoblje u svojim organima.

Način na koji lokalna tela sprovode svoje odluke definisan je pravnim aktima. Moguće je podneti žalbu ukoliko dođe do sukoba između akata lokalnih tela i određenih pravnih akata. To je jedan od mehanizama kontrole funkcionisanja i odlučivanja lokalnih vlasti. Funkcionisanje lokalnih tela ne nadgleda centralna vlast – to spada u nadležnost pravosudnih organa koji su nezavisni od centralne vlasti. Ustavni sud ima posebno značajnu ulogu u tom pogledu.

Osnova finansijske nezavisnosti lokalne samouprave jesu prihodi koji su u isključivoj nadležnosti lokalnih vlasti. Parohije imaju ovlašćenje da ubiraju poreze. Jedna vrsta poreza ulazi direktno u lokalni budžet, dok se druga deli sa centralnom vlašću. Dodatni izvor lokalnih prihoda predstavljaju finansijski transferi iz centralnog budžeta. U Andori postoji princip solidarnosti. Drugim rećima, postoje mehanizmi koji omogućavaju parohijama sa nižim prihodima da ostanu finansijski stabilne i funkcionalne. Ovaj princip se primenjuje na parohije koje ostvaruju niže prihode od lokalnih poreza u poređenju sa drugim parohijama. Parohije su nezavisne u odlučivanju o visini poreza. Kao i kod drugih lokalnih pitanja, lokalne vlasti moraju biti konsultovane kada se razmatra preraspodela finansijskih sredstava (Low tax system: Andora). U okviru svojih osnovnih nadležnosti, porezi koje opštine ubiraju su: tradicionalni porez na prebivalište, porez na imovinu, porez na dohodak, porez na obavljanje privredne delatnosti i porez na građevinske aktivnosti (Ibid.).

Lokalna samouprava u Velikom Vojvodstvu Luksemburgu

Politički sistem u Luksemburgu organizovan je kao parlamentarna demokratija u obliku ustavne monarhije. Veliki vojvoda je glavni subjekat u državi, a njegov status je takav da ne može biti ni tužen ni osuđen. Osim toga, on uživa pun politički imunitet. Veliki vojvoda ne obavlja samo reprezentativnu ulogu, već je i najvažniji izvršni organ.

Formalno gledano, Ustav Luksemburga omogućava Velikom vojvodi da imenuje ministre i državne sekretare, da osniva odeljenja u ministarstvima i da im poverava ovlašćenja. U praksi, Veliki vojvoda imenuje premijera na osnovu izbornih rezultata, nakon čega premijer predlaže ostale ministre. Ovlašćenja Velikog vojvode uključuju i mogućnost smene bilo kog člana vlade. Međutim, u praksi se to ne dešava – premijer tada podnosi ostavku cele vlade ili pojedinog ministra, a Veliki vojvoda tu ostavku prihvata.

Parlament Luksemburga ima 60 poslanika koji se biraju na mandat od četiri godine, prema mešovitom sistemu – po principu „jedan čovek – jedan glas“ i proporcionalnoj zastupljenosti. Ovo telo glasa o zakonima koje predlaže vlada i vrši kontrolu nad izvršnim organima vlasti.

Državni savet čini 21 član, koje imenuje i razrešava Veliki vojvoda na predlog parlamenta, vlade ili samog Državnog saveta. Državni savet je obavezan da daje mišljenje o svim zakonodavnim pitanjima. Važno je napomenuti da ovaj savet ima više savetodavnu nego klasičnu zakonodavnu ulogu.

Vlada je izvršni organ, ali ima i mogućnost pokretanja zakonodavne inicijative, što je poznato kao vladina inicijativa. Ta inicijativa na kraju dolazi do Parlamenta, koji glasa o njenom usvajanju (About Political Institutions in Luxembourg 2006, 1–3).

Opštine (komune) su osnovne jedinice lokalne samouprave u Luksemburgu. Teritorija Luksemburga podeljena je na 105 opština. Ove jedinice imaju lokalnu autonomiju i mogu vršiti sudsku, zakonodavnu i izvršnu vlast. Zakonodavna tela opština su opštinska veća, dok je izvršni organ kolegijum koji čine gradonačelnik i odbornici (aldermani). Članovi kolegijuma biraju se među opštinskim odbornicima. Članovi opštinskih veća biraju se neposrednim izborima od strane građana.

Jedna od nadležnosti veća je donošenje godišnjeg budžeta, a takođe imaju slobodu da uvode lokalne poreze. Što se tiče poreza, oni moraju biti odobreni od strane Velikog vojvode. Važno je napomenuti da Veliki vojvoda ima ovlašćenje da raspušta opštinsko veće. Osim toga, opštine i njihova tela slobodni su da rade i funkcionišu u skladu sa sopstvenim interesima (Constitution 2009, Art 107).

Članovi opštinskog saveta biraju se na period od šest godina. Veličina saveta zavisi od broja stanovnika i u praksi se kreće od 7 do 27 članova.

Postoje dva modela lokalnih izbora u Luksemburgu. U opštinama sa manje od 3.000 stanovnika izbori se održavaju po principu relativne većine, dok se u opštinama sa većim brojem stanovnika izbori održavaju po sistemu proporcionalne zastupljenosti. Kolegijum gradonačelnika i većnika sastoji se od jednog gradonačelnika i dva većnika. Broj većnika može biti veći u većim opštinama.

Opštine imaju ekskluzivnu nadležnost za upravljanje sledećim oblastima: urbani i lokalni razvoj, putevi, osnovne škole, matični ured, javna pomoć, voda, kanalizacija, javna higijena i otpad. Nadležnosti u oblasti zaštite životne sredine dele centralna vlast i opštine, posebno kada su u pitanju opasni otpad, buka i zagađenje vazduha. Opštine se takođe bave i drugim pitanjima ukoliko imaju finansijskih sredstava, kao što su muzika, turizam, kultura, školske kantine i vannastavne aktivnosti.

Opštinski saveti imaju slobodu donošenja odluka o opštinskoj imovini, prihodima, rashodima i javnim zgradama u vlasništvu opštine. Takođe se bave pitanjima vezanim za zaposlene u opštini i njihove plate. Odgovornosti kolegijuma gradonačelnika i većnika su donošenje i sprovođenje odluka opštinskog saveta, upravljanje javnim radovima, nadzor opštinskih službi, rukovođenje administracijom i nadzor opštinskih ustanova. Imovina opštine je takođe u nadležnosti kolegijuma.

Gradonačelnik je važan akter lokalne samouprave u Luksemburgu. On predsedava opštinskim savetom i kolegijumom, a istovremeno predstavlja opštinu i centralnu vlast. Potpisuje pravilnike opštinskog saveta i kolegijuma. Takođe je odgovoran za sprovođenje opštinskih policijskih propisa, a, što je još važnije, zadužen je za primenu akata velikih vojvoda (Grand-ducal) i ministarskih akata u vezi sa policijskim snagama (Structure and Operation of Local and Regional Democracy 2007).

U Luksemburgu je moguće organizovati referendum i na nacionalnom i na lokalnom nivou. *Na nacionalnom nivou* referendum se mora održati svaki put kada se donese zakon koji menja Ustav zemlje. *Na lokalnom nivou* referendum se može održati o bilo kojem pitanju koje se tiče lokalne samouprave. Za organizaciju lokalnog referenduma neophodno je da zahtev podnese najmanje jedna petina birača sa pravom glasa u opštinama sa više od 3.000 stanovnika. U manjim opštinama, prag je jedna četvrtina ukupnog broja birača. Rezultati lokalnih referenduma su savetodavni i nemaju obavezujući karakter.

Pored referenduma, postoje još dva oblika direktnog učešća građana u donošenju odluka. Prvi je da gradonačelnik ili odbornici mogu pozvati neke ili sve građane na *sastanke* gde mogu izraziti svoje mišljenje. Drugi oblik je *formiranje savetodavnih tela* sastavljenih od građana, kojima su poverene određene nadležnosti i funkcije u cilju podrške lokalnoj upravi (Direct and Participatory Democracy at Grassroots Level: Levers for forging EU citizenship and identity? 2011, 57).

Opštine imaju određene instrumente koji im pomažu da efikasnije obavljaju svoje zadatke, kako obavezne, tako i opcione. Opštine imaju slobodu da autonomno biraju način rešavanja problema i slično. Međutim, slobodne su i da, ako je potrebno, sarađuju sa drugim pravnim telima radi efikasnijeg funkcionisanja. Na primer, opštine imaju ovlašćenje da uspostave sopstvenu radnu organizaciju i zapošljavaju osoblje koje smatraju potrebnim za efikasno funkcionisanje. Ovo je posebno važno u pogledu komunalnih službi. Opštine slobodno odlučuju o potrebama za novim službenicima, ali Ministar unutrašnjih poslova mora prvo da odobri potrebu za raspisivanje konkursa i imenovanje novog službenika. Svaka opština mora imati sekretara i službenika za prihode. Ovaj drugi je pod nadzorom kolegijuma gradonačelnika i većnika.

Svrha nadzora nad opštinama je da se spreči donošenje odluka koje bi mogle ugroziti osnovne interese države. Zbog toga u Luksemburgu postoji nadzor nad opštinskom administracijom. Ovaj nadzor je u nadležnosti Velikog vojvode (Grand Duke) i Ministarstva unutrašnjih poslova. Što se tiče zakonitosti procesa donošenja odluka u opštinama, za to je zadužen Direktorat za opštinske poslove. Glavna dužnost ovog tela je da proverava zakonitost svakog opštinskog akta i na taj način osigurava usklađenost tih akata sa Ustavom.

U Luksemburgu je važna podela na redovne i posebne rashode lokalne samouprave zbog vrste prihoda. Redovni prihodi opština pokrivaju redovne i svakodnevne rashode, dok posebni prihodi pokrivaju kapitalne izdatke. Redovni prihodi prikupljaju se od poreza, državnih grantova, lokalnih taksu i državnih subvencija. Za pokriće posebnih rashoda, opštine imaju mogućnost uzimanja kredita. To je moguće samo ako drugi načini finansiranja projekta nisu ekonomski opravdani. Opština mora biti sposobna da otplati kredit. Važno je napomenuti da svaki kredit veći od 50.000 evra mora prethodno odobriti Ministar unutrašnjih poslova (Local democracy in Luxembourg 2015, 20–25).

Lokalna samouprava u Kneževini Lihtenštajnu

Kneževina Lihtenštajn je nasledna monarhija koja funkcioniše na osnovu demokratskih i parlamentarnih principa. Šef države je knez i on je jedno od izvršnih tela koje raspolaze značajnim ovlašćenjima. Na primer, svaki predlog zakona mora biti poslat knezu na odobrenje, uključujući i zakone koji se tiču finansija. Parlament Lihtenštajna ne može zasedati bez prethodnog poziva kneza. Knez ima ovlašćenje da raspusti parlament na tri meseca ako za to postoje ozbiljni razlozi. Parlament Lihtenštajna ima 25 članova i predstavlja sve građane ove zemlje. Članove biraju svi građani na opštim izborima, u skladu sa izbornim sistemom proporcionalne zastupljenosti. U zemlji postoje dve izborne jedinice: Donja i Gornja. U Gornjoj izbornoj jedinici bira se 15 članova, a u Donjoj 10. Glavna funkcija

parlamenta je donošenje zakona. Najvažnije izvršno telo je vlada, koju čine premijer i četiri ministra. Vlada odgovara parlamentu i vladajućem knezu. Vladu bira knez na period od četiri godine, ali na predlog parlamenta. Vlada se nalazi u Vaducu, a svaka od dve regije u Lihtenštajnu ima pravo na po dva ministarska mesta (Liechtenstein: Main Executive and Legislative Bodies 2018).

Lokalna samouprava u Lihtenštajnu sastoji se od dve regije i 11 opština. U regiji Vaduc nalazi se šest opština, dok se u regiji Šelenberg nalazi pet opština. Osnovni princip lokalne samouprave u Lihtenštajnu jeste omogućavanje ljudima da žive u miru i slobodi. (Constitution 1921, Art 1).

Moguća promena granica između opština dozvoljena je samo uz većinu glasova. Pravo glasa imaju isključivo stanovnici. Ustav predviđa mogućnost da se opštine otcepe od države. Odvajanje od države sprovodi se u skladu sa zakonom, a u pojedinim slučajevima sporazumom. Kao i u slučaju promene granica, za otcepljenje je potrebna većina glasova građana sa pravom glasa. Nakon prvog glasanja, obavezno sledi proces pregovora. Kada se ova dva procesa završe, neophodno je sprovesti drugo glasanje radi donošenja konačne odluke (Ibid.).

Glavni organi opština su skupština, savet i gradonačelnik. Skupština je predstavničko telo koje ima ovlašćenja da: imenuje druge organe, donosi lokalne propise i osniva lokalne institucije i udruženja sa drugim opštinama. Skupština ima ovlašćenje da bira gradonačelnika, savet i komisiju čiji je zadatak nadzor nad lokalnim finansijama i radom administracije. Savet je izvršno telo i sastoji se od gradonačelnika i ostalih članova. Broj članova može da varira od šest do dvanaest. Nadležnosti saveta odnose se na: upravu, budžet, opštinski poreski dodatak, lokalne račune, planiranje i izgradnju, javne radove i ugovore, plate lokalnog osoblja, lokalne propise i ugovore. Gradonačelnik je vodeći činilac lokalne administracije. Njegova najvažnija dužnost je sprovođenje lokalnog odlučivanja i primena lokalnih zakona. Jedna od njegovih vrlo važnih dužnosti je nadgledanje organizacije opštine (Local Democracy in Liechtenstein 2006).

Opštine i njihovi organi imaju slobodu da uspostave unutrašnju administraciju i strukturu u skladu sa lokalnim potrebama i s ciljem stvaranja efikasnog sistema. Skupština i savet opštine imaju ovlašćenje da slobodno biraju lokalne funkcionere. U Lihtenštajnu ne postoje jasno definisana pravila o funkcionisanju javne službe, te se može zaključiti da lokalna samouprava ima slobodu da sama donosi pravila u ovoj oblasti. Svaka opština je u obavezi da donese vlastiti propis koji se odnosi na zapošljavanje administrativnog osoblja i na njihove plate. Kada je reč o broju zaposlenih, centralna vlast nema ovlašćenja da utiče na tu odluku.

Jedino područje u kojem centralna vlast može vršiti kontrolu nad lokalnim organima odnosi se na usklađenost sa ustavnim odredbama i

zakonima. Pitanje svrsishodnosti spada u domen kontrole, ali se pri tome moraju uzeti u obzir specifičnosti i sposobnosti lokalne samouprave u izvršavanju poverenih zadataka. Efikasnost i opravdanost lokalnih mera tokom sprovođenja tih zadataka takođe je predmet provere. Odgovornost lokalnih organa je da obezbede zakonitost akata koje donose. Centralne vlasti imaju pravo da podnesu žalbu ukoliko smatraju da neka odluka lokalnih organa nije u skladu sa zakonom. Ovo se odnosi i na odluke koje se tiču isključivo lokalnih pitanja.

Jedno od važnih ovlašćenja centralne vlasti jeste odobravanje lokalnih budžeta. To obično podrazumeva procenu da li je budžet uravnotežen. Najvažnije za centralnu vlast jeste da utvrdi da ne postoji deficit u lokalnom budžetu. Odobravanje lokalnog budžeta nije delegisana nadležnost lokalne samouprave, pa centralna vlast i dalje vrši nadzor.

Prihodi opština dolaze iz državnih dotacija, lokalnih poreza, zajedničkih poreza i drugih sopstvenih prihoda. Opštine u Lihtenštajnu imaju jedan od najvećih udela u javnoj potrošnji u Evropi, što znači da snažno učestvuju u trošenju javnih sredstava. Ipak, prihodi opština koji dolaze iz centralnog budžeta iznose manje od 25%. Samo one opštine čije potrebe ili troškovi premašuju sopstvene prihode mogu dobiti dotacije od države. Međutim, ovo pravilo se ne primenjuje na sve opštine. Naime, svrha ovih dotacija jeste da sistem učine finansijski uravnoteženim. Na primer, neke opštine dobijaju dotacije iz državnog budžeta koje čine i do 50% njihovih ukupnih prihoda. To su opštine sa niskim prihodima od poreza. Deo dotacija se dodeljuje za realizaciju specifičnih projekata koji su od nacionalnog značaja.

Većina prihoda opština dolazi od poreza. Značajan deo otpada na poreze na poslovanje. Na primer, opština u kojoj je sedište neke kompanije može naplatiti oko 35% poreza na profit te kompanije. Ostali prihodi mogu proisteci iz usluga koje opština pruža, poput odvoza otpada. Opštine takođe mogu prodavati nepokretnosti i drugu imovinu koju poseduju (Local democracy in Liechtenstein 2018, 14–17).

Zaključak

Uporedna analiza tri države pokazuje da je lokalna samouprava u tim državama dobro razvijena. Politička autonomija lokalne samouprave nalazi se na visokom nivou. Značajno je istaći da u većini tih država izvršni organi imaju jaču poziciju u odnosu na predstavnička tela, što ukazuje na to da je nivo demokratije manji nego što bi trebalo da bude.

Glavni nalazi istraživanja sugerišu kontrolu i nadzor lokalnih budžeta od strane centralnih institucija. Jedinice lokalne samouprave imaju ovlašćenje da samostalno usvajaju godišnje budžete, ali je „prisustvo“

države očigledno kroz nadzor. Ovo je naročito izraženo kada je reč o zapošljavanju administrativnog i stručnog osoblja.

Prvi deo rada ukazuje na to da su jedinice lokalne samouprave efikasnije i samostalnije kada su grupisane u srednje i više nivoe, kao što su okruzi i regioni. Države koje su predmet ove analize ne poseduju okruge i regione koji imaju ovlašćenja kao nivoi lokalne samouprave. Može se pretpostaviti da je to dodatni razlog za veći uticaj centralnih vlasti na funkcionisanje opština. Tačnije, i pored činjenice da su to male države, čini se da opštine nemaju dovoljno kapaciteta da na efikasan način rešavaju lokalne probleme.

Može se zaključiti da je mana male teritorijalne veličine ovih država upravo u tome što nije moguće uspostaviti efikasne regione ili okruge kao jedinice lokalne samouprave sa određenim nadležnostima. Zbog toga je veći teret na opštinama i centralnim vlastima. To može biti jedan od razloga zbog kojih centralne vlasti u ovim državama imaju šira ovlašćenja u oblasti nadzora nad opštinama nego što bi se očekivalo. Ista situacija se može uočiti i u pogledu nadležnosti centralnih vlasti u vezi sa zapošljavanjem u administraciji i kontrolom rada lokalne uprave. Može se pretpostaviti da bi regioni mogli preuzeti određene funkcije, čime bi se smanjila potreba centralne vlasti da se meša u rad opština i drugih jedinica lokalne samouprave.

Dakle, iako mala teritorija može predstavljati veliku prednost za razvoj demokratije, ona može biti prepreka za razvoj lokalne samouprave. Naime, ukoliko želimo savremen sistem lokalne samouprave u kojem centralne vlasti imaju ograničene nadležnosti, opštine bi morale preuzeti veliki broj obaveza. U tim državama, u kojima praktično ne postoje regioni kao viši i okruzi kao srednji nivo lokalne samouprave, veliki broj nadležnosti bi morao biti prenesen na opštine. Funkcionisanje takvog sistema bilo bi otežano, jer su u malim državama opštine i dalje osnovna i jedina jedinica lokalne samouprave. Zbog male teritorijalne površine, opštine nemaju dovoljno kapaciteta da realizuju veliki broj zadataka koji proističu iz njihovih nadležnosti. Zbog toga se centralna vlast pojavljuje kao jedini subjekat sposoban da obavlja zadatke koji su važni i za lokalnu samoupravu. Istovremeno, to na određeni način utiče na slobodu lokalne samouprave u procesu donošenja odluka. Centralna vlast ne mora da preuzima zadatke koji prevazilaze interese opština, ali opštine imaju ograničene resurse za obavljanje poslova koji bi bili korisni za njihove građane.

U svakom slučaju, lokalna samouprava u državama koje su predmet ovog rada postoji i dobro je razvijena, ali se čini da je uticaj centralnih vlasti na poslove koji bi trebalo da budu isključivo u nadležnosti lokalnog nivoa veći nego što je poželjno. Uspostavljanje viših i srednjih nivoa vlasti, u skladu sa nadležnostima koje mogu da ostvaruju u praksi, verovatno bi otklonilo ili ublažilo ovaj problem

Rad je nastao u okviru istraživačkog projekta „Srbija i izazovi u međunarodnim odnosima 2025. godine”, koji finansira Ministarstvo nauke, tehnološkog razvoja i inovacija Republike Srbije, a realizuje Institut za međunarodnu politiku i privredu tokom 2025. godine (evidencioni broj: 200041)

Bibliografija

- “Andorra in Figures”. 2017. Govern d’Andorra; Chamber of Commerce, Industry and Services of Andorra; ACTUA Program.
- “Andorra in Figures”. 2019. Andorra la Vella: Govern d’Andorra – Ministry of Presidency, Economy and Businesses.
- “About Political Institutions in Luxembourg”. 2006. Information and Press Service of the Luxembourg Government. Luxembourg.
- “Constitution of the Principality of Andorra”. 1993. Consell General.
- “Constitution of the Principality of Liechtenstein of 5 October 1921”. 1921. Felsberg.
- “Direct and Participatory Democracy at Grassroots Level: Levers for Forging EU Citizenship and Identity?” 2011. European Institute of Public Administration (EIPA). Maastricht.
- “Liechtenstein: Main Executive and Legislative Bodies”. 2018. European Commission – Eurydice. 19 September, https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/main-executive-and-legislative-bodies-42_en (18/07/2025).
- “Local Democracy in Andorra”. 2018. Council of Europe, The Congress of Local and Regional Authorities. Strasbourg.
- “Local Democracy in Liechtenstein”. 2018. Council of Europe, The Congress of Local and Regional Authorities. Strasbourg.
- “Local Democracy in Luxembourg”. 2015. Council of Europe, The Congress of Local and Regional Authorities. Strasbourg.
- “Low Tax System: Andorra”. 2025. All Andorra – All Pyrenees, <https://all-andorra.com/tax/> (18/07/2025).
- “Luxembourg’s Constitution of 1868 with Amendments through 2009”. 2009. Luxembourg.
- “Structure and Operation of Local and Regional Democracy”. 2007. Council of Europe. Strasbourg.
- Arnaudov, Mitko. 2025. *Male države u savremenim međunarodnim odnosima – između želje, kapaciteta i mogućnosti*. Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu.

- Dimitrijević, Predrag, i Dejan Vučetić. 2011. *Sistem lokalne samouprave*. Niš: Pravni fakultet u Nišu; Beograd: Službeni glasnik.
- Łukaszewski, Marcin. 2012. "The Position and the Role of Direct Democracy's Institutions in the Political System of Principality of Andorra". *Advanced Research in Scientific Areas*: 506.
- Newbury, Christopher. 2006. "Local Democracy in Liechtenstein". Council of Europe. 1 June. <https://rm.coe.int/local-democracy-in-liechtenstein/1680719c9d> (20/07/2025).
- Stančetić, Veran. 2009. *Region kao razvojna perspektiva Evropske unije*. Beograd: Službeni glasnik.
- Stančetić, Veran. 2012. *Reforma upravljanja u savremenoj državi: razvojni i demokratski potencijali decentralizovane države*. Beograd: Službeni glasnik.
- Steinsson, Sverrir, Baldur Thorhallsson. 2016. "Small State Foreign Policy". *Oxford Research Encyclopedia of Politics*. Oxford: Oxford University Press, https://www.researchgate.net/publication/313769977_Small_State_Foreign_Policy (06/03/2026).

Međunarodna politika

Recenzenti

- Dr Aleksandar Gajić, naučni savetnik, Institut za evropske studije, Beograd
- Prof. dr Aleksandar Milošević, vanredni profesor, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu, Beograd
- Dr Ana Batrićević, naučni savetnik, Institut za sociološka i kriminološka istraživanja, Beograd
- Dr Anđela Đukanović, naučni saradnik, Institut za sociološka i kriminološka istraživanja, Beograd
- Prof. dr Artur Adamcik, vanredni profesor, Centar za Evropu, Univerzitet u Varšavi
- Dr Biljana Grujić Vučkovski, naučni saradnik, Institut za ekonomiku poljoprivrede, Beograd
- Prof. dr Biljana Jovanović Gavrilović, redovni profesor, Ekonomski fakultet, Univerzitet u Beogradu
- Prof. dr Biljana Vankovska, redovni profesor, Filozofski fakultet, Institut za bezbednost, odbrana i mir, Skopje
- Prof. dr Vanja Bajović, vanredni profesor, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu
- Prof. dr Vladan Pavlović, redovni profesor, Ekonomski fakultet Univerziteta u Prištini sa privremenim sedištem u Kosovskoj Mitrovici
- Doc. dr Vladimir Ajzenhamer, docent, Fakultet bezbednosti, Univerzitet u Beogradu
- Prof. dr Vladimir Grečić, redovni profesor, Srpska akademija ekonomskih nauka, Beograd
- Dr Vladimir Ristanović, naučni saradnik, Institut za evropske studije, Beograd
- Prof. dr Gojko Rikalović, redovni profesor, Ekonomski fakultet, Univerzitet u Beogradu
- Doc. dr Goran Tepšić, docent, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu

- Prof. dr Dejan Molnar, vanredni profesor, Ekonomski fakultet, Univerzitet u Beogradu
- Prof. dr Dragan Đukanović, redovni profesor, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu
- Prof. dr Dragoljub Todić, redovni profesor, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd
- Dr Dušan Dostanić, naučni saradnik, Institut za političke studije, Beograd
- Dr Dragica Luković Jablanović, predavač, Visoka sportska i zdravstvena škola, Beograd
- Dr Edita Stojić-Karanović, naučni savetnik, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd
- Prof. dr Zijad Bećirović, vanredni profesor, Međunarodni institut za bliskoistočne i balkanske studije, Ljubljana (IFIMES)
- Prof. dr Zoran Krstić, redovni profesor Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Beogradu
- Dr Igor Novaković, direktor istraživanja, Centar za međunarodne i bezbednosne poslove, ISAC fond, Beograd
- Dr Jelena Kostić, naučni savetnik, Institut za uporedno pravo, Beograd
- Prof. dr Jelena Lopičić-Jančić, redovni profesor, Fakultet za diplomatiju i bezbednost
- Dr Luka Glušac, naučni saradnik, Institut za filozofiju i društvenu teoriju, Beograd
- Prof. dr Maja Kovačević, redovni profesor, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu
- Prof. dr Maja Nastić, redovni profesor, Pravni fakultet, Univerzitet u Nišu
- Prof. dr Marijana Joksimović, redovni profesor, Fakultet za finansije, bankarstvo i reviziju, Alfa BK Univerzitet, Beograd
- Dr Marijana Maksimović, viši naučni saradnik, Institut društvenih nauka, Beograd
- Prof. dr Marko Babić, vanredni profesor, Centar za Evropu, Univerzitet u Varšavi
- Prof. dr Marko Veković, vanredni profesor, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu
- Doc. dr Marko Dašić, docent, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu
- Dr Marko Kovačević, docent, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu
- 154 Dr Milan Igrutinović, naučni saradnik, Institut za evropske studije, Beograd

- Prof. dr Milan Lipovac, vanredni profesor, Fakultet bezbednosti
Univerzitet u Beogradu
- Doc. dr Milka Dimitrovska, Institut za sociološka i političko-pravna
istraživanja, Skoplje, Severna Makedonija
- Dr Milorad Stamenović, naučni saradnik, Inventis, Universite Cote'D
Azur, Francuska
- Dr Miloš Jončić, naučni saradnik i ministar savetnik, Ministarstvo spoljnih
poslova Republike Srbije
- Prof. dr Miloš Hrnjaz, vanredni profesor Fakultet političkih nauka,
Univerzitet u Beogradu
- Dr Mina Zirojević, viši naučni saradnik, Institut za uporedno pravo,
Beograd
- Dr Miljana Đurčević Cucić, docent, Fakultet političkih nauka, Univerzitet
u Beogradu
- Prof. dr Miroljub Jevtić, redovni profesor, Fakultet političkih nauka,
Univerzitet u Beogradu
- Dr Miša Đurković, naučni savetnik, Institut za evropske studije, Beograd
- Dr Nada Raduški, naučni savetnik, Institut za političke studije, Beograd
- Prof. dr Nemanja Džuverović, redovni profesor, Fakultet političkih nauka,
Univerzitet u Beogradu
- Prof. dr Petar Stanojević, redovni profesor, Fakultet bezbednosti,
Univerzitet u Beogradu
- Dr Rajko Petrović, naučni saradnik, Institut za evropske studije, Beograd
- Dr Sanja Stojković Zlatanović, viši naučni saradnik, Institut društvenih
nauka, Beograd
- Dr Sanja Stošić, naučni saradnik, Institut za političke studije, Beograd
- Dr Svetlana Stanarević, vanredni profesor, Fakultet bezbednosti, Univerzitet
u Beogradu
- Dr Senada Šelo Šabić, viša znanstvena suradnica, Institut za razvoj i
međunarodne odnose, Zagreb
- Prof. dr Siniša Atlagić, redovni profesor, Fakultet političkih nauka,
Univerzitet u Beogradu
- Dr Srećko Đukić, ambasador u penziji, Forum za međunarodne odnose
Evropskog pokreta u Srbiji, Beograd
- Prof. dr Stevan Nedeljković, vanredni profesor, Fakultet političkih nauka,
Univerzitet u Beogradu
- Dr Stevan Rapačić, viši naučni saradnik, Institut za političke studije,
Beograd

Prof. dr Stefano Bianchini, penzionisani profesor istorije i politike istočne Evrope, Univerzitet u Bolonji, izvršni urednik časopisa "Southeastern Europe"

Dr Strahinja Obrenović, asistent, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu

Doc. dr Suzana Balaban, docent, Fakultet za finansije, bankarstvo i reviziju, Alfa BK Univerzitet, Beograd

Doc. dr Stefan Surlić, docent, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu

Dr Uroš Čemalović, viši naučni saradnik, Institut za evropske studije, Beograd

Prof. dr Filip Ejodus, redovni profesor, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu

UREĐIVAČKA POLITIKA

OPIS ČASOPISA, CILJEVI I OPSEG

Međunarodna politika je recenzirani naučni časopis otvorenog pristupa koji izdaje Institut za međunarodnu politiku, vodeća naučna institucija u regionu posvećena istraživanju međunarodnih odnosa. Više od 70 godina ovaj interdisciplinarni časopis objavljuje originalne, analitičke, teorijske, pregledne i stručne radove o širokom spektru savremenih međunarodnih političkih, ekonomskih i pravnih odnosa. U svoja tri godišnja izdanja časopis *Međunarodna politika* ima za cilj da objavljuje visoko kvalitetna istraživanja orijentisana na razmatranje širokog spektra međunarodnih i spoljnopolitičkih pitanja. U tom kontekstu časopis se interesuje za politike najvažnijih aktera koji oblikuju savremene međunarodne odnose. Relevantne su i teme posvećene različitim teritorijalnim i etničkim sukobima i sporovima, od međudržavnih do unutardržavnih, kao i njihovim širim regionalnim i globalnim političkim, ekonomskim i pravnim implikacijama. Za časopis su značajne i druga pitanja koja utiču na savremene međunarodne odnose, kao što su globalna trgovina, ekonomski i energetske odnosi, međunarodne i regionalne integracija, različiti oblici terorizma i fundamentalizma, kao i izazovi koje predstavljaju migrantska kriza, globalno širenje zaraznih bolesti i nuklearnih kapaciteta u svetu. Dakle, ovaj naučni časopis je zasnovan na otvorenom i širokom pristupu predmetnoj oblasti, dajući prvenstvo priložima koji nude otvorena, teorijski i praktično utemeljena gledišta aktuelnih međunarodnih procesa. Na taj način časopis nastoji da na što kredibilniji način objasni raznolike i nedovoljno istražene nove fenomene na međunarodnoj sceni.

OBAVEZE IZDAVAČKOG SAVETA, UREDNIKA I UREĐIVAČKOG ODBORA

Izdavački savet je savetodavno telo koje aktivno doprinosi razvoju časopisa. Zadaci i dužnosti članova Saveta su: podrška razvoju časopisa, promocija časopisa, podsticanje stručnjaka u naučnom istraživanju političkih, bezbednosnih, ekonomskih i pravnih aspekata međunarodnih odnosa da se uključe u rad časopisa kao autori i/ili recenzenti, pisanje uvodnika, recenzija i komentara o radovima.

Glavni i odgovorni urednik *Međunarodne politike* donosi konačnu odluku o tome koji će se rukopisi objaviti. Prilikom donošenja odluke glavni i odgovorni

urednik rukovodi se uređivačkom politikom vodeći računa o zakonskim propisima koji se odnose na klevetu, kršenja autorskih prava i plagiranje.

Glavni i odgovorni urednik i njegov zamenik zadržavaju diskreciono pravo da primljene rukopise procene i odbiju bez recenziranja, ukoliko utvrde da ne odgovaraju sadržinskim i formalnim standardima pisanja naučnoistraživačkog rada i tematskim zahtevima uređivačke politike. Radovi koji ne zadovoljavaju tehničke standarde propisane Uputstvom za autore, čak i u slučaju da je sadržaj korektan, biće vraćeni autorima na usklađivanje. U redovnim okolnostima, redakcija obaveštava autora o tome da li je prihvatila tekst i pokrenula postupak recenziranja u roku od sedam dana od datuma prijema rukopisa.

Glavni i odgovorni urednik, njegov zamenik i članovi Uređivačkog odbora ne smeju da budu u bilo kakvom sukobu interesa u vezi sa rukopisima koje razmatraju. Iz postupka izbora recenzenata i odlučivanja o sudbini rukopisa isključuju se članovi Uređivačkog odbora kod kojih postoji sukob interesa. Ako takav sukob interesa postoji, o izboru recenzenata i sudbini rukopisa odlučuje glavni i odgovorni urednik. Glavni i odgovorni urednik, njegov zamenik i članovi Uređivačkog odbora su dužni da blagovremeno prijave postojanje sukoba interesa.

Glavni i odgovorni urednik, njegov zamenik i Uređivački odbor dužni su da sud o rukopisu donesu na osnovu njegovog sadržaja, bez rasnih, polnih/rodnih, verskih, etničkih ili političkih predrasuda.

Urednici i članovi Uređivačkog odbora ne smeju da koriste neobjavljen materijal iz predatih rukopisa za svoja istraživanja bez izričite pisane dozvole autora, a informacije i ideje iznete u predatim rukopisima moraju se čuvati kao poverljive i ne smeju da se koriste za sticanje lične koristi.

Urednici i članovi redakcije dužni su da preduzmu sve razumne mere kako bi identitet recenzenata ostao nepoznat autorima pre, tokom i nakon postupka recenzije i kako bi identitet autora ostao nepoznat recenzentima.

OBAVEZE AUTORA

Autori garantuju da rukopis predstavlja njihov originalan doprinos, da nije objavljen ranije i da se ne razmatra za objavljivanje na drugom mestu. Istovremeno predavanje istog rukopisa u više časopisa predstavlja kršenje etičkih standarda. Takav rukopis se momentalno isključuje iz daljeg razmatranja. Autori takođe garantuju da nakon objavljivanja u časopisu *Međunarodna politika* rukopis neće biti objavljen u drugoj publikaciji na bilo kom jeziku bez saglasnosti nosioca autorskih prava.

U slučaju da je poslati rukopis rezultat naučnoistraživačkog projekta ili da je, u prethodnoj verziji, bio izložen na skupu u vidu usmenog saopštenja (pod istim ili sličnim naslovom), detaljniji podaci o projektu, konferenciji i slično, navode se u fusnoti na samom početku teksta. Rad koji je već objavljen u nekom časopisu ne može biti preštampan u *Međunarodnoj politici*.

Autori su dužni da se pridržavaju etičkih standarda koji se odnose na naučnoistraživački rad. Autori garantuju da rukopis ne sadrži neosnovane ili nezakonite tvrdnje i ne krši prava drugih. Izdavač neće snositi nikakvu odgovornost u slučaju ispostavljanja bilo kakvih zahteva za naknadu štete.

Sadržaj rada

Rad treba da sadrži dovoljno detalja i referenci kako bi se recenzentima, a potom i čitaocima omogućilo da provere tvrdnje koje su u njemu iznesene. Namerno iznošenje netačnih tvrdnji predstavlja kršenje etičkih standarda. Prikazi skupova i knjiga moraju da budu precizni i objektivni.

Autori snose svu odgovornost za sadržaj predatih rukopisa i dužni su da, ako je to potrebno, pre njihovog objavljivanja pribave saglasnost svih lica ili institucija koje su neposredno učestvovala u istraživanju koje je u rukopisu predstavljeno.

Autori koji žele da u rad uključe ilustracije, tabele ili druge materijale koji su već negde objavljeni obavezni su da za to pribave saglasnost nosilaca autorskih prava. Materijal za koji takvi dokazi nisu dostavljeni smatraće se originalnim delom autora.

Autorstvo

Autori su dužni da kao autore navedu samo ona lica koja su značajno doprinela sadržaju rukopisa, odnosno dužni su da sva lica koja su značajno doprinela sadržaju rukopisa navedu kao autore. Ako su u bitnim aspektima istraživačkog projekta i pripreme rukopisa učestvovala i druga lica koja nisu autori, njihov doprinos treba pomenuti u napomeni ili zahvalnici.

Navođenje izvora

Autori su dužni da ispravno citiraju izvore koji su bitno uticali na sadržaj istraživanja i rukopisa. Informacije koje su dobili u privatnom razgovoru ili korespondenciji sa trećim licima, prilikom recenziranja prijave projekata ili rukopisa i slično, ne smeju se koristiti bez izričite pisane dozvole izvora.

Sukob interesa

Autori su dužni da u radu ukažu na finansijske ili bilo koje druge sukobe interesa koji bi mogli da utiču na iznesene rezultate i interpretacije.

Greške u objavljenim radovima

U slučaju da autori otkriju važnu grešku u svom radu nakon njegovog objavljivanja, dužni su da momentalno o tome obaveste urednika ili izdavača i da sa njima saraduju kako bi se rad povukao ili ispravio.

Predavanjem rukopisa redakciji *Međunarodne politike* autori se obavezuju na poštovanje navedenih obaveza.

PLAGIJARIZAM

Plagiranje, odnosno preuzimanje tuđih ideja, reči ili drugih oblika kreativnog izraza i predstavljanje kao svojih, predstavlja grubo kršenje naučne i izdavačke etike. Plagiranje može da uključuje i kršenje autorskih prava, što je zakonom kažnjivo. Plagijat obuhvata sledeće:

- Doslovno ili gotovo doslovno preuzimanje ili smišljeno parafraziranje (u cilju prikriivanja plagijata) delova tekstova drugih autora bez jasnog ukazivanja na izvor ili obeležavanje kopiranih fragmenata (na primer, korišćenjem navodnika);
- Kopiranje slika ili tabela iz tuđih radova bez pravilnog navođenja izvora i/ili bez dozvole autora ili nosilaca autorskih prava.

Rukopisi kod kojih postoje jasne indicije da se radi o plagijatu biće automatski odbijeni i autorima će biti trajno zabranjeno da objavljuju u časopisu.

Ako se ustanovi da je rad koji je objavljen u časopisu plagijat, isti će biti povučen u skladu sa procedurom opisanom pod *Povlačenje već objavljenih radova*, a autorima će biti trajno zabranjeno da objavljuju u časopisu.

OBAVEZE RECENZENATA

Recenzenti su dužni da stručno, argumentovano, nepristrasno i u zadatim rokovima dostave uredniku ocenu naučne vrednosti rukopisa.

Recenzenti evaluiraju radove u odnosu na usklađenost teme rada sa profilom časopisa, relevantnost istraživane oblasti i primenjenih metoda, originalnost i naučnu relevantnost podataka iznesenih u rukopisu, stil naučnog izlaganja i opremljenost teksta naučnim aparatom.

Recenzent koji ima osnovane sumnje ili saznanja o kršenju etičkih standarda od strane autora dužan je da o tome obavesti urednika. Recenzent treba da prepozna važne objavljene radove koje autori nisu citirali. On treba da upozori urednika i na bitne sličnosti i podudarnosti između rukopisa koji se razmatra i bilo kojeg drugog objavljenog rada ili rukopisa koji je u postupku recenzije u nekom drugom časopisu, ako o tome ima lična saznanja. Ako ima saznanja da je isti rukopis razmatra u više časopisa u isto vreme, recenzent je dužan da o tome obavesti urednika.

Recenzent ne sme da bude u sukobu interesa sa autorima ili finansijerom istraživanja. Ukoliko postoji sukob interesa, recenzent je dužan da o tome momentalno obavesti urednika.

Recenzent koji sebe smatra nekompetentnim za temu ili oblast kojom se rukopis bavi dužan je da o tome obavesti urednika.

Recenzija mora biti objektivna. Sud recenzenata mora biti jasan i potkrepljen argumentima.

Rukopisi koji su poslani recenzentu smatraju se poverljivim dokumentima. Recenzenti ne smeju da koriste neobjavljen materijal iz predatih rukopisa za svoja istraživanja bez izričite pisane dozvole autora, a informacije i ideje iznesene u predatim rukopisima moraju se čuvati kao poverljive i ne smeju se koristiti za sticanje lične koristi.

POSTUPAK RECENZIJE

Primljeni radovi podležu recenziji. Cilj recenzije je da glavnom i odgovornom uredniku pomogne u donošenju odluke o tome da li rad treba prihvatiti ili odbiti i da kroz proces komunikacije sa autorima poboljša kvalitet rukopisa.

Recenzije su dvostruko anonimne – identitet autora je nepoznat recenzentima i obrnuto. Identitet recenzenata ostaje nepoznat autorima i obrnuto pre, tokom i nakon postupka recenzije. Urednici garantuju da će pre slanja rukopisa na recenziju iz njega biti uklonjeni lični podaci autora (pre svega, ime i afilijacija) i da će se preduzeti sve razumne mere kako bi identitet autora ostao nepoznat recenzentima. Tokom čitavog procesa, recenzenti deluju nezavisno jedni od drugih. Recenzentima nije poznat identitet drugih recenzenata. Ako odluke recenzenata nisu iste, urednici mogu da traže mišljenje drugih recenzenata.

Rok za okončanje postupka recenziranja je 30 dana od datuma kada recenzenti prime rukopis.

Izbor recenzenata spada u diskreciona prava glavnog i odgovornog urednika i njegovog zamenika. Recenzenti moraju da raspolažu relevantnim znanjima u vezi sa oblašću kojom se rukopis bavi i ne smeju biti iz iste institucije kao autor, niti to smeju biti autori koji su u skorije vreme objavljivali publikacije zajedno (kao koautori) sa bilo kojim od autora podnesenog rada.

Urednici šalju podneti rukopis sa obrascem recenzije dvojici recenzenata koji su stručnjaci za naučnu oblast kojom se rad bavi. Obrazac recenzije sadrži niz pitanja na koja treba odgovoriti, a koja recenzentima ukazuju koji su to aspekti koje treba obuhvatiti kako bi se donela odluka o sudbini jednog rukopisa. U završnom delu obrasca, recenzenti moraju da navedu svoja zapažanja i predloge kako da se podneti rukopis poboljša.

Tokom postupka recenzije urednici mogu da zahtevaju od autora da dostave dodatne informacije (uključujući i primarne podatke), ako su one potrebne za donošenje suda o naučnom doprinosu rukopisa. Urednici i recenzenti moraju da čuvaju takve informacije kao poverljive i ne smeju ih koristiti za sticanje lične koristi.

U slučaju da autori imaju ozbiljne i osnovane zamerke na račun recenzije, urednici će proveriti da li je recenzija objektivna i da li zadovoljava akademske

standarde. Ako se pojavi sumnja u objektivnost ili kvalitet recenzije, urednici će tražiti mišljenje drugih recenzenata.

RAZREŠAVANJE SPORNIH SITUACIJA

Svaki pojedinac ili institucija mogu u bilo kom trenutku da urednicima i/ili Uređivačkom odboru prijave saznanja o kršenju etičkih standarda i drugim nepravilnostima i da o tome dostave neophodne informacije i dokaze.

Provera iznetih navoda i dokaza

- Glavni i odgovorni urednik će u dogovoru sa Uređivačkim odborom odlučiti o pokretanju postupka koji ima za cilj proveru iznesenih navoda i dokaza;
- Tokom tog postupka svi izneseni dokazi smatraće se poverljivim materijalom i biće predloženi samo onim licima koja su direktno uključena u postupak;
- Licima za koja se sumnja da su prekršila etičke standarde biće data mogućnost da odgovore na iznete optužbe.

Odluke u vezi sa utvrđenim kršenjem etičkih standarda donosi glavni i odgovorni urednik u saradnji sa Uređivačkim odborom i, ako je to potrebno, grupom stručnjaka. Predviđene su sledeće mere, a mogu se primenjivati pojedinačno ili istovremeno:

- Objavljivanje saopštenja ili uvodnika u kom se opisuje slučaj kršenja etičkih standarda;
- Slanje službenog obaveštenja rukovodiocima ili poslodavcima autora/recenzenta;
- Bezuslovno odbijanje rukopisa ili povlačenje već objavljenog rada u skladu sa procedurom opisanom pod *Povlačenje već objavljenih radova*;
- Autoru se trajno zabranjuje da objavljuje u časopisu *Međunarodna politika*;
- Upoznavanje relevantnih stručnih organizacija ili nadležnih organa sa slučajem kako bi mogli da preduzmu odgovarajuće mere.

Prilikom rešavanja spornih situacija Uređivački odbor se rukovodi smernicama i preporukama Odbora za etiku u izdavaštvu (*Committee on Publication Ethics – COPE*, <http://publicationethics.org/resources/>).

POVLAČENJE VEĆ OBJAVLJENIH RADOVA

U slučaju kršenja prava izdavača, nosilaca autorskih prava ili autora, povrede profesionalnih etičkih kodeksa, tj. u slučaju slanja istog rukopisa u više časopisa u isto vreme, lažne tvrdnje o autorstvu, plagijata, manipulacije podacima u cilju prevare, kao i u svim drugim slučajevima grubog kršenja etičkih standarda,

objavljeni rad se mora povući. U nekim slučajevima već objavljeni rad se može povući i kako bi se ispravile naknadno uočene greške.

Standardi za razrešavanje situacija kada mora doći do povlačenja rada definisani su smernicama Odbora za etiku u izdavaštvu (*Committee on Publication Ethics – COPE*, <http://publicationethics.org/resources/>), a ista praksa je usvojena i od strane časopisa *Međunarodna politika*.

POLITIKA OTVORENOG PRISTUPA

Časopis *Međunarodna politika* je dostupan u skladu s principima otvorenog pristupa. Objavljuje se i u papirnom i u digitalnom obliku. Članci mogu da budu preuzeti besplatno sa sajta i distribuirani za akademske i druge svrhe. Časopis se rukovodi *Budimpeštanskom deklaracijom o otvorenom pristupu* u kojoj se navodi:

Pod „otvorenim pristupom” [recenziranoj naučnoj literaturi] podrazumeva se njena slobodna raspoloživost na javnom internetu, koja dozvoljava bilo kom korisniku da čita, preuzme, kopira, distribuira, štampa, pretražuje ili usmeri putem linka ka punom tekstu članka, popisuje za potrebe indeksiranja, prosleđuje u vidu podatka ka softveru, i koristi ih za bilo koju zakonitu svrhu, bez finansijskih, pravnih ili tehničkih prepreka osim onih koje su neodvojive od samog pristupa internetu. Jedino ograničenje u pogledu reprodukcije i distribucije, i jedina uloga autorskih prava u ovom domenu, trebalo bi da bude davanje autorima kontrole u pogledu integriteta njihovog rada i prava da budu pravilno prepoznati i citirani.

Časopis omogućuje besplatan pristup svim svojim člancima, bez pretplate i bez ikakvih povezanih troškova. Sadržaj časopisa objavljuje se bez odlaganja (bez tzv. perioda embarga) i materijali mogu biti korišćeni bez traženja posebne dozvole pod uslovom da se navodi referenca ka originalnom dokumentu.

POLITIKA LICENCIRANJA I AUTORSKIH PRAVA

Objavljeni članci će biti distribuirani u skladu sa međunarodnom licencom Creative Commons Attribution ShareAlike 4.0 International license (CC BY-SA), omogućavajući deljenje – kopiranje i ponovnu distribuciju u bilo kom obliku ili mediju – i prilagođavanje – prerađivanje, menjanje ili nadgradnju za bilo koju svrhu, čak i komercijalnu, pod uslovom da se pridaje odgovarajuće priznanje originalnom(ima) autoru(ima), da se obezbedi veza do licence, da se navede da li su izmene napravljene i da se novo delo distribuira pod identičnom licencom kao i originalno delo. Korisnici moraju dati detaljnu referencu na originalni rad, koja sadrži ime(a) autora, naslov objavljenog istraživanja, puni naslov časopisa, tom, broj, raspon stranica i DOI. U elektronskom izdavaštvu, korisnici su takođe obavezni da povežu sadržaj sa originalnim člankom objavljenim u časopisu i korišćenom licencom. Autori mogu da se bave posebnim, dodatnim ugovornim aranžmanima za neekskluzivnu distribuciju objavljene verzije dela časopisa (npr.,

da ga postave u institucionalni repozitorijum ili objave u knjizi), uz potvrdu njegovog prvobitnog objavljivanja u *Međunarodnoj politici*.

Autori zadržavaju autorska prava na svoje radove bez ograničenja. Autori daju izdavaču pravo prvog objavljivanja i druga neisključiva izdavačka prava.

Autor(i) garantuju da je njihov rukopis njihovo originalno delo koje ranije nije objavljeno; da se ne razmatra za objavljivanje na drugom mestu; i da su njegovo objavljivanje odobrili svi koautori, ako ih ima, kao i prećutno ili eksplicitno nadležni organi u ustanovi u kojoj je rad izveden.

Autor(i) potvrđuju da članak ne sadrži neosnovane ili nezakonite izjave i da ne krši prava drugih. Autor(i) takođe potvrđuju da nemaju sukob interesa koji bi mogao uticati na integritet rukopisa i validnost zaključaka predstavljenih u njemu. Ako su uključena dela zaštićena autorskim pravima, Autor(i) snose odgovornost da dobiju pismenu dozvolu od vlasnika autorskih prava. Odgovorni autor (potpisnik) garantuje da ima puna ovlašćenja za tu svrhu u ime drugih autora. Ako Autor(i) koristi bilo koje lične podatke subjekata istraživanja ili drugih pojedinaca, oni potvrđuju da su dobili sve saglasnosti koje se zahtevaju po važećem zakonu i da su se pridržavali smernica izdavača u vezi sa korišćenjem takvih slika ili ličnih podataka.

Po prijemu lektorisane verzije rukopisa, autor(i) se slažu da je u najkraćem roku pažljivo pročitaju, skrenu pažnju Časopisu na bilo kakvu štamparsku grešku i odobre objavljivanje korigovane lektorisane verzije. Autor za dopisivanje je saglasan da obavesti svoje koautore o bilo kom od gore navedenih uslova.

Dok časopis dozvoljava autoru(ima) da deponuje autorovu dostavljenu, prihvaćenu i objavljenu verziju članka u institucionalni repozitorijum i nekomercijalne repozitorijume zasnovane na predmetima, ili da je objave na ličnom veb sajtu autora i veb sajtu odeljenja (uključujući sajtove za društvene mreže, kao što su ResearchGate, Academia.edu, itd.) u bilo kom trenutku nakon objavljivanja, Urednički tim savetuje Autora(e) da deponuje objavljenu verziju.

UGOVOR O LICENCI

Dolepotpisani autor(i) ovim putem daju svoju pravnu saglasnost da *Međunarodna politika*, ISSN 0513-3657 eISSN 2787-0618

objavi članak: _____,

od autora: _____,

uključujući i bilo koju tabelu, ilustraciju ili drugi materijal koji je poslat za objavljivanje kao deo rukopisa, da bude naveden kao prvobitni izdavač u slučaju ponovne upotrebe, i da ga distribuira u svim oblicima i medijima.

Prava akademske izdavačke komunikacije

Razumem da zadržavam autorska prava u članku i da se na *Međunarodnu politiku* ne prenose prava na patente, zaštitne znakove ili druga prava intelektualne svojine. Kao autor, razumem da ću imati ista prava ponovne upotrebe članka kao ona koja su predviđena za treća lica (korisnike članka), u okviru licence *Creative Commons Attribution ShareAlike 4.0 International/ Autorstvo – Deliti pod istim uslovima 4.0 Međunarodna* (CC BY-SA 4.0).

Prava korisnika

Izdavač će primeniti licencu CC BY-SA 4.0 na članak objavljen u *Međunarodnoj politici* na njegovoj internet platformi u skladu s principima otvorenog pristupa.

Potpis(i) autora

Datum

ODRICANJE ODGOVORNOSTI

Stavovi izneti u objavljenim radovima ne izražavaju stavove uredništva i Uređivačkog odbora. Autori preuzimaju pravnu i moralnu odgovornost za ideje iznete u svojim radovima. Izdavač neće snositi nikakvu odgovornost u slučaju izpostavljanja bilo kakvih zahteva za naknadu štete.

Uputstvo za autore

Međunarodna politika je četvoromesečni časopis koji izlazi u aprilu, septembru i decembru svake godine. Rokovi za predaju radova su: za prvi broj – 15. februar, za drugi broj – 15. maj, za treći broj – 15. avgust. Časopis objavljuje članke na srpskom i na engleskom jeziku.

Časopis objavljuje recenzirane originalne i pregledne članke i prikaze knjiga iz oblasti međunarodnih odnosa, spoljne politike, međunarodnog javnog prava i međunarodne ekonomije.

Originalni istraživački članak predstavlja rezultate istraživanja sa jasnim doprinosom proširenju i/ili produbljivanju postojećeg znanja. Treba ga postaviti tako da ima sledeće delove: kontekst i cilj istraživanja; jasno objašnjenje teorijske osnove (pregled literature) u uvodu; hipoteza ili istraživačko pitanje; primenjene metode; prezentaciju i objašnjenje rezultata; i zaključak koji govori o glavnim nalazima istraživanja, hipotezi ili istraživačkom pitanju.

Pregledni članak pruža sveobuhvatan rezime istraživanja o određenoj temi ili perspektivu o stanju na terenu opisujući trenutne oblasti dogovora, kao i kontroverze i debate. Pregledni članak identifikuje praznine u znanju i najkritičnija istraživačka pitanja na koja još uvek nije odgovoreno. Takođe sugeriše pravce za buduća istraživanja.

Recenzija knjige je sistematski opis i/ili kritička analiza kvaliteta i značaja knjige, uređenog toma ili udžbenika. Recenzija knjige treba da sadrži opšti opis teme ili problema o kome se knjiga bavi, rezime glavnog argumenta knjige, osnovne informacije o autoru, pregled sadržaja knjige, prednosti i slabosti, i sažetak mišljenja recenzenta o knjizi.

Uslov za uzimanje u razmatranje priloga je da budu pripremljeni u skladu sa sledećim uputstvima.

I - Uputstvo za pisanje članaka

1. Članci treba da sadrže od 7.000 do 10.000 reči.
2. Članke pisati u Word dokumentu, latinicom, korišćenjem fonta Times New Roman, veličine 12, sa brojevima stranica u donjem desnom uglu i za paragraf uključiti Alignment Justified i Spacing After 6pt, Line spacing Single.
3. U apstraktu autor treba da ukaže na istraživačko pitanje, najbitnije hipoteze, kontekst i zaključke istraživanja. Apstrakt treba da sadrži do 200 reči, a ispod njega autor navodi do 10 ključnih reči.
4. Latinske, starogrčke i druge ne-engleske reči i izrazi u tekstu navode se u *italic-u* (npr. *status quo*, *a priori*, *de facto*, *acquis communautaire*, itd.).

5. U rukopisu moraju biti data puna imena, nikako inicijali. Strano ime i prezime treba pisati u srpskoj transkripciji, s tim što se prilikom prvog pominjanja u tekstu mora navesti kako glase u originalu, i to u zagradi posle srpske transkripcije.
6. Izvori se navode korišćenjem formata: „autor datum, stranica“ zasnovanom na Čikaškom stilu – *The Chicago Manual of Style* 18th edition i prilagođenog potrebama časopisa (internet link https://www.chicagomanualofstyle.org/tools_citationguide/citation-guide-2.html). Korišćene izvore navesti unutar teksta, na kraju rečenice pre tačke i sa sledećim elementima (autor, godina objave i broj citirane strane). Kada se ime autora pomine u rečenici, onda na njenom kraju nije potrebno ponavljati ime autora, ali je potrebno navesti godinu i broj stranice.

Primeri:

(Janković and Lazić 2021, 355).

(Jelisavac-Trošić 2015, 41).

Kuik points out that these questions suggest that small states can resist the power of large states and use and adapt it for their purposes (2010, 3).

Kada se u zagradi navodi više izvora, potrebno ih je razdvojiti tačkom i zarezom. Primer:

(Görgülü 2012, 283-284; Babayev and Spanger 2020, 293).

Kada se u rečenici navode dva ili više radova jednog autora, nije potrebno ponavljati prezime autora.

Primeri:

(Đukanović 2019, 2024) (Hermann 1999a, 1999b).

Kada se autor dva ili više puta uzastopno poziva na isti izvor u zagradama koristiti *Ibid.*, ili *ibidem*, uz naznaku broja strane ili stranica.

Primer: (*Ibid.*, 55).

Uređivanje bibliografije (internet link: https://www.chicagomanualofstyle.org/tools_citationguide/citation-guide-2.html).

Knjiga/Monografija

Prezime i ime autora. godina izdanja. *Naziv monografije*. Izdavač.

Primeri:

Rakipi, Albert. 2022. *Albanian Foreign Policy The Perils of Change*. Albanian Institute for International Studies.

Đukanović, Dragan. 2020. *Balkan na posthladnoratovskom raskršću*. Institut za međunarodnu politiku i privredu.

Hudson, Valerie M., and Benjamin S. Day. 2020. *Foreign Policy Analysis Classic and Contemporary Theory*. Rowman & Littlefield.

Navođenje u tekstu

(Rakipi 81, 2022).

(Đukanović 115, 2020).

(Hudson and Day 7, 2020).

Članak u zborniku radova

Prezime i ime autora. godina objavljivanja. "Naziv članka". In: *Naziv zbornika radova*, ime i prezime urednika sa skraćenicama (ed/s.). Izdavač. broj stranica. DOI broj.

Ukoliko je članak na srpskom jeziku: Prezime i ime autora. godina objavljivanja.

„Naziv članka“. U: *Naziv zbornika radova*, ime i prezime urednika sa skraćenicama (ur./urs). Izdavač. broj stranica. DOI broj.

Primeri:

Frontini, Andrea and Davide Denti. 2020. "Italy and EU enlargement to the Western Balkans: the Europeanization of national interests?". In: *The National Politics of EU Enlargement in the Western Balkans*, James Ker-Lindsay, Ioannis Armatolas, Rosa Balfour and Corina Stratulat (eds.). Routledge. 59–77. <https://doi.org/10.4324/9781003002253>.

Трапара, Владимир. 2023. „Политика САД према руско-украјинском сукобу: између геополитике и идеологије“. У: *Пам у Украјини: оно што знамо и оно што не знамо*, Небојша Вуковић и Михајло Кобања (урс.). Институт за међународну политику и привреду и Факултет безбедности Универзитета у Београду. 53–67. https://doi.org/10.18485/iipe_rat_ukrajina.2023.

Navođenje u tekstu

(Frontini and Denti 2020, 63).

(Трапара 2023, 57).

Članak u časopisu

Prezime i ime autora. godina objavljivanja. "Naziv članka". *Naziv časopisa* volumen (broj): broj stranica. DOI broj.

Ukoliko je članak na srpskom jeziku: Prezime i ime autora. godina objavljivanja.

„Naziv članka“. *Naziv časopisa* volumen (broj): broj stranica. DOI broj.

Primeri:

Jović-Lazić, Ana. 2022. "The role of Turkey in the second Armenian-Azerbaijani armed conflict over Nagorno-Karabakh as a reflection of continuity and change in its foreign policy". *Međunarodni problemi* 74 (1): 29–49. <https://doi.org/10.2298/MEDJP2201029J>.

Krstić, Milan. 2021. „Međusobna izvinjenja Srbije i Hrvatske: uzroci i efekti izvinjenja i razlozi njihovog ograničenog uticaja“. *Tragovi: Časopis za srpske i hrvatske teme* 4

(2): 146–173. <https://doi.org/10.52328/t.4.2.5>.

Bailes, Alyson J. K., Bradley A. Thayer and Baldur Thorhallsson. 2016. "Alliance theory and alliance 'Shelter': the complexities of small state alliance behaviour". *Third World Thematics: A TWQ Journal* 1 (1): 9–26. <https://doi.org/10.1080/23802014.2016.1189806>.

Navođenje u tekstu

(Jović-Lazić 2022, 35).

(Krstić 2021, 150).

(Alyson, Thayer and Thorhallsson 2016, 13).

Članci u novinama

Prezime i ime autora. godina objavljivanja. "Naziv članka" *Naziv novina*, datum objave. internet link.

Ukoliko je članak na srpskom jeziku: Prezime i ime autora. godina objavljivanja.

„Naziv članka“ *Naziv novina*, datum objave. internet link.

Primeri :

Gall, Carlotta. 2022. "Turkey Offers to Evacuate Mariupol Fighters Despite Disagreements" *The New York Times*, 14 May. <https://www.nytimes.com/2022/05/14/world/europe/azovstal-evacuation-turkey.html>.

Vasiljević, Branka. 2019. „Srpski spasioci rukama otkopavali ruševine“ *Politika*, 02. decembar. <https://www.politika.rs/sr/clanak/443204/Srpski-spasioci-rukama-otkopavali-rusevine>.

Navođenje u tekstu

(Gall 2022).

(Vasiljević 2019).

Prikaz knjige ili zbornika radova

Prezime i ime autora. godina objavljivanja. *Naziv knjige ili zbornika radova*, ime i prezime autora knjige odnosno urednika zbornika. *Naziv časopisa* volumen (broj).

Primeri:

Zierler, Matthew C., 2023. *The success of small states in international relations: mice that roar*, Godfrey Baldacchino. *Small States & Territories* 6 (2).

Gajić, Draga. 2024. *The Future of Foreign Policy is Feminist*, Kristina Lunz. *Međunarodni problemi* 76 (4).

Navođenje u tekstu

(Zierler 2023).

(Gajić 2024).

Dokumenta i pravni akti

“Naziv dokumenta”. godina izdanja. *Časopis ili službeno glasilo u kome je dokument objavljen*, volumen (broj). Mesto izdanja.

Primer:

“Statut Autonomne Pokrajine Vojvodine”. 1991. *Službeni list APV*, 17(91). Novi Sad.

Navođenje u tekstu

(Statut Autonomne Pokrajine Vojvodine 1991).

Teze ili disertacije

Prezime i ime autora. godina odbrane disertacije. “Naziv disertacije”. Akademijski nivo., Ime univerziteta na kojem je disertacija odbranjena.

Ukoliko je disertacija na srpskom jeziku: Prezime i ime autora. godina odbrane disertacije. „Naziv disertacije“. Akademijski nivo., Ime univerziteta na kojem je disertacija odbranjena.

Primeri:

Pedi, Revecca. 2016. "Theory of International Relations: Small States in the International System". PhD thesis., University of Macedonia.

Дашић, Марко. 2020. "Међународни политички положај као одредница спољне политике малих држава: студија случаја Републике Србије од 2000. до 2018. године". Докторска дисертација., Универзитет у Београду.

Navođenje u tekstu

(Pedi 2016, 39).

(Дашић 2020, 58).

Internet izvori

Prezime i ime autora. godina objave. "Naziv izvora". Izdavač. datum pristupa. internet link.

Ukoliko je izvor na srpskom jeziku: Prezime i ime autora. godina objave. „Naziv izvora“. Izdavač. datum pristupa. internet link.

Colombo, Silvia. 2012. "The GCC Countries and the Arab Spring: Between Outreach, Patronage and Repression". Istituto Affari Internazionali. 25/12/2024. <https://www.iai.it/sites/default/files/iaiw1209.pdf>.

Novaković, Igor., Jelena Kajganović i Sara Nikčević. 2013. „Studija praktične politike, Srbija i Mađarska, političke i ekonomske perspektive“. Friedrich Ebert Stiftung i Centar za međunarodne i bezbednosne poslove. 04/08/2020. <https://www.isac-fund.org/download/srb-hunSRP.pdf>.

Navođenje u tekstu

(Colombo 2012).

(Novaković, Kajganović i Nikčević 2013).

Izvore u bibliografiji poredati prema engleskom alfabetu, odnosno prema abecedi ukoliko je članak napisan na srpskom jeziku.

II – Uputstvo za pisanje prikaza knjiga i skupova

Prikazi knjiga i skupova ne smeju biti duži od 1.200 reči (8.800 znakova sa razmacima). Pisati latinicom, Times New Roman, veličine 12, sa brojevima stranica u donjem desnom uglu i za paragraf uključiti Alignment Justified i Spacing After 6pt, Line spacing Single.

Na početku prikaza navode se naslov (ne radi se o naslovu knjige tj. skupa, nego o naslovu koji je dao autor prikaza), pa zatim bibliografske

odrednice knjige u skladu sa prethodno uređenim pravilima, odnosno skupa sa podacima o nazivu skupa, mestu i datumu održavanja.

Prikazi knjiga i skupova moraju sadržati izvore kao i pune reference u bibliografiji (minimum 5) u skladu sa prethodno navedenim uputstvom.

III - Uputstvo za slanje rukopisa

Izvršiti neophodnu registraciju na veb-sajt časopisa kroz uređivanje email-a i korisničkog imena, kao i putem kasnije verifikacije primljenog mejla od strane časopisa. Nakon toga, potrebno je prijaviti se na veb-sajt časopisa uređivanjem lozinke napravljenog naloga.

Popuniti tražene odeljke, uključujući i podatke autora za korespodenciju.

Napraviti dva Word dokumenta. U prvom napisati naslov, imena autora, zvanja, naziv ustanove u kojoj je zaposlen i njeno sedište, kao i e-adrese i ORCID svih autora. U drugom napisati naslov, apstrakt (na srpskom i engleskom), ključne reči i sam rukopis, bez imena i prezimena autora. Treći dokument je popunjena autorska izjava, preuzeta sa veb-sajta časopisa.

Potvrditi slanje rukopisa.

EDITORIAL POLICY

JOURNAL DESCRIPTION, OBJECTIVES, AND SCOPE

International Politics is a peer-reviewed, open-access scientific journal published by the Institute of International Politics, a leading scientific institution in the region dedicated to the research of international relations. This interdisciplinary journal has been publishing original, analytical, theoretical, review, and expert papers on a wide range of topics in contemporary international political, economic, and legal relations for more than 70 years. The journal *International Politics* aims to publish high-quality research on a wide range of international and foreign policy issues in its three yearly issues. In that context, the journal investigates the policies of the most important actors who shape contemporary international relations. Topics dedicated to various territorial and ethnic conflicts and disputes, from interstate to intrastate, as well as their wider regional and global political, economic, and legal implications, are also relevant. Other issues affecting contemporary international relations are also significant for the journal, such as global trade, economic and energy relations, international and regional integration, various forms of terrorism and fundamentalism, as well as the challenges posed by the migrant crisis, the global spread of infectious diseases, and nuclear capacity in the world. Therefore, this scientific journal is based on an open and broad approach to the subject area, giving priority to contributions that offer open and theoretically and practically grounded points of view on current international processes. In this way, the journal tries to explain diverse and insufficiently researched phenomena on the international stage.

RESPONSIBILITIES OF THE PUBLISHING COUNCIL, EDITORS, AND EDITORIAL BOARD

The Publishing Council is an advisory body that actively contributes to the development of the journal. Members of the Council are responsible for helping the journal grow and promoting it. They are also supposed to encourage experts in the field of scientific research on the political, security, economic, and legal aspects of international relations to write for or review the journal, as well as write editorials, reviews, and comments on works.

The Editor-in-Chief of *International Politics* makes the final decision on which manuscripts will be published. When making a decision, the Editor-in-

Chief is guided by the editorial policy, taking into account legal regulations related to defamation, copyright infringement, and plagiarism.

The Editor-in-Chief and Deputy Editor-in-Chief retain the discretionary right to evaluate and reject received manuscripts without peer review if they determine that manuscripts do not correspond to the content and formal standards for writing scientific research articles and the thematic requirements of editorial policy. Articles that do not meet the technical standards prescribed in the *Instructions to Authors*, even if the content is correct, will be returned to the authors for alignment. In regular circumstances, the editorial office will inform authors whether their articles are accepted or not and if the review procedure is initiated within seven days from the date of manuscript receipt.

The Editor-in-Chief, the Deputy Editor-in-Chief, and the members of the Editorial Board must not have any conflict of interest related to manuscripts they consider. Any member of the Editorial Board with a conflict of interest will be excluded from the procedure of selecting reviewers and deciding the fate of manuscripts. If such a conflict of interest exists, the Editor-in-Chief determines the reviewers and the future of manuscripts. The Editor-in-Chief, the Deputy Editor-in-Chief, and the members of the Editorial Board are obliged to report the conflicts of interest promptly.

The Editor-in-Chief, the Deputy Editor-in-Chief, and the Editorial Board are obliged to evaluate manuscripts based on their content, without any racial, sexual/gender, religious, ethnic, or political prejudices.

The editors and members of the Editorial Board must not use unpublished material from submitted manuscripts for their own research without express written permission from the authors. The information and ideas presented in submitted manuscripts must be kept confidential. They must not be used for gaining personal benefit.

The editors and members of the editorial office are obliged to take all reasonable measures so that the identities of reviewers remain unknown to authors before, during, and after the review process and to keep authors' identities anonymous to reviewers.

AUTHORS' OBLIGATIONS

Authors warrant that manuscripts represent their original contributions, which have not been published before and are not being considered for publication elsewhere. Simultaneous enrollment of the same manuscript in several journals represents a violation of ethical standards. Such a manuscript is immediately excluded from further consideration. The authors also guarantee that after the manuscript is published in the journal *International Politics*, it will not be published in any other publication or journal without the permission of the copyright holder.

In the case that the submitted manuscript is the result of a scientific research project or that, in the previous version, it was presented at a conference in the form of an oral presentation (under the same or similar title), more detailed information about projects, conferences, and the like should be listed in the footnote at the very beginning of the manuscript. An article published in another journal cannot be reprinted in *International Politics*.

Authors must adhere to the applicable ethical standards related to scientific research work. Authors guarantee that their manuscripts do not contain unfounded or illegal claims and do not violate the rights of others. The publisher will not bear responsibility in the case of any requests for damages.

Content of articles

An article should contain enough details and references to allow reviewers and readers to verify the claims presented. Intentionally making false claims is a violation of ethical standards. Conferences and book reviews must be accurate and objective.

Authors bear all responsibility for the content of submitted manuscripts. They are obliged, if necessary, to obtain the consent of all persons or institutions that directly participated in the research presented in the manuscript before its publication.

Authors who wish to include illustrations, tables, or other materials that have already been published elsewhere are obliged to obtain consent from copyright holders. Material for which no such proof has been submitted will be considered the author's original work.

Authorship

Authors are obliged to list as authors only those persons who have significantly contributed to the content of the manuscript, i.e., all persons who have contributed considerably to the content of the manuscript must be cited as authors. If other persons who are not authors have participated in essential aspects of the research project and the manuscript preparation, their contributions should be mentioned in a note or acknowledgment.

Citation of sources

Authors are obliged to correctly cite sources that have significantly influenced research and manuscript content. The information obtained in private conversations or correspondence with third parties may not be used without the express written permission of the source.

Conflicts of interest

Authors are obliged to indicate financial or any other conflicts of interest that could affect the presented results and interpretations.

Errors in published articles

If an author finds an important error in their article after it has been published, they are required to notify the editor or publisher immediately and cooperate with them to withdraw the article or correct the article.

By submitting the manuscript to the editorial office of *International Politics*, the authors commit to complying with the stated obligations.

PLAGIARISM

Plagiarism, i.e., taking other people's ideas, words, or other forms of creative expression and presenting them as one's own, is a gross violation of scientific and publishing ethics. Plagiarism can also include copyright infringement, which is punishable by law. Plagiarism includes the following:

- Verbatim or nearly verbatim copying or intentional paraphrasing (to hide plagiarism) of parts of other authors' works without clearly indicating the source or labeling the copied fragments (for example, by using quotation marks);
- Copying pictures or tables from other people's work without proper attribution of the source and/or without the permission of the author or copyright holders.

Manuscripts, where there is a clear indication of plagiarism, will be automatically rejected and their authors will be permanently banned from publishing in the journal.

If it is found that the article published in the journal is plagiarized, the article will be withdrawn in accordance with the procedure described under *Withdrawal of already published articles*, and the authors will be permanently prohibited from publishing in the journal.

REVIEWERS' OBLIGATIONS

Reviewers are obliged to provide the editor with a professional, well-argued, impartial assessment of the scientific value of articles within the given deadlines.

Reviewers evaluate articles in relation to the compliance of the articles' topic with the journal's profile, the relevance of the researched area and applied methods, the originality and scientific relevance of the data presented in

manuscripts, the style of scientific presentation, and the use of scientific apparatus in the text.

A reviewer who has well-founded suspicions or knowledge of ethical standards' violations by an author is obliged to inform the editor about it. A reviewer should recognize important published works not cited by their authors. He should also alert the editor to important similarities and coincidences between manuscripts under consideration or of any other published articles or manuscripts that are in the review process in another journal, if he/she has personal knowledge of this fact. If a reviewer has knowledge that the same manuscript is being considered in several journals at the same time, the reviewer is obliged to inform the editor about it.

A reviewer must not have a conflict of interest with authors or a research financier. If there is a conflict of interest, a reviewer is obliged to inform the editor about it immediately.

If a reviewer believes he or she is incompetent for the topic or area of the manuscript, the editor must be notified immediately.

Reviews must be objective. The judgment of reviewers must be clear and supported by arguments.

Manuscripts sent to reviewers are considered confidential documents. Reviewers may not use unpublished material from submitted manuscripts for their research without the express written permission of the authors, and information and ideas expressed in submitted manuscripts must be preserved as confidential and may not be used for personal gain.

Received articles are subject to peer review. The review aims to help the Editor-in-Chief decide whether the article should be accepted or rejected and, through the process of communication with the authors, improve the manuscript's quality.

Reviews are doubly anonymous: authors' identities are unknown to reviewers, and vice versa. The identity of reviewers remains unknown to authors and vice versa before, during, and after the review process. Editors guarantee that the personal data of authors (primarily, name and affiliation) will be removed from manuscripts before they are sent for review and that all reasonable measures will be taken so that the identities of authors remain unknown to reviewers. Throughout the process, reviewers act independently of each other. Reviewers do not know the identities of other reviewers. If the decisions of reviewers are not the same, editors may seek the opinion of other reviewers.

The deadline for completing the review process is 30 days from the date when reviewers receive the manuscript.

The choice of reviewers falls within the discretionary rights of the Editor-in-Chief and the Deputy Editor-in-Chief. Reviewers must have relevant knowledge related to the field that manuscripts deal with. Reviewers cannot be authors who

have recently co-authored publications with any of the authors of submitted articles, nor can they be from the same field institutions as authors.

Editors send submitted manuscripts with a peer review form to two reviewers who are experts in the scientific field the articles deal with. The review form contains a series of questions that need to be answered and which indicate to reviewers which aspects should be covered in order to make a decision about the fate of a manuscript. In the final part of the form, reviewers must provide their observations and suggestions on how to improve the submitted manuscript.

During the review process, editors may require authors to provide additional information (including primary data) if it is needed to make a judgment about the scientific contribution of the manuscript. Editors and reviewers must keep such information confidential and must not use it for personal gain.

In cases where authors have serious and well-founded objections to reviews, editors will check whether the review is objective and whether it meets academic standards. If there is doubt about the objectivity or quality of the review, editors will seek the opinion of other reviewers.

DISPUTE RESOLUTION

Any individual or institution can report violations of ethical standards or other irregularities at any time and provide the necessary information and evidence to editors and/or the Editorial Board.

Verification of the allegations and evidence presented

- The Editor-in-Chief, in agreement with the Editorial Board, will decide on the initiation of the procedure aimed at checking the presented allegations and evidence;
- During that procedure, all presented evidence will be considered confidential and will be presented only to the persons directly involved in the procedure;
- Persons suspected of violating ethical standards will be given the opportunity to respond to the accusations.

Decisions regarding the established violations of ethical standards are made by the Editor-in-Chief in cooperation with the Editorial Board and, if necessary, with a group of experts. The following measures are planned and can be applied individually or simultaneously:

- Publishing a press release or an editorial describing the breach of ethical standards;
- Sending official notice to managers or employers of an author/reviewer;
- Unconditional rejection of manuscripts or withdrawal of already published articles in accordance with the procedure described under *Withdrawal of already published articles*;

- The author is permanently prohibited from publishing in *International Politics*;
- Informing the relevant professional organizations or authorities about the case so that they can take appropriate measures.

When resolving disputed situations, the Editorial Board is guided by the guidelines and recommendations of the Committee on Publication Ethics (Committee on Publication Ethics - COPE, <http://publicationethics.org/resources/>).

WITHDRAWAL OF ALREADY PUBLISHED ARTICLES

In the case of violation of the rights of publishers, copyright holders, or authors, violations of professional ethical codes, i.e., in the case of sending the same manuscripts to several journals at the same time, false claims of authorship, plagiarism, manipulation of data for the purpose of fraud, as well as in all other cases of gross violation of ethical standards, the published article must be withdrawn. In some cases, an already published article can be withdrawn in order to correct subsequently observed errors.

Standards for resolving situations when an article must be withdrawn are defined by the guidelines of the Committee on Publication Ethics (Committee on Publication Ethics - COPE, <http://publicationethics.org/resources/>), and the same practice was also adopted by *International Politics*.

OPEN ACCESS POLICY

International Politics is available in accordance with the principles of open access. It is published in both paper and digital form. Articles can be downloaded free of charge from the site and further distributed for academic and other purposes. The journal is guided by the *Budapest Declaration* on Open Access, which states:

Under “open access” [peer-reviewed scientific literature], it is understood as its free availability on the public Internet, which allows any user to read, download, copy, distribute, print, search, or direct via a link to the full text of the article, sign for the purposes of indexing, forward in the form of data to software, and use it for any lawful purpose, without financial, legal, or technical obstacles other than those that are inseparable from internet access itself. The only restriction on reproduction and distribution, and the sole purpose of copyright in this domain, should be to give authors control over the integrity of their work and the right to be properly recognized and cited.

The journal provides free access to all its articles without subscriptions or any associated costs. The content of the journal is published without delay (without the so-called embargo period), and materials can be used without asking for special permission provided that the reference to the original document is cited.

LICENSING AND COPYRIGHT POLICY

The published articles will be disseminated in accordance with the Creative Commons Attribution ShareAlike 4.0 International license (CC BY-SA), allowing to share – copy and redistribute in any form or medium – and adapt – remix, transform, and build upon it for any purpose, even commercially, provided that an appropriate credit is given to the original author(s), a link to the license is provided, it is stated whether changes have been made and the new work is disseminated under the identical license as the original work. The users must provide a detailed reference to the original work, containing the author name(s), title of the published research, full journal title, volume, issue, page span and DOI. In electronic publishing, users are also required to link the content with both the original article published in the journal and the licence used. The authors may pursue separate, additional contractual arrangements for the nonexclusive distribution of the journal's published version of the work (e.g., post it to an institutional repository or publish it in a book), with an acknowledgement of its initial publication in *The International Politics*.

Author(s) retain the copyright of their papers without restrictions. Author(s) grant the publisher the right of first publication, and other non-exclusive publishing rights.

The Author(s) warrant that their manuscript is their original work that has not been published before; that it is not under consideration for publication elsewhere; and that its publication has been approved by all co-authors, if any, as well as tacitly or explicitly by the responsible authorities at the institution where the work was carried out.

The Author(s) affirm that the article contains no unfounded or unlawful statements and does not violate the rights of others. The author(s) also affirm that they hold no conflict of interest that may affect the integrity of the Manuscript and the validity of the findings presented in it. If copyrighted works are included, the Author(s) bear responsibility to obtain written permission from the copyright owners. The Corresponding author, as the signing author, warrants that he/she has full power to make this grant on behalf of the Author(s). If the Author(s) are using any personal details of research subjects or other individuals, they affirm that they have obtained all consents required by applicable law and complied with the publisher's policies relating to the use of such images or personal information.

Upon receiving the proofs, the Author(s) agree to promptly check the proofs carefully, correct any typographical errors, and authorize the publication of the corrected proofs.

The Corresponding author agrees to inform his/her co-authors, of any of the above terms.

While the Journal allows Author(s) to deposit Author's submitted, accepted and published version of the article in an institutional repository and non-commercial subject-based repositories, or to publish it on Author's personal

website and departmental website (including social networking sites, such as ResearchGate, Academia.edu, etc.) at any time after publication, the Editorial team advises Author(s) to deposit the published version

LICENSE AGREEMENT

The undersigned author(s) hereby grant *International Politics*, ISSN 0513-3657 eISSN 2787-0618 their legal consent

to publish the article: _____,

from the author: _____,

including any table, illustration, or other material submitted for publication as part of the manuscript, to be listed as the original publisher in case of reuse, and distribute in all forms and media.

Scholarly publishing and communication rights

I understand that I retain the copyright of the article, and I do not transfer patent rights, trademarks, or other intellectual property rights to *International Politics*. As the author, I understand that I will have the same rights to reuse the article as those intended for third parties (users of the article) under the Creative Commons Attribution ShareAlike 4.0 International Copyright License (CCBY-SA 4.0).

User rights

The publisher will apply the CC BY-SA 4.0 license to the article published in *International Politics* on its Internet platform in accordance with the principles of open access.

Signature(s) of the Author(s)

Date

DISCLAIMER OF LIABILITY

The views expressed in the published articles do not express the views of the Editorial Office and the Editorial Board. Authors assume legal and moral responsibility for the ideas expressed in their works. The publisher will not bear any liability in the event of any damage claims.

Author instructions

Međunarodna politika (International Politics) is a quarterly journal published in April, September, and December each year. Submission deadlines are: For the first issue – February 15, for the second issue – May 15, for the third issue – August 15. The journal publishes articles in Serbian and English. The journal accepts peer-reviewed original research articles, review articles, and book reviews in the fields of international relations, foreign policy, international public law, and international economics.

Original Research Article: Should present research results with a clear contribution to the expansion or deepening of existing knowledge. It must include: research context and aim; clear explanation of the theoretical background (literature review); hypothesis or research question; applied methods; presentation and explanation of results; and a conclusion outlining main findings and answering the hypothesis or research question.

Review Article: Offers a comprehensive summary of research on a specific topic or current state of the field, outlining areas of agreement and ongoing debates. It identifies knowledge gaps and key unanswered research questions and proposes future research directions.

Book Review: Provides a systematic description and/or critical analysis of the quality and importance of a book, edited volume, or textbook. It should include: a general description of the topic/problem, summary of the book's main argument, author background, content overview, strengths and weaknesses, and the reviewer's opinion.

I - Article Formatting Guidelines

1. Articles must be between 7,000 and 10,000 words.
2. Write in Word, using Latin script, Times New Roman, size 12, page numbers bottom right.
3. Use Justified alignment, Spacing After: 6pt, Line spacing: Single.
4. Abstract: Must present the research question, key hypotheses, context, and conclusions. Max 200 words, followed by up to 10 keywords.
5. Italicize Latin, Ancient Greek, and other non-English expressions (e.g., *status quo*, *a priori*, *de facto*, *acquis communautaire*).
6. Use full names, not initials. Foreign names should be transcribed into Serbian, with the original in brackets at first mention.
7. Sources should be cited using the format: "author year, page," based on the *Chicago Manual of Style*, 18th edition, and adapted to the needs of the journal (web link: https://www.chicagomanualofstyle.org/tools_citationguide/citation-guide-2.html). Sources used should be cited within the text, at the end of the sentence before the period, and

should include the following elements: author's name, year of publication, and page number. When the author's name is mentioned in the sentence, it does not need to be repeated at the end of the sentence, but the year and page number must still be included.

Examples:

(Janković and Lazić 2021, 355).

(Jelisavac-Trošić 2015, 41).

Kuik points out that these questions suggest that small states can resist the power of large states and use and adapt it for their purposes (2010, 3).

Multiple sources: separate with semicolon.

(Görgülü 2012, 283-284; Babayev and Spanger 2020, 293).

Multiple works by the same author. (Đukanović 2019, 2024) (Hermann 1999a, 1999b).

For repeated reference: use *Ibid.*, or *Ibidem*. Example:

(*Ibid.*, 55).

Bibliography Examples:

Books/Monographs:

Last name, First name. Year. *Title*. Publisher. Examples:

Rakipi, Albert. 2022. *Albanian Foreign Policy: The Perils of Change*. AIIS.

Đukanović, Dragan. 2020. *Balkan na posthladnoratovskom raskršću*. Institut za međunarodnu politiku i privredu.

Hudson, Valerie M., and Benjamin S. Day. 2020. *Foreign Policy Analysis Classic and Contemporary Theory*. Rowman & Littlefield.

In text reference

(Rakipi 81, 2022).

(Đukanović 115, 2020).

(Hudson and Day 7, 2020).

Chapter in an Edited Volume

Last name, First name. Year of publication. "Title of the chapter". In: *Title of the edited volume*, first and last name of the editor(s) with abbreviations (ed/s.). Publisher. Page range. DOI number.

If the chapter is in Serbian:

Last name, First name. Year of publication. „Title of the chapter“. U: *Title of the edited volume*, first and last name of the editor(s) with abbreviations (ur./urs). Publisher. Page range. DOI number.

Examples:

Frontini, Andrea and Davide Denti. 2020. “Italy and EU enlargement to the Western Balkans: the Europeanization of national interests?”. In: *The National Politics of EU Enlargement in the Western Balkans*, James Ker-Lindsay, Ioannis Armatokolas, Rosa Balfour and Corina Stratulat (eds.). Routledge. 59–77. <https://doi.org/10.4324/9781003002253>.

Трапара, Владимир. 2023. „Политика САД према руско-украјинском сукобу: између геополитике и идеологије“. У: *Рат у Украјини: оно што знамо и оно што не знамо*, Небојша Вуковић и Михајло Кобања (урс.). Институт за међународну политику и привреду и Факултет безбедности Универзитета у Београду. 53–67. https://doi.org/10.18485/iipe_rat_ukrajina.2023.

In text reference

(Frontini and Denti 2020, 63).

(Трапара 2023, 57).

Journal Articles:

Last name, First name. Year of publication. “Title of the article”. *Journal Name* volume (issue): page numbers. DOI number.

If the article is in Serbian:

Last name, First name. Year of publication. „Title of the article“. *Journal Name* volume (issue): page numbers. DOI number.

Examples:

Jović-Lazić, Ana. 2022. “The role of Turkey in the second Armenian-Azerbaijani armed conflict over Nagorno-Karabakh as a reflection of continuity and change in its foreign policy”. *Međunarodni problemi* 74 (1): 29–49. <https://doi.org/10.2298/MEDJP2201029J>.

Krstić, Milan. 2021. „Međusobna izvinjenja Srbije i Hrvatske: uzroci i efekti izvinjenja i razlozi njihovog ograničenog uticaja“. *Tragovi: Časopis za srpske i hrvatske teme* 4 (2): 146–173. <https://doi.org/10.52328/t.4.2.5>.

Bailes, Alyson J. K., Bradley A. Thayer and Baldur Thorhallsson. 2016. “Alliance theory and alliance ‘Shelter’: the complexities of small state

alliance behaviour". *Third World Thematics: A TWQ Journal* 1 (1): 9–26. <https://doi.org/10.1080/23802014.2016.1189806>.

In text reference

(Jović-Lazić 2022, 35).

(Krstić 2021, 150).

(Alyson, Thayer and Thorhallsson 2016, 13).

Newspaper Articles:

Last name, First name. Year. "Title" *Newspaper Name*, date. URL. If the article is in Serbian:

Last name, First name. Year. „Title“ *Newspaper Name*, date. URL.

Examples:

Gall, Carlotta. 2022. "Turkey Offers to Evacuate Mariupol Fighters Despite Disagreements" *The New York Times*, 14 May. <https://www.nytimes.com/2022/05/14/world/europe/azovstal-evacuation-turkey.html>.

Vasiljević, Branka. 2019. „Srpski spasioci rukama otkopavali ruševine" *Politika*, 02. decembar. <https://www.politika.rs/sr/clanak/443204/Srpski-spasio-ci-rukama-otkopavali-rusevine>.

In text reference

(Gall 2022).

(Vasiljević 2019).

Book Reviews:

Last name, First name. Year. *Title of Review*, author's name. *Journal Name* volume (issue).

Examples:

Zierler, Matthew C., 2023. *The success of small states in international relations: mice that roar*, Godfrey Baldacchino. *Small States & Territories* 6 (2).

Gajić, Draga. 2024. *The Future of Foreign Policy is Feminist*, Kristina Lunz. *Međunarodni problemi* 76 (4).

In text reference

(Zierler 2023).

(Gajić 2024).

Documents/Legal Acts:

“Title”. Year. *Journal or Publication name* volume (issue). Place of publication.

Example:

“Statut Autonomne Pokrajine Vojvodine”. 1991. *Službeni list APV*, 17(91). Novi Sad.

In text reference

(Statut Autonomne Pokrajine Vojvodine 1991).

Theses/Dissertations:

Last name, First name. Year. “Title”. Academic rang., University. If the thesis is in Serbian:

Last name, First name. Year. „Title“. Academic rang., University.

Examples:

Pedi, Rebecca. 2016. “Theory of International Relations: Small States in the International System”. PhD thesis., University of Macedonia.

Дашић, Марко. 2020. “Међународни политички положај као одредница спољне политике малих држава: студија случаја Републике Србије од 2000. до 2018. године”. Докторска дисертација., Универзитет у Београду.

In text reference

(Pedi 2016, 39).

(Дашић 2020, 58).

Internet Sources:

Last name, First name. Year. “Title”. Publisher. Access date. URL. If the source is in Serbian:

Last name, First name. Year. „Title“. Publisher. Access date. URL.

Examples:

Colombo, Silvia. 2012. “The GCC Countries and the Arab Spring: Between Outreach, Patronage and Repression”. Istituto Affari Internazionali. 25/12/2024. <https://www.iai.it/sites/default/files/iaiw1209.pdf>.

Novaković, Igor., Jelena Kajganović i Sara Nikčević. 2013. „Studija praktične politike, Srbija i Mađarska, političke i ekonomske perspektive“.

Friedrich Ebert Stiftung i Centar za međunarodne i bezbednosne poslove. 04/08/2020. <https://www.isac-fund.org/download/srb-hunSRP.pdf>.

In text reference

(Colombo 2012).

(Novaković, Kajganović i Nikčević 2013).

II - Instructions for Writing Book and Conference Reviews

Book and conference reviews must not exceed 1,200 words (8,800 characters including spaces). Use Latin script, Times New Roman, font size 12, with page numbers in the bottom right corner. Paragraphs should be formatted with Justified alignment, Spacing After: 6pt, and Single line spacing.

At the beginning of the review, provide the title (this is not the book or conference title, but the title given by the review author), followed by the bibliographic details of the book in accordance with previously specified rules, or for conferences, include the name of the conference, location, and date of the event.

Book and conference reviews must include sources and full references in the bibliography (a minimum of 5), formatted in accordance with the previously outlined citation guidelines.

III - Instructions for Manuscript Submission

Complete the required registration on the journal's website by entering email and username, and verifying the confirmation email sent by the journal. After that, log into the website and set your account password.

Fill out the required sections, including the corresponding author's contact details.

Prepare two Word documents: The first document should include the title, authors' names, academic titles, institutional affiliation and location, and the email addresses and ORCID ID of all authors. The second document should contain the title, abstract (in both Serbian and English), keywords, and the manuscript text – without the authors' names. A third document is the completed author declaration form, downloaded from the journal's website.

Confirm the submission of the manuscript.

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Narodna biblioteka Srbije, Beograd

327

MEĐUNARODNA politika / glavni i odgovorni urednik
Ana Jović-Lazić. - God. 1, br. 1 (1950)-
. - Beograd : Institut za međunarodnu politiku i privredu,
1950- (Beograd : Donat Graf). - 24 cm

Tri puta godišnje. - Drugo izdanje na drugom medijumu
: Međunarodna politika (Online) = ISSN 2787-0618
ISSN 0543-3657 = Međunarodna politika COBISS.SR-ID
3092482

COBISS.SR-ID 3092482

IZDANJA

INSTITUTA ZA MEĐUNARODNU POLITIKU I PRIVREDU

ČASOPISI:

Međunarodna politika, naučni časopis na srpskom i engleskom jeziku

The Review of International Affairs, naučni časopis na engleskom jeziku

Međunarodni problemi, naučni časopis na srpskom i engleskom jeziku

Evropsko zakonodavstvo, naučno-stručni časopis za pravo Evropske unije

KNJIGE:

Данило Бабић, *Политичка мисао у Подсахарској Африци – од ослобођења до данас*, 2026.

150 years since the Herzegovina Uprising: impact on regional security and European geopolitics, Dušan Proroković, Draga Mastilović (Eds.), 2025

Recalibrating the Global Compass: China and Shared Future in a Fragmented World, Katarina Zakić, Dragan Trailović (Eds.), 2025

Никола Марковић, *Краљевина СХС и Грчко-турски рат (1919–1923), Уз осврт на европску и балканску дипломатију тога доба*, 2025.

Bogdan Stojanović, Duško Dimitrijević, *Geopolitika svemira i međunarodno pravo*, 2025.

Aleksandra Tošović-Stevanović, Sanja Jelisavac Trošić, *Ekonomska dimenzija održivog razvoja*, 2025.

Драган Петровић, *Ратни сукоб у Украјини*, 2025.

Mitko Arnaudov, *Male države u savremenim međunarodnim odnosima: između želja, kapaciteta i mogućnost*, 2025.

Геополитика малих држава, Небојша Вуковић, Владимир Ајзенхамер (ур), 2025.

Геостратешка будућност Балкана, Вељко Благојевић, Милован Суботић (ур), 2025.

Марко Новаковић, *Дипломата – између етике, права и одговорности*, 2025.

Михајло Вучић, Марко Новаковић, *Спољна и безбедносна политика ЕУ у савременим међународним односима: изабрани осврти на случајеве из праксе*, 2025.

Јелица Горданић, *Уједињене нације – успон и пад једне идеје*, 2025.

80 Years Since the End of World War II: Changes in International Relations 1945-2025, Dušan Proroković, Rich Mifsud, Rudy B. Baker, Zuokui Liu (Eds.), 2025.

Ivona Lađevac, Branislav Đorđević, Sanja Filipović, Katarina Zakić, Aleksandar Mitić, Nenad Stekić, Pavle Nedić, *Year in Rewind: Serbia's COMPASS for 2024*, 2025.

Радослав Балтезаревић, *Нове технологије и глобална економија*, 2025.

Жаклина Новичић, *Легитимитет међународног поретка*, 2024.

Сања Јелисавац Трошић, Митко Арнаудов, *Улога регионалне сарадње у савременим међународним односима*, 2024.